

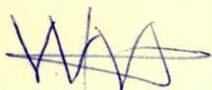
Θ(19)

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ - ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - Κ. ΛΥΚΑΚΗ

1057

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1977

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.A handwritten signature in blue ink, featuring a series of loops followed by a long, sweeping horizontal stroke.A handwritten signature in blue ink, with multiple loops and a long horizontal stroke that ends in a small upward flick.A handwritten signature in blue ink, consisting of a few sharp, intersecting strokes.

α(13) Κοζιράνης Παραγωγής

61

Κοζιράνης

Κοζιράνης Κοζιράνης

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ο σταυρός οδηγεί ε.ε. Αγίου
τον οδηγούσαν Κωνσταντίνου.

Κοζιράνης Κοζιράνης

Κοζι

Κασιμάτηκο

Κοζιράνης

Αρεστέα

Με απόφαση της Έλληνικής Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου τυπώνονται από τον Όργανισμό Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Μο Στάμψ - Παραγωγή

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ - ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - Κ. ΛΟΥΚΑΚΗ

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1977

Χριστός Παντοκράτορας
Εικόνα στον άγιο Θεράποντα Μυτιλήνης (14ος αἰ.).

Είσαγωγή

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Δημιουργία, σωτηρία και Ἐκκλησία

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας βρίσκεται στὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας. Μὲ τὸ θαῦμα αὐτὸ ὁ Θεὸς καλεῖ τὰ «ἐκ τοῦ μηδενός» δημιουργήματά Του σὲ κοινωνία ζωῆς μαζί Του. Ἐκκλησία, πολὺ γενικά, εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ λαὸ πού δημιούργησε.

Ἀλλὰ ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίζει μὲ τὸ γεγονὸς τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ μὲ τὸ θαῦμα τῆς σωτηρίας. Ἡ σωτήρια χάρις τῆς ἐνσαρκώσεως ἀνακαινίζει καὶ κάνει δυνατὴ, μετὰ τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, τὴν κοινωνία του μὲ τὸ Θεό. Ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς καλεῖ καὶ συνάγει τὸ χωρισμένο καὶ διασκορπισμένο ἀπὸ τὸ διάβολο καὶ τὴν ἁμαρτία λαὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι θὰ μπορούσαμε νὰ πούμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία παίρνει τελικὰ αὐτὸ τὸ ὄνομα, γιατί προσκαλεῖ καὶ συγκεντρώνει ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στὸ Χριστό.

Παλιὸς καὶ νέος Ἰσραὴλ

Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ «κεφαλὴ» τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς νέας ἀνθρωπότητας. Στὸ πρόσωπό Του καὶ στὴ νέα ἀνθρωπότητα ἐκπληρώνονται ὅλες οἱ ἐπαγγελίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζεται ὡς ἡ συνέχιση ἢ καλύτερα ἢ ἀνακαινίση «ἐν Χριστῷ» τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ὁ «νέος Ἰσραὴλ», ὁ «Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ», πού δὲ στηρίζεται πιά στὴ γενεαλογικὴ καταγωγὴ του ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ πάνω στὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ, πού δημιουργεῖ νέες σχέσεις ἀνάμεσα στὸ Θεό

Ἡ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσης. Ἡ διάβαση, σημαντικό γεγονός στήν ἱσραηλτική ἱστορία, συμβολίζει τό χριστιανικό βάπτισμα, πού εἶναι κατακλυσμός τῆς ἀμαρτίας καί ὄχημα πού μᾶς φέρνει στό Θεό (Μικρογραφία ἀπό Ψαλτήρι τῆς Παρισίνης Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, 10ος αἰ.).

Τό πλοίο της Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοί εἶναι ἐπιβάτες τοῦ πλοίου τῆς Ἐκκλησίας, πού πλέει μέσα στήν πολυκύμαντη θάλασσα τοῦ κόσμου. Ὁ πηδαλιούχος Χριστός καλεῖ στό πλοῖο Του ἡ Ἐκκλησία ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γιά νά τοὺς μεταφέρει, ὅπως τοὺς Ἀποστόλους καί τοὺς ἀγίους, στήν ἀγνή χώρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (Σχέδιο τοῦ μαθητῆ Σ. Μ. Καρδαμάκη).

καί τό λαό Του. Στό λαό αὐτό τή θέση τῶν δώδεκα φυλῶν παίρνει ἡ χριστιανική διασπορά (= χριστιανοί, διασπαρμένοι ἀνάμεσα σέ διάφορους λαούς), κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῶν Ἀποστόλων. Ἡ διαθήκη τοῦ Σινᾶ ἀντικαταστάθηκε μέ τήν Καινή Διαθήκη «ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ χριστιανική Ἐκκλησία εἶναι ἓνα «καινούργιο ἀνθρώπινο γένος»,

ή νέα καί μοναδική οικογένεια του Θεού. Είναι ο νέος λαός του Θεού, μέ ήγουμένους καί προφήτες τούς δώδεκα Μαθητές του Χριστού.

Ἡ Ἐκκλησία: θεανθρώπινη πραγματικότητα

Στό πρόσωπο του Χριστού ένώθηκε μέ τήν ένσάρκωση ή θεία καί ή ανθρώπινη φύση. Στήν Ἐκκλησία, πού είναι τό «*σώμα του Χριστού*», ένώνεται Θεός καί άνθρωπος, ούράνια καί ἐπίγεια πραγματικότητα. Οἱ ἄνθρωποι είναι «συμπολῖται τῶν ἁγίων καί οἰκεῖοι του Θεοῦ» (Ἐφ. 2,19).

Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή δέν είναι ἓνα ἴδρυμα, μιά ὀργάνωση, ἓνας σύνδεσμος ἀνθρώπων. Είναι *θεανθρώπινος ὀργανισμός*, ὅπου ὁ Θεός ένώνεται μέ τά δημιουργήματά Του καί ὅλα τά δημιουργήματα κοινώνουν μεταξύ τους. Στήν Ἐκκλησία ἔχουμε τό ἔλεος του Θεοῦ γιά ὅλο τόν κόσμο. Είναι ή «κιβωτός» τῆς σωτηρίας μας. Σ' αὐτή, μέ τά ἱερά μυστήρια, πραγματοποιεῖται ή *συνεργασία* του Θεοῦ καί του ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει τόν προορισμό του, πού είναι ή κοινωνία καί ή ένωσή του μέ τό Θεό (ή *θέωση*).

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας: ή πορεία του λαοῦ του Θεοῦ

Ἡ εἰκόνα τῆς ζωντανῆς Ἐκκλησίας είναι ή εἰκόνα του λαοῦ του Θεοῦ πού πορεύεται, ἱκετεύοντας καί ὑμνώντας τό δημιουργό καί σωτήρα Του. Ἡ Ἐκκλησία είναι ή νέα *διάβαση* (Πάσχα), τό πέρασμα του λαοῦ του Θεοῦ ἀπό τή δουλεία τῆς ἁμαρτίας στήν ἐλευθερία τῶν παιδίων του Θεοῦ.

Ἡ *ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας* είναι ή *πορεία του λαοῦ του Θεοῦ πρὸς τή σωτηρία*. Στήν πορεία αὐτή δέν είναι ἄγνωστοι οἱ κίνδυνοι τῆς αἵρέσεως, τῆς ἀποστασίας καί τῶν σκανδάλων, γιατί είναι κίνδυνοι πού σχετίζονται μέ τήν ανθρώπινη ἀδυναμία. Δέν είναι ἐπίσης ἄγνωστα τά ἐμπόδια καί οἱ διωγμοί, τό μαρτύριο καί ὁ θάνατος. Αὐτά ὀφείλονται στήν ἐχθρική στάση του «κόσμου» ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία. Ὅλα αὐτά ή Ἐκκλησία τά ἀντιμετωπίζει μέ τήν πίστη στό Χριστό καί στήν τελική νίκη Του.

Τά γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας δέν είναι ὅπως ὅλα τά ἱστορικά γεγονότα. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας είναι *ιερή ἱστορία*. Είναι τά θαυμάσια καί τά μεγαλεῖα του Θεοῦ ἀνάμεσα στό λαό Του. Δέν είναι τά πάθη καί τά λάθη τῶν χριστιανῶν, κληρικῶν καί λαϊκῶν, πού ντύνοντάς τα κανεῖς θρησκευτικά, τά παρουσιάζει ὡς ἐκκλησιαστική ἱστορία. Είναι ή πορεία τῆς ζωῆς του πιστοῦ λαοῦ του Θεοῦ μέσα στόν κό-

σμο,πού φωτίζει τό νόημα τοῦ κόσμου καί σκοπεύει στήν τελική σωτηρία. Γι' αὐτή τήν πορεία μιλεῖ ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας:

«Ὡ Πάσχα τὸ μέγα καί ἱερώτατον, Χριστέ, ὦ σοφία καί Λόγε τοῦ Θεοῦ καί δύναμις· δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον σοῦ μετασχεῖν ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας σου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1. Ἡ Πεντηκοστή

Τό γεγονός τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀποφασιστικό γεγονός γιά τήν Ἐκκλησία. Ὁ Κύριος εἶχε ὑποσχεθεῖ στούς μαθητές Του τήν ἀποστολή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά νά τούς διδάξει τήν ἀλήθεια πάνω στό ἔργο πού αὐτός ἐργάστηκε καί πού ἐκεῖνοι θά ἔπρεπε νά συνεχίσουν. Ἦταν μία ἀποστολή δύσκολη, πού χρειαζόταν τή θεία συμπαράσταση.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν γιά τό γεγονός αὐτό μέ σαφήνεια καί παραστατικότητα:

«Ὅταν ἔφθασε ἡ μέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἦταν ὅλοι οἱ πιστοί μαζί στό ἴδιο μέρος. Καί ξαφνικά ἦρθε ἀπό τόν οὐρανό βοή, πού ἔμοιαζε σάν νά φυσᾷ δυνατός ἄνεμος, καί γέμισε τό σπίτι πού κάθονταν. Καί παρουσιάστηκαν γλώσσες σάν φλόγες φωτιᾶς νά διαμοιράζονται σ' αὐτούς καί νά κάθεταί ἀπό μία στόν καθένα καί ὅλοι γέμισαν ἀπό Πνεῦμα Ἁγίου» (Πράξ. 2,1-4α).

Οἱ πληροφορίες τοῦ παραπάνω κειμένου εἶναι σημαντικές:

1. Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι γεγονός *ιστορικό*.

Ἡ Πεντηκοστή. Τό Ἅγιο Πνεῦμα χαρίζει τό φωτισμό Του σέ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Αυτό τονίζει ἡ εἰκόνα, πού ἔχει ἀνάμεσα στούς Ἀποστόλους καί άλλα πρόσωπα, ἔξω ἀπό τόν κύκλο τῶν δώδεκα Μαθητῶν, ὅπως τόν ἀπόστολο Παῦλο καί τούς εὐαγγελιστές Μάρκο καί Λουκά. Οἱ πιστοί, ἁγιασμένοι καί δυναμωμένοι ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐργάζονται καί προσεύχονται γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, πού εἰκονίζεται στό κάτω μέρος τῆς εἰκόνας μέ μιά γεροντική μορφή (ἅγιος Γεώργιος Βενετίας, Β' πενήνταετία 16ου αἰ.).

Ἐγινε στὰ Ἱεροσόλυμα, δέκα μέρες μετά τήν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου, τή μέρα τῆς γιορτῆς τῆς ἰουδαϊκῆς Πεντηκοστῆς. Ἐκεῖ εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ Ἀπόστολοι, περιμένοντας μέ λαχτάρα τόν «Παράκλητο».

2. Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ *τρόπος ἐπιφοιτήσεως* τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Παρουσιάστηκε ξαφνικά μ' ἓνα ἤχο πού ἔμοιαζε μέ βίαιο, δυνατό ἄνεμο. Τό Ἅγιο Πνεῦμα «πνέει ὅπου θέλει» μ' ἓνα τρόπο δυναμικό, πού δημιουργεῖ μιά καινούργια κατάσταση γι' αὐτούς πού δέχονται τήν ἐπίσκεψή Του.

3. Τό Ἅγιο Πνεῦμα διαμοιράστηκε σέ πύρινες γλώσσες καί κάθισε σέ κάθε Ἀπόστολο ξεχωριστά. Στό γεγονός αὐτό βλέπουμε τή *θεία ἀποστολή* τῶν Μαθητῶν. Ἀλλά καί ἓνα εἶδος *βαπτίσματος* πού μετέβαλε τούς Ἀποστόλους καί τούς ἐνίσχυσε στό ἔργο τους.

4. Τό Ἅγιο Πνεῦμα «ἐπλήρωσε» μέ τήν παρουσία Του ὅλο τό σπίτι, ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ Ἀπόστολοι. Ἀκόμη ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν δοχεῖα τῆς χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Στό ἐξῆς τό Ἅγιο Πνεῦμα θά ἐργάζεται τά πάντα μέσα στήν Ἐκκλησία καί θά εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἀπεσταλμένων της.

Ἄμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, στή συνέχειά τους, (2,4β-41), ἀναφέρουν μιά σειρά ἀπό γεγονότα ὡς ἄμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τά γεγονότα αὐτά εἶναι:

1. Ἡ *ἐναρξη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου*. Οἱ Ἀπόστολοι ἄρχισαν νά μιλοῦν γνωστές τότε ξένες γλώσσες καί νά γίνονται οἱ θαρραλεοὶ κήρυκες τῶν μεγαλειῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο σ' ἄλλους ἀκροατές προκάλεσε τό θαυμασμό γιά τούς Ἀποστόλους καί σ' ἄλλους τό χλευασμό ἐναντίον τους.

2. Τό *κήρυγμα* τοῦ Πέτρου γιά τόν *ἀναστημένο Κύριο*. Τόν Κύριο πού, παρά τά ὅσα θαυμαστά ἔκαμε στό λαό τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι Τόν σταύρωσαν. Ὁ Θεός ὅμως Τόν ἀνέστησε ἀπό τούς νεκρούς καί αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶναι μάρτυρες οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό περιεχόμενο τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καί τό θεμέλιο τῆς νέας ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

3. Τά *ἐρωτήματα* πού προκαλεῖ τό κήρυγμα τοῦ Πέτρου στοὺς ἀκροατές, σχετικά μέ τή σωτηρία τους. Στήν ἀπάντησή σ' αὐτά τονίζεται ἡ *μετάνοια* καί τό *βάπτισμα* στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό Ἅγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

4. Ἡ *δημιουργία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας*, τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινό-

Ἡ Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Εἶναι ἡ παράσταση τῆς Ἀγίας Τριάδας στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Συμμετρική καί ἡρεμῇ εἰκόνα γεμάτη μυστήριο καί σιγή (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 16ος αἰ.).

τητας τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶναι τό σημαντικότερο γεγονός. Τρεῖς χιλιάδες ἀπό τοὺς ἀκροατές, Ἰουδαίους τῆς διασποράς, πού ἀποδέχτηκαν τό κήρυγμα καί τό βάπτισμα, ἀπατέλεσαν τὰ μέλη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Τό Ἅγιο Πνεῦμα δημιουργεῖ τὴν Ἐκκλησία.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἡ Ἐκκλησία

Ἡ χριστιανική Πεντηκοστή εἶναι τό γεγονός τῆς ἱστορικής γεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἢ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἡ γενέθλια μέρα της. Εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ ἔργου της. Μὲ τὴν Πεντηκοστή ἡ Ἐκκλησία κάνει τὴν ἐμφανισὴ της στὸν κόσμον καί ἀρχίζει νὰ προσφέρει τό εὐαγγέλιό της σ' αὐτόν. Ἔτσι δημιουργεῖ τὴν ἱστορία της.

Ἡ ἱστορία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως τὴ διηγοῦνται οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, δείχνει πόσο τό Ἅγιο Πνεῦμα συνδέεται μὲ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὴν Πεντηκοστή τό Ἅγιο Πνεῦμα μπαίνει στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καί τὴν παρακολουθεῖ σ' ὅλη τὴν πορεία της. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μιά *συνεχιζόμενη* Πεντηκοστή.

Τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς φανερῶνουν ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὁ ὁδηγὸς τῆς Ἐκκλησίας στὸ ἔργο της. Εἶναι ἰδιαίτερα ὁ συμπαραστάτης, ὁ παρηγορητὴς καί ὁ ὑπερασπιστὴς (*παράκλητος*) στὴ δύσκολη πορεία της. Κύριο ἔργο Του παραμένει ἡ *αὔξησις* τῆς Ἐκκλησίας, ἡ συγκρότησις τῆς «μῖας, ἁγίας, καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας».

Κάθε πιστὸς παίρνει τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού μένει στὴν Ἐκκλησία, μὲ τὰ ἱερά μυστήρια. Ἰδιαίτερα τό μυστήριο τοῦ Χρίσματος μεταδίδει στὸ βαπτιζόμενο τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τὸν κάνει ἀπόστολο τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό λέγεται καί *προσωπική Πεντηκοστή* τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς τό Ἅγιο Πνεῦμα εἴμαστε φτωχοὶ καί ἀδύνατοι, μόνοι καί ἀπελπισμένοι, ἀκόμη καί ὅταν νομίζουμε ὅτι τὰ ξέρουμε καί τὰ μπορούμε ὅλα. Τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁλοκληρώνει τὴν *προσωπικότητα* τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔτσι καταλαβαίνουμε τὴν καθημερινὴ ἐπὶ κλήσῃ Του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία:

«Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καί τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγός, ἔλθε καί σκηνώσον ἐν ἡμῖν καί καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καί σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ Πεντηκοστή λέγεται «γενέθλια» μέρα τῆς Ἐκκλησίας;
2. Πῶς χαρακτηρίζεται τό Ἅγιο Πνεῦμα στήν προσευχή «Βασιλεῦ οὐράνιε...» καί γιατί;
3. Ποιές εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό Ἅγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας;
4. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση τή μέρα τῆς Πεντηκοστῆς στόν ἱερό ναό τῆς ἐνορίας σου;

2. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων

Ἡ λατρευτική ζωή τῆς κοινότητας

Τό ὄνομα Ἐκκλησία δόθηκε στή χριστιανική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶναι αὐτή πού συγκροτήθηκε ἀμέσως μετά τήν Πεντηκοστή καί ἐγίνε ἡ «μητέρα» τῶν Ἐκκλησιῶν. Σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων κέντρο τῆς ζωῆς τῆς πρώτης ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἡ λατρεία:

«Παρέμειναν προσηλωμένοι μέ ἀφοσίωση καί ζήλο στή διδασκαλία τῶν ἀποστόλων, στήν ἐπικοινωνία μεταξύ τους, στή μετάληψη τῆς θείας κοινωνίας καί στίς προσευχές... Καθημερινά προσέρχονταν ὅλοι μέ μιά ψυχή στό ναό, ἔκοβαν τόν ἄρτο στά σπιτία τους καί ἔτρωγαν μέ χαρά καί ἀπλότητα καρδιάς, δοξολογώντας τό Θεό καί ἔχοντας τήν ἀγάπη ὅλου τοῦ λαοῦ» (Πράξ. 2,42.46.47)

Τά βασικά στοιχεῖα τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς κοινότητας εἶναι:

- ἡ *σύναξη* τῶν πιστῶν,
- ἡ *διδασχή* – τό κήρυγμα – τῶν Ἀποστόλων,
- ἡ καθημερινή *κλᾶση τοῦ ἄρτου* – θεία Εὐχαριστία,
- τό *κοινό τραπέζι* – οἱ Ἀγάπες,
- ἡ *προσευχή*.

Ἡ λατρεία εἶναι καρπός τῆς πίστεως τῆς κοινότητας στό Χριστό. Εἶναι ἀπλή μέ καθαρά εὐχαριστιακό χαρακτήρα. Συγκεφαλαιώνεται δηλαδή στήν κλᾶση τοῦ ἄρτου, πού εἶναι μιά σύντομη τελετή. Ἄλλ' αὐτή ἡ εὐχαριστιακή τελετή εἶναι σημαντική γιά τή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ,

Ἡ κλάση τοῦ ἄρτου. Σύγχρονο μωσαϊκό στή Ρώμη βασισμένο σέ παράσταση ἀπό κατακόμβη.

γιατί ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό. Καί αὐτό τό γεγονός εἶναι ἡ καρδιά τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει ὅπου τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία καί ὅπου οἱ πιστοί μετέχουν σ' αὐτή.

Εἶναι χαρακτηριστικό τό ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τό κήρυγμα συνδέθηκε μέ τή λατρεία, μέ τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας. Τό κήρυγμα βοηθᾷ στή συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας, γιατί μ' αὐτό ἐξαγγέλλεται τό ἔργο τῆς σωτηρίας στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Μ' αὐτό οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται στό ἔργο τοῦ Θεοῦ.

Τόπος καθημερινῆς προσευχῆς, τελέσεως τῆς Εὐχαριστίας καί ἀποστολικῆς διδαχῆς ἦταν ἀρχικά ὁ ναός τοῦ Σολομώντα. Πολύ νωρίς ὁμως ἄρχισαν νά χρησιμοποιοῦνται καί σπίτια τῶν πιστῶν καί ἀργότερα εἰδικά κτίρια, πού πῆραν τά ὀνόματα «εὐκτήριοι οἶκοι», «κυριακά» ἢ «ἐκκλησίαι».

Κοινωνία αγάπης

Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων εἶχε τὰ χαρακτηριστικά μιᾶς πραγματικῆς *κοινωνίας αγάπης*:

«Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἦταν συναγμένοι καὶ τὰ εἶχαν ὅλα κοινά· πουλοῦσαν τὰ κτήματα καὶ τίς περιουσίες τους καὶ τὰ μοίραζαν σ' ὅλους κατὰ τίς ἀνάγκες πού εἶχε ὁ καθένας... Ἔτρωγαν μέ χαρά καὶ ἀπλότητα καρδιάς... Ὅλοι οἱ πιστοὶ εἶχαν μιὰ καρδιά καὶ μιὰ ψυχὴ καὶ κανεὶς δέν ἔλεγε ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του εἶναι δικό του, ἀλλὰ ἦταν σ' αὐτοὺς ὅλα κοινά... Οὔτε ὑπῆρχε κανεὶς φτωχὸς ἀνάμεσά τους» (Πράξ. 2,44-47.4, 32-34).

Πρόκειται γιὰ ἓνα νέο τρόπο ζωῆς, πού θεμελιώνεται στὴν κοινὴ πίστη στὸν ἀναστημένο Κύριο, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν κοινὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὸ μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἡ πίστη ἀναπτύσσει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀδελφότητα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι καὶ κοινωνία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ νέου τρόπου ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι:

1. Ἡ *χαρά* καὶ ἡ *καθαρότητα τῆς καρδιάς* τῶν πιστῶν.
2. Ἡ δημιουργία *κοινῶν τραπεζιῶν-συσσιτίων* γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Πρόκειται γιὰ τίς καλούμενες «*ἀγάπες*» («κοινὰ δεῖπνα»). Οἱ «ἀγάπες» συνδέονταν μέ τὴ θεία Εὐχαριστία καὶ καταργοῦσαν στὴν πράξη τίς *διακρίσεις* ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς.
3. Ἡ ἐθελοντικὴ *κοινοκτημοσύνη*. Οἱ χριστιανοὶ δηλαδὴ πρόσφεραν τὸ ἀντίτιμο τῆς περιουσίας τους γιὰ τίς ἄμεσες κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἀνάγκες τῆς κοινότητος. Ἡ περίπτωση τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας (Πράξ. 5, 1-11) μαρτυρεῖ ὅτι κάθε προσφορά πού δέν προέρχεται ἀπὸ καθαρὴ καρδιά, δέν εἶναι δεκτὴ στὴ χριστιανικὴ κοινότητα. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού ἐμπνέει καὶ καθοδηγεῖ τὴν Ἐκκλησία, δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τὰ ψέματα τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κοινοκτημοσύνη

Ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἀπόδειξη τῆς αγάπης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἄν καὶ περιοριζόταν στὰ κοινὰ τραπέζια, ἦταν κάτι τὸ μοναδικό. Οἱ πιστοὶ μέ μεγάλη προθυμία πρόσφεραν τὰ ἀγαθὰ τους σ' ἓνα κοινὸ ταμεῖο γιὰ κοινὴ χρῆση.

Ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων δέν ἦταν ἓνας ἀπλὸς ἐνθουσιασμός. Γεννήθηκε ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη, στὴν ὁποία παρακινοῦσε τοὺς πιστοὺς ἡ θεία Εὐχαριστία, τὸ μυστήριο πού

ένώνει τούς πιστούς σέ μιά πραγματική κοινωνία ζωής καί αγάπης. Καί γεννήθηκε γιά νά ἀντιμετωπίσει τίς πραγματικές ανάγκες τῆς νεοσύστατης αὐτῆς Ἐκκλησίας.

Δυό εἶναι οἱ λόγοι πού παρακίνησαν στήν κοινοκτημοσύνη:

1. Τό *ἱεραποστολικό ἔργο* τῆς «μητέρας» Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ ἀνάγκες τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀντιμετωπίστηκαν μέ τή δημιουργία κοινοῦ ταμείου καί συσσιτίου. Αὐτό τό νόημα εἶχαν οἱ ἔρανοι («λογίες») τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν γιά τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων.
2. *Οἱ ἄθλιες κοινωνικές καί οἰκονομικές συνθῆκες* τῆς ἐποχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς θείας Εὐχαριστίας γιά τήν Ἐκκλησία;
2. Ἐχει ἡ σημερινή Ἑνορία κοινά γνωρίσματα μέ τήν πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων; Ποιά εἶναι αὐτά;
3. Τί ἦταν ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας;
4. Σκέφτηκες ὅτι γιά νά ζήσει ὁ κόσμος χρειάζεται ἀγάπη; Τί θά μπορούσες νά κάμεις γι' αὐτό;

3. Οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις κατά τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἰουδαϊκή ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων

Τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, μέ κέντρο τό σταυρωμένο καί ἀναστημένο Κύριο, ἐγκαινιάζει μιά νέα περίοδο στή ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἦταν λοιπόν φυσικό νά ῥθεῖ σέ ἀντίθεση μέ τίς θρησκευτικές ἀντιλήψεις, πού ἐπικρατοῦσαν τότε. Νά συγκρουστεῖ μέ τίς τάξεις τῶν *θρησκευτικῶν ἀρχόντων*, πού ἀντιπροσώπευαν καί ὑπερασπίζονταν τίς ἀντιλήψεις αὐτές.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι στά πρῶτα κιόλας βήματά τους, συναντοῦν τή σκληρὴ ἀντίδραση καί ἀπειλή τῶν Ἰουδαίων, γιατί σ' αὐτούς ἀπευθύνεται ἀρχικά τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Πέτρος καί ὁ Ἰωάννης συλλαμβάνονται καί φυλακίζονται. Τό συνέδριο ὅμως τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων θά τοὺς ἀπελευθερώσει, ἀφοῦ θά τοὺς ἀπειλήσει νά πάψουν νά κηρύττουν γιά τόν Ἰησοῦ.

Ἀλλά ἡ αὔξησις τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἀποστολικό κήρυγμα θά αὐξήσῃ καί τήν ἰουδαϊκή ἀντίδραση. Οἱ ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ συλλαμβάνουν καί φυλακίζουν ὅλους τοὺς Ἀποστόλους, πού ἀπελευθερώνονται μέ τή θαυμαστή ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ. Ξανασυλλαμβάνονται καί ὁδηγοῦνται μπροστά στό συνέδριο. Οἱ ἄρχοντες θά ἀναγκαστοῦν νά τοὺς ἀπολύσουν, ἀφοῦ τοὺς μαστιγώσουν καί τοὺς ἀπειλήσουν νά ἐγκαταλείψουν τό κήρυγμά τους γιά τό Χριστό.

Ἄν οἱ Ἰουδαῖοι δέν ἐπιβάλλανε τήν ἔσχατη ποινή, τό θάνατο, στοὺς Ἀποστόλους, τοῦτο ὀφείλεται:

1. Στή στάση πού πῆρε ἀπέναντί τους στό συνέδριο ὁ συνετός Φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος *Γαμαλιήλ*, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἂν τό ἀποστολικό ἔργο εἶναι ἀπό τό Θεό, τότε δέν μπορεῖ νά ἀνατραπεῖ (Πράξ. 5, 38.39).

2. Στό φόβο τῶν ἰουδαϊκῶν ἀρχῶν γιά *λαϊκές ἐξεγέρσεις*. Γιατί τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί τὰ θαύματα πού τό συνόδευαν, εἶχαν μεγάλη ἐπίδραση στό λαό (Πράξ. 4, 21.5, 26).

Ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα μᾶς συγκινεῖ εἶναι ἡ *παρρησία* τῶν Ἀποστόλων στή διακονία τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ *ἀποφασιστικότητά* τους μπροστά στίς ἰουδαϊκές ἀντιδράσεις καί ἀπειλές. Καί τοῦτο, γιατί ἔχουν τή βεβαιότητα ὅτι ὑπηρετοῦν τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ λαοῦ Του. Αὐτό ὁμολογοῦν μπροστά στό συνέδριο:

«Ἐμεῖς δέν μποροῦμε νά μὴ μιλοῦμε γιά κεῖνα πού εἶδαμε καί ἀκούσαμε. Πρέπει νά πειθαρχοῦμε μᾶλλον στό Θεό παρά στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θεός τῶν πατέρων μας ἀνέστησε τόν Ἰησοῦ, πού ἐσεῖς σκοτώσατε, ἀφοῦ τόν κρεμάσατε στό σταυρό. Αὐτόν ὁ Θεός ἀνύψωσε μέ τή δύναμή Του σέ ἀρχηγό καί σωτήρα, γιά νά δώσει στόν Ἰσραὴλ μετάνοια καί ἄφεση ἁμαρτιῶν. Ἐμεῖς εἴμαστε μάρτυρες αὐτῶν τῶν γεγονότων. Ἀλλά μαζί σας μαρτυρεῖ καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιο, πού ὁ Θεός ἔδωσε σέ κείνους πού πειθαρχοῦν σ' αὐτόν» (Πράξ. 4, 20.5, 29-32).

Ἔτσι οἱ Ἀπόστολοι ἀναχωροῦν ἀπό τό συνέδριο *χαρούμενοι*, γιατί:

«ἀξιώθηκαν νά ἀτιμαστοῦν γιά τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Καί κάθε μέρα, στό ναό καί στά σπίτια, δέ σταματοῦσαν νά διδάσκουν καί νά κηρύττουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Μεσσίας» (Πράξ. 5, 41-42).

Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καί Σαδδουκαῖοι

Ἡ μεγαλύτερη ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων προερχόταν ἀπό τοὺς θρησκευτικούς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.

Οἱ *ἱερεῖς* καί *ἀρχιερεῖς* ἀντιδρῶν ἀπό φόβο μήπως ἡ νέα πραγμα-

τικότητα, πού δημιουργείται μέ τό αποστολικό έργο καί μέ τήν ταυτόχρονη αύξηση τής Έκκλησίας, κλονίσει τή θέση τους. Μέ άλλα λόγια, στήν αντίδρασή τους πρέπει νά δούμε τή νοοτροπία μιᾶς τάξεως πού υπερασπίζεται ἐκεῖνο, πού νομίζει ὅτι κατέχει κληρονομικά ἢ τής ἀνήκει δικαιωματικά.

Οἱ Σαδδουκαῖοι, πού ἀποτελοῦσαν τήν ἱερατική ἀριστοκρατία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἀντιδρῶν, γιατί τούς σκανδαλίζει τό κήρυγμα γιά τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, στήν ὁποία δέν πίστευαν. Δίδασκαν ὅτι ἡ ψυχή χάνεται μαζί μέ τό σῶμα. Γι' αὐτό τούς συναντοῦμε στά Εὐαγγέλια νά κάνουν ἐρωτήσεις στό Χριστό γιά τήν ἀνάσταση καί τώρα νά πρωτοστατοῦν στή σύλληψη τῶν Ἀποστόλων Του.

Βαθύτερες αἰτίες τῶν ἰουδαϊκῶν ἀντιδράσεων καί διωγμῶν

Ἡ ἀντίδραση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί οἱ πρῶτοι διωγμοί τῆς Έκκλησίας ἔχουν βαθύτερες αἰτίες:

1. Τήν *ἄρνηση τῆς οἰκουμενικότητας* πού εἶχε τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας. Οἱ Ἰουδαῖοι, δεμένοι μέ τόν ἐθνικισμό, υπερασπίζονταν τήν ἐθνική τους θρησκεία καί τά προνόμιά τους, γιατί πίστευαν ὅτι εἶναι ὁ μόνος ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ.

2. Τήν *ἄρνηση τοῦ Μεσσία πού πάσχει καί σταυρώνεται*. Οἱ Ἰουδαῖοι προσδοκοῦσαν ἓνα Μεσσία, ἓνα Θεό ἐξουσίας καί δυνάμεως, πού θά ἀποκαθιστοῦσε κοσμικά τή βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ. Ἔτσι τό μεγάλο σκάνδαλο γι' αὐτούς εἶναι ὁ σταυρωμένος Χριστός, ὁ «πάσχων δούλος» τοῦ Θεοῦ. Δέν κατανόησαν ὅτι ὁ σταυρός εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἡ παντοδυναμία τῆς ἀγάπης Του γιά τόν κόσμο.

3. Τήν *ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας* ἀπό τή νομική θρησκεία. Οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν αἰχμάλωτοι τῆς θρησκευτικῆς τυπικότητας καί πολυπραγμοσύνης, προσκολλημένοι στό γράμμα τοῦ νόμου καί στήν τήρηση τῶν νομικῶν διατάξεων. Πίστευαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώζεται ὅταν τηρεῖ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ἐγκαταλείπει μιᾶ καινούργια θέση: Ἡ σωτηρία εἶναι ἔργο τῆς χάρις τοῦ Θεοῦ καί αὐτό πού ἀπαιτεῖται ἀπό τόν ἄνθρωπο εἶναι νά δεχτεῖ ἐλεύθερα τή χάρη τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντας στό Χριστό καί ἐφαρμόζοντας τή διδασκαλία Του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἀντιδρῶν ἰδιαίτερα οἱ ἱερατικές τάξεις τῶν Ἰουδαίων στό ἀποστολικό κήρυγμα;

2. Τί σās συγκινεῖ ἀπό τή στάση τῶν Ἀποστόλων στίς ἰουδαϊκές ἀντιδράσεις;
3. Σέ συγκινεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ καί γιατί;

4. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος

Ἡ ἐκλογή τῶν ἑφτά διακόνων – Ὁ διάκονος Στέφανος

Ἡ διακονία τῶν κοινῶν τραπεζιῶν παρουσιάζει κάθε μέρα καί νέα προβλήματα. Οἱ Ἀπόστολοι πού ἐκτός ἀπό τήν προσευχή καί τό κήρυγμα, εἶχαν καί τήν εὐθύνη γιά τά τραπέζια αὐτά, δέν ἀρκοῦσαν γιά νά ἀντιμετωπίσουν τίς κοινωνικές ἀνάγκες τῆς αὐξανόμενης Ἐκκλησίας. Ἔτσι παρατηροῦνται παραλείψεις στό φιλανθρωπικό ἔργο καί διατυπώνονται διαμαρτυρίες ἀπό μέρους τῶν ἐλληνικῶν Ἰουδαίων. Ἡ Ἐκκλησία γιά νά ἀντιμετωπίσει αὐτή τήν κατάσταση, ἐκλέγει μαζί μέ τούς Ἀποστόλους τούς *ἑφτά διακόνους*: Τό Στέφανο, Φίλιππο, Πρόχορο, Νικάνορα, Τίμωνα, Παρμενᾶ καί Νικόλαο.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν ἰδιαίτερα γιά τό διάκονο Στέφανο. Τόν χαρακτηρίζουν «ἄνδρα πλήρη πίστεως καί πνεύματος ἁγίου καί δυνάμεως», πού «ἐποίει τέρατα καί σημεῖα (= θαύματα) μεγάλα ἐν τῷ λαῷ» (Πράξ. 6,5.8). Ὁ Στέφανος δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνας ὑπηρέτης τῶν κοινῶν τραπεζιῶν ἢ, ὅπως θά λέγαμε σήμερα, ἓνας κοινωνικός λειτουργός. Εἶναι ἓνας ἀπόστολος μέ βαθιά τήν αἴσθηση τῆς κλήσεως, μέ δυνατή τήν πίστη στό σταυρωμένο καί ἀναστημένο Κύριο, μέ ἀπόλυτη τή βεβαιότητα τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα του. Αὐτός πρῶτος θά βοηθήσει τήν Ἐκκλησία στή *χριστιανική της συνείδηση* καί στήν *οἰκουμένη της ἀποστολῆς*.

Ὁ Στέφανος μπροστά στό συνέδριο – Ἡ ἀπολογία του

Ὁ ρόλος τοῦ Στεφάνου ἦταν πραγματικά ἀποφασιστικός στό νά συνειδητοποιήσει ἡ χριστιανική Ἐκκλησία τή διαφοροποίησή της ἀπό τόν Ἰουδαϊσμό καί τήν παγκοσμιότητά της. Αὐτό εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά δεχτεῖ ὁ Στέφανος τίς ἀντιδράσεις καί τά ἀντίποινα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διασώζουν τή συζήτηση τοῦ Στεφάνου μέ μέλη τῆς συναγωγῆς. Μᾶς δίνουν ἐπίσης τό περιεχόμενο τῆς ἀπολογίας του στό συνέδριο τῶν Ἰουδαίων. Τά λόγια τοῦ Στεφάνου στή

συναγωγή, πού τά θεωρούσαν προσβολή γιά τήν ιουδαϊκή θρησκεία, δίνουν ἀφορμή στό φανατισμένο ὄχλο καί στούς πρεσβυτέρους καί γραμματεῖς νά ἀρπάξουν κυριολεκτικά τό Στέφανο καί νά τόν φέρουν στό συνέδριο γιά νά ἀπολογηθεῖ.

Στήν ἀπολογία του διαπιστώνουμε τή ριζική ἀντίθεση τοῦ Στεφάνου στίς σχολαστικές λεπτομέρειες τοῦ νόμου καί τό θάρρος του νά χτυπήσει τό ιουδαϊκό σύστημα τῆς τυπικῆς ἐρμηνείας του. Ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί ὁ ναός τοῦ Σολομώντα ἀποτελοῦν μιά πρόσκαιρη βαθμίδα στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου. Γιά τό Στέφανο ὅλα ὀδηγοῦν στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό ἀναφέρθηκε στούς προφῆτες, γιά νά ἀποδείξει ὅτι ὁ Μεσσίας ἐπρεπε νά πεθάνει. Ὁ σταυρωμένος Χριστός εἶναι αὐτός πού φανερώνει τή θεία ἀγάπη, μέσα στήν ὁποία τοποθετεῖται ἡ πορεία τῶν ἀνθρώπων. Μιά τέτοια στάση καί ἐρμηνεία ἦταν βέβαια βλαστήμια γιά τούς Ἰουδαίους.

Ὁ ἅγιος Στέφανος. Μιά ἀπό τίς σπάνιες παραστάσεις τοῦ πρωτομάρτυρα, ὅπου ὁ ἅγιος ἀντί γιά τά διακονικά του ἄμφια φορεῖ χιτῶνα καί ἱμάτιο (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αἰ.).

«Ίσχυρογνώμονες, πού δέν ἔχετε περικόψει τή σκληρότητα καί ἀναισθησία τῆς καρδιάς καί δέν ἀπαλλαγίκατε ἀπό τήν πνευματική κουφάρα, ἐσεῖς πάντοτε ἀντιδρᾶτε στό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καί οἱ πρόγονοί σας. Ποιόν ἀπό τούς προφῆτες δέν καταδίωξαν οἱ πρόγονοί σας; Σκότωσαν ἐκεῖνους πού προφήτευσαν τόν ἐρχομό τοῦ Δικαίου, καί τώρα γινῆκατε καί σεῖς προδότες καί φονιάδες του· ἐσεῖς πῆρατε τό νόμο σέ ἐντολές, πού δόθηκαν μέ ἀγγέλους καί ὁμως δέν τόν φυλάξατε» (Πράξ. 7, 51-53).

Τά λόγια αὐτά εἶναι συγκλονιστικά καί ἀποκαλυπτικά. Οἱ Ἰουδαῖοι, πού εἶναι ὁ περιούσιος λαός τοῦ Θεοῦ, δέν κατανόησαν τό σχέδιό Του γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γι' αὐτό φέρνουν συνεχῶς ἐμπόδια στό ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τό ὄραμα καί τό μαρτύριο – Ὁ Στέφανος καί ἡ Ἐκκλησία

Ἡ ἀπολογία τοῦ Στεφάνου καί ἡ κατηγορία του κατά τῶν Ἰουδαίων προκάλεσαν τήν ἀντίδραση καί τό μίσος τους. Ὁ Στέφανος βρίσκεται πιά στά πρῶτα βήματα τοῦ δρόμου πρὸς τό μαρτύριο. Στέκεται ἀκίνητος, πλημμυρισμένος ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁραματίζεται τό θρίαμβο τοῦ Χριστοῦ, θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν μαρτύρων της.

«Προσήλωσε τό βλέμμα σου στόν οὐρανό καί εἶδε τή δόξα τοῦ Θεοῦ καί τόν Ἰησοῦ νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ· καί εἶπε: βλέπω τοὺς οὐρανούς ἀνοιχτούς καί τόν υἱό τοῦ ἀνθρώπου νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 7, 55.56).

Ἰουδαῖοι ἀπό ὅλες τίς συναγωγές σέρνουν τό Στέφανο στόν τόπο τοῦ λιθοβολισμοῦ. Ὁ Σαῦλος ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἐπόπτες στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου. Ἐνας ἐπόπτης σπρώχνει τό Στέφανο καί τόν ξαπλώνει στή γῆ. Ἐνας ἄλλος παίρνει μιά πέτρα καί τήν πετᾷ μέ δύναμη πάνω του. Τώρα ἐρχεται ἡ σειρά τοῦ ὄχλου. Οἱ θρησκευτικά φανατισμένοι ἄντρες ἀφήνουν τά ἱμάτιά τους στά πόδια τοῦ Σαύλου καί ρίχνουν βροχή τίς πέτρες στό Στέφανο. Νά ἡ ἀπάντησή του:

«Κύριε Ἰησοῦ, δέξου τό πνεῦμα μου. Κύριε, μή λογαριάσεις σ' αὐτούς αὕτη τήν ἁμαρτία» (Πράξ. 7,60).

Τό μαρτύριο ὁλοκληρώθηκε. Ὁ Στέφανος κοιμήθηκε. Ἐδῶσε ὁμως ἓνα δυνατό μάθημα στόν ἰουδαϊκό ὄχλο καί στοὺς ἄρχοντές του. Ἄφησε μιά μεγάλη κληρονομιά γιά τό χριστιανικό λαό καί τοὺς ποιμένες του.

Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανὸς μάρτυρας. Τὸ μαρτύριό του ἀκολούθησε ἕνας σκληρὸς διωγμὸς τῶν ἐλληνιστῶν χριστιανῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ διωγμένοι πῆραν μαζί τους τὸ Στέφανο. Μιά ἀληθινὴ Ἐκκλησία διώκεται καὶ γεννᾷ μάρτυρες. Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρωτοπόρος τῆς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων.

Ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν τὸ τίμημα, πού ἔπρεπε νά πληρώσει ἡ Ἐκκλησία στὰ πρῶτα βήματά της, γιὰ νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ ἐθνικισμό καὶ νά γίνει ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Εἶναι ἐπίσης σημαντικό ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν γεγονὸς ἀποφασιστικό γιὰ τὸ Σαῦλο. Ὁ Παῦλος – εἶναι τὸ ἄλλο του ὄνομα – θά ὁλοκληρώσει ἀργότερα τὸ ἔργο τοῦ Στεφάνου, πού ἡ Ἐκκλησία μας ὀνόμασε πρωτομάρτυρα καὶ τὸν τιμᾷ στὶς 27 Δεκεμβρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Στεφάνου στὴ θεμελίωση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας;
2. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἀπολογία τοῦ Στεφάνου;
3. Γιατί ἡ Ἐκκλησία σχετίζεται μέ τούς διωγμούς καὶ τὸ μαρτύριο;
4. Μέ ποῖο τρόπο θά μπορούσες καὶ σύ νά ὑπερασπίσεις τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, τιμώντας ἔτσι τὸ Στέφανο;

5. Τὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι

Ἡ Καινὴ Διαθήκη μιλεῖ μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση γιὰ τοὺς δώδεκα Μαθητές, τοὺς στενοὺς συνεργάτες τοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη οἱ δώδεκα γιοὶ τοῦ Ἰακώβ εἶναι ἀρχηγοὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, δηλαδὴ ὁλόκληρου τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἔτσι καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη οἱ δώδεκα Μαθητές ἐκλέγονται γιὰ νά γίνουν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ νέου Ἰσραήλ, τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι ἀρχηγοὶ μέ τὴν ἔννοια τῶν διακόνων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Ἀπόστολοι ἀποστέλλονται στό κήρυγμα. Στὴ μέση ἐπιβλητικὴ ἡ παράσταση τοῦ Χριστοῦ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά Του οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ στάση τους δείχνει τὴν ὑποταγὴ στὴ θεϊκὴ ἐντολὴ καὶ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ θεϊκὴ δύναμη (Ἐλεφάντοστό στό Μουσεῖο τοῦ Λούβρου, Παρίσι, Β' πενήνταετία 10ου αἰ.).

Ἡ ἐκλογή καὶ ἀποστολή τους, πού γίνεται ἀπὸ τὸ Χριστό καὶ βεβαιώνεται μὲ τὴν Πεντηκοστή, δὲ γίνεται κατανοητὴ ἔξω ἀπὸ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ χωρὶς τὴν Ἑκκλησία. Ἡ παρουσία τους στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας καὶ γιὰ τὴ συνέχισή του μὲ τὴν Ἑκκλησία. Οἱ Δώδεκα ἐκφράζουν τὴ νέα πραγματικότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μ' αὐτούς ἡ Ἑκκλησία παίρνει τὴν ἀρχικὴ ἱστορικὴ τῆς μορφή καὶ πάνω σ' αὐτοὺς θεμελιώνεται.

Ἡ ὁμάδα τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς:

Πέτρο καὶ Ἀνδρέα, γιούς τοῦ Ἰωῆ

Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, γιούς τοῦ Ζεβεδαίου

Φίλιππο καὶ Βαρθολομαῖο

Θωμᾶ καὶ Ματθαῖο

Ἰάκωβο (Ἀλφαίου) καὶ *Θαδδαῖο* (ἢ Λεββαῖο)

Σίμωνα (Κανανίτη) καὶ *Ἰούδα* Ἰσκαριώτη.

Τὸν Ἰούδα, ἐξαιτίας τῆς ἀποστασίας του, ἀντικατέστησε ὁ *Ματθαῖος*, γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ ἡ ὁμάδα τῶν Δώδεκα.

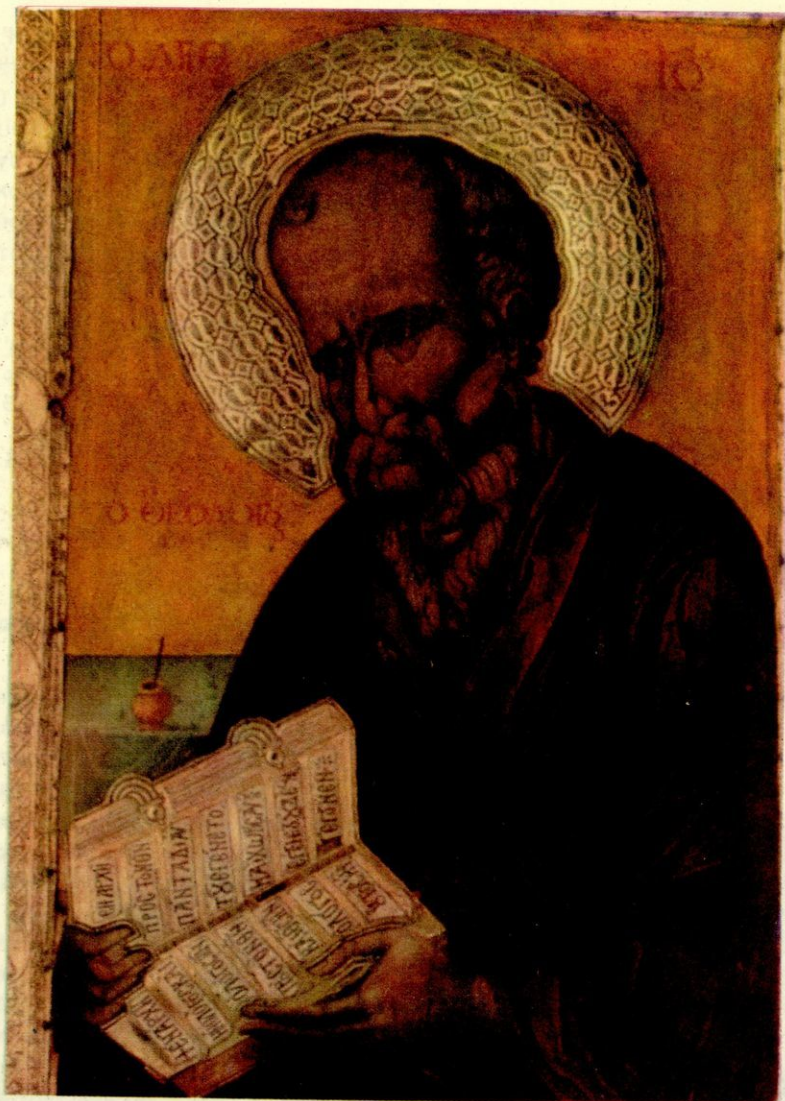
Στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τους

Ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲ μᾶς δίνει βέβαια λεπτομερὴ στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση ὅλης τῆς ὁμάδας τῶν Δώδεκα. Οἱ συγγραφεῖς τῆς δὲ σκόπευαν νὰ γράψουν ἱστορία, τὴν ἀτομικὴ ἱστορία κάθε Μαθητῆ καὶ Ἀποστόλου. Ἀναγκασμένοι ἀπὸ τίς περιστάσεις, παρέδωσαν στὴν Ἑκκλησίαν τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ καὶ διέσωσαν τὴ σημασία του γιὰ τὸν κόσμο. Οἱ Δώδεκα εἶναι μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο ὅλων σχεδὸν τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφορεῖ περισσότερο ἢ παράδοση.

Σύμφωνα μὲ τίς πληροφορίες τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ Ἀνδρέας καταγόταν ἀπὸ τὴ Βηθσαῖδαν, ἦταν ἀδερφός τοῦ Πέτρου καὶ ψαράς τὸ ἐπάγγελμα. Ὁ *Φίλιππος* καταγόταν ἀπὸ τὴ ἴδια πόλιν καὶ ἦταν στενός καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀνδρέα. Ὁ *Θωμᾶς* διακρινόταν γιὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἰδιομορφίαν στὴν πίστη του, ὁ *Ματθαῖος* ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν κλήση του τελώνης καὶ ἔγραψε τὸ ὁμώνυμο Εὐαγγέλιον, καὶ ὁ *Ἰούδας* ὁ Ἰσκαριώτης, διαχειριστὴς στὴν ὁμάδα τῶν Δώδεκα, εἶναι γνωστός ἀπὸ τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὸ *Βαρθολομαῖο*, τὸν *Ἰάκωβο* τοῦ Ἀλφαίου, τὸ *Θαδδαῖο* καὶ τὸ *Σίμωνα* τὸν Κανανίτη, δὲ γνωρίζουμε παρὰ τὸ ὄνομά τους.

Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης καὶ ὁ Πρόχορος. Στό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, στήν Πάτμο, ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὑπαγορεύει στό μαθητὴ του τόν Πρόχορο. Τὰ λόγια πού θά γραφοῦν εἶναι θεϊκά. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀκούει προσεκτικά τὴν οὐράνια φωνή (τό δείχνει ἡ κλίση τοῦ κεφαλίου του) καί ὁ ἅγιος Πρόχορος στοχάζεται τὸ βαθύ νόημα αὐτῶν πού θά γράψει (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 17ος-18ος αἰ.).

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, Πάτμος).

Πέτρος, Ἰάκωβος καί Ἰωάννης

Περισσότερα στοιχεία ἔχουμε γιά τούς Μαθητές Πέτρο, Ἰάκωβο καί Ἰωάννη. Καί οἱ τρεῖς συνδέονταν ἐπαγγελματικά – ἦταν ψαράδες – καί εἶχαν κοινά πνευματικά – θρησκευτικά ἐνδιαφέροντα. Ἀποτελοῦσαν τό στενότερο κύκλο ἀνάμεσα στούς Δώδεκα. Ὁ Παῦλος τούς χαρακτηρίζει «στόλους τῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ Πέτρος ἦταν ἐγγάμος καί δέν εἶχε φοιτήσει σέ λόγιες ραββινικές σχολές. Ἄν χαρακτηρίζεται «πρῶτος» (ὅπως καί ὁ ἀδερφός του Ἀνδρέας), τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπό τή χρονική σειρά τῆς κλήσεώς του. Ἀνῆκε, μαζί μέ τόν Ἀνδρέα, στό κίνημα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστή καί στή θρησκευτικο-πολιτική παράταξη τῶν Ζηλωτῶν (= παράταξη, πού συμφωνοῦσε μέ τούς Φαρισαίους, ἀλλά διακρινόταν γιά τήν ἀγάπη τῆς στήν ἐλευθερία). Ὁ Πέτρος συγκέντρωνε ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά: Ἦταν ζηλωτής καί ἀποφασιστικός, καμιά φορά ἀμφίρροπος, ἀλλά βασικά ἀπόλυτος καί σταθερός. Ἡ ἐκλογή τοῦ Ματθαίου, τό κήρυγμα μετά τήν Πεντηκοστή, τά πρῶτα βήματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, συνδέονται μέ τό θάρρος καί τή δραστηριότητα τοῦ Πέτρου. Ὁ Πέτρος δέ σχετίζεται μόνο μέ τήν ἴδρυση τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἔχει καί τήν εὐθύνη τῆς ἱεραποστολῆς ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους, μέ κέντρο τό Ἱεροσόλυμα. Τόν συνέλαβαν καί τόν φυλάκισαν τό 42 ἤ 44, μ.Χ., ἀλλ' ἀπελευθερώθηκε μέ θαυμαστό τρόπο. Στήν Ἀποστολική Σύνοδο ἐπείχε πρωτεύοντα ρόλο.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ὁ Πέτρος κήρυξε στούς Ἰουδαίους τῆς διασπορᾶς (Πόντο, Καππαδοκία, Ἀσία καί Βιθυνία) καί ὅτι πῆγε στή Ρώμη, ἄγνωστο πότε, ὅπου μαρτύρησε μαζί μέ τόν Παῦλο μετά τό διωγμό τοῦ Νέρωνα τό 67. Ὁ Πέτρος εἶναι συγγραφέας δυό καθολικῶν ἐπιστολῶν (= ἐπιστολές, πού ἀπευθύνονται σέ εὐρύτερο κύκλο ἀναγνωστῶν καί πού ἔγιναν δεκτές ἀπό ὅλη τήν Ἐκκλησία). Τή μνήμη του τιμοῦμε, μαζί μέ τή μνήμη τοῦ Παύλου, στίς 29 Ἰουνίου.

Οἱ ἀδελφοί Ἰάκωβος καί Ἰωάννης ἦταν παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου, Γαλιλαῖοι ψαράδες. Ἦταν χαρακτηριστικές δυναμικοί καί ἴσως βίαιοι, πραγματικά «υἱοί βροντῆς», σέ συνδυασμό μέ τήν τρυφερότητα καί ἐλκυστικότητα. Ὁ Ἰάκωβος βρῆκε μαρτυρικό θάνατο «διά μαχαίρας» (Πράξ. 12, 1-2). Ὁ Ἰωάννης πῆρε μέρος στήν Ἀποστολική Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων. Σύμφωνα μέ ἀξιόπιστη παράδοση, μετά τήν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων πού ἐγίνε τό 70, βρέθηκε στήν Ἐφεσο. Κηρύττει στή Μ. Ἀσία καί ἔχει τήν ἐποπτεία τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἱδρύθηκαν ἐκεῖ. Ἀπό τήν Ἐφεσο ἐξορίστηκε στήν Πάτμο, ὅπου ἔγραψε τό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐπιστρέφει καί πάλι στήν Ἐφεσο, ὅπου γράφει τό Εὐαγγέ-

Οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καί Παῦλος καί ὁ θρόνος (Ραβέννα, 6ος αἰ.).

λιό του. Ἐδῶ μαρτύρησε γύρω στό 100. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε καί τρεῖς καθολικές ἐπιστολές. Εἶναι ὁ πρῶτος θεολόγος καί ὁ εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στήν Ἐκκλησία μας στίς 8 Μαΐου.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων

Ἡ ἐκλογή τῶν Δώδεκα σχετίζεται μέ τήν ἱστορική ἐμφάνιση τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ δράση τους συνδέεται μέ ὅλη τήν ἱστορική της πορεία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀποστολική. Οἱ Ἀπόστολοι κήρυξαν σ' ὅλο τόν κόσμο τήν ἱστορία τοῦ Χριστοῦ καί ἐρμήνευσαν τά γεγονότα τῆς ζωῆς Του. Ἔργο τους ἦταν ἡ μύηση στήν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, μέ τό βάπτισμα, ἡ διδασκαλία γιά τή θεμελίωση, τήν οἰκοδομή, τήν αὔξησι καί τή στήριξη τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἔργο αὐτό σφράγισαν μέ τό μαρτύριό τους.

Ἡ ἀποστολή τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας μεταβιβάζεται στούς Δώδεκα, πού ἀποστέλλονται γιά τόν ἴδιο

Ὁ ἀπόστολος Πέτρος. Ὁ τεχνίτης, πού ἀνήκει στήν «Κρητική Σχολή», κατόρθωσε νά ἀποτυπώσει στήν ἐκφραση τοῦ προσώπου τό δυναμισμό καί τήν αὐθορμησία τοῦ Πέτρου (Ἅγιο Ὅρος, πινακοθήκη Πρωτάτου, 16ος αἰ.).

Ἡ ἀνάστασις τῆς Ταβιθά. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος μέ μιᾶ δυναμικῇ κίνησῃ ἀνασταίνει τῇ φιλάνθρωπῃ μαθήτριά τοῦ Χριστοῦ. Τρεῖς χήρες ἀπὸ κείνης πού εἶχε εὐεργετήσει ἡ Ταβιθά, παρακολουθοῦν μέ δέος τῇ σκηνῇ. Πίσω ἀπὸ τὸν Πέτρο ἕνας πιστὸς ἐκφράζει τὴν ἐκπληξή του ἀνοίγοντας τὴν παλάμη του (Μωσαϊκὸ στό Παλέρμο τῆς Σικελίας, 12ος αἰ.).

σκοπὸ στὸν κόσμο. Ἡ μεταβίβαση αὐτὴ χαρακτηρίζει τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὡς τοὺς σημερινούς χρόνους. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔχει дуὼ βασικὰ στοιχεῖα:

1. Τὴν ἀποστολικὴ διδασκαλία. Καθετὶ πού διδάσκει ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ἔχει τὴν ἀρχὴ τοῦ ἢ νά στηρίζεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στὴν ἀνατολικὴ διδασκαλία καὶ παράδοση.

2. Τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Ἡ ἐξουσία πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία νά ποιμαίνει, νά διδάσκει καὶ νά ἱεουργεῖ, ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στοὺς Ἀποστόλους. Ἡ ἐξουσία αὐτὴ μεταδίδεται συνεχῶς καὶ ἀκατάπαυστα ὡς

σήμερα στους επισκόπους και μέ τούς επισκόπους, πού είναι διάδοχοι τών Ἀποστόλων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι ἡ σημασία τοῦ ἔργου τών Ἀποστόλων γιά τή χριστιανική Ἐκκλησία;
2. Τί είναι ἡ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Γιατί ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ὀνομάζεται εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης; Διάβασε τήν περικοπή Α΄ Ἰωάν. 4, 7-21.
4. Σκέφτηκες ὅτι κάθε χριστιανός είναι καί ἕνας ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο; Πῶς μπορεῖς νά ἐννοήσεις τή δική σου ἀποστολή;

6. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος

Σαούλ ὁ διώκτης

Ὁ Σαούλ ἢ Σαῦλος, ὅπως ὀνομαζόταν ἐβραϊκά ὁ Παῦλος, γεννήθηκε μεταξύ τοῦ 5 καί 15 μ.Χ. στήν Ταρσό τῆς Κιλικίας. Οἱ γονεῖς του ἦταν Ἰουδαῖοι ἀπό τή φυλὴ Βενιαμίν. Ὁ πατέρας του εἶχε τή ρωμαϊκή ὑπηκοότητα. Τοῦτο δηλώνει καί τήν ἐπίσημη κοινωνική καταγωγή του. Ὡς πρὸς τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις ἀνῆκε στους Φαρισαίους.

Στήν Ταρσό, πόλη σπουδαία τήν ἐποχὴ ἐκείνη στά γράμματα, διδάχτηκε τήν ἑλληνικὴ γλῶσσα καί ἤρθε σ' ἐπαφή μέ τήν ἑλληνιστικὴ σκέψη καί ἰδιαίτερα μέ τή στωϊκὴ φιλοσοφία. Στὴ συναγωγή τῆς ἰουδαϊκῆς συνοικίας τῆς πόλεως ἔμαθε τήν ἱερὴ ἱστορία τών πατέρων του. Σ' αὐτὴ γνώρισε τή φαρισαϊκὴ εὐσέβεια καί τό ζῆλο γιά τήν τήρηση τοῦ νόμου. Σ' αὐτὴ συνάντησε τήν ἐλπίδα τοῦ Ἰσραὴλ γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καί τήν προσδοκία τοῦ Μεσσία γιά τήν ἐπάνοδο του στὴ μητέρα γῆ.

Στά Ἱεροσόλυμα ἔρχεται γιά νά σπουδάσει τό νόμο κοντά στό νομοδιδάσκαλο Γαμαλιήλ. Τοῦτο δείχνει τή συντηρητικότητα τοῦ θρησκευτικοῦ περιβάλλοντός του καί τό ζῆλο του γιά τίς πατρικὲς παραδόσεις. Στήν Παλαιστίνη πρέπει νά ἤρθε μετὰ τό 30 μ.Χ. Γνωρίζουμε ὅτι ἦταν παρὼν στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου, γεγονός πού εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στὴ ζωὴ του.

Ὁ Σαούλ πρωτοστατοῦσε στους διωγμούς τών χριστιανῶν. Στό ἄχαρο αὐτό ἔργο εἶχε τήν ἐξουσιοδότηση τοῦ συνεδρίου καί ὅλα τά μέσα στὴ διάθεσή του. Οἱ νυχτερινὲς συλλήψεις, οἱ ἔρευνες στά σπι-

τια, οί καταπιέσεις μέ βασανιστήρια, γιά νά όμολογήσουν οί πιστοί τήν ένοχή τους καί νά βλαστημήσουν τό Χριστό, ήταν στήν ήμερήσια διάταξη. 'Ο Σαῦλος:

«ρήμαζε τήν 'Εκκλησία· έμπαινε στά σπίτια καί άφου έσερνε μέ τή βία άντρες καί γυναίκες τούς έστελνε στή φυλακή... 'Εξακολουθοῦσε νά έχει αισθήματα άπειλῆς καί φόνου κατά τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου» (Πράξ. 8, 3.9.1).

Φαίνεται όμως ότι όλα αυτά τόν βασάνιζαν ψυχικά. Γιατί ήταν ένας βαθύς καί εύγενικός άνθρωπος, προικισμένος μέ εύφυΐα, σωστή καί αντικειμενική κρίση. "Ενας άνθρωπος πού αντιμετώπιζε τή θρησκεία, παρά τό ζήλο καί τό φανατισμό του, μέ πολύ σοβαρότητα καί απόλυτη ειλικρίνεια.

Ἡ κλήση τοῦ Παύλου στό άποστολικό αξίωμα

'Ο Παῦλος κλήθηκε στό άποστολικό αξίωμα σέ μιά παράδοση στιγμή τῆς ζωῆς του· όταν καταδίωκε τήν 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ καί μέ έξουσιοδότηση τῶν άρχιερέων πήγαινε στή Δαμασκό μέ τό σκοπό άν βρεῖ ανθρώπους, πού ακολουθοῦσαν τό δρόμο αυτό, άντρες καί γυναίκες, νά τούς φέρει δεμένους στήν 'Ιερουσαλήμ (Πράξ. 9, 2). Τήν ώρα πού τόν κυρίεψε ό Χριστός, εκείνος δέν πορευόταν τήν όδό Του, γι' αυτό καί ή φανέρωση τοῦ Χριστοῦ στό Σαῦλο ήταν γιά όλους ένα γεγονός άναπάντεχο.

Ἡ κλήση τοῦ άπ. Παύλου εἶναι μιά ενέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μπαίνει βίαια στή ζωή του. 'Ο Χριστός τόν συναντά διώκτη καί μέ τή χάρη Του τόν μεταμορφώνει σέ 'Απόστολο. Τόν κάνει νέο άνθρωπο μέ νέες θρησκευτικές έκτιμήσεις καί προοπτικές. 'Ο Παῦλος δέν ἔγινε χριστιανός καί άπόστολος μέ τήν επίδραση κάποιου άλλου άποστόλου ή κήρυκα τῆς νέας πίστεως ή μέ κάποια δική του προετοιμασία. Αυτό πού ἔγινε τό όφείλει στό θέλημα καί στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Γιά τήν κλήση ή επιστροφή τοῦ άπ. Παύλου μάς πληροφοροῦν οί Πράξεις τῶν 'Αποστόλων (9, 3-18.22, 3-16. 26, 9-18). 'Ο άπ. Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονός αυτό στίς επιστολές του, γιατί πρόκειται γιά τό μυστήριο τῆς συναντήσεώς του μέ τόν άναστημένο Κύριο. Ἡ συνάντηση αὐτή ἐγκαινιάζει γι αυτόν μιά καινούργια κατάσταση πραγμάτων. 'Όλα τά συντρίμια τῆς προηγούμενης ζωῆς του θά συντεθοῦν σέ μιά ένότητα μέ κέντρο τήν οἰκουμένη. 'Ο 'Ανανίας θά βαπτίσει καί θά κατηχήσει τόν άπ. Παῦλο. 'Ο Θεός έτοίμασε μ' ένα θαυμαστό τρόπο τό μεγάλο 'Απόστολό Του.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Φαλακρός μέ μάτια χαρωπά, φρύδια πού γνέφουν πρὸς τὰ κάτω, ὁμορφο γένι, μύτη κυρτή, ὅπως τὸν θέλει ἡ παράδοση. Ἡ εἰκόνα, κρητικῆς τεχνοτροπίας, ἀποπνέει σεμνότητα καί γλυκύτητα, ὅπως ἦταν σεμνές οἱ κινήσεις καί γλυκά τὰ λόγια τοῦ μεγάλου ἀποστόλου (Ἅγιο Ὅρος, πινακοθήκη Πρωτάτου, 16ος αἰ.).

Ἡ ἀνάληψη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου

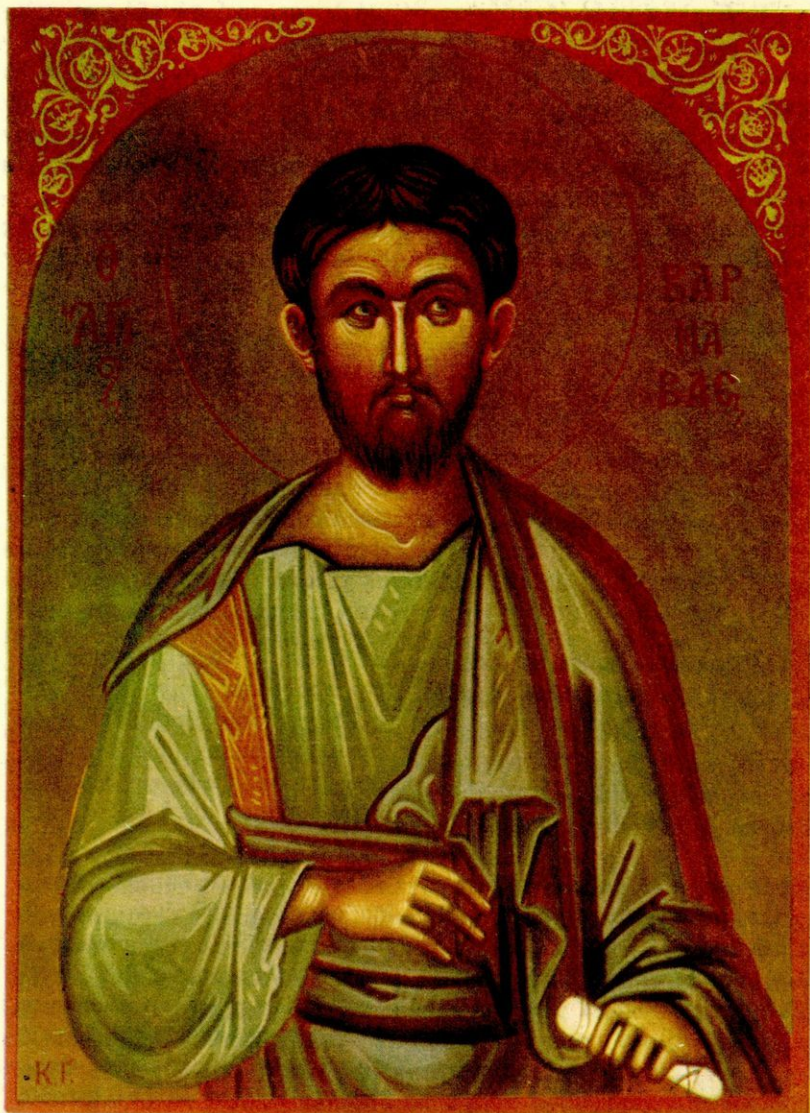
Ὁ ἀπ. Παῦλος, μετὰ τὰ γεγονότα τῆς κλήσεώς του, δέ γύρισε στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀπό τῆ Δαμασκὸ ἀναχωρεῖ στὴν Ἀραβία, στὸ βασίλειο τῶν Ναβαταίων, νότια τῆς Δαμασκοῦ. Ἐπιστρέφει καὶ πάλι στὴ Δαμασκὸ, ὅπου σύμφωνα μέ τὴν ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἀσκήσει τὸ ἀποστολικὸ ἔργο τρία χρόνια. Στὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια ἀναθεώρησε τὴ φαρισαϊκὴ ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μελέτησε κάτω ἀπὸ ἐντελῶς νέο φῶς τὸ μυστήριό τῆς σωτηρίας, ὅπως τὸ ἀποκάλυψε ἡ σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ.

Ὑστερα ἀπὸ τρία χρόνια παραμονῆς καὶ διακονίας στὴν περιοχὴ τῆς Δαμασκοῦ, ὁ ἀπ. Παῦλος ἔρχεται στὰ Ἱεροσόλυμα, γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν ἀπ. Πέτρο. Ἐκεῖ συναντᾷ τὸν Ἰάκωβο τὸν Ἀδελφόθεο¹, πού ἔχει τὴ

Ἡ φυγάδευση τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τῆς Δαμασκὸ (Μωσαϊκὸ στὸ Μονρεάλε τῆς Σικελίας, 12ος αἰ.).

μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Βαρνάβας βοηθᾷ τὸν ἀπ. Παῦλο νὰ γνωριστεῖ μέ τοὺς χριστιανικοὺς κύκλους τῆς Ἱερουσαλὴμ, γιατί ὑπῆρχαν ἐπιφυλάξεις γιὰ τὸ νέο Ἀπόστολο. Ἔτσι ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ταρσό. Ἐκεῖ θὰ τὸν ἀναζητήσει ὁ Βαρνάβας καὶ θὰ τὸν φέρεи στὴν Ἀντιόχεια, γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὸ ἔργο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

1. «Ἀδελφόθεοι»: Ἡ Καινὴ Διαθήκη μιλεῖ γιὰ «ἀδελφούς» τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Ἰάκωβος (Ματθ. 13, 55). Ἡ συγγένεια τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν ἀδερφῶν του μέ τὸν Ἰησοῦ ἀποτελεῖ πρόβλημα. Ἡ ἐρμηνεία πού δέχεται ἡ Ἐκκλησία μας καὶ πού στηρίζεται σὲ ἀρχαιότατες μαρτυρίες, εἶναι ὅτι ὁ Ἰάκωβος καὶ οἱ λοιποὶ ἀδερφοὶ ἢ ἀδερφές τοῦ Ἰησοῦ, ἦταν παιδιὰ πού γεννήθηκαν ἀπὸ ἄλλη μητέρα (ἐτεροθαλεῖς ἀδερφοί), πρὶν ὁ Ἰωσήφ μνηστευτεῖ τὴ Μαρία καὶ πρὶν γεννηθεῖ ὁ Ἰησοῦς. Στὴν Κ.Δ. ἡ ἐννοία τοῦ ἀδερφοῦ ἔχει μιὰ εὐρύτερη, πνευματικὴ σημασία (Ματθ. 12, 50).

Ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας (Κ. Γεωργακόπουλου).

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας σέ μιά λατρευτική σύναξή της, σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἐκλέγει καί στέλνει τό Βαρνάβα καί τόν ἀπ. Παῦλο στό μεγάλο καί δύσκολο ἱεραποστολικό ἔργο στά ἔθνη. Ἡ ἐκκλησιαστική κοινότητα τῆς Ἀντιόχειας, πού τά μέλη της ἦταν στήν πλειοψηφία τους χριστιανοί ἀπό τούς ἐθνικούς καί πού πρῶτοι πήραν τό ὄνομα *χριστιανοί*, ἀνέλαβε μεγάλη ἱεραποστολική δραστηριότητα γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στά ἔθνη. Ἡ Ἀντιόχεια ἦταν πολιτικά ἀνοιχτή σ' ὅλη τήν οἰκουμένη. Γι' αὐτό καί ἔγινε τό κέντρο τῆς ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεως τοῦ ἀπ. Παύλου, τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν.

Παραλληλισμός τοῦ ἀπ. Παύλου μέ τούς μεγάλους προφήτες

1. Ὅλοι σχεδόν οἱ προφῆτες κλήθηκαν μέ *ὄραμα* στό ἔργο τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του.

2. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὁραματίστηκαν τό *μεγαλειῶδες σχέδιο* τοῦ Θεοῦ γιά τή *σωτηρία* τοῦ λαοῦ Του.

3. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὁραματίστηκαν τήν *ἐνότητα* τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

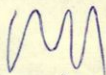
1. Ὁ ἀπ. Παῦλος κλήθηκε μέ *ὄραμα* στό ἀποστολικό ἀξίωμα. Εἶναι μιά ἰδιαίτερη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μεταμορφώνει ὁλοκληρωτικά αὐτόν πού τή δέχεται.

2. Ὁ ἀπ. Παῦλος μόχθησε γιά τήν *πραγματοποίηση* αὐτοῦ τοῦ σχεδίου, πού βασίζεται στήν ἀπειρη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, ὅπως τή φανέρωσε «ἐν Χριστῷ». Στήν ὑπόθεση αὐτή ἔδωσε κυριολεκτικά τόν ἑαυτό του.

3. Ὁ ἀπ. Παῦλος κήρυξε μέ ἅγιο πάθος αὐτή τήν ἐνότητα, πού τήν ἐξέφρασε μέ τήν παγκοσμιότητα τοῦ χριστιανικοῦ Εὐαγγελίου καί τήν οἰκουμενικότητα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνεται στήν ἱστορία *ὁλόκληρου* τοῦ κόσμου, πού στό βάθος εἶναι *ἱστορία τῆς σωτηρίας*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ό Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονόςός τής κλήσεώς του; Διάβασε τήν περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων 9, 3-18.
2. Ἦταν ταπεινά τά ἐλατήρια τοῦ διωγμοῦ τῆς νέας πίστεως ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο; Ἐξήγησε.
3. Πῶς μπορεῖ σήμερα νά γίνει κανεῖς «σκεῦος ἐκλογῆς» τοῦ Θεοῦ;
4. Γίνονται σήμερα καταπίεσεις γιά νά ἀρνηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τή θρησκευτική τους πίστη; Ἀνάφερε λίγα παραδείγματα.

7. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν

Ἡ πορεία πρὸς τά ἔθνη

Ἡ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τά ἔθνη μᾶς ξαφνιάζει καί μᾶς συγκλονίζει. Εἶναι αὐτή πού δείχνει τήν προσωπικότητά του καί χαρακτηρίζει ὁλόκληρο τό ἔργο του. Εἶναι μία πορεία ἀπό τήν Ἀνατολή ὡς τό τέρμα τῆς Δύσεως. Πορεία, γιά τήν ἐποχή ἐκείνη, οἰκουμενική. Ὁ ἀπ. Παῦλος γίνεται ὁ θεμελιωτής καί τό πρότυπο τῆς ἱεραποστολῆς τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνα γεγονός συγκλονίζει βαθιά τήν ὑπαρξή του καί τόν κινεῖ ἀποφασιστικά στήν πορεία αὐτή. Εἶναι ἡ πεποίθηση ὅτι τῇ χάρι τῆς ἀποστολῆς στά ἔθνη ἔλαβε ἀπό τόν ἴδιο τό Χριστό. Εἶχε μάλιστα τή βεβαιότητα ὅτι γιά τό ἔργο αὐτό ὁ Θεός τόν ξεχώρισε ἀπό τήν κοιλιά τῆς μητέρας του. Ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπακούει ἀπόλυτα στήν κλήση καί στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἡ ἱεραποστολική πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου ἐκφράζει ἐπίσης τή βαθιά πίστη του στήν *οἰκουμενικότητα* τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμός δέν εἶναι γιά τόν ἀπ. Παῦλο μία βελτιωμένη ἰουδαϊκή αἵρεση. Εἶναι ἡ δημιουργία μέ τό Χριστό τῆς νέας ἀνθρωπότητας, τοῦ *νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ*, ὅπου δέν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Ὁ ἀπ. Παῦλος πιστεύει ὅτι μέ τή στροφή του στά ἔθνη θά παρακινήσει τούς Ἰουδαίους σέ ἐπιστροφή γιά τή σωτηρία τους.

Ὁ ἴδιος ὁ ἀπ. Παῦλος δίνει τή σκηνή τῆς δραματικῆς πορείας του πρὸς τά ἔθνη:

«Υποβλήθηκα σέ κόπους περισσότερο ἀπ' ὅσο θά περίμενε κανεῖς, δέχτηκα κτυπήματα καί πληγές σέ μεγάλο βαθμό, ρίχτηκα στίς φυλακές

Τό βουνό Ταῦρος. Ὁδοιπορώντας ἀνάμεσα στίς χαράδρες του ὁ ἀπόστολος Παῦλος, συνάντησε πολλούς κινδύνους. Τούς μαντεύουμε ἀπό ὅσα γράφει στίς ἐπιστολές του, θαυμάζοντας τήν ὑπομονή καί τήν πίστη του.

περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο, ἀντιμετώπισα πολλές φορές τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου. Ἀπό τούς Ἰουδαίους πέντε φορές μαστιγώθηκα μέ σαράντα παρά μία μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ραβδίστηκα, μία φορά μέ λιθοβολήσαν, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἔμεινα ἓνα μερόνυχτο στό πέλαγος· ἔκαμα πάρα πολλές ὁδοιπορίες μέ κινδύνους μέσα σέ πλημμυρισμένα ποτάμια, μέ κινδύνους ἀπό ληστές, μέ κινδύνους ἀπό ὁμοεθνεῖς, μέ κινδύνους ἀπό τούς ἐθνικούς, μέ κινδύνους μέσα σέ πόλεις, μέ κινδύνους μέσα σ' ἔρημους τόπους, μέ κινδύνους μέσα σέ θάλασσες, μέ κινδύνους ἀπό ψευτοαδερφούς· μέ κόπο καί μόχθο, μέ πολλές ἀγρύπνιες, μέ πείνα καί δίψα, μέ νηστείες πολλές φορές, μέσα στό κρύο καί στή γύμνια» (Β' Κορ. 11, 23-27).

Οἱ ἱεραποστολικές περιοδεῖες

Ἡ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη περιλαμβάνει τέσσερις μεγάλες ἱεραποστολικές ἐξορμήσεις ἢ περιοδεῖες:

Ἡ *Πρώτη περιοδεία* (47-49 μ.Χ.) ἐκτός ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο ἔχει συναρχηγό τό Βαρνάβα καί συνεργάτη τόν Ἰωάννη-Μάρκο. Ἀφετηρία της εἶναι ἡ Ἀντιόχεια τῆς Συρίας καί στόχος της οἱ μεγάλες ἰουδαϊκές κοινότητες τῆς Κύπρου. Ἡ ἀποστολή ἐπισκέφθηκε ἐπίσης τήν Παμφυλία, Πισιδία καί Λυκαονία. Ἀποτέλεσμα τῆς περιοδείας ἦταν ἡ ἱδρυση ἐκ-

κλησιαστικῶν κοινοτήτων, πού τίς ἀποτελοῦσαν κυρίως χριστιανοί ἀπό τούς ἐθνικούς.

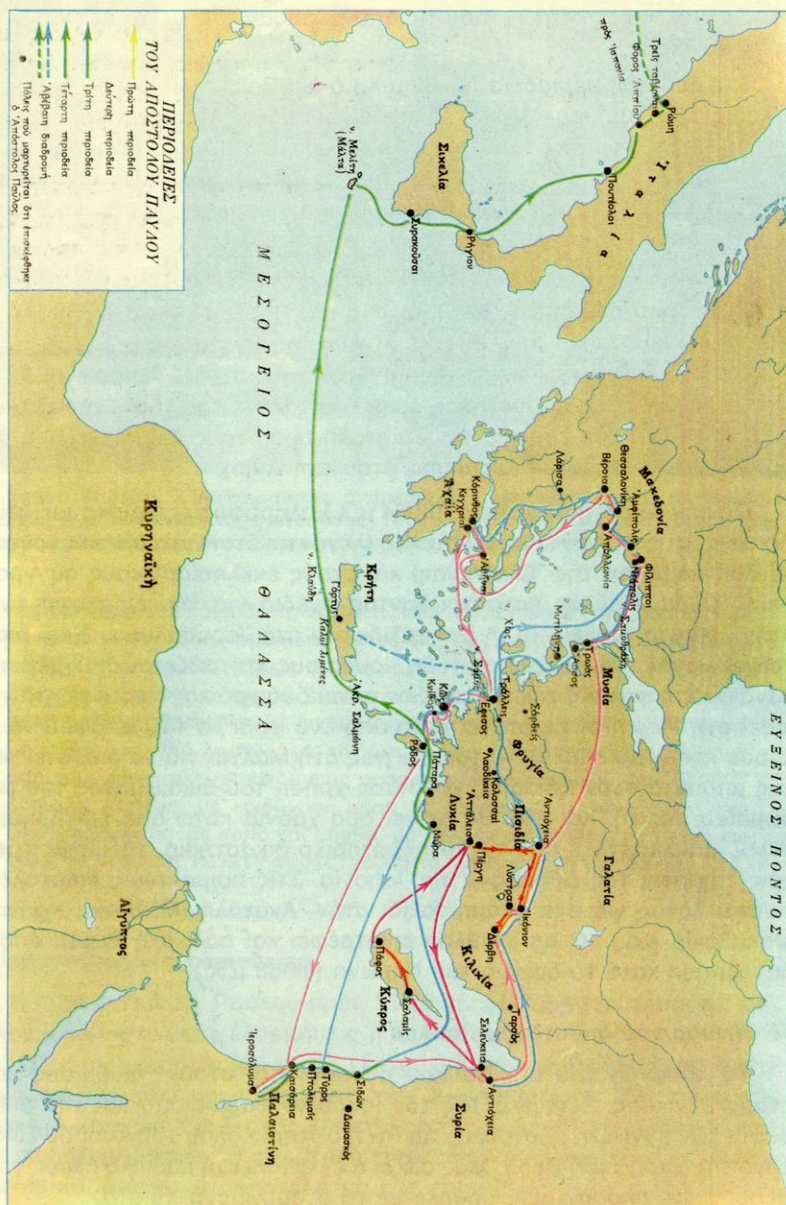
Στή *δεύτερη περιοδεία* (49-52 μ.Χ.) ὁ ἀπ. Παῦλος εἶχε συνοδούς τό Σίλα καί τόν Τιμόθεο. Ἀφετηρία της εἶναι πάλι ἡ Ἀντιόχεια καί στόχος της, ὕστερα ἀπό τό ὄραμα στήν Τρωάδα, γιά τό ὅποιο θά μιλήσουμε στο ἐπόμενο μάθημα, ἡ Ἑλλάδα. Στήν Τρωάδα ἡ ἀποστολή συνάντησε τό Λουκά. Σ' αὐτήν τήν ἐξόρμηση ἰδρύονται οἱ πρῶτες χριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες στόν ἐλληνικό καί εὐρωπαϊκό χώρο. Ἡ ἀποστολή ἔρχεται στήν Ἐφεσο καί ἀπό ἐκεῖ ἐπιστρέφει στήν Ἀντιόχεια.

Στήν *τρίτη περιοδεία* (52-56 μ.Χ.) ὁ ἀπ. Παῦλος ἔχει ἀφετηρία τήν Ἀντιόχεια καί κέντρο τήν Ἐφεσο. Ἡ Ἐφεσος γίνεται γιά μιά τριετία τό κέντρο τῶν ἱεραποστολικῶν ἐξορμήσεών του στή Μ. Ἀσία, στήν Ἑλλάδα κ.ἄ. Ἀπό ἐδῶ ἔκαμε τρεῖς ἐπισκέψεις στήν Κόρινθο. Στήν τελευταία ἐπίσκεψή του ἔγραψε τήν ἐπιστολή πρὸς τούς Ρωμαίους, γιά νά προετοιμάσει τή μεγάλη ἐξόρμησή του στή Δύση.

Γιά τήν *τέταρτη περιοδεία* (62-64 μ.Χ.) πληροφορίες βρίσκουμε στίς Πράξεις, στίς ποιμαντικές ἐπιστολές (λέγονται ἔτσι γιατί ἀπευθύνονται σέ δύο ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας) καί στούς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς. Ὁ ἀπ. Παῦλος καταστρώνοντας σχέδια γιά τήν ἐπίσκεψή του στήν Ἰσπανία, βρίσκεται μ' ἓνα ταξίδι του στά Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ διατρέχει μεγάλο κίνδυνο ἀπό τούς Ἰουδαίους καί σώζεται ἀπό βέβαιο θάνατο. Στή φυλακή τῆς Καισάρειας μένει δυό χρόνια. Ὑστερα ζητᾷ νά ῥθεῖ στή Ρώμη, ὅπου φτάνει μετὰ ἀπό ἓνα φοβερό ταξίδι, ἀφοῦ ναυάγησε καί ἀφοῦ παρέμεινε τρεῖς μῆνες στή Μάλτα, γιά νά δικαστεῖ τέλος μπροστά στόν Καίσαρα, κάνοντας χρήση τοῦ δικαιώματός του ὡς ρωμαίου πολίτη. Καί ἐδῶ θά μείνει δυό χρόνια κάτω ἀπό ἐπιτήρηση. Ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπό τό αὐτοκρατορικό δικαστήριο, ταξίδεψε «μέχρις ἐσχάτων τῆς Δύσεως», τήν Ἰσπανία. Στίς ποιμαντικές ἐπιστολές γίνεται λόγος γιά ἓνα ἀκόμη ταξίδι στήν Ἀνατολή (Μ. Ἀσία, Κρήτη, Μακεδονία κ.ἄ.). Ὁ ἀπ. Παῦλος ἐπιστρέφει καί πάλι στή Ρώμη, ὅπου μαρτύρησε κατά τό διωγμό τοῦ Νέρωνα (64-68 μ.Χ.)

Τό μήνυμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τό κήρυγμα τοῦ ἀπ. Παύλου ἀπευθύνεται στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Ξεπερνώντας τόν ἰουδαϊκό φαρισαϊσμό καί τήν ὑπεροψία τῶν ἐθνικῶν, εὐαγγελίζεται ὅτι ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι ἔργο τῆς χάρις τοῦ Θεοῦ. Μᾶς σώζει ἡ ἐγκατάλειψή μας στο ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅπως πλοῦσια μᾶς δόθηκε μέ τό σταυρωμένο Χριστό.

Τό κήρυγμα τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι ἰδιαίτερα *μήνυμα ἐλευθερίας* ἀπὸ τό μωσαϊκό νόμο. Ὁ νόμος εἶναι ἀνίσχυρος μπροστά στήν κατάσταση δουλείας καί αἰχμαλωσίας στό κακό, στήν ἁμαρτία καί στό θάνατο, χωρίς βέβαια νά εὐθύνεται γι' αὐτά. Ὁ νόμος εἶναι «παιδαγωγός εἰς Χριστόν» καί ὄχι σωτήρας τοῦ ἀνθρώπου.

Τῇ θέσῃ τοῦ νόμου παίρνει ἡ *χάρη τοῦ πνεύματος*. Δέν εἴμαστε πιά κάτω ἀπὸ τό νόμο, ἀλλά ἀπὸ τῇ χάρῃ, πού ἐλευθερώνει ἀπὸ τό νόμο τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. Δέ ζοῦμε σύμφωνα μέ τίς σαρκικές-ἀνθρώπινες ἀπαιτήσεις, ἀλλά σύμφωνα μέ τό Πνεῦμα, πού ἐργάζεται καί τελειώνει τῇ χριστιανικῇ ζωῇ. Τά ἔργα τῆς σάρκας:

«μοιχεία, πορνεία, κάθε ἀκατανόμαστη πράξη πού κάνει τόν ἄνθρωπο ἀκάθαρτο, ἀκολασία, εἰδωλολατρία, ἐχθρότητες, φιλονικίες, ζηλοτυπίες, θυμοί, φαρτισμοί, διχόνοιες, αἱρέσεις, φθόνοι, φόνοι, ἄσωτιες καί τά ὅμοια μέ αὐτά».

ἀντικαθιστοῦν οἱ καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

«ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, ἀνοχή καί πλατιά καρδιά, ἀγαθὴ διάθεση καί καλοσύνη, εὐεργετικὴ ἐκδήλωση, ἀξιοπιστία, πραότητα, ἐγκράτεια σέ κάθε πονηρό» (Γαλ. 5, 19-22).

Αὐτὴ βέβαια τῇ ζωῇ τῶν χριστιανῶν τὴν καταλαβαίνουμε ὡς μιὰ καθημερινὴ πρόοδο μέσα στὴ χάρη, μιὰ ἀδιάκοπη προσπάθεια μέσα στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπολυτίκιο τοῦ ἀποστόλου Παύλου

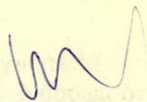
Ἐθνῶν σε κήρυκα
καὶ φωστήρα τρισμέγιστον,
Ἀθηναίων διδάσκαλον,
οἰκουμένης ἀγλαΐσμα,
εὐφροσύνως γεραίρομεν.
Τοὺς ἀγῶνας τιμῶμεν
καὶ τὰς βασάνους διὰ Χριστόν,
τὸ σεπτὸν σου μαρτύριον.
Ἄγιε Παῦλε ἀπόστολε,
πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

(Ποίημα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
Χρυσόστομου Παπαδοπούλου).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς πορείας τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη;
2. Ποιά ἱεραποστολικὴ περιοδεία σχετίζεται μέ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου; Διάβασε τὴ σχετικὴ περικοπὴ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ σημείωσε τὰ σπουδαιότερα γεγονότα.
3. Ἐχει καὶ γιὰ μᾶς, σήμερα, ὁ ἀπ. Παῦλος ἓνα μήνυμα; Ποιό εἶναι αὐτό;
4. Ὁ ἀπ. Παῦλος παράλληλα μέ τὴν ἱεραποστολὴν ἀσκοῦσε καὶ τὴν τέχνη τοῦ σκηνοποιοῦ. Γιατί τό ἔκανε αὐτό; Ἐχει κάποια σημασία γιὰ μᾶς;

8. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καί ἡ Ἑλλάδα

Τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τόν ἀπ. Παῦλο στήν Ἑλλάδα

Ὁ ἀπ. Παῦλος ἔρχεται στήν Ἑλλάδα κατά τή διάρκεια τῆς δεύτερης ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεώς του μέ τήν καθοδήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐνῶ βρισκόταν στήν Τρωάδα, ἓνα ὄραμα τοῦ φανερῶνει τή συνέχεια τῆς πορείας του:

«Κατά τή νύχτα παρουσιάστηκε ὄραμα στόν Παῦλο· κάποιος ἄντρας Μακεδόνας ἔστεκε καί παρακαλοῦσε καί ἔλεγε σ' αὐτόν· πέρασε στή Μακεδονία καί βοήθησέ μας. Ὅταν εἶδε τὸ ὄραμα, ζητήσαμε ἀμέσως νά φύγουμε γιά τή Μακεδονία γιατί συμπεράναμε ὅτι ὁ Κύριος μᾶς προσκάλεσε νά φέρουμε τὸ χαρμόσυνο ἀγγελμα σ' αὐτούς» (Πράξ. 16,9.10).

Αὕτῃ ἡ κλήση τοῦ ἀπ. Παύλου ἀπό τόν Κύριο νά κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας στήν Ἑλλάδα, σημαίνει μιά ἰδιαίτερη ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ στήν πορεία τῆς ἱεραποστολῆς. Στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, πού ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπηρετεῖ, περιλαμβάνεται καί ἡ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν. Καί εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ἐθνικός κόσμος, πού βρίσκεται σέ παρακμή καί ἀπελπισία, ἀπλῶνει τὰ χέρια του καί ζητάει τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἐτσι ἀρχίζει μιά καινούργια φάση στήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας.

Τό ἱεραποστολικό ἔργο τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Ἑλλάδα εἶχε πολλές δυσκολίες καί συνάντησε πολλά ἐμπόδια. Ἀλλά ἡ μεγάλη σημασία του βρίσκεται στή θεμελίωση τῶν πρώτων ἐλληνικῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ ἐλληνικές πόλεις ἀπό τίς ὁποῖες πέρασε ὁ Ἀπόστολος καί ἵδρυσε χριστιανικές Ἐκκλησίες εἶναι:

Φίλιπποι, Ἀμφίπολις, Ἀπολλωνία, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Ἀθῆναι, Κόρινθος, Καλοὶ Λιμένες, Νικόπολις.

Ὁ ἀπ. Παῦλος στήν Ἀθῆνα – Ἡ ὁμιλία στόν Ἄρειο Πάγο

Ἡ Ἀθῆνα ἐγίνε γιά τόν ἀπ. Παῦλο ἡ γέφυρα πού ἔνωσε τὸ Χριστιανισμό μέ τόν εἰδωλολατρικό κόσμο. Ἐδῶ γιά πρώτη φορά ἡ χριστιανική πίστη συναντιέται μέ τήν ἐλληνική φιλοσοφία. Τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο ἀπό τήν Ἀσία ἔρχεται στήν Εὐρώπη, μπαίνει στήν οἰκουμένη του πορεία. Οἱ Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι, Ἐπικούρειοι καί Στωϊκοί, ὁδήγησαν τόν ἀπ. Παῦλο στόν Ἄρειο Πάγο, γιά νά μάθουν περισσότερα ἀπό τήν καινούργια διδαχὴ του.

Τὰ κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀποστόλου στόν Ἄρειο Πάγο (Πράξ. 17, 22-23) εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ εὐλάβεια καί ἡ θεοσέβεια τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πόλη εἶναι σπαρ-

μένη από ναούς και αφιερώματα, ανάμεσα στα όποια είναι και ο βωμός στον «άγνωστο Θεό». Αυτά σημαίνουν αναζήτηση του αληθινού Θεού.

2. Η μαρτυρία του άπ. Παύλου για τον αληθινό Θεό, πού οι Άθηναίοι λατρεύουν χωρίς να γνωρίζουν. Είναι ο δημιουργός και ο ζωοδότης, πού δέν κατοικεί σέ χειροποίητους ναούς, ούτε έχει ανάγκη από ανθρώπινες προσφορές. Αντίθετα οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από τίς δωρεές Του.

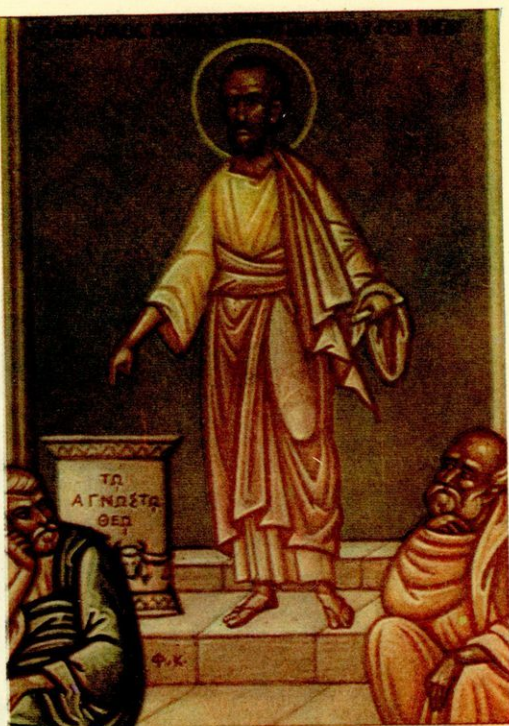
3. Ο Θεός είναι ο δημιουργός όλων των έθνών και ο Κύριος όλων των λαών, πού αποτελούν τή μία οικογένειά Του. Αυτός καθόρισε τή διάρκεια τής ζωής κάθε έθνους και τά σύνορα κάθε λαού. Αυτός κατευθύνει τή ζωή των ανθρώπων.

4. Ο Θεός έβαλε βαθιά στήν ύπαρξή μας τόν πόθο τής αναζητήσεώς Του, ώστε ή αληθινή γνώση του έαυτού μας νά είναι ο ασφαλέστερος δρόμος τής θεογνωσίας. Είμαστε οίκοι και κοινωνοί τής ζωής Του. Σχετιζόμαστε όπως ο πατέρας μέ τά παιδιά του.

5. Η ειδωλολατρική παράσταση και έξομοίωση του Θεού είναι οπισθοδρόμηση και άγνοια. Για τούτο χρειάζεται ή μετάνοια. Πρέπει νά αναγνωρίσουμε τήν πραγματικότητα του Θεού και νά ποθήσουμε τή σωτηρία, πού μās δίνεται μέ τό Χριστό.

6. Ο Χριστός μπαίνει στήν πορεία τής ζωής και τής ιστορίας των ανθρώπων. Είναι ο σωτήρας και ο τελικός κριτής του κόσμου. Ο ιουδαϊκός λαός θανάτωσε τό Χριστό, αλλά ο Θεός τόν ανέστησε γιατί ήταν ο αγαπητός Γίός Του.

7. Ο αναστημένος Χριστός και ή ανάσταση των νεκρών είναι τά σημεία τής όμιλίας, πού προκαλούν θύελλα από αντίδρασεις. Οί Έλληνες πίστευαν στήν άθανασία τής ψυχής. Η ανάσταση του ανθρώπου, πού θεμελιώνεται στήν ανάσταση του Χριστού, είναι καθαρά χριστιανική διδασκαλία.

Ο άπόστολος Παύλος στον "Άρειο Πάγο" (Φ. Κόντογλου).

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης (Φ. Κόντογλου).

Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἡ ὁμιλία τοῦ ἀπ. Παύλου τελείωσε μέσα σέ ἔνταση καί δέν εἶχε πολλούς καρπούς, ἂν δοῦμε βέβαια τό πράγμα ἀπό τήν ἀριθμητική του πλευρά. Πίστεψαν πάντως ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, ἡ Δάμαρις καί μερικοί ἄλλοι.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Ὑστερα ἀπό τό Χριστό τήν πρώτη θέση στήν Ἐκκλησία κατέχει ὁ

ἀπ. Παῦλος. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος σέ δράση Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ. Καμιά ἄλλη προσωπικότητα δέν ἄσκησε καί δέν ἄσκει τόση βαθιά ἐπίδραση στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί γενικά τοῦ κόσμου, ὅση ὁ ἀπ. Παῦλος. Γιατί αὐτός, ξεπερνώντας τά σύνορα τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἐθνικισμοῦ, μᾶς ἀποκάλυψε τή χριστιανική Ἐκκλησία ὡς τή νέα καί μοναδική δυνατότητα ζωῆς ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔτσι συναντιέται μέ τήν Ἑλλάδα καί γνωρίζεται ὡς ὁ Ἀπόστολος τῆς Ἑλλάδας καί τῆς οἰκουμένης.

Ὁ ἀπ. Παῦλος χρησιμοποιοῖ γιά τό Εὐαγγέλιό του τήν ἑλληνική γλώσσα. Κάνει τόν Ἑλληνισμό γέφυρα γιά τήν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τά ἔθνη, ὄργανο στά σχέδια τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του. Μέ τό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου ἡ Ἑλλάδα ἐγινε ἡ πρώτη χρονικά χριστιανική χώρα τῆς Εὐρώπης. Ἡ ὁμιλία του στήν Ἀθήνα, οἱ ἱεραποστολικές του ἐξορμήσεις στὸν ἐλλαδικό χώρο, οἱ ἐπιστολές του στίς ἑλληνικές χριστιανικές Ἐκκλησίες, ἀποτελέσαν ἀποφασιστικά γεγονότα γιά τήν Ἑλλάδα καί τόν Ἑλληνισμό.

Ἡ σημασία ὅμως τοῦ ἔργου τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι παγκόσμια. Γιατί αὐτός, κήρυκας τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ Εὐαγγελίου καί πρωτεργάτης τῆς παγκοσμιότητας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀποκάλυψε ἓνα νέο ὄραμα γιά τόν κόσμο. Καί τό ἀποκάλυψε ἀκριβῶς τῇ στιγμή τῆς ἀπογνώσεως τοῦ κόσμου, πού τώρα βρίσκει τήν ἐνότητα καί τό νόημά του στήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ὡς ἔργο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ καινούργια πραγματικότητα ζωῆς τοῦ κόσμου, ἡ δυνατότητα ἐνός νέου ἀνθρωπισμοῦ, ἡ ἐλπίδα καί τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας.

Πίνακας Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς	Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς
Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς	Κόρινθος 50-51	Πρὸς Φιλήμονα Πρὸς Κολοσσαεῖς Πρὸς Ἐφεσίους Πρὸς Φιλιππησίους	Ρώμη 59-61
Πρὸς Γαλάτας Α' πρὸς Κορινθίους Β' πρὸς Κορινθίους	Ἐφεσος 52-55	Α' πρὸς Τιμόθεον Πρὸς Τίτον Β' πρὸς Τιμόθεον	Μακεδονία 62-64 Ρώμη 64-67
Πρὸς Ρωμαίους	Κόρινθος 56-57	Πρὸς Ἑβραίους	65-67

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιό τρόπο έφερε ό Θεός τόν άπ. Παύλο στήν Έλλάδα; Έχει αυτό ιδιαίτερη σημασία καί ποιά;
2. Μελέτησε τήν περικοπή τών Πράξεων τών Άποστόλων πού αναφέρεται στή δράση του άπ. Παύλου στήν Κόρινθο καί σημείωσε τά σχετικά γεγονότα.
3. Ποιά σημεία τής όμιλίας του άπ. Παύλου στήν Άθήνα σου κάνουν ιδιαίτερη έντύπωση καί γιατί;
4. Σκέφτηκες ποτέ τή δική σου ευθύνη άπέναντι στή μεγάλη προσφορά του άπ. Παύλου στήν Έλλάδα;

9. Προβλήματα ένότητας τής Έκκλησίας

Τά μέλη τών έκκλησιαστικών κοινοτήτων

Τίς πρώτες έκκλησιαστικές κοινότητες άποτελούσαν χριστιανοί, πού προέρχονταν άπό τούς Ίουδαίους καί άπό τούς έθνικούς. Γιατί ή κλήση τής σωτηρίας ήταν καθολική. Μόνο πού ή άποδοχή αύτής τής κλήσεως σήμαινε γιά όλους άποδέσμευση άπό τίς προηγούμενες θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Ή χριστιανική έλευθερία είναι έλευθερία όχι μόνο άπό τά είδωλα αλλά καί άπό τό νόμο. Ό άνθρωπος σώζεται καί γίνεται μέλος τής Έκκλησίας μόνο μέ τή χάρη του Χριστού καί τήν πίστη σ' Αυτόν.

Έκείνο πού άπειλεί τήν ένότητα τής πρώτης Έκκλησίας είναι ή άπαίτηση τών χριστιανών πού προέρχονταν άπό τούς Ίουδαίους νά τηρείται ή περιτομή καί ό μωσαϊκός νόμος άπό τούς χριστιανούς πού προέρχονταν άπό τούς έθνικούς. Έτσι στά Ίεροσόλυμα ό Χριστιανισμός θά έπαιρνε τή μορφή του παλιού Ίουδαισμού καί στήν Άντιόχεια θά ξεσπαζε σοβαρή αντίθεση άνάμεσα στους χριστιανούς άπό τούς Ίουδαίους καί στους χριστιανούς άπό τούς έθνικούς.

Ή Άποστολική Σύνοδος

Οί Άπόστολοι πού είχαν τή μέριμνα όλης τής Έκκλησίας, άντιλαμβάνονται τό μέγεθος του έσωτερικού αυτού κινδύνου καί τόν άντιμετωπίζουν μέ σοβαρότητα. Ίδιαίτερα ό άπ. Παύλος κατάλαβε άμέσως ποιές καταστρεπτικές συνέπειες θά είχε γιά τό Εύαγγέλιο του Χριστού

Ἀρχαία Κόρινθος. Τό Βῆμα. Ἀπό ἐδῶ ἀπολογήθηκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν τόν κατηγορήσαν ὅτι πείθει τοὺς ἀνθρώπους νά λατρεύουν τὸ Θεὸ ἀντίθετα πρὸς τὸ μωσαϊκὸ νόμο.

καί γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἡ παραπάνω ἀπαίτηση τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καί ἡ ἐξαιτίας τῆς ἔριδα ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς. Μαζί μέ τὸ Βαρνάβα ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νά συζητήσει τὸ θέμα μέ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους. Ἐκεῖ τὸ 49 μ.Χ συγκαλεῖται ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, στήν ὁποία πῆραν μέρος οἱ Ἀπόστολοι, οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας καί τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν.

Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καί Βαρνάβας, γιὰ νά ὑποστηρίξουν μέ πειστικότητα τίς ἀπόψεις τους πάνω στό ζήτημα τῆς εἰσόδου τῶν ἐθνικῶν στήν Ἐκκλησία, μιλοῦν γιὰ «σημεῖα καί τέρατα», πού ὁ Θεὸς ἐργάστηκε μ' αὐτοὺς στὰ ἔθνη. Ὁ ἀπ. Παῦλος, πού ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα ὡς ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, κατόρθωσε νά πείσει τοὺς χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους νά ἐγκαταλείψουν τὴ σκληρὴ θέση τους. Ἐκαμε μάλιστα μιὰ βαθύτερη ἐξέταση τοῦ προβλήματος, θέτον-

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος
(Μωσαϊκό στήν Ἁγία Σοφία Θεσσαλονίκης, 9ος αἰ.).

Ὁ ἐναγκαλισμός τῶν ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Θεολόγου Πάτμου, 16ος αἰ.).

τας τό ἐρώτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος σώζεται μέ τή χάρη ἢ μέ τό νόμο.

Σημαντική εἶναι ἡ συμβολή τοῦ ἀπ. Πέτρου καί τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόμενου. Ὁ πρῶτος ὑποστήριξε ὅτι ὁ Θεός κάλεσε καί τά ἔθνη στήν πίστη καί ὅτι σημείο τῆς κλήσεως αὐτῆς εἶναι ἡ δωρεά τοῦ Πνεύματος Του σ' αὐτά. "Ἐτσι δέν μπορεί νά γίνεται διάκριση ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Θά ἀποτελοῦσε προσβολή στά σχέδια τοῦ Θεοῦ τό νά ζητάμε νά ἐπιβάλουμε τό ζυγό τοῦ νόμου στούς ἐθνικούς, πού οὔτε οἱ πατέρες μας οὔτ' ἐμεῖς μπορέσαμε νά βαστάσουμε. Ὁ δεύτερος δέχτηκε ὅτι δέν πρέπει νά παρενοχλοῦμε τούς χριστιανούς ἀπό τά ἔθνη μέ τήν ἀπαίτηση τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου. Ζήτησε ὅμως νά ἰσχύει καί γιά τούς ἐθνικούς ἡ ἀποχή ἀπό προηγούμενες εἰδωλολατρικές συνήθειες καί ἀκαθαρσίες. Ἡ ἀπόφαση πού πήρε ἡ

Σύνοδος συνδυάζει τις δύο θέσεις του Ἰακώβου: *τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ἀπὸ τὰ εἰδωλα* (Πράξ. 15, 28.29).

Τό κυριότερο εἶναι ἡ *συμφωνία* τῶν Ἀποστόλων στὸ νά μὴν ὑποχρεώνονται στὸ ἐξῆς οἱ ἐθνικοὶ στὴν τήρηση τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου γιὰ τὴν εἰσοδὸ τους στὴν Ἐκκλησία. Ἔτσι οὐσιαστικά ἡ ἀπόφαση ἐκφράζει τὶς ἀπόψεις τοῦ ἀπ. Παύλου. Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου κοινοποιήθηκε μέ ἐπιστολές στίς Ἐκκλησίες τῆς Ἀντιόχειας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, πού εἶχαν κυρίως χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς.

Ἡ σημασία τῆς ἀποφάσεως

Ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ἡ σημαντικότερη στὴν ἱστορία τῶν Συνόδων. Κατὰ κάποιο τρόπο ἀποτέλεσε πρότυπο γιὰ τὶς μεταγενέστερες Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ *συμμετοχή σ' αὐτὴν ὅλης τῆς Ἐκκλησίας* ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός γιὰ τὴ λειτουργία τῶν Συνόδων καὶ τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεών τους.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου, ὅπως καὶ ὅλη ἡ συζήτηση σ' αὐτήν, μαρτυρεῖ τὸ αἶσθημα εὐθύνης τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ σταθμὸ γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς στά ἔθνη. Εἰδικότερα ἡ ἀπόφαση ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν Ἐκκλησία γιατί:

1. *Επιβεβαιώνει τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατευθύνει καὶ στηρίζει τὴν Ἐκκλησία* στίς δύσκολες περιστάσεις ἢ στίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Τὴν ὁδηγεῖ στὴ διαφύλαξη καὶ διατύπωση τῆς ἀλήθειας.

2. *Μαρτυρεῖ τὴν ἀποστολικότητα καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.* Ἡ Ἐκκλησία στηρίζεται στὴν ἀποστολικὴ συμφωνία καὶ ἀγάπη· στὴν ἐνότητα τῆς πίστεως. Εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν διακρίσεων καὶ τῆς διαιρέσεως.

3. *Αποτελεῖ θρίαμβο τῆς χριστιανικῆς ἐλευθερίας* μέ τὴν ὀριστικὴ ἀποδέσμευση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸ καὶ τὴν εἰδωλολατρία. Τοῦτο εἶναι ἀποφασιστικὸ γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας.

4. *Διασώζει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας.* Τοῦτο ἀνήκει στίς μεγάλες ὑπηρεσίες τοῦ ἀπ. Παύλου γιὰ τὴν παγκοσμιότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔμεινε μιά αἵρεση καὶ ἄνοιξε ὁ δρόμος τοῦ πρὸς τὰ ἔθνη.

Οἱ πρῶτες παρερμηνεῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ

Τὴν Ἐκκλησία ἀπειλῆσε ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά της ὁ ἐσωτερικὸς κίνδυνος τῶν αἱρέσεων, δηλαδὴ τῆς παρερμηνείας καὶ νοθεύσεως τῆς πίστεώς της. Τὴν ἐμφάνισή τους κάνουν δυὸ ὁμάδες αἱρέσεων: *οἱ ἰουδαίζουσες* καὶ *οἱ γνωστικές*.

Χριστιανοί από τούς 'Ιουδαίους, πού αγνόησαν τήν απόφαση τῆς 'Αποστολικῆς Συνόδου, ἱδρυσαν διάφορες αἱρετικές ομάδες (Ναζιραῖοι, 'Εβωνῖτες κ.ἄ.) μέ βάση τήν ἀποκαλυπτική γραμματεία¹ καί τόν ἐθνικισμό τῶν 'Ιουδαίων σέ συνδυασμό μέ τό Χριστιανισμό. Ἡ σημαντικότερη ἰουδαίζουσα αἵρεση ἦταν ὁ *Χιλιασμός*.

Οἱ γνωστικές αἱρέσεις ἤ ὁ Γνωστικισμός εἶναι σύστημα συγκρητιστικό, δηλαδή ἀνάμικτο μέ ἑλληνικά, ἰουδαϊκά, ἀνατολικά καί χριστιανικά στοιχεῖα, πού ἀπειλεῖ τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τῆς 'Εκκλησίας. Προσπαθοῦσε μέ τή «γνώση» νά μπεῖ στό μυστήρια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ κόσμου καί νά γεφυρώσει τό χάσμα ἀνάμεσα στό Θεό καί στόν ἄνθρωπο. Τά κύρια γνωρίσματα τοῦ Γνωστικισμοῦ εἶναι:

1. Ὁ δυαλισμός: Δέχεται δυό ἀρχές ἤ δυό θεούς· τόν ἀγαθό θεό καί τόν κακό θεό ἤ τό θεό τῆς ὕλης.

2. Ὁ δοκητισμός: Δέχεται φαινομενική καί ὄχι πραγματική ἐνανθρώπηση καί σταύρωση τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

3. Ὁ ἀντιἰουδαϊσμός: Ἀπορρίπτει τήν Π. Διαθήκη καί τό Θεό τῆς, γιατί δημιούργησε τόν ἀτελή κόσμο καί τόν ἁμαρτωλό ἄνθρωπο.

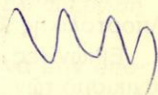
4. Ὁ ἄσκητισμός: Διακρίνεται γιά τήν αὐστηρή ἄσκηση, πού ἔφτανε ὅμως στήν ἀκολασία, γιατί δέν ἦταν γνήσιος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ συμμετοχή ὅλης τῆς 'Εκκλησίας στήν 'Αποστολική Σύνοδο ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός;
2. Γιατί εἶναι σημαντική ἡ ἀπόφασή της;
3. Σκέφτηκες ὅτι τήν 'Εκκλησία ἀπειλοῦν καθημερινά αἱρέσεις; Τί μπορεῖς νά πράξεις ἀπέναντι στό γεγονός αὐτό;
4. Διάβασε ἀπό τήν ἐπιστολή τοῦ 'Ιακώβου τοῦ 'Αδελφόθεου τήν περικοπή γιά τήν ἀληθινή σοφία (Κεφ. 3, 13-18).

1. Ἀποκαλυπτική γραμματεία: Εἶναι ψευδώνυμα ἰουδαϊκά καί χριστιανικά κείμενα, ἀνάμεσα στό 2ο π.Χ. καί 2ο μ.Χ. αἰώνα, πού περιέχουν θεῖες ἀποκαλύψεις γιά τά ἔσχατα. Κύριο θέμα τῶν ἰουδαϊκῶν αὐτῶν κειμένων δέν εἶναι ἀπλῶς ἕνας ὁραματισμός γιά τό μέλλον, ἀλλά τό πῶς μπορεῖ νά συμβιβάζονται τά παθήματα τοῦ 'Εθνους καί τῶν δικαίων μέ τή δύναμη καί τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό καί μιλοῦν γιά παγκόσμια κρίση, ἀνάσταση νεκρῶν, μακαριότητα τῶν δικαίων καί καταδίκη τῶν ἀσεβῶν καί γιά μέλλουσα κυριαρχία τοῦ Θεοῦ.

10. Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας

Τό ἀποστολικό κύρος

Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας, μέ ἀκρογωνιαίῳ λίθο τὸ Χριστό. Ἀποτελοῦσαν τὴν *αὐθεντία* καὶ ἐξέφραζαν τὴν ἀλήθειά της. Ἡ *ἐξουσία* πού τοὺς ἔδωσε ὁ Κύριος ἦταν ἀναμφισβήτητη σέ ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Ἀσκοῦσαν τὸ ἔργο τῆς *ἀνώτατης διακυβερνήσεώς* της. Γιά κάθε ἀπορία καὶ πρόβλημα ἡ Ἐκκλησία ἢ οἱ Ἐκκλησίες κατέφευγαν στοὺς Ἀποστόλους. Οἱ ἀποφάσεις τους ἀποτελοῦσαν κανόνες γιά ὅλη τὴν Ἐκκλησία.

Οἱ Ἀπόστολοι δέν ἀνῆκαν σέ ὀρισμένη ἐκκλησιαστική κοινότητα. Δέν ἦταν δηλαδή ἡγέτες (ἐπίσκοποι) μιᾶς ὀρισμένης Ἐκκλησίας ἢ περιφέρειας, ἀλλὰ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἐκεῖνοι ἴδρυσαν καὶ γιά τίς ὁποῖες μεριμοῦσαν καθημερινά. Οἱ δυσχέρειες ὅμως πού ἀντιμετώπιζαν στή διακυβέρνηση ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν, τοὺς ὁδηγοῦν στή χειροτονία πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, τοὺς ὁποίους τοποθετοῦν στίς ἑδρες τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Καί τότε βέβαια δέν ἔπαψαν νά παραμένουν ἡ *ἀνώτατη ἐκκλησιαστική αὐθεντία*. Εἶχαν βαθιά συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιά τὴν ἐξουσία, πού ὁ Κύριος τοὺς ἔδωσε πρὸς οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσκοποι-πρεσβύτεροι-διάκονοι

Στά βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἔχουμε σαφεῖς πληροφορίες γιά τὴν ἐκκλησιαστική ὀργάνωση: γιά τοὺς μόνιμους λειτουργοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων: τὸν *ἐπίσκοπο*, τὸν *πρεσβύτερο*, τὸ *διάκονο*.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ αξιώματος πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας, πού συνεχῶς αὐξάνονταν. Ὃπου ἦταν ἀδύνατη ἡ προσωπικὴ ἐπέμβαση τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ ἄμεση ἀπὸ αὐτοὺς ἀντιμετώπιση τῶν ζητημάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, ἐκεῖ ἔστελναν ἄντρες ἱκανοὺς, πού ἐνεργοῦσαν μέ ἐξουσιοδότησή τους. Αὐτοὶ γίνονταν οἱ προεστώτες ἢ ἐπόπτες τῶν κοινοτήτων αὐτῶν. Ἦταν δηλαδή οἱ *ἐπίσκοποι*.

Τὸ αξίωμά τους ἔπαιρναν μέ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων (χειροτονία) καὶ εἶχαν τὴν εὐθύνη τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων ὅπου τοὺς ἐγκαθιστοῦσαν. Εἰδικότερα φρόντιζαν γιά τὴν ἐκλογή καὶ χειροτονία ἄξιων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, τὴν ἀμοιβὴ καὶ τὴν πιθανὴ τιμωρία τους καὶ τὴν τέλεση τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ μάλιστα τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Χρίσματος. Εἶχαν δηλαδή

καθήκοντα ιερατικά καί διοικητικά. Ὅμως ἡ ἐξουσία τους ἦταν διαφορετική ἀπό τὴν ἐξουσία τῶν Ἀποστόλων καί περιορισμένη.

Στὶς ἀποστολικές κοινότητες, καί μάλιστα στὶς κοινότητες τοῦ ἀπ. Παύλου, δὲν ὑπάρχει σαφὴς διάκριση ἀνάμεσα στὸν ἐπίσκοπο καί στὸν πρεσβύτερο. Οἱ πρεσβύτεροι καλοῦνται καί ἐπίσκοποι. Οἱ Ἀπόστολοι ἐγκαθιστοῦσαν στὶς ἐκκλησιαστικές κοινότητες τοὺς *πρεσβυτέρους* μέ χειροτονία καί τοὺς ἀνέθεταν τὴ διακυβέρνησή τους. Εἶχαν καί αὐτοὶ ιερατικά καί διοικητικά καθήκοντα, ἀλλὰ διαφορετικά ἀπὸ τὰ καθήκοντα τῶν Ἀποστόλων καί τῶν ἐπισκόπων καί περιορισμένα. Ἡ σημασία τους ἐνισχύθηκε μετὰ τὸ διωγμὸ τοῦ Στεφάνου, ὅταν τοὺς ἀνατέθηκαν οἰκονομικά, διοικητικά καί πειθαρχικά καθήκοντα. Μὲ τὴν ἔννοια τῆς εὐθύνης τους γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ποὺ διακονοῦν, παίρνουν μέρος στὴν Ἀποστολικὴ Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ *διακόνου* ἐμφανίζεται στὴν Ἐκκλησία μέ τὴν ἐκλογή καί χειροτονία τῶν ἑπτὰ διακόνων, γιὰ τὴ διακονία τῶν κοινῶν τραπεζιῶν. Τό ὅτι ὅμως οἱ διάκονοι δὲν περιορίστηκαν στοῦ κοινωνικοῦ καί οἰκονομικοῦ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴ δράση τοῦ Στεφάνου καί τοῦ Φιλίππου. Εἶχαν δηλαδή καί ἔργα ποιμαντικῆς διακονίας. Ὁ ἀπ. Παῦλος στὶς ἐπιστολές του τοὺς τοποθετεῖ μετὰ τοὺς ἐπισκόπους, ποὺ δείχνει ὅτι οἱ διάκονοι εἶχαν παράλληλα καί ιερατικά καθήκοντα (τέλεση θείας Εὐχαριστίας). Τὰ παραπάνω ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα θὰ διαμορφωθοῦν ὁριστικά στὴ μεταποστολικὴ ἐποχὴ. Τότε ἔχουμε τὴν πλήρη ὁργάνωση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐνότητα καί ἡ ζωὴ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁργάνωση, ἡ διαμόρφωση δηλαδή τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἔγινε σὲ βάρος τῆς ἐνότητας τῶν μελῶν της. Στὶς πρωτοχριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες εἶναι ἀδιανόητη κάθε ἀντίθεση λαοῦ καί ἱεραρχίας. Κληρικοὶ καί λαϊκοὶ εἶναι διαφορετικά μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἄρμονικὸ σύνολο καί ἀδιάσπαστη ἐνότητα. Ἀποτελοῦν τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι μέλη τοῦ ἐνὸς σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέ διαφορετικές κλήσεις, χαρίσματα, λειτουργίες καί διακονίες, γεγονός ὅμως ποὺ δὲν καταργεῖ τὴν ἰσοτιμία καί τὴν ἐνότητά τους. Εἶναι βαθιὰ ἡ συνειδήση ὅτι δὲν ὑπάρχουν δυὸ Εὐαγγέλια· ἓνα γιὰ τὸν κλῆρο καί ἓνα γιὰ τὸ λαό.

Ἡ *συμμετοχὴ* τῶν λαϊκῶν-πιστῶν στὴ ζωὴ καί τὸ ἔργο τῶν πρώτων ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων εἶναι οὐσιαστική. Γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία καί ἡ ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας στὴ τέλεση τῶν μυστηρίων καί ἰδιαίτερα τῆς Εὐχαριστίας. Σ' αὐτὴν

Ἡ Δεύτερη Παρουσία (Λεπτομέρεια ἀπὸ τοιχογραφία στὴν Παναγία τὴν Κερά, Κριτσά Κρήτης).

προϊσταται ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ τό πλήρες νόημά της ἔχει στή συνειδητὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν πιστῶν. Ἀπαραίτητη εἶναι ἐπίσης ἡ συνεργασία τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων της. Οἱ πιστοὶ συμμετέχουν στὴν ἐκλογὴ τῶν ἑφτά διακόνων καὶ τοῦ Μαθθία καὶ στὴν Ἀποστολικὴ Σύνοδο. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὑπόθεση ὅλων τῶν μελῶν της. Νά γιατί κάθε ἀκρότητα στὴν Ἐκκλησία, εἴτε κληρικοκρατία εἴτε λαϊκοκρατία, εἶναι ξένη πρὸς τὴν παράδοσή της.

Μέσα σ' αὐτό τό κλίμα τῆς ἐνότητος οἱ χριστιανοὶ ζοῦσαν μ' ὅλη τὴν ἀπλότητα καὶ ἀγνότητα. Τρέφονταν μέ τὰ ἱερά μυστήρια καὶ πραγματοποιοῦσαν μέ τὴ θυσία τους τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης. Ἐκεῖνο πού δίνει νόημα καὶ ἀληθινὴ προοπτικὴ στὴ ζωὴ αὐτὴ εἶναι ἡ *χριστοκεντρικότητά* της. Ὁ Χριστὸς εἶναι τό «σῶμα» καὶ ἡ «κεφαλὴ τοῦ σώματος» τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν στὴν ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἐνισχυ-

όταν όχι μόνο μέ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ πού ἦρθε, ἀλλά καί μέ τήν προσδοκία τοῦ Κυρίου πού θά ῥθεῖ.

Ἔτσι ἔχουμε τό φαινόμενο πού λέγεται «ἐνθουσιαστικές τάσεις». Στήν Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης τό φαινόμενο αὐτό ἐκφράστηκε μέ ἀκρότητες. Οἱ πιστοί δέν ἐργάζονται. Παραμελοῦν τήν εὐθύνη γιά τόν ἑαυτό τους καί τούς ἄλλους καί ἀναμένουν τή δεύτερη Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία θά συστήσει ὅτι ἡ Παρουσία αὐτή δέν περιορίζεται χρονικά καί ὅτι θά γίνει σέ χρόνο ἄγνωστο στούς ἀνθρώπους. Ἡ ἐλπίδα βέβαια τῆς δεύτερης ἐπιφάνειας τοῦ Χριστοῦ δίνει νόημα καί δυναμισμό στή ζωή τῶν πιστῶν. Ἡ ἐνδοξη αὐτή Παρουσία θά τελειώσει τό ἔργο τῆς σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό εἶναι τό ἔργο τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας (ἐπισκόπων-πρεσβυτέρων-διακόνων);
2. Συμβάλλουν οἱ ἱερεῖς στήν πρόοδο τῆς προσωπικῆς σου ζωῆς; Ἀν ναί πῶς καί σέ τί;
3. Πῶς ἐξηγεῖς τό σεβασμό ἢ τήν περιφρόνηση μερικῶν στούς λειτουργούς τῆς Ἐκκλησίας;
4. Συμμετέχουν σήμερα οἱ λαϊκοί-πιστοί στή ζωή καί τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας; Σκέψου μερικούς τρόπους δικῆς σου συμμετοχῆς.

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἡ Πεντηκοστή – Ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

«Ἁγιο Πνεῦμα,...σύ πού εἶσαι πνεῦμα ζωῆς καί συνέσεως, πνεῦμα ἀγιωσύνης καί τελειότητος· σύ πού εἶσαι τό πνεῦμα τό ἀγαθό· τό σοφό· τό φιλόανθρωπο· τό γλυκό· τό ἐνδοξο· πού τρέφει μαζί καί ποτίζει· πού ἐλεεῖ· πού φωτίζει· πού δυναμώνει. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα θεῖο ὑπομονῆς· πνεῦμα, πού μεταδίδει χαρά, εὐφροσύνη, σωφροσύνη, σοφία, γνώση, πραότητα, ἀμνησικακία, ἀμεριμνία γιά τά κοσμικά πράγματα, ἐνατένιση τῶν οὐράνιων. Σύ πού διώχνεις τήν τεμπελιά καί τήν ἀμέλεια, τήν περιέργεια καί τήν πονηριά. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα δηλωτικό τῶν θείων μυστηρίων· ὑπόσχεση τῆς οὐράνιας βασιλείας· βρῦση προφητείας· κρατήρας διδασκαλίας· φθορά τῆς ἁμαρτίας· θύρα μετάνοιας. Σύ πού δείχνεις

σάν προτάρης τήν εἴσοδο στούς ἀγωνιζόμενους. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἐγκράτειας, πνεῦμα πόθου καί πού προξενεῖς τόν πόθο. Σύ, ἔλα καί σκῆνωσε σέ μᾶς καί μείνε μαζί μας ἀχώριστα καί ἀδιαίρετα· καί ἀγίαζε καί ἀνακαίνιζε καί φωτίζε τίς καρδιές μας, σύ πού εἶσαι ὁμοούσιο καί ὁμότιμο καί ὁμόθρονο μέ τόν Υἱό καί τόν Πατέρα, καί πού κάνεις θεοῦς κατά χάρη ἐκείνους πού σέ δέχονται καί ἀφανίζεις κάθε ἀμαρτία καί φέρνεις μαζί μέ τόν ἐρχομό σου κάθε ἀρετή...».

(Συμῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, Τά εὐρισκόμενα (ἔκδ. Ζαγοραίου), σσ. 324 – Μετάφραση Μ.Κ.)

2. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι σάν πλοῖο στό πέλαγος:

«Ὁ κόσμος εἶναι «θάλασσα», ὅπου ἡ Ἐκκλησία, σάν πλοῖο στό πέλαγος, ταλαιπωρεῖται ἀλλά δέ χάνεται. Γιατί ἔχει μαζί της ὡς ἐμπειρο κυβερνήτη τόν Χριστό. Στό κέντρο της ὑψώνεται τό σημεῖο τῆς νίκης κατά τοῦ θανάτου, πού εἶναι ὁ σταυρός τοῦ Κυρίου. Ἡ πλώρη της εἶναι ἡ ἀνατολή καί ἡ πρύμνη της ἡ δύση...τό πηδάλιό της οἱ δύο διαθήκες καί τά τεντωμένα σκοινιά της ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, πού ἀγκαλιάζει τήν Ἐκκλησία, καί ἡ ἀντλία της τό βάπτισμα, μέ τό ὁποῖο ἀνανεώνονται αὐτοί πού πιστεύουν. Σ' αὐτή σάν φωτεινό караβόπανο βρίσκεται τό Ἅγιο Πνεῦμα, μέ τό ὁποῖο σφραγίζονται ὅσοι πιστεύουν στό Θεό. Μαζί της φέρνει καί σιδερένιες ἀγκυρες, τίς ἁγίες ἐντολές τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι δυνατές σάν σίδερο. Δεξιά καί ἀριστερά της ἔχει καί ναῦτες, τούς ἁγίους ἀγγέλους, μέ τούς ὁποίους πάντοτε στηρίζεται καί φυλάγεται ἡ Ἐκκλησία. Σ' αὐτήν ὑπάρχει καί ψηλὴ σκάλα πού ὁδηγεῖ στή σέ σχῆμα σταυροῦ κορφὴ τοῦ πλοίου, εἰκόνα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, πού τραβάει τούς πιστούς γιά νά ἀνεβοῦν στόν οὐρανό. Στήν κορφὴ τῶν ἱστίων ὑπάρχουν οἱ φάροι πού ἐνώνονται καί ἀποτελοῦν τούς χορούς τῶν προφητῶν, τῶν μαρτύρων καί τῶν ἀποστόλων, πού ἀναπαύονται στή βασιλεία τοῦ Χριστοῦ».

(Ἰππολύτου, Περὶ Χριστοῦ καί περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου LIX, ΒΕΠ, τ. 6, σελ. 217, 35-40. 218, 1-12 – Μετάφραση Μ.Κ.)

3. Ἡ Ζωὴ τῶν πρώτων χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοὶ δέ διακρίνονται ἀπὸ τούς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στήν ὁμιλία, οὔτε στά ἔθιμα. Γιατί οὔτε κατοικοῦν σέ ξεχωριστές πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετικὴ γλωσσικὴ διάλεκτο. Κατοικώντας πόλεις ἑλληνικὲς καί βάρβαρες, ὅπως ἔτυχε στόν καθένα, καί ἀκολουθώντας τὰ κοινὰ ἔθιμα, σχετικὰ μέ τήν ἐνδυμασία, τήν τροφή καί τήν ὑπόλοιπη ζωή, παρουσιάζουν τήν κατάστασι τῆς ζωῆς τους θαυμαστή καί πραγματικὰ παράδοξη. Κατοικοῦν ἰδιαιτέρως πατρίδες, ἀλλὰ σάν διαβατάρηδες. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολῖτες καί ὅμως ὅλα τὰ ὑπομένουν σάν ξένοι· κάθε χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα θεωρεῖται σάν ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλὰ δέν πετοῦν τὰ παιδιά πού γεννιοῦνται. Παραθέτουν συνηθισμένο τραπέζι, ἀλλὰ δέν εἶναι ἀμαρτωλό. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλὰ δέ ζοῦν σαρκικὴ ζωή. Περνοῦν τῇ ζωῇ τους στή γῆ, ἀλλὰ πολιτεύονται στόν οὐρανό. Ὑπακούουν

στούς υπάρχοντες νόμους, αλλά μέ τή ζωή τους νικοῦν τούς νόμους. Ἀγαποῦν ὅλους καί ὁμως διώκονται ἀπό ὅλους. Ἀγνοοῦνται καί καταδικάζονται· θανατῶνται καί ὁμως αὐξάνουν σέ ζωή. Εἶναι φτωχοί καί ὁμως κάνουν πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται ἀπό ὅλα καί ὁμως περισσεύουν σέ ὅλα. Περιφρονοῦνται καί στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται, βλαστημοῦνται καί ὁμως δικαιώνονται. Ὑβρίζονται καί ὁμως τιμοῦν, τιμωροῦνται σάν κακοί, ἐνῶ κάνουν τό καλό· καί ὅταν τιμωροῦνται αὐτοί·χαίρονται, γιατί παίρνουν δύναμη. Καταπολεμοῦνται ἀπό τούς Ἰουδαίους σάν ἀλλόφυλοι καί καταδιώκονται ἀπό τούς ἐθνικούς, ἀλλά ἐκεῖνοι πού τούς μισοῦν δέν μποροῦν νά ποῦν τήν αἰτία αὐτῆς τῆς ἐχθρότητας...».

(Ἐπιστολή πρὸς Διόγνητον, ΒΕΠ, τ. 2, σελ. 253, 7-31 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Οἱ «ἀγάπες»:

«Τό δεῖπνο μας, πού ἐσεῖς (οἱ εἰδωολάτρες) κατακρίνετε γιά ἀπόλαυση καί μόνο μέ τό ὄνομά του χαρακτηρίζει τό σκοπό του· γιατί ὀνομάζεται ἀγάπη μέ τήν ἐλληνική ὀνομασία του. Ὅσο καί ἂν στοιχίζει, τά ἐξοδά του εἶναι κέρδος πού καταγράφεται στό βιβλίό τῆς εὐσέβειας, γιατί μ' αὐτό ἐμεῖς ἀνακουφίζουμε τούς φτωχοῦς. Τίποτα τό ποταπό δέ γίνεται σ' αὐτό καί τίποτα τό ἀνρεπές. Δέν ἀρχίζουμε τό δεῖπνο ἂν πρῶτα δέν προσευχηθούμε στό Θεό. Τρῶμε τόσο μόνο, ὅσο ταιριάζει σέ ἐγκρατεῖς ἀνθρώπους καί φιλοξενοῦμε μ' αὐτό τό δεῖπνο κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά μήν ξεχνᾶμε ὅτι τή νύχτα πρόκειται νά λατρέψουμε τό Θεό. Καί ὅταν συζητοῦμε, κάθε λόγος μας ὁμολογεῖται σάν νά εἶναι ὁ Θεός μπροστά μας παρών καί μᾶς ἀκούει. Ἀφοῦ στή συνέχεια πλύνουμε τά χέρια μας καί φέρουν μέσα τίς λαμπάδες, καθένας μας μέ προθυμία ψάλλει ὕμνο στό Θεό, εἴτε ἀπό τίς Γραφές εἴτε ἐκεῖνον, πού ὁ ἴδιος συνέθεσε, ἂν ἔχει ἱκανότητα σ' αὐτό. Ἔτσι φανερώνεται ἂν καθένας ἀπό τούς ψάλλοντες τήρησε κατά τήν πόση τούς κανόνες τῆς ἐγκράτειας. Τό δεῖπνο συμπληρώνει νέα καί πάλι προσευχή, ὕστερα ἀπό τήν ὁποία ἀποχωροῦμε ὄχι γιά νά πολεμήσουμε ἤ νά ἐμπλακοῦμε σέ ἐριδες· ὄχι γιά νά περιφερόμαστε στούς δρόμους καί νά κακοποιοῦμε τούς διαβάτες· ὄχι γιά νά καταστρέφουμε τό χρόνο σέ ἀκολασίες. Ἀλλά γιά νά συνεχίσουμε τή σεμνή καί ἀγνή διαγωγή μας ὡς ἄνθρωποι πού τράφηκαν μέ δεῖπνο φιλοσοφίας καί πειθαρχίας καί ὄχι μέ δεῖπνο σαρκικό».

(Τερτυλλιανού, Ἀπολογητικός, Ρ.Λ., 1, 538-541 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Ἐγκώμιο στόν ἀπόστολο Παῦλο:

«Ὁ Παῦλος κυβερνοῦσε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη, ὅπως θά κυβερνοῦσε ἓνα σπίτι ἢ ἓνα πλοῖο· τραβοῦσε ἀπό τή θάλασσα (τῆς ἁμαρτίας) ἐκείνους πού βυθίζονταν σ' αὐτήν, στήριζε ἐκείνους πού ζαλίζονταν, ἔδινε, καθισμένος στό τιμόνι, τίς κατάλληλες ὁδηγίες στούς ναῦτες, ἐξέταζε τήν πλῆρη τοῦ πλοίου, τέντωνε τά σκοινιά, κωπηλατοῦσε, ἔσερνε τά ἱστία, ἐβλεπε πρὸς τόν οὐρανὸ γιά νά πληροφορηθεῖ γιά τόν καιρό. Αὐτός ἦταν τὰ πάντα, καί ναύτης καί κυβερνήτης καί ἱστίο καί πλοῖο καί ὅλα τὰ ὑπέφερε γιά νά ἀφανίσει τίς συμφορές τῶν ἄλλων. Καί σάν νά ἦταν ἀθλητής, αὐτός πάλευε, ἔτρεχε, πυγμαχοῦσε· ἢ σάν νά

ήταν στρατιώτης αυτός μαχόταν στά τείχη, αγωνιζόταν κατά του πεζικού, ναυμαχοῦσε στή θάλασσα· κάθε είδος πολέμου τό διεξήγαγε αυτός. Καί ἔβγαζε φλόγες μέ ἓνα σῶμα πού κυρίευε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη, μέ μιά γλῶσσα πού κατανικοῦσε τούς πάντες...

Ὁ Παῦλος ἀπέδειξε, περισσότερο ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους, τί σημαίνει πραγματικά ἡ λέξη ἄνθρωπος, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί σέ ποιά ὕψος ἀρετῆς μπορεῖ νά φτάσει αὐτό ἐδῶ τό πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος. Καί ποτέ δέν ἔπαψε, ἀπό τότε πού γεννήθηκε, μέ λαμπρή φωνή νά ὑπεραμύνεται τοῦ Θεοῦ ἐνάντια ὅλων ἐκείνων, πού κατηγοροῦν τήν ἀνθρώπινη φύση μας καί νά ἀποδείχνει ὅτι ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στούς ἀγγέλους καί στούς ἀνθρώπους δέν εἶναι μεγάλη, ἂν θέλουμε νά σεβόμαστε τόν ἑαυτό μας. Γιατί ὁ Παῦλος, ἂν καί δέν ἔτυχε νά ἔχει διαφορετική φύση ἀπό τή δική μας, οὔτε νά λάβει διαφορετική ψυχή ἀπό τή δική μας, οὔτε κατοίκησε σέ διαφορετικό κόσμο ἀπό τό δικό μας, ὅμως ξεπέρασε ὅλους τούς ἀνθρώπους, ὅσοι ἀποδείχθηκαν πραγματικά ἄνθρωποι, ἀπό τότε πού πλάστηκε τό ἀνθρώπινο γένος».

(Ι. Χρυσοστόμου, Περί ἀνδρείας καί ἰσχύος, Ρ.Γ. 63, 815 Α, καί Περί ἀρετῆς καί κακίας, Ρ.Γ. 63, 760 Β – Μετάφραση Μ.Κ.)

6. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας:

«Εἴμαστε ὅλοι τοῦ Χριστοῦ καί φέρνουμε τό ὄνομά του. Ὁ Χριστός σταυρώθηκε γιά μᾶς καί θανατώθηκε καί τάφηκε καί ἀναστήθηκε, γιά νά ἐνοποιήσει ἐκείνους πού βρισκόνταν μακριά καί τούς χώριζε μεγάλη ἀπόσταση διαιρέσεως, μέ τό νά συστήσει, σύμφωνα μέ τήν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, ἓνα βάπτισμα καί μιά πίστη καί μιά καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία. Αὐτό εἶναι τό κεφάλαιο τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ στούς ἀνθρώπους. Αὐτό εἶναι τό ἀποτέλεσμα ἐκείνης τῆς βαθιάς καί ἀφατῆς κενώσεώς Του. Ἐκεῖνος πού ἐπιχειρεῖ νά διασπάσει καί νά κομματιάσει κάτι ἀπό αὐτά, εἴτε ἀπό ἔρωτα πρὸς τή δυσεβέστατη αἵρεση, εἴτε ἀπό ἐωσφορική ἔμπνευση σχισματικῆς μανίας, αὐτός ἐναντιώνεται στήν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, πολεμεῖ τήν κοινή σωτηρία, ἀντικαθιστᾷ τήν πράξη Ἐκείνου καί ἀφοῦ ἀποσχίζεται ἀπό τήν κοινωνία Του καί ἀποκόβεται ἀπό τό κυριακό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, συντάσσεται μέ τή μοίρα τοῦ ἀντικείμενου (σατανᾶ)».

(Φωτίου, Ὁμιλία 16, 162, ἐκδ. Β. Λαοῦρδα, Θεσσαλονίκη 1959 – Μετάφραση Μ.Κ.)

7. Κληρικοί καί λαϊκοί:

«Ὁ ἐπίσκοπος νά ἔχει τήν πρωτοκαθεδρία ἀνάμεσά σας γιατί ἔχει τιμηθεῖ μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ νά εἶναι κύριος τοῦ κλήρου καί ἀρχοντας ὅλου τοῦ λαοῦ...Γιά τοῦτο ὀφείλει νά προσπαθεῖ νά εἶναι ἀληθινός στά ἔργα του καί νά συναίσθάνεται τή θέση καί τή θεία του γιατί εἶναι ὁ τύπος (εἰκόνα) τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους...Ὁ διάκονος νά συμπαραστέκεται σ' αὐτόν, ὅπως ὁ Χριστός στόν πατέρα Του, καί νά τόν βοηθᾷ σ' ὅλα μέ καθαρότητα, ὅπως ὁ Χριστός, πού δέν κάνει τίποτα δικό Του, ἀλλά πάντοτε ἐκεῖνα πού ἀρέσουν στόν πατέρα

Του...Οἱ πρεσβύτεροι νά θεωροῦνται ὅτι εἶναι τύπος τῶν Ἀποστόλων, νά εἶναι δάσκαλοι θεογνωσίας. Κατέχουν τή θέση τῶν Ἀποστόλων ὡς σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου καί στεφάνι τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι συνέδριο καί βουλή τῆς Ἐκκλησίας...

Ἀκούσετέ τα καί ἐσεῖς οἱ λαϊκοί, ἡ ἐκλεκτή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Ὁ λαός πρῶτα ὀνομαζόταν «λαός Θεοῦ καί ἔθνος ἅγιο»· ἐσεῖς τώρα εἰστε ἡ ἁγία καί ἱερή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, «πού οἱ πολῖτες της ἔχουν καταγραφῇ στόν οὐρανό, εἰστε ἱερεῖς πού ἔχουν βασιλική καταγωγή – εἰστε συγχρόνως ἱερεῖς καί βασιλεῖς – ἅγιο ἔθνος ἀφιερωμένο στό Θεό, λαός ξεχωρισμένος γιά νά ἀποτελεῖτε κτῆμα καί περιουσία τοῦ Θεοῦ, «νύμφη στολισμένη» γιά τόν Κύριο καί Θεό. Εἰστε Ἐκκλησία μεγάλη, ἐκκλησία πιστή...ἅγια καί ἐκλεκτά μέλη τοῦ Χριστοῦ...».

(Διαταγαί Ἀποστόλων Β', ΒΕΠ τ. 2, σελ. 18, 19-21. 34, 33-40. 35, 21-26. 31-33. 36, 33-37. 57, 24-27 – Μετάφραση Μ.Κ.)

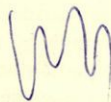

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

α) αντίδραση τοῦ κόσμου στό λαό τοῦ Θεοῦ

11. Ἡ Ἐκκλησία στό ρωμαϊκό κράτος

Ἡ θρησκεία τῆς Ρώμης

Ὁ Κύριος καί οἱ Ἀπόστολοι ἐζησαν τήν ἐποχή τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἐτσι τό θέλησε ὁ Θεός. Μέσα σέ μιά σκληρή καί εἰδωλολατρική ἐξουσία, τό ρωμαϊκό Imperium, νά ἀνθίσει, μέ λόγο καί μέ αἷμα ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης.

Ἀρχές τοῦ 1ου αἰώνα ὁ Καῖσαρας Αὐγουστος προσπάθησε νά ἀναβιώσει τήν ἀρχαία ρωμαϊκή θρησκεία, πού ἦταν πολυθεϊστική καί εἶχε παρακμάσει. Θέλησε νά ἐνοποιήσει τό ρωμαϊκό κόσμο μέ κέντρο τή λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπό τότε ἀνακηρύχθηκε τό πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα ἱερό, χτίστηκαν ναοί γιά τιμῇ του, καί λατρεύτηκε τό πνεῦμα πού κατοικοῦσε μέσα στόν αὐτοκράτορα. Εἶδαν τότε τούς χριστιανούς, ὁπαδούς τοῦ μόνου, πνευματικοῦ Θεοῦ, σάν ἐχθρούς τῆς ἐνότητος καί τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

Ὁ Χριστιανισμός στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορία

Τό πανανθρώπινο κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἄπλωσε σ' ὅλα τά ἔθνη μέ τή διδαχή τῶν Ἀποστόλων. Τό 2ο αἶώνα τό 1/4 τοῦ πληθυσμοῦ στήν

Ἀνατολή καί στή Δύση ἦταν χριστιανοί. Στή Μ. Ἀσία ἡ Ἐφεσος καί ἡ Σμύρνη, στήν Ἑλλάδα ἡ Κόρινθος, ἡ Θεσσαλονίκη καί ἡ Ἀθήνα, στή Συρία ἡ Καισάρεια καί ἡ Ἀντιόχεια, στήν Ἀφρική ἡ Καρχηδόνα, ἦταν κέντρα χριστιανικά. Στήν ἴδια τή Ρώμη ἡ χριστιανική κοινότητα ἀριθμοῦσε ἑκατό χιλιάδες μέλη, τόσο πού μπορούσε νά προσφέρει οἰκονομική βοήθεια στίς ἄλλες χριστιανικές κοινότητες. Στή νέα πίστη προσέρχονταν οἱ φτωχοί καί οἱ δοῦλοι ἀλλά καί οἱ ἐπισημότεροι Ρωμαῖοι, ὑπατοί καί συγκλητικοί καί ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι.

Ὁ Τερτυλλιανός, Λατίνος ἀπολογητής τοῦ Χριστιανισμοῦ, γράφει πρὶν ἀπό τό 200 μ.Χ.:

«Τό κράτος ἔχει πλημμυρίσει ἀπό μᾶς. Κάθε ἡλικία, κάθε κοινωνική τάξη καί βαθμός ἔρχονται κοντά μας. Εἴμαστε μόλις χθεσinoί καί ὁμως γεμίσαμε τή γῆ, τίς πόλεις, τά νησιά, τά φρούρια, ἀκόμα καί τά στρατόπεδα...τό ἀνάκτορο, τή σύγκλητο, τήν ἀγορά...».

Ἡ ρωμαϊκή ἐξουσία θέλησε νά ἐμποδίσαι τή μεγαλύτερη ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θέλησε κατὰ καιρούς νά ἐξοντώσει τοὺς χριστιανούς. Ἔτσι χαλκεύτηκαν *κατηγορίες* ἐναντίον τους καί κινήθηκαν οἱ *διωγμοί*.

Α' Οἱ κατήγοροι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν:

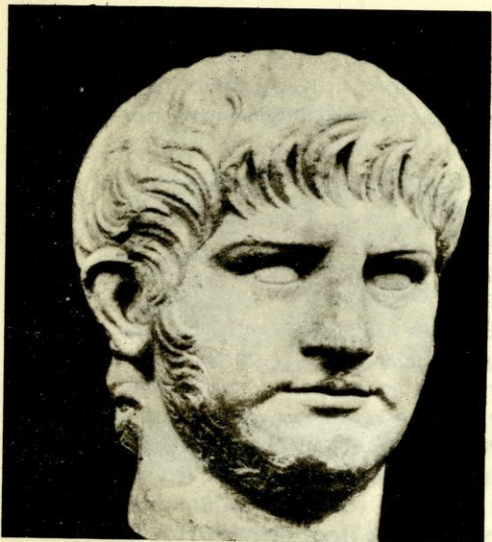
- Οἱ πιστοί στά εἰδῶλα ἀπλοὶ ἄνθρωποι.
- Οἱ ἐπαγγελματίες τῆς εἰδωλολατρίας, ἀγαματοποιοί, ζωοτρόφοι, οἰκοδόμοι ναῶν, στεφανοποιοί, θύτες κ.λ.π.
- Οἱ ἱερεῖς καί οἱ μάντιες.
- Οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι.
- Οἱ αὐτοκράτορες πού ἀξίωναν νά τοὺς τιμοῦν ὡς θεούς.

Β' Κατηγοροῦσαν τοὺς χριστιανούς ὅτι ἦταν:

- Ἄθεοι, ἀσεβεῖς, ἀφοῦ δέ λάτρευαν τά εἰδῶλα.
- Συνωμότες, ἐπειδὴ ἔκαναν μυστικές συγκεντρώσεις.
- Μισάνθρωποι, ἐπειδὴ δέν ἔπαιρναν μέρος στίς ἑορτές τῶν ἐθνικῶν καί στά ἄγρια θεάματά τους.
- Ἀνήθικοι, γιατί ἔκαναν δῆθεν αἰμομιξίες καί ἔτρωγαν σάρκες ἀνθρώπων! Εἶχαν παρεξηγήσει τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας.
- Ὑπεύθυνοι γιά θεομηνίες καί ἀτυχήματα.

Οἱ Διωγμοί

Ἀρχισαν τό 64 ἀπό τό Νέρωνα καί κράτησαν ὡς τήν ἐποχή πού ἐγίνε αὐτοκράτορας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὡς τό 311. Ὑπάρχουν

ἐποχές πού τά μέτρα ἐναντίον τῶν χριστιανῶν ἦταν φοβερότερα. Ἔτσι μπορούμε νά διακρίνουμε τούς σκληρότερους διωγμούς, πού χωρίζονται σέ τρεῖς ἐποχές:

Πρώτη ἐποχή. Οἱ διωγμοί ἐγιναν χωρίς διάταγμα. Ἦταν τοπικοί, στίς ἐπαρχίες ἀπό πρωτοβουλία τῶν ἐπάρχων ἢ στή Ρώμη ἀπό τή μανία τῶν αὐτοκρατόρων. Τέτοιοι εἶναι: Ὁ διωγμός τοῦ *Νέρωνα*. Κινήθηκε μέ ἀφορμή τή μεγάλη πυρκαϊά τῆς Ρώμης πού ξέσπασε τό 64, κράτησε 9 μέρες καί κατέστρεψε τά 2/3 τῆς Ρώμης. Ὁ Νέρωνας τήν ἀπέδωσε στούς χριστιανούς, ἀλλά ἡ κατηγορία ἦταν ἄδικη, γιατί ὁ πονηρός καί ἀνῆθικος αὐτοκράτορας ἤθελε νά γκρεμίσει μιάν ἄθλια περιοχή τῆς Ρώμης γιά νά οἰκοδομήσει νέο συνοικισμό, τή «Νερωνόπολη» καί ἀνάκτορα.

Ὁ διωγμός τοῦ *Δομιτιανοῦ*. Ἐγινε μέ ἀφορμή τό φόρο τοῦ διδράχμου, ποσό πού οἱ χριστιανοί ἀρνήθηκαν νά πληρώνουν ἀφοῦ θά ἐνίσχυαν ἔτσι τήν εἰδωλολατρία καί ἀφοῦ ἦταν φόρος μόνο γιά τούς Ἑβραίους.

Δεύτερη ἐποχή. Οἱ διωγμοί ἐγιναν μέ αὐτοκρατορικά σημεῖωματα πού βασίζονταν σέ προηγούμενους νόμους γιά ἄθεϊα, ἐσχάτη προδοσία, προσηλυτισμό κλπ. Τέτοιοι ἦταν

Ὁ *Νέρωνας* (Ρώμη, Μουσεῖο Delle Terme).
Ὁ *Μάρκος Αὐρήλιος* (Ρώμη, Μουσεῖο Καπιτωλίου).

Ὁ διωγμός τοῦ *Τραϊανοῦ*. Ὁ αὐτοκράτορας αὐτός πῆρε ἀφορμή ἀπὸ ἐρώτημα τοῦ ἐπάρχου τῆς Βιθυνίας, ποιά στάση νά τηρεῖ ἀπέναντι στοὺς χριστιανούς. Ὁ Τραϊανὸς ἀπάντησε ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει καταγγελία ἐναντίον τους, νά τοὺς ζητοῦν θυσία στὰ εἰδωλα καὶ ὅσοι ἀρνοῦνται, νά θανατώνονται. Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ πῆρε σημασία διατάγματος καὶ εἶχε γενικὴ ἐφαρμογή.

Ὁ διωγμός τοῦ *Μάρκου Αὐρηλίου*. Ὁ φιλόσοφος αὐτός αὐτοκράτορας ἂν καὶ εἶχε γράψει «Σκέψου πὼς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί σου καὶ ἀγάπησέ τους», ὅταν ἐγιναν στὴν Ἰταλία σεισμοί, λιμοὶ καὶ πλημμύρες, θεώρησε ὑπεύθυνους τοὺς χριστιανούς γιατί προκαλοῦσαν τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν. Ἔτσι κήρυξε ἄγριο διωγμὸ ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ διωγμός τοῦ Σεπτημίου *Σεβήρου*. Στὴν ἐποχὴ του καὶ τὸ βάπτισμα τῶν χριστιανῶν τὸ θεωροῦσαν ἐγκλημα. Οἱ ἐντολές τοῦ αὐτοκράτορα στηρίχθηκαν σὲ προηγούμενο νόμο ποὺ ἀπαγόρευε τὸν προσηλυτισμό.

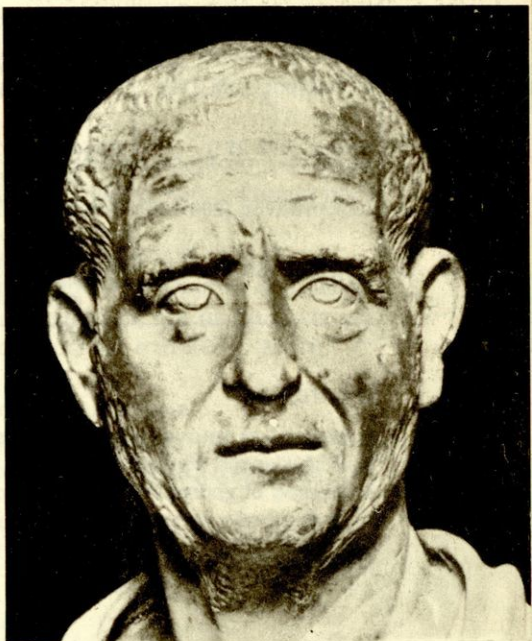
Τρίτη ἐποχή. Ἐκδόθηκαν εἰδικοί νόμοι, ποὺ εἶχαν γενικὴ ἐφαρμογὴ σ' ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κόσμο. Τέτοιοι ἦταν:

Ὁ διωγμός τοῦ *Δεκίου*, ποὺ ἀπαίτησε νά ἀναζητοῦνται οἱ χριστιανοί, νά προσέρχονται σὲ εἰδικές ἐπιτροπές, γιὰ νά ὁμολογοῦν πίστη στοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης. Ὅσοι δὲ θυσίαζαν στὰ εἰδωλα ἐβρίσκαν σκληρὸ θάνατο.

Ὁ διωγμός τοῦ *Διοκλητιανοῦ*. Σκληρὸς διωγμός, ἀπὸ τὸ 303, «ἐποχὴ μαρτύρων», ὅπως ὀνομάστηκε. Ἐκαίγαν τὰ βιβλία τῶν χριστιανῶν, γκρέμιζαν τοὺς ναοὺς τους, δήμευαν, φυλάκιζαν, σκότωνα. Ἀμέτρητα ἦταν τὰ θύματα τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ διωγμός τοῦ *Γαλερίου*, ἀλη-

Ὁ *Δέκιος* (Ρώμη, Μουσεῖο Καπιτωλίου).

θινή σφαγή ως τό 311, όποτε υπέγραψε διάταγμα άνοχής. Τό τέλος τών διωγμών έφερε λίγο άργότερα ό Μέγας Κωνσταντίνος.

Οί βασανιζόμενοι χριστιανοί έπαιρναν θάρρος από τά λόγια του Χριστού:

«Εί έμέ έδίωξαν, και ύμās διώξουσι» (Ίωάν. 15, 20) καθώς και από τό μακαρισμό του: «Μακάριοι οί δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, ότι αύτών έστιν ή βασιλεία τών ουρανών» (Ματθ. 5, 10).

Ή Έκκλησία του Χριστού θριάμβευσε μέσα από τά παθήματά της Σωστά ειπώθηκε ότι «ό Καΐσαρ και ό Χριστός συναντήθηκαν στο στίβο, και νίκησε ό Χριστός» (W. Durant).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ		
Διώκτες	Άφορμή	Μάρτυρες
Νέρωνας (54-68) Δομιτιανός (81-96)	Πυρκαϊά τής Ρώμης Φόρος διδράχμου	άπ. Παύλος, άπ. Πέτρος Διονύσιος Άεροπαγίτης, άπ. Ίωάννης, Τιμόθεος
Τραϊανός (98-117) Μ. Αύρήλιος (161-180) Σ. Σεβήρος (193-211)	Έρώτημα επάρχου Άτυχήματα Προσηλυτισμός	Ίγνάτιος ό Θεοφόρος άγ. Παρασκευή άγιοι Ειρηναίος, Λεωνίδης, Εύτυχία, Περπέτουα
Δέκιος (249-251)	Θρησκευτικός φανατισμός	Φλαβιανός Ρώμης, Άλέξανδρος Ίερόσ., Βαβύλας
Διοκλητιανός (284-305)	Θρησκευτικός φανατισμός	άγιοι Γεώργιος, Δημήτριος
Γαλέριος (305-311)	Θρησκευτικός φανατισμός	Μαρκελλίνος Ρώμης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Μπορούσε νά αναβιώσει ή θρησκεία τών ειδώλων; Έξηγησε.
- Ποιά κίνητρα είχε κάθε τάξη από τούς κατηγορους του Χριστιανισμού;
- Σήμερα οί χριστιανοί αντιμετώπίζουν έμπόδια στην πίστη και στη ζωή τους.
Άπό ποιούς και μέ ποιούς τρόπους;
- Γιατί οί διωγμοί δέν άνέκοψαν τήν εξάπλωση τής Έκκλησίας;

Ρώμη. (330 μ.Χ.) Στο μέσο διακρίνεται τό Κολοσσαϊο, πού στάθηκε μάρτυρας τῆς εὐψυχίας καί τῆς πίστεως τῶν μαρτύρων.

12. Ἡ στάση τῆς διωκόμενης Ἐκκλησίας

Ἡ στάση τῶν χριστιανῶν στό μαρτύριο

Οἱ διωγμοί πού κράτησαν τρεῖς αἰῶνες, ἦταν μιά ἀδιάκοπη θανάσιμη ἀπειλή. Οἱ χριστιανοί βρέθηκαν στή δύσκολη θέση, πού ὁ Κύριος προφήτεψε ὅτι θά βρεθοῦν:

- Σᾶς στέλνω σάν πρόβατα ανάμεσα σέ λύκους (Ματθ. 10, 16).
- Θά σᾶς παραδώσουν σέ συνέδρια καί θά σᾶς μαστιγώσουν στίς συναγωγές τους καί θά σᾶς τραβήξουν σέ ἡγεμόνες καί σέ βασιλεῖς γιά χάρη μου, γιά νά μαρτυρήσετε σ' αὐτούς καί στά ἔθνη (Ματθ. 10, 17-18).

Τοῦς ἐνίσχυσε ὅμως γιά νά ἀντέξουν τά μαρτύρια:

- Ὅποιος μέ ὁμολογήσει μπροστά στούς ἀνθρώπους, καί ἐγώ, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, θά τόν ὁμολογήσω μπροστά στούς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ (Λουκᾶ 12, 8).

Ἄλλά τί ζητοῦσαν ἀπό τοὺς χριστιανούς οἱ ἐθνικοί καί σέ ποιὰ μαρτύρια τοὺς ἀνάγκαζαν; Ζητοῦσαν ἀπό τοὺς πιστοὺς νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό,

- νά προσφέρουν θυσιές στούς θεούς

- νά κάμουν υπόκληση μπροστά στά αγάλματα
- νά όρκιστούν στό πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορα
- ἢ νά φάνε εἰδωλόθυτα (κρέας ἀπό θυσίες).

Ἄν ὁ πιστός δέν τά δεχόταν αὐτά, τότε τόν περίμεναν μιά ἢ πολλές ποινές, ὅπως φυλάκιση, ἐξορία, βασανιστήρια, θάνατος.

Τό νόημα τοῦ μαρτυρίου

Μέ τά βασανιστήρια αὐτά οἱ διώκτες δέν ἐπιδίωκαν νά μάθουν τήν ἀλήθεια, γιατί οἱ χριστιανοί δέν ἔκρυβαν τήν πίστη τους. Ἦθελαν νά τούς ἐξαναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό. Καί ὅμως, ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά προτιμοῦσαν τό θάνατο. Ὅπως γράφει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος,

—«Τόσο πολύ περιφρονοῦν τό θάνατο, ὥστε καί πρόθυμα νά ὀρμοῦν σ' αὐτόν καί μάρτυρες νά γίνονται τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρα. Γιατί ἀκόμα καί στήν ἡλικία τοῦ νηπίου βιάζονται νά πεθάνουν... ὄχι μόνο ἄντρες ἀλλά καί γυναῖκες... (Περί ἐνανθρωπήσεως 27, P.G., 25).

Οἱ χριστιανοί «μαρτυροῦσαν» ἔτσι, δηλαδή βεβαίωσαν μέ λόγια καί μέ ἔργα τήν πίστη τους στόν Ἰησοῦ Χριστό.

Ὁμολογίες πίστεως

Σῶζονται ὁμολογίες, δηλαδή θαρραλέες διακηρύξεις καί ἀπαντήσεις τῶν χριστιανῶν μπροστά σέ δικαστές καί σέ δημίους.

- Πολλοί μάρτυρες ὅταν τούς ρωτοῦσαν ποιοί εἶναι, τί πιστεύουν, ποιό τό ἐπάγγελμα τους, ποιά ἡ καταγωγή τους, ἀπαντοῦσαν μόνο: «Εἶμαι χριστιανός».
- Στίς Πράξεις Θωμᾶ διαβάζουμε τήν προσευχή τοῦ μάρτυρα: «Ἐξομολογοῦμαι σέ σένα, Ἰησοῦ, ὅτι δέ μ' ἔκανες μόνο ἄξιο στήν πίστη, ἀλλά καί στό νά ὑπομείνω πολλά γιά σένα. Σ' εὐχαριστῶ, Κύριε, γιατί μ' ἐφρόντισες καί μοῦ ἔδωσες τήν ὑπομονή...».
- «Γιατί τρέχεις στό θάνατο;» ρώτησαν τό μάρτυρα Πιόνιο. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Δέν τρέχω στό θάνατο, ἀλλά στή ζωή».
- «Ζοῦμε καί ὅταν μᾶς φονεύουν. Εἴμαστε οἱ νικητές τοῦ θανάτου», ὁμολογεῖ ὁ μάρτυρας Φλαβιανός στήν Καρχηδόνα.
- «Θυσίασε γιά νά σώσεις τή ζωή σου» συμβουλευόουν τό Μάξιμο στήν Ἐφεσο. Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: «Σῶζω τή ζωή μου μέ τό νά ἀρνοῦμαι τή θυσία».

Μαρτυρίες διωκτῶν καί δημίων γιά τούς χριστιανούς

Οἱ ἐθνικοί, συνηθισμένοι νά παραδέχονται πολλούς θεούς, δέν

μπορούσαν νά καταλάβουν τήν αὐτοθυσίαν τῶν χριστιανῶν. Ἐρμήνευαν σάν δεισιδαιμονία τήν ἐπιμονή τους στόν ἕνα Θεό. Ὑποπτεύονταν ὅτι οἱ χριστιανοί ἤθελαν νά πετύχουν τήν ὑστεροφημία μέ τό θάνατό τους. Καί ἄλλοι πάλι ἔλεγαν ὅτι ἡ στάση τους αὐτή ἦταν ἕνας τρόπος αὐτοκτονίας. «Ἄν θέλετε νά πεθάνετε, γκρεμούς καί βράχους ἔχετε» ἔλεγαν.

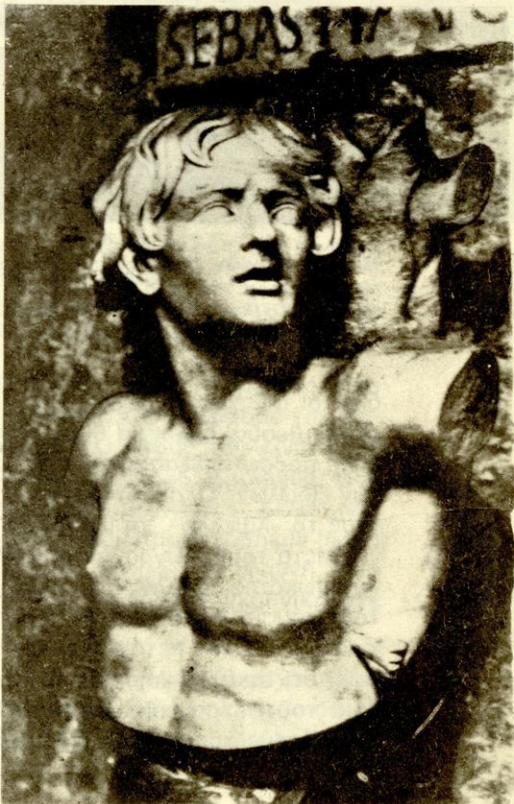
Ὅμως καί οἱ ἐθνικοί πολλές φορές ἔδειχναν συμπάθεια στούς χριστιανούς. Τούς συμβούλευαν νά θυσιάσουν γιά νά γλυτώσουν. Φαίνονταν ἀπρόθυμοι νά τούς καταδικάσουν. Τούς ἔκρυβαν. Ἄλλες πάλι φορές, γεμάτοι θαυμασμό γιά τούς ἥρωικούς μάρτυρες, τούς υπεράσπιζαν ἢ δήλωναν ὅτι εἶναι καί αὐτοί χριστιανοί. Συχνή ἦταν ἡ εἰσπήδηση ἀπό ἐθνικούς. Δήμιοι δηλαδή καί βασανιστές πού ἔβλεπαν τό θάρρος καί τήν καρτερία τῶν θυμάτων, μέ ἐνθουσιασμό ὁμολογοῦσαν καί αὐτοί πίστη στό Χριστό καί ἔβρισκαν τό θάνατο. Ὅπως ὅταν μαρτυροῦσαν οἱ ἅγιοι Σαράντα. Ἐνας ἀπό αὐτούς λιγοψύχησε καί τότε ἕνας δήμιος πῆρε τή θέση του κάνοντας τήν ὁμολογία: «Καί ἐγώ εἶμαι χριστιανός». Καί τήν προοσευχή:

«Κύριε ὁ Θεός, πιστεύω καί ἐγώ σ' ἐσένα. Δέξου με μαζί μ' αὐτούς καί ἀξιώσέ με νά βασανιστῶ καί ἐγώ καί νά ἀποδειχτῶ δόκιμος».

Οἱ «πεπτωκότες»

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει καί περιπτώσεις χριστιανῶν πού ἀπέφυγαν τό μαρτύριο ἢ μαρτύρων πού λύγισαν κάτω ἀπό τά βασανιστήρια. Εἶναι οἱ «πεπτωκότες», ὅσοι δηλαδή ἔπεσαν στήν ἄρνηση. Ἄνθρωποι ἦταν, δέ βρῆκαν τή δύναμη πού χρειαζόταν νά ἀντέξουν, δέν εἶναι

Προτομή τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ.
Μαρτύρησε ἀπό τά βέλη. Ἡ ἀξιολογία τοῦ εὐφυχία του εἶναι ἀποτυπωμένη στό πρόσωπό του (Ἔργο τοῦ γλύπτη Μπερνίνι).

Μαρτύρια αγίων. Ἡ Ἐκκλησία μας στήν ὑμνολογία της καλεῖ τοὺς ἀγίους μάρτυρες, πού μέ τήν καλή ἀθλησὴ τοὺς κέρδισαν τό στεφάνι τῆς δόξας, νά γίνουν πρεσβευτές μας κοντά στόν Κύριο καί γιά τή δική μας σωτηρία (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἥρωες. Ἀπό αὐτοὺς ἄλλοι δέχονταν νά θυμιάσουν στοὺς θεούς, ἄλλοι νά θυσιάσουν, ἄλλοι ἔδιναν χρήματα ἢ μέ κατάλληλα πρόσωπα ἐξασφάλιζαν βεβαίωση ὅτι μένουν πιστοί στή θρησκεία τῶν εἰδώλων. Ὅλοι αὐτοὶ λέγονταν «λιβελλοφόροι» γιατί ἔφερναν μαζί τους τό «λίβελλο», τή βεβαίωση.

Μετά τοὺς διωγμοὺς προκλήθηκε ζήτημα στήν Ἐκκλησία γιά τοὺς «πεκτωκότες». Ἄλλοι Πατέρες καί τοπικές Ἐκκλησίες δέν ἤθελαν νά τοὺς κάμουν δεκτοὺς στήν Ἐκκλησία ἄλλοι τοὺς δέχτηκαν μέ εὐσπλαχνία ἀφοῦ εἶχαν μετανοήσει γιά τήν ἄρνησή τους. Τελικά ἡ Ἐκκλησία τοὺς δέχτηκε. Δέ λησμόνησε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέχτηκε τή μετάνοια τοῦ Πέτρου, δικαίωσε τό ληστή πάνω στό σταυρό καί κάλεσε ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς σέ μετάνοια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει η απάντηση πού έδωσε ο μάρτυρας Μάξιμος;
2. Ποιά είναι η δική σου γνώμη για τους «πεπτωκότες»;
3. Ο Τερτυλλιανός, έκκλ. συγγραφέας, γράφει ότι τό αίμα πού έχυσαν οί μάρτυρες είναι σπόρος. Τί σημαίνει αυτό; Γράψε λίγες σκέψεις στο τετράδιό σου.

13. Τό «νέφος» τῶν μαρτύρων

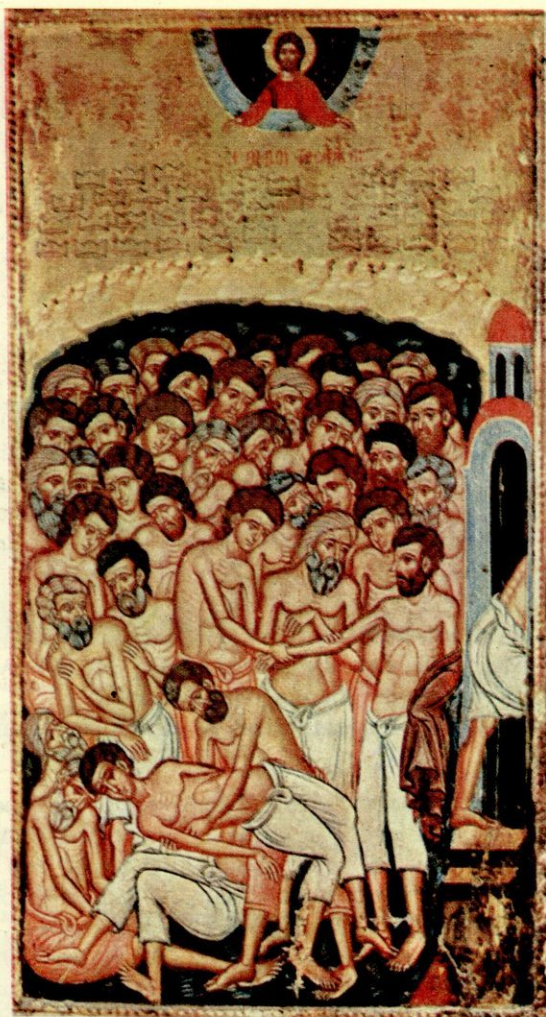
Πόσοι είναι οί μάρτυρες τοῦ Κυρίου; Πόσοι θυσιάστηκαν στο όνομα του, τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες; Ἄγνωστο. Για 11 ἑκατομμύρια γνωστούς μιλοῦν κάποιοι ιστορικοί, ἀριθμός πού πρέπει νά είναι κοντά στην ἀλήθεια. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει «νέφος», σύννεφο. «Ἐμεῖς πού ἔχουμε τέτοιο σύννεφο ἀπό μάρτυρες...» (Ἑβρ. 12, 1). Καί μιλοῦσε τότε γιά τούς μάρτυρες τῆς ἐποχῆς τῆς Π. Διαθήκης, γιατί ὁ ἴδιος μαρτύρησε ἀργότερα στόν πρῶτο διωγμό. Πόσο πυκνότερο ἔγινε τό «νέφος» τήν ἐποχή τῆς Κ. Διαθήκης!

Ἀπό ὅλους τούς μάρτυρες λίγοι εἶναι γνωστοί, αὐτοί πού τά ὀνόματά τους διασώθηκαν στά μαρτυρολόγια ἢ στην ἄγραφη παράδοση τῶν πρώτων αἰώνων. Μά ὅλοι εἶναι γνωστοί στό Θεό. Σέ ὅλων τό αίμα χρωστάμε τό ἀκλόνητο οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά κάποια κατάταξη τῶν μαρτύρων σέ κατηγορίες θά ἦταν ἡ ἀκόλουθη:

Παιδιά καί νέοι. Παραδείγματα: Ὁ δωδεκάχρονος Ταρσίζιος, πού μετέφερε τά τίμια Δῶρα στούς μελλοθάνατους καί στό δρόμο τόν ἐπίασαν, τόν κακοποίησαν καί τόν σκότωσαν. Ὁ τάφος του εἶναι στην κατακόμβη τοῦ ἁγίου Καλλίστου στή Ρώμη. Ὁ μικρός Ἰλαριανός, γιός τοῦ ἱερέα Σατουρνίνου, πού μαρτύρησε στην Καρχηδόνα. Ἀλλά καί ὁ Διόσκουρος, καί ὁ Μάμας, δεκαπεντάχρονοι νέοι, προσφέρθηκαν θυσία στό Χριστό, βεβαιώνοντας τόν ἔπαινο τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη: «νεανίσκοι, εἴστε δυνατοί καί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μένει σέ σᾶς καί νικήσατε τόν πονηρό» (Α΄ Ἰωάν. 2, 14).

Σπουδαστές. Ὁ Πορφύριος, μαθητής τοῦ Παμφίλου καί ὁ Ἀψιανός, φοιτητές στην Καισάρεια, εἶναι δύο ἀπό τούς πολλούς πού μέ φριχτά βασανιστήρια διέκοψαν τή σπουδή καί τή ζωή τους γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ.

Οι άγιοι Σαράντα μάρτυρες. Είναι ο άγιος χορός, τό ιερό σύνταγμα, ή άδιάσπαστη ομάδα, οί πρεσβευτές μέ τήν πολύ μεγάλη δύναμη, τά άστέρια τής οίκουμένης, τά άνθη τών Έκκλησιών, όπως τούς ύμνει ο Μ. Βασίλειος. Στή γιορτή τους στίς 9 Μαρτίου ή Έκκλησία θυμάται τούς φριχτούς πόνους τους καί ζητεί από τόν Κύριο νά θεραπεύσει καί τίς δικές μας οδύνες (Άθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, 17ος αϊ.).

Δουλοι. Στις 22 Ἰανουαρίου γιορτάζεται ὁ ἅγιος Ζήνων καί ὁ ἅγιος Ζηναῖς πού ἦταν κύριος καί δοῦλος καί μαρτύρησαν στήν Ἀραβία. Στις 22 Φεβρουαρίου ἡ ἀγία Ἀνθούσα καί οἱ 12 ὑπηρετές της πού ἀποκεφαλίστηκαν.

Δεσμοφύλακες καί δῆμιοι. «Εἰσπήδησαν», ὅπως ἐκεῖνος πού συμπλήρωσε τόν ἀριθμό τῶν ἁγίων Σαράντα. Τέτοιοι ἦταν ὁ ἅγιος Λαοδίκειος ὁ δεσμοφύλακας (13 Μαΐου), οἱ ἅγιοι Θεότιμος καί Θεόδουλος οἱ πρώην δῆμιοι (4 Σεπτεμβρίου), ὅπως καί οἱ ἅγιοι Ἑφτά Μάρτυρες πού ἦταν ληστές, ἐγιναν χριστιανοί καί μετὰ μαρτύρησαν στήν Κέρκυρα (2 Ἀπριλίου).

Γέροντες. Ἡρωικό παράδειγμα ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης, 86 ἐτῶν, ὅπως καί οἱ πάνω ἀπό τά 90 Σιλβανός στή Φοινίκη καί Ποθεινός στή Λυών.

Ἐπίσκοποι, πού θυσίασαν «τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν προβάτων», ὅπως ὁ Ἰγνάτιος Ἀντιόχειας, ὁ Κλήμης Ρώμης, ὁ Στέφανος Ρώμης, ὁ Βαβύλας Ἀντιόχειας, ὁ Πούπλιος Ἀθηνῶν, ὁ Κυπριανός Καρχηδόνας καί τόσοι ἄλλοι.

Ὅμαδες μικρές καί μεγάλες. Δύο ἀδέρφια, ὅπως ὁ Κοσμάς καί ὁ Δαμιανός, γιατροί, καί ὁ Παῦλος καί ἡ Ἰουλιανή. Σύζυγοι, ὅπως ὁ Τιμόθεος καί ἡ Μαῦρα στή Θηβαΐδα, ὁ Ἀδριανός καί ἡ Νατταλία στή Νικομήδεια. Φίλες, ὅπως ἡ Ἰουλία καί οἱ ἄλλες 7 κόρες (18 Μαΐου). Οἰκογένειες ὁλόκληρες: Ὁ Ἑσπερος καί ἡ Ζωή μέ τὰ παιδιά τους Κυριακή καί Θεόδουλο (2 Μαΐου), ὁ Τερέντιος καί ἡ Νεονίλλα μέ τὰ 7 παιδιά τους (28 Ὀκτωβρίου). Ἡ Σοφία καί οἱ τρεῖς θυγατέρες της, ἡ Πίστις, ἡ Ἐλπίς καί ἡ Ἀγάπη. Ἡ Φηλικιτάτη καί τὰ 7 παιδιά της πού μαρτύρησαν ἐπὶ Μ. Αὐρηλίου. Ἀλλά καί μεγαλύτερα σύνολα: Οἱ 100 στή Παλαιστίνη (17 Σεπτεμβρίου), οἱ 200 στή Νικομήδεια (10 Ὀκτωβρίου) οἱ 1000 στήν Ἀλεξάνδρεια, οἱ 2593 πού μαρτύρησαν μέ τό στρατηλάτη Ἀνδρέα ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (19 Αὐγούστου).

Τιμὴ στοὺς μάρτυρες

Ἡ Ἐκκλησία σέβεται καί τιμᾷ τοὺς μάρτυρες μέ πολλοὺς τρόπους. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους οἱ χριστιανοὶ φρόντιζαν νά ἐνταφιάζουν σέ τόπους κρυφούς ἢ φανερούς τοὺς μάρτυρες καί νά πηγαίνουν συχνά ἐκεῖ, γιὰ νά τελοῦν τὴ γιορτὴ τῆς μνήμης τους. Τὴν 3η, 9η, 40ῇ μέρα ἀπὸ τό θάνατό τους, ἰδιαίτερα τὴν ἐπέτειο, πού τὴν ὀνόμαζαν «γενέσιο» ἢ «γενέθλιο» (ἀναγέννηση στοὺς οὐρανοὺς), ἔκαναν συ-

Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη. Καθισμένη ἀνάμεσα στά σύνεργα τῆς σοφίας καί τοῦ μαρτυρίου (βιβλία, τροχός), ἐντυπωσιάζει μέ τή χάρη καί τήν ἀρχοντιά της. Ὁ ἀγιογράφος Βίκτωρας, πού τή ζωγράφησε, δέν παρέλειψε νά τοποθετήσῃ δίπλα της τό Σταυρωμένο Κύριο, πρὸς τόν ὁποῖο στρέφονται οἱ διαλογισμοί τῆς ἁγίας (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 17ος αἰ.).

νάξεις καί όλονυκτίες, έκφωνοῦσαν λόγους ἐγκωμιαστικούς καί τελοῦσαν πάνω στόν τάφο τους τή θεία Εὐχαριστία. Μετά τοὺς διωγμούς ἔχτισαν γύρω τους ἀπλά ἢ μεγαλόπρεπα κτίρια. Σέ ὅλους τοὺς χριστιανικούς αἰῶνες χτίζονται παντοῦ ναοί, τιμημένοι στό ὄνομά τους.

Τά τίμια λείψανά τους εἶναι σεβαστά καί ἀνεκτίμητα.

Τά συναξάρια καί τά μαρτυρολόγια στηρίξαν στήν πίστη καί βοήθησαν στήν ἀρετή κάθε ἀνθρώπου πού ἀγωνίστηκε πνευματικά.

Οἱ χριστιανοί προσεύχονται στοὺς ἀγίους μάρτυρες, γιατί πιστεύουν ὅτι ζοῦν, ὅτι ἔχουν ἀγάπη στοὺς ἀνθρώπους καί θάρρος στό Θεό γιά νά τοῦ ζητοῦν τή σωτηρία τῶν πιστῶν.

Γιορτές ἔχουν καθιερωθεῖ ὅλες τίς μέρες τοῦ χρόνου γιά τή μνήμη τους.

Οἱ καλλιτέχνες, λογοτέχνες, μουσικοί, προπάντων οἱ ζωγράφοι ἔχουν ἐμπνευσθεῖ ἀπό τοὺς μάρτυρες μεγάλα ἔργα.

Ὑμνωδοί καί μελωδοί ἔγραψαν ἀκολουθίες, τροπάρια, ὕμνους, ἐμπνευσμένα ἀπό τόν ἅγιο βίο τους καί τό ἥρωικό μαρτύριό τους.

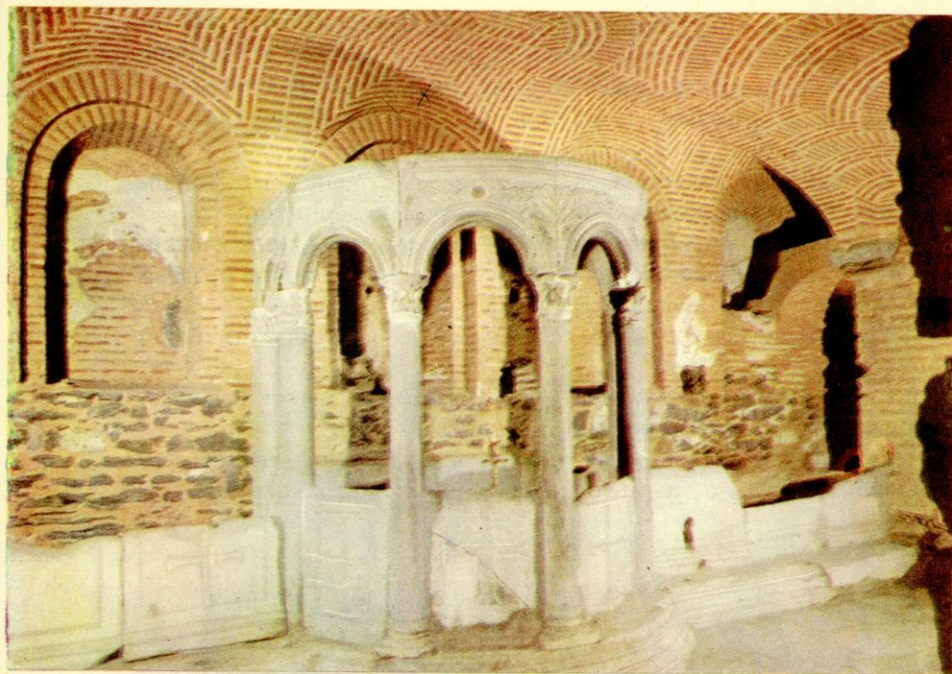
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μήπως τό ὄνομά σου εἶναι ὄνομα μάρτυρα; Τί ξέρεις γι' αὐτόν;
2. Γιατί ὁ Χριστός εἶναι τό πρότυπο ὅλων τῶν μαρτύρων;

14. Ἡ Ἐκκλησία τῶν κατακομβῶν

Οἱ κατακόμβες ἦταν ὑπόγειοι τόποι ταφῆς τῶν νεκρῶν, ἔξω ἀπό τήν πόλη. Ἦταν γνωστές ἀπό τά πρό Χριστοῦ χρόνια, σάν νεκροταφεῖα τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ὀνομασία εἶναι ἀπό τό κατά καί κύμβη (= τάφος). Χρησιμοποιήθηκαν τό 2ο καί 3ο αἶωνα ἀπό τοὺς χριστιανούς, ὅχι μόνο σέ ἐποχές διωγμῶν, ἀλλά καί σέ εἰρηνικούς χρόνους. Βέβαια στίς ἐποχές τῶν διωγμῶν χρησιμοποιήθηκαν πιά πολύ, γιατί οἱ νεκροί ἦταν περισσότεροι καί οἱ ἡσυχιοὶ αὐτοί τόποι, ἔξω ἀπό τήν πόλη, προσφέρονταν γιά νά συγκεντρώνονται οἱ πιστοί. Ἐκεῖ τιμοῦσαν τή μνήμη τῶν νεκρῶν τους καί λάτρευαν τό Χριστό. Κοιμητήρια λοιπόν γιά τοὺς μάρτυρες καί γιά κάθε χριστιανό πού ἀναπαυόταν στοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ.

Κάποτε οἱ κατακόμβες γίνονταν καί καταφύγια, ὅταν οἱ ἐθνικοὶ ἀναζητοῦσαν τοὺς χριστιανούς γιά νά τοὺς ἀναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τήν πίστη τους, ὑποβάλλοντάς τους σέ σκληρά βασανιστήρια. Γίνονταν

Ἡ κρύπτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου στή Θεσσαλονίκη. Ἱερό προσκύνημα πού φέρνει στό νοῦ τοῦ ἐπισκέπτη τό θαρραλέο στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ.

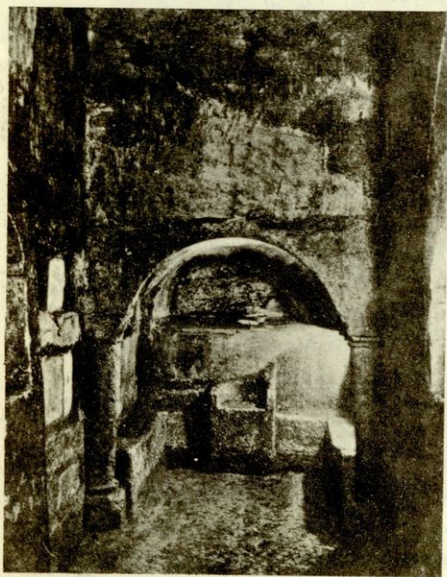
ἀκόμη καί τόποι λατρείας, γιατί ὁ τάφος ἑνός μάρτυρα ἢ ἑνός σεβάσμιου πιστοῦ ἦταν ὁ πιό κατάλληλος τόπος γιά νά θυμηθοῦν τόν Ἰησοῦ Χριστό μέ τόν τρόπο πού τούς εἶχε παραγγεῖλει: Ἐτρωγαν τόν ἁγιασμένο ἄρτο καί ἔπιναν τόν ἁγιασμένο οἶνο ἀπό τό κοινό ποτήριο, καί ἔπειτα ὑμνολογοῦσαν τό Θεό. Καί δέν ἦταν λίγες οἱ φορές πού οἱ φανατισμένοι ἐθνικοί τούς ἐβρискαν ἐκεῖ συγκεντρωμένους. Οἱ κατακόμβες πλουτίζονταν τότε ἀπό νέους τάφους μαρτύρων.

Κατακόμβες ὑπάρχουν στήν Ἰταλία, ἰδιαίτερα στή Ρώμη (60 κατακόμβες μέ πολλές χιλιάδες τάφους), στή Β. Ἀφρική, στήν Αἴγυπτο, στήν Παλαιστίνη, στή Συρία καί στήν Ἑλλάδα. Στή Μῆλο ὑπάρχουν κατακόμβες πού κατασκευάστηκαν ἀπό τό 2ο ὡς τόν 5ο αἰώνα καί ἀποτελοῦνται ἀπό πολλές διακλαδώσεις μέ χίλιους τάφους.

Εἰδικοί τεχνίτες, οἱ «κοπιᾶτες», ἔσκαβαν πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς κάθετα λίγα σκαλιά, προχωροῦσαν μετὰ ὀριζόντια μέσα στή γῆ, κάνοντας μιά σήραγγα. Ἐπειτα διακλάδωναν τό διάδρομο αὐτό πρὸς

Ἡ ἁγία Βαρβάρα (Κ. Γεωργακόπουλου).

κάθε κατεύθυνση, όσο επέτρεπε η σύνθεση του εδάφους. Μετά κατέβαιναν πάλι μερικά σκαλιά και άνοιγαν άλλο διάδρομο με διακλαδώσεις κάτω από τόν προηγούμενο. Έτσι γίνονταν ὄροφοι ὀριζόντιοι κάτω από τή γῆ. Τέτοια εἶναι ἡ κατακόμβη τοῦ ἀγίου Καλλίστου ἔξω ἀπό τή Ρώμη, πού ἔχει 5 ὀρόφους μέ συνολικό βάθος 25 μέτρα. Μεγάλες εἶναι καί οἱ κατακόμβες τοῦ ἀγίου Σεβαστιανοῦ καί τῆς ἀγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη.

Οἱ κατακόμβες ἔπαιρναν φῶς καί ἀέρα ἀπό κρυφούς φωταγωγούς, ἀπό τήν εἴσοδο καί ἀπό λύχνους. Βρέθηκαν πολλοί τέτοιοι λύχνοι. Οἱ τάφοι ἦταν ἀνοιγμένοι στό δάπεδο τοῦ διαδρόμου, στίς ἄκριες, καί περισσότερο στό τειχίδια, ὁ ἓνας πάνω στόν ἄλλο. Ἦταν μέ ἀψιδωτό τό πάνω μέρος (ἀρκοσόλιο) ἢ σέ ἀπλά ὀρθογώνια ἀνοίγματα (θῆκες). Μερικοί τάφοι ἔχουν πλάκες μέ ἐπιγραφές. Καί

Πάνω:

Κατακόμβη στή Ρώμη. Τήν ἀνακάλυψε τό 1854 ὁ μέγας ἐρευνητής De Rossi. Σέ τέτοιους ὑπόγειους χώρους θάφτηκαν τά σώματα πολλῶν ἀγίων. Οἱ ψυχές τους ὁμῶς φτερουγίζουν στήν ἀκρόπολη τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ χριστιανοί περιδιαβάζοντας στούς διαδρόμους τῶν κατακομβῶν τονώνουν τήν πίστη τους στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Κάτω:

Δωμάτιο στήν κατακόμβη τῆς ἀγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη, ὅπου γίνονταν τά νεκρικά δεῖπνα.

είναι αυτές οι επιγραφές όλο πίστη στην άθανασία και άφοσίωση στο Χριστό.

«'Εν ειρήνῃ». «'Εν Κυρίῳ». «Εϋχου».

«Αὐγένδε, ζήσῃς ἐν Κυρίῳ καὶ ἐρώτα (= παρακάλει) ὑπὲρ ἡμῶν»

«'Αθηνόδωρε, τέκνον, τὸ πνεῦμα σου εἰς ἀνάπαυσιν».

«Εἰρήνη μενέτω σοι ἐν Κυρίῳ».

Ἐκεῖ πού διαστραυρώνονται οἱ διάδρομοι γίνονται νεκρικοὶ θάλαμοι καὶ ἐκεῖ συνήθως μαζεύονταν οἱ πιστοὶ γιὰ τὴ λατρεία τους. Ἐκεῖ κάποτε ὑπάρχουν πλάκες μέ επιγραφές πού δείχνουν ὅτι καλύπτουν σώματα μαρτύρων. Μέ συντομογραφίες, ΜΡ ἢ ΜΡΤ ἢ ὀλόκληρο, ΜΑΡΤΥΣ, καὶ μέ χαραγμένες δεήσεις, γιατί οἱ ἐπισκέπτες τῶν κατακομβῶν ἐπικαλοῦνταν τούς μάρτυρες γιὰ τὴ σωτηρία τους.

Ὅπου ἡ ἐπιφάνεια προσφέρεται, ὑπάρχουν πλῆθος συμβολικῆς παραστάσεις. Οἱ χριστιανοὶ μέ διάφορα σχέδια ἢ χαράγματα διακοσμοῦσαν τούς σεβαστοὺς ἐκείνους χώρους καὶ διατύπωναν χριστιανικῆς ἰδέας κάτω ἀπό ποικίλα σύμβολα. Συνήθως εἶναι νωπογραφίες, δηλαδή ζωγραφικὴ μέ χρώματα πού πότιζαν τό σοβά ὅταν ἦταν ἀκόμα νωπός.

Τὰ θέματα εἶναι παρμένα:

α) Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ εἶναι σχετικὰ μέ τὴν ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀθανασίας ἢ διδάσκουν τὴν ἀνάσταση. Ὁ Νῶε στὴν κιβωτό, ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, οἱ τρεῖς παῖδες, ὁ Δανιήλ στό λάκκο τῶν λιονταριῶν, ὁ Ἰωῆς πού σώζεται τριήμερος ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους καὶ ἄλλα.

β) Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ἔχουμε: τὴ Βάπτισις τοῦ Κυρίου, τό γάμο στὴν Κανά, τὴν Ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, τόν καλὸ Ποιμένα, τόν Ἀμνὸ καὶ ἄλλα.

γ) Θέματα ἀπὸ τόν προχριστιανικὸ κόσμο πού εἶναι συμβολικά: τό δεόμενο, θέμα ἀπὸ τούς Μινωϊκοὺς χρόνους, τόν Ὁρφέα, σύμβολο τοῦ Χριστοῦ πού σαγηνεύει μέ τό λόγο του καὶ ἄλλα.

Παλαιοχριστιανικὸ ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα μέ ψάρια καὶ ἄγκυρα (Μουσεῖο Βατικανοῦ).

Ψάρι πού βαστάζει στή ράχη του καλάθι μέ ψωμί καί κρασί. Ωραία συμβολική παράσταση τοῦ Χριστοῦ καί τῆς θείας Εὐχαριστίας (Κατακόμβη ἀγίου Καλλίστου, λίγο μετά τό 200 μ.Χ.).

δ) Ἀπό τό φυσικό κόσμο: ἡ ἄμπελος πού ὑπενθυμίζει τό λόγο τοῦ Χριστοῦ «ἐγώ εἶμαι τό ἄμπέλι καί ἐσεῖς τά κλήματα» (Ἰωάν. 15,1), τό περιστέρι σύμβολο εἰρήνης, τό παγώνι σύμβολο ἀθανασίας, τό ἀρνί («Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ», Ἰωάν. 1, 29), τό ψάρι (ὁ Ι.Χ.Θ.Υ.Σ., γνωστή ἀκροστιχίδα πού σημαίνει Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ) κ.ἄ.

ε) Τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ σέ κάθε μορφή: Ἑλληνικός-ἰσοσκελῆς $+$, Λατινικός-ὄρθιος $\dagger$, χιαστός ἢ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέα $\times$, τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου T , βυζαντινός ✙ καί σέ συνδυασμούς μέ τό μονόγραμμα Ι.Χ., ὅπως ✠ ✡ ✢ καί ἄλλοι.

στ) Διακοσμητικά θέματα: μαῖανδροι, ἄνθη, ρόδακες κλπ.

Στίς κατακόμβες δέν υπάρχουν νεκρικά καί ἀπαισιόδοξα θέματα, δέν υπάρχει θάνατος. Ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καί ἡ αἰσιοδοξία τῆς

Ἀνάγλυφο τοῦ Ὀρφεία. Στὸ πρόσωπο τοῦ Ὀρφεία οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἶδαν τὸ Χριστό, πού μέ τῇ θεῖα μελωδίᾳ Του σαγηνεύει τὰ λογικὰ ζῶα, τοὺς ἀνθρώπους (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 4ος αἰ.).

αιωνιότητας επικρατούν. Ἐκεῖ τονίζονται ἡ ἀνάσταση καί ἡ ζωή, ἡ μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, τό Βάπτισμα, ἡ θεία Εὐχαριστία, ἡ μακαριότητα. Εἶναι πραγματικά «κοιμητήρια» γιατί ὁ θάνατος εἶναι κοίμησις, ὕπνος.

Ὅσο γιά τήν τέχνη τῶν εἰκονογραφιῶν αὐτῶν, κυριαρχεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ σχεδίου καί ἡ ἀπλοποίηση. Ἡ ἀξία τους ἄλλωστε δέν εἶναι καλλιτεχνική ἀλλά καθαρά ἱστορική καί θρησκευτική. Σέ κάθε εἰκόνα καί σέ κάθε σχέδιο κυριαρχεῖ ὁ ὑπεραισθητός χαρακτήρας. Τά σώματα εἶναι χωρίς ὑλικό βάρος. Ἐχουν μιά διαφάνεια πού τοὺς χαρίζει πνευματικό περιεχόμενο.

Οἱ κατακόμβες γιά κάθε ἐποχή, καί γιά τή δική μας βέβαια, εἶναι σύμβολα θυσίας καί μνημεῖα ἡρωισμού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γνωρίζεις καί ἄλλα σύμβολα χριστιανικά; Ἀνάφερέ τα.
2. Γιατί οἱ τόποι ταφῆς τῶν χριστιανῶν ὀνομάζονται κοιμητήρια;
3. Γράφουμε καί ἐμεῖς μερικές λέξεις στήν ταφόπετρα. Σέ τί διαφέρουν ἀπό αὐτές τοῦ μαθηματός σου;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ο ΠΕΤΡΟΣ

«Ὡστε... ἀλήθεια;!

Ἀχ, μὴν ἀργεῖτε λοιπόν τότε, μὴν ἀργεῖτε!...

Ὁμπρός, σταυρώστε με, μέ κάτω τό κεφάλι
γιά νά κοιτάω παντοῦ στή γῆ μήπως ἀκούσω
τό πάτημά Του, γιά νά βλέπω πάντα χάμου
μὴν ξαναῖδῶ τοῦ Κυρίου πῶχασα τά χνάρια!
Τί κοντοστέκεστε; Σταυρώστε με! Σταυρώστε
μέ τό κεφάλι μου ἀγκωνάρι πά στό χῶμα,
ἐκεῖ πού Τοῦ εἶδα τά ποδάρια Του μιά μέρα,
ἀπ' τά καρφιά βαριά καί ματωμένα...

Τί καρτερεῖτε; Ὁμπρός, σταυρώστε με... Δέν εἶναι
μάταια ἐτοῦτος ὁ σταυρός μπηγμένος...

Κι ἀκόμα, ἀνάποδα σταυρώστε με, νά βλέπω
τή γῆ μιά μέρα ἄν θά γιομίσει ἀκέρια στάχθα,

ὡς χτές μοῦ τό 'κραξεν ὁ Κύριος, νά θερίσου
καί νά χορτάσου ὅλου τοῦ κόσμου οἱ πεινασμένοι!...»

(Ἀγγέλου Σικελιανοῦ, «Ὁ Χριστός στή Ρώμη»)

2. «Τήν τόσο μεγάλη θλίψη καί τήν τόση ὀργή τῶν ἐθνικῶν καί ὅσα ὑπόμειναν οἱ μακάριοι μάρτυρες, οὔτε νά τά πούμε μποροῦμε οὔτε νά τά γράψουμε. Γιατί ὁ ἐχθρός χτύπησε μέ ὅλη του τή δύναμη καί ὅλα τά μεταχειρίστηκε. Μέ τούς δικούς του ἀνθρώπους, πού τούς συνήθισε καί τούς προετοίμασε ἐναντίον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, μάς ἐμπόδισε ἀπό τά σπίτια καί ἀπό τά λουτρά καί τήν ἀγορά, δέν ἄφησε γιά τή λατρεία μας κανένα τόπο. Μά ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀντιτάχτηκε στά σχέδιά τους, ἔσωζε τούς ἀδύνατους καί στήριζε στύλους ἀκλόνητους πού μποροῦσαν μέ τήν ὑπομονή ὅλη τήν ὁρμή τοῦ πονηροῦ νά τήν ἀντέξουν. Αὐτοί προχωροῦσαν ἀφοβα, ὑπομένοντας κάθε κατηγορία καί κάθε βασανιστήριο. Αὐτοί ἔτρεχαν πρός τό Χριστό θεωρώντας καί τά πολλά σάν λίγα, καί ἔτσι ἀπόδειχναν στήν πράξη ὅτι «τά παθήματα τά τωρινά δέν εἶναι τίποτα μπροστά στή δόξα πού μέλλει νά μάς φανερωθεῖ» (Ρωμ. 8, 18)...

Ἡ Βλανδῖνα βρῆκε τόση δύναμη, πού αὐτοί πού τή βασάνιζαν μέ βάρδιες ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ, ἀπόκαμαν καί ὁμολογοῦσαν ὅτι νικήθηκαν γιατί δέν εἶχαν τί ἄλλο νά τῆς κάμουν. Θαύμαζαν πῶς εἶχε ἀκόμα μέσα της πνοή, ἀφοῦ ὅλο τό σῶμα της εἶχε σκάσει καί εἶχε ἀνοίξει... Ἡ μακάρια ὁμως, σάν γενναῖος ἀθλητής, ἐπαιρνε καινούργια δύναμη ὅπως ὁμολογοῦσε τό Χριστό, καί ἐβρισκε ἀνάπαυση καί ἀνακούφιση σέ ὅσα ὑπέφερε, μέ τό νά λέει «Χριστιανή εἰμαι, καί ἐμεῖς δέν κάνουμε κανένα κακό...».

(Ἐπιστολή Ἐκκλησιῶν Λυῶνος. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ε, α' παρ. 4-7 καί 18-19 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. «Ἐμεῖς δέν προσκυνοῦμε τούς μάρτυρες, ἀλλά τούς τιμοῦμε ὡς γνήσιους προσκυνητές τοῦ Θεοῦ. Δέ λατρεύουμε τούς ἀνθρώπους, ἀλλά θαυμάζουμε αὐτούς πού σέ δύσκολους καιρούς λάτρεψαν σωστά τό Θεό. Τά λείψανά τους τά φυλάσσουμε σέ θήκες καλλιτεχνικές καί χτίζουμε μνημεῖα μέ κατασκευές μεγαλόπρεπες, γιά νά ζηλέψουμε τήν τιμή ἐκείνων πού εἶχαν τόσο ὠραῖο τέλος... Καταφεύγουμε στούς ἀγαπημένους τοῦ Κυρίου μας, πού ἦταν ἀνθρώποι σάν καί μάς, γιά νά διορθώσουν τά σφάλματά μας μέ τά δικά τους κατορθώματα...».

(Ἀσπερίου Ἀμασείας, Εἰς Μάρτυρας, Ρ.Γ. 40, 321 – Μετάφραση Κ.Λ.)

4. «Ὁ Κάρπος καί ὁ Πάπυλος ἦταν ἀπό Ἰακκουστή πατρίδα, ἀπό τήν πόλη Πέργαμο. Ἦταν παιδιά πατέρων πού πολύ ἀγαποῦσαν τήν ἀρετή, πῆραν καί τήν κατάλληλη ἀγωγή, ὅπως καλόχυμα κλαδιά μιᾶς καλόχυμης ρίζας, γιατί βέβαια ὁ καρπός δείχνει τό δέντρο καί τό ρυάκι δείχνει τήν ὁμορφιά τῆς πηγῆς. Ἐκεῖνοι ἔκαμαν τό σῶμα τους νά περιορίζεται μόνο στά ἀπαραίτητα, καθώς ἀρνήθηκαν τά πολλά καί περίεργα. Ἔτσι, μέ τά λίγα πού μεταχειρίστηκαν, λίγο ἀκόμα καί θά ἔφταναν τούς ἀσώματους ἀγγέλους, ἂν καί μέ τό σῶμα πού εἶχαν ὡς ἀνθρώποι,

Ἡ Δεόμενη ψυχὴ κάποιου Πρόκλου στὸν Παράδεισο ἀνάμεσα σὲ δυὸ κηροπήγια
(Κατακόμβη ἁγίου Ἰανουαρίου στὴ Νεάπολη τῆς Ἰταλίας, μετὰ τὸ 400 μ.Χ.).

ἦταν πολὺ κατώτεροί τους. Σέ τέτοιο ὕψος ἀρετῆς ἀνεβασμένοι, κρίθηκαν ἄξιοι νά ἀναλῶνται καί τὴν προστασίαν τοῦ λαοῦ. Ὁ Κάρπος ἀνέβηκε στὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης καί ἐρμήνευε στοὺς πιστοὺς τὰ μυστήρια τῆς εὐσέβειας. Ὁ Πάπυλος πάλι, τιμημένος μέ τὸ βαθμὸ τοῦ διακόνου, ἔδειχνε ζήλο ἀνάλογο στοὺς ἰδίους κόπους... Οἱ μάρτυρες ὁδηγήθηκαν στὸν τόπο τοῦ θανάτου, χαρὰ γεμάτοι... Σήκωσαν τὰ ὅσα χέρια τους στὸ Θεό, καί δὲν προσεύχονταν μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ καί γιὰ νά σωθοῦν οἱ δῆμοί τους... Καί ὅταν εὐχήθηκαν γιὰ ὅλων τὸ καλὸ, τοὺς ἔκοψαν τὰ κεφάλια στίς δεκατρεῖς τοῦ Ὀκτωβρίου. Καί τὰ τίμια λείψανά τους, στὴ γῇ ριγμένα τόσο ἀτιμωτικά καί ἀσπλαχνα, τὰ σήκωσαν χέρια χριστιανῶν, καί μέ λαμπάδες καί ὕμνους, σεβάσμια τὰ ἔθαψαν σὲ τόπο τιμητικὸ, πλοῦτο αἰώνιο γιὰ τοὺς χριστιανούς, φοβερό ὄπλο ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καί γιὰ κάθε ἄρρωστο δροσιά καί φάρμακο ἀλάθευτο, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

(Μαρτύριον Κάρπου, Παπύλου κλπ., Ρ.Γ. 115 – Μετάφραση Κ.Λ.)

5. «Οἱ ψυχές τῶν μαρτύρων παρέρχονται στὸ θυσιαστήριο τοῦ οὐρανοῦ καί ὑπηρετοῦν ὅσους προσεύχονται γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους...

Οἱ ψυχές ἐκείνων ποὺ διαμελίστηκαν γιὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ, δέ στέκονται ἅδικα στὸ οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὑπηρετοῦν αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται καί ζητοῦν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους....».

(Ὠριγένης, Εἰς Μαρτύριον προτρεπτικός, Ρ.Γ., 11, 601)

6. «Κλειδί τοῦ παράδεισου εἶναι τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ μαρτύριο».

(Τερτυλλιανός)

7. «Παιδί μου γλυκύτατο, υπόμεινε ακόμα λίγο, γιά νά γίνεις τέλειος. Μή φοβηθεῖς, νά, ὁ Χριστός στέκει δίπλα σου καί σέ βοηθά»

(Ἡ μητέρα ἑνός ἀπό τούς ἁγίους Σαράντα)

8. «Ὅπως οἱ στρατιῶτες παρουσιάζουν τά τραύματά πού πήραν ἀπό τούς ἐχθρούς καί μιλοῦν μέ θάρρος στό βασιλιά, ἔτσι καί οἱ μάρτυρες. Κρατοῦν στά χέρια τους τά κεφάλια πού τούς ἔκοψαν, παρουσιάζονται χωρίς δισταγμό καί ἔχουν τή δύναμη νά ζητήσουν ὅσα θέλουν ἀπό τό βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν».

(Ι. Χρυσόστομος, Ἐγκώμιον εἰς τόν ἅγιον μάρτυρα Ἰουλιανόν, Ρ. Γ. 50, 667

– Μετάφραση Κ.Λ.)

Η ΠΕΡΠΕΤΟΥΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

(μιλάει μέ ἕνα χριστιανό στήν κατακόμβη)

«– Θυμάμαι... Εἶδα τόν ταῦρο... Πόσο ἀργεῖ
τήν τρέμουλη πνοή νά μοῦ κουρσέψει!

– Περπέτουα, αὐτό πού λές ἔχει τελέψει!
Λυτρώθηκες! Δέν εἶσαι ἀπό τή γῆ!

– Ναί... Νοιώθω... Ὡς νά πετάω στή ροδαυγή,
κι ἔχω στή γλώσσα αἰωνιότης γέψη.

– Τῆς λύτρωσης τό μέλι σ' ἔχει θρέψει.
Τῆς λευτεριάς σέ πότισε ἡ πηγὴ.

– Τῶν οὐρανῶν μέ περιμένει ὁ δεῖπνος.
Γλυκοφιλάει τά βλέφαρά μου ὁ ὕπνος
καί σβήνει ἡ ζήση ὡς μακρυνό τραγούδι.

– Περπέτουα, εἶχε ὁ Χριστός ἐντός σου ζήσει.
Αὐτός τή νίκη τούτη ἔχει νικήσει.

Τρέχα νά βρεῖς τό ἀχνό σου «ἀγγελοῦδι!...»

(Λευτέρη Ἀλεξίου, «Ἔργο ζωῆς»)

ΤΡΟΠΑΡΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΚΑ

(Τοῦ 5ου καί 6ου αἰῶνα)

«Τῶν ἐν ὧν τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου
ὡς πορφύραν καί βύσσον τὰ αἵματα
ἡ Ἐκκλησία σου στολισαμένη,
δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστέ ὁ Θεός·
τῷ λαῷ σου τούς οἰκτιρμούς σου

κατάπεμψον

εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι
καί ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τό μέγα ἔλεος»

Ἡ Ἐκκλησία σου, σά νά φορᾷ πορ-
φύρα καί στολή βασιλική, στολι-
σμένη μέ τὰ αἵματα τῶν μαρτύρων
σου ἀπό ὅλο τόν κόσμον, σοῦ φωνά-
ζει μέ αὐτά, Χριστέ ὁ Θεός: Στείλε
τήν εὐσπλαχνία σου στό λαό σου,
χάρισε τήν εἰρήνην στήν πολιτεία
σου καί στίς ψυχές μας τό μεγάλο
ἔλεος.

« Ὑμᾶς πανεύφημοι μάρτυρες
οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός
οὐ διωγμός, οὐδέ κίνδυνος
οὐ θυμός θηριῶν, οὐ ξίφος
οὐδέ πῦρ ἀπειλοῦν
χωρίσαι Θεοῦ δεδύνηται·
πόθω δέ μᾶλλον τῷ πρὸς αὐτόν
ὥς ἐν ἄλλοτρίοις ἀγωνισάμενοι σώμασι
τὴν φύσιν ἐλάθετε
θανάτου καταφρονήσαντες ὅθεν καὶ ἐπαξίως
τῶν πόνων ὑμῶν μισθὸν ἐκομίσασθε
οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι γεγονότες·
πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν »

Δηλαδή:

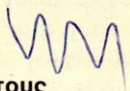
Ἐσᾶς, πολυσέβαστοι μάρτυρες,
οὔτε θλίψη, οὔτε στενοχώρια, οὔτε στέρηση
οὔτε διωγμός, οὔτε κίνδυνος
οὔτε θυμός θηριῶν, οὔτε ξίφος
οὔτε φωτιά ποῦ ἀπειλεῖ
μπόρεσαν νὰ σᾶς χωρίσουν ἀπὸ τό Χριστό·
καθὼς μάλιστα ἀγωνιστήκατε μέ πόθο γι' αὐτόν,
σά νά μὴν εἶχατε δικό σας σῶμα,
περιφρονήσατε τό θάνατο καὶ ξεφύγατε τὴ φύση σας,
γι' αὐτό καὶ πήρατε μισθὸ ἀντάξιο τῶν κόπων σας,
γίνατε κληρονόμοι τῆς βασιλείας
τῶν οὐρανῶν.
Παρακαλέστε γιὰ τίς ψυχές μας.

(Μετάφραση Κ.Λ.)

β) Οί ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς στήν περίοδο τῶν μαρτύρων

15. Οἱ Ἀποστολικοί Πατέρες

Οἱ Ἀποστολικοί Πατέρες καί ἡ σημασία τους

Τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πλουτίστηκε ὄχι μόνο μέ μάρτυρες ἀλλά καί μέ κείμενα πού ἔχουν μέγιστη ἀξία καί σημασία. Εἶναι τά ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων πού ὑποστήριξαν τούς χριστιανούς στή μεγάλη δοκιμασία τῶν διωγμῶν. Ἀπό τούς συγγραφεῖς αὐτούς ξεχωρίζουν ὅσοι ἦταν μαθητές τῶν ἀποστόλων ἢ θεωρήθηκαν μαθητές ἢ ἀκουστές τους, καί ἔγραψαν ὡς τά μέσα τοῦ 2ου αἰῶνα. Τούς λέμε Ἀποστολικούς Πατέρες καί εἶναι ἐφτά. Τά κείμενά τους ἔρχονται ἀμέσως μετά τά βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης καί ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀφοῦ γράφτηκαν ἀπό ἀνθρώπους πού ἐζησαν στήν ἀποστολική ἐποχή. Γραμμένα τήν ἐποχή τῶν διωγμῶν, διατηροῦν τή φλόγα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ γιά τή θυσία τους.

Οἱ Ἀποστολικοί Πατέρες εἶναι:

Κλήμης, ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἦταν τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀπό τό 92 ὡς τό 101. Δέν ξέrouμε πολλά γιά τή ζωή του. Ἀναφέρεται ὅτι μαρτύρησε. Ἐπί Διοκλητιανοῦ ἐξορίστηκε στή Χερσῶνα καί ἐκεῖ μέ ἄγκυρα στό λαιμό τόν ἔριξαν στό βυθό τῆς θάλασσας. Ὁ ἱστορικός Εὐσέβιος ὅμως γράφει ὅτι εἶχε φυσικό θάνατο. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στίς 24 Νοεμβρίου.

Ἐγραψε μίαν Ἐπιστολή στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τήν ἐπιστολή αὐτή ἔγραψε ὁ Κλήμης μέ ἀφορμή ταραχές καί διχόνοιες πού σημειώθηκαν ἀνάμεσα στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τούς διδάσκει τήν ὁμόνοια, τή μετάνοια, τήν ταπείνωση. Πρὸς τό τέλος τῆς Ἐπιστολῆς ἀπευθύνει θερμή προσευχή στό Θεό. «...Θερμά σέ παρακαλοῦμε, Κύριε, γίνε βοηθός καί προστάτης μας. Σῶσε ὅσους ἀπό μᾶς βρίσκονται σέ θλίψη, τούς ταπεινούς ἐλέησε, ὅσους ἔπρεσαν στήν ἁμαρτία σήκωσε τους, παρουσιάσου σ' αὐτούς πού σέ ἀναζητοῦν, γιάτρεψε τούς ἀσθενεῖς, γύρισε στό δρόμο σου κάθε πλανημένο τοῦ λαοῦ σου, χόρτασε ὅσους πεινοῦν, λύτρωσε τούς αἰχμάλωτούς μας, στήριξε ὄρθιους τούς ἀδύναμους, παρηγόρησε τούς ὀλιγόψυχους. Ἄς σέ γνωρίσουν ὅλα τά ἔθνη, γιατί ἐσύ εἶσαι ὁ μόνος Θεός, καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός τό παιδί σου, καί ἐμεῖς λαός σου καί πρόβατα τῆς ποιμένης σου».

(κεφ. 39)

Ἰγνάτιος ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας. Ἦταν μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη καὶ ἔγινε δεύτερος ἐπίσκοπος στὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας (70-107). Λέγεται καὶ «Θεοφόρος» καὶ εἶναι ὠραῖες καὶ οἱ δυὸ ἐρμηνεῖς πού δίνονται στοῦ ὄνομα αὐτό. Εἶχε στὴν καρδιά του ἀποτυπωμένο τὸ Χριστό, λέει ἡ μιά («ὡς τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν στέρνοις»). Αὐτὸς ἦταν, λέει ἡ ἄλλη, τὸ μικρὸ παιδί πού τὸ σήκωσε ὁ Χριστὸς καὶ δείχνοντάς το στοὺς ἀκροατὲς του, εἶπε νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ παιδιὰ γιὰ νὰ μποῦν στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν (Ματθ. 18,2).

Ὁ Ἰγνάτιος εἶχε τόσο ἔντονη δράση ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πού ὁ Τραϊανὸς γιὰ νὰ τὸν ταλαιπωρήσει καὶ νὰ παραδειγματίσει πολλοὺς, διέταξε νὰ τὸν μεταφέρουν στὴ Ρώμη γιὰ νὰ μαρτυρήσει. Ὁ γέροντας ἐπίσκοπος μέ πλοῖο καὶ μέ πεζοπορεῖες ἔκαμε ὅλη τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια ὡς τὴ Ρώμη. Σέ κάθε βῆμα του γινόταν ἀφορμὴ νὰ δοξάζεται ὁ Θεός. Μὲ τὴ συνοδεία δέκα στρατιωτῶν, πού ἀνῆκαν στοῦ τάγμα τῶν λεοπαρδάλων καὶ ἦταν σκληροὶ σάν «λεόπαρδοι» (= λεοπαρδάλεις), ὅπως γράφει, ὕστερ' ἀπὸ μῆνες ἔφτασε στὴ Ρώμη. Ἐκεῖ τὸν ἔριξαν στὰ θηρία, τὸ 107, στίς 20 Δεκεμβρίου. Τὴ μέρα αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴ μνήμη του.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου σώζονται *ἑπτὰ ἐπιστολές*. Τίς ἔγραψε ἀπὸ τὴ Σμύρνη καὶ ἀπὸ τὴν Τρωάδα ὅταν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ γιὰ τὸ μαρτύριό του. Εἶναι γεμάτες νοουθεσίες καὶ φανερώνουν σφοδρὸ πάθος γιὰ τὸ Σωτήρα. Ἐπίσης οἱ ἐπιστολές ἀσχολοῦνται μέ τὸ θέμα τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τίς αἰρέσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Σέ μιά, στὴν πρὸς Ρωμαίους, ἔχει μάθει ὅτι φροντίζουν γιὰ νὰ τὸν διασώσουν καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ πάψουν τίς ἐνέργειές τους αὐτές. Θεωρεῖ ὅτι ὁ μαρτυρικός θάνατός του θὰ συντελέσει στὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ:

«Ἀφῆστε με νὰ γίνω τῶν θηρίων τροφή, μέ αὐτὰ θὰ συναντήσω τὸ Θεό... Ἐκεῖνον ζητῶ, πού πέθανε γιὰ μᾶς. Ἐκεῖνον θέλω, πού ἀναστήθηκε γιὰ μᾶς... Τώρα ἀρχίζω νὰ εἶμαι μαθητὴς του... Μὴ μ' ἐμποδίσετε νὰ φτάσω στὴ ζωὴ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσετε νὰ πεθάνω. Θάνατος εἶναι ἡ ζωὴ χωρὶς Χριστό...».

Πολύκαρπος ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης. Μαθητὴς καὶ αὐτὸς τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη, ἔγινε ἐπίσκοπος Σμύρνης, εἰρηνικός καὶ δραστήριος ποιμενάρχης. Ἀξιώθηκε νὰ προσφέρει ὅλη τὴ ζωὴ του καὶ τὸ θάνατό του στοῦ Χριστοῦ. Μαρτύρησε τὸ 156 στὴ Σμύρνη, στίς 23 Φεβρουαρίου, μέρα πού ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴ μνήμη του. Ὅταν ὁ ἀνθύπατος τὸν προκαλοῦσε νὰ ἀρνηθεῖ τὸ Χριστό, ἀπάντησε: «86 χρόνια τὸν ὑπηρετῶ καὶ σέ τίποτα δέ μέ ἀδίκησε. Πῶς μπορῶ νὰ κακολογήσω τὸ Σωτήρα μου;».

Οι ἅγιοι Διονύσιος ὁ Ἀεροπαγίτης καὶ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος. Ρωμαλέες μορφές βγαλμένες ἀπὸ τὸ χρωστήρα τοῦ ζωγράφου Πανσέληνου. Τὰ ἄσπρα μαλλιά καὶ γένεια, οἱ κυρτωμένοι ὦμοι, τὰ σοβαρά πρόσωπα, ἡ πνευματικὴ παλικάριά τῆς ἐκφράσεως δίνουν μιὰ βαρύτητα στὶς μορφές, ὅπως ταιριάζει στὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα (Πρωτάτο, Καρυές Ἁγίου Ὁρους, 14ος αἰ.).

Ὑπάρχει μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Πολύκαρπου πρὸς Φιλιππησίους, ἀξιόλογη γιὰ τίς συμβουλές πού περιέχει καὶ γιὰ τὸ ἱστορικὸ ὕλικό πού προσφέρει. Ὑπάρχει καὶ τὸ Μαρτύριο Πολυκάρπου, τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ

τά μαρτύρια πού διασώθηκαν. Φυσικά αυτό δέν τό ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ Πολύκαρπος, ἀλλά κάποιοι Μαρκίωνα. Μέσα σ' αὐτό τό σεβαστό κείμενο λάμπει ἡ γενναιότητα τοῦ Πολυκάρπου ἀλλά καί ὄλων τῶν μαρτύρων τό ἥρωικό πνεῦμα. Παραθέτουμε ἀπό τό Μαρτύριο αὐτό σ' ἐλεύθερη ἀπόδοση: τό διάλογο τοῦ Πολυκάρπου μέ τόν Ἀνθύπατο πού τόν ἀνάκρινε.

Ἀνθύπατος: Ὁρκίσου στήν τύχη τοῦ Καίσαρα.

Πολύκαρπος: Μέ θάρρος σοῦ μιλῶ, εἶμαι χριστιανός. Καί ἂν θέλεις νά μάθεις τί εἶναι ὁ Χριστιανισμός, δώσε καιρό νά ἀκούσεις.

Ἀνθύπατος: Νά ἐξηγήσεις στό πλήθος.

Πολύκαρπος: Ἐσένα σοῦ ἀπολογήθηκα γιατί ἔχεις ἐξουσία.

Ἀνθύπατος: Θηρία ἔχω, θά σέ πετάξω σ' αὐτά ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀδिका μέ συμβουλεύεις. Ἐμεῖς δέν ἀφήνουμε τό καλό νά πάμε στό κακό.

Ἀνθύπατος: Θά σέ ἀφανίσω στή φωτιά, ἀφοῦ δέ φοβᾶσαι τά θηρία, ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀπειλές μέ τή φωτιά πού τώρα καίει καί ὕστερα σβήνει. Δέν ξέρεις τή φωτιά πού περιμένει τοὺς ἀσεβεῖς στή μέλλουσα κρίση καί τήν αἰώνια τιμωρία. Μά γιατί ἄργεῖς; Κάνε αὐτό πού θέλεις».

Ὁ Πολύκαρπος πρὶν ἀπό τή θυσία του προσευχήθηκε καί εὐχαρίστησε τό Θεό: «Σέ εὐλογῶ πού μέ ἀξίωσες νά ζήσω αὐτή τή μέρα καί τήν ὥρα, γιά νά λάβω μέρος στόν ἀριθμό τῶν μαρτύρων...». Ἐπειτα προσφέρθηκε στή φωτιά, μά, κατά τό μαρτύριο, αὐτή τόν σεβάστηκε. Τότε τόν ἀποκεφάλισαν. Ἔτσι τελείωσε τήν ἅγια ζωή του.

Ἀποστολικοί Πατέρες λέγονται καί:

Ὁ Ἑρμᾶς, πού ἔγραψε τό ἔργο «Ποιμὴν». Εἶναι μεγάλο σέ ἔκταση κείμενο, πού περιέχει ἀποκαλύψεις ἀπό μιὰ σεβάσμια γυναίκα, πού ἦταν ἡ Ἐκκλησία καί ἀπό ἓνα «ποιμένα», πού ἦταν ἄγγελος. Ὁ Ἑρμᾶς μᾶς παρουσιάζει ὅλους τοὺς τύπους τῶν χριστιανῶν, τοὺς καλοὺς καί τοὺς πονηροὺς. Παρηγορεῖ τοὺς πρῶτους καί ἐλέγχει τοὺς δευτέρους.

Ὁ Παπίας, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας γύρω στό 130, πού ἔχει γράψει τό «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις» καί πού ἐλάχιστες περικοπές του σώζονται.

Ὁ ἄγνωστος συγγραφέας τοῦ ἔργου «Διδαχή τῶν δώδεκα ἀποστόλων», ἀπό τό ὁποῖο μαθαίνουμε πολλά γιά τή λατρεία, τή διοίκηση, τό βίο τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Εἶναι γραμμένο πρὶν τό 125.

Ὁ συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς *Βαρνάβα*, πού εἶναι γραμμένη τό

115-130, έχει σπουδαίο περιεχόμενο. Ο Βαρνάβας αυτός δεν είναι ο συνεργάτης του αποστόλου Παύλου, αλλά άλλος χριστιανός διδάσκαλος, ειδωλολατρικής καταγωγής.

Αυτοί είναι οι Αποστολικοί Πατέρες. Πρόσωπα σημαντικά στην ιστορία της Εκκλησίας μας, που έγραψαν κείμενα πολύτιμα για κάθε μελετητή και για κάθε πιστό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά θέματα φαίνεται να απασχόλησαν τους Αποστολικούς Πατέρες στα κείμενά τους;
2. Ήταν σωστές οι ενέργειες των χριστιανών της Ρώμης να διασώσουν τον επίσκοπο Ιγνάτιο; Ανάφερε τους λόγους.

16. ΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ ΑΠΟΛΟΓΗΤΕΣ ΤΟΥ Β΄ ΑΙΩΝΑ

Τό έργο τῶν ἀπολογητῶν γενικά

Τό 2ο χριστιανικό αἰῶνα, μέσα στή θανατερή ἀτμόσφαιρα τῶν κατηγοριῶν καί τῶν διωγμῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, φώτισε ὁ Θεός ὀρισμένους Πατέρες νά ὑπερασπίσουν δημόσια καί μέ κείμενά τους τήν πίστη καί τή ζωή τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ. Συνέχισαν τή θαρραλέα στάση καί τόν ἐμπνευσμένο λόγο τοῦ διάκονου Στεφάνου καί τοῦ ἀποστόλου Παύλου, πού οἱ ἀπολογίες τους βρίσκονται στήν Καινή Διαθήκη. Καί ἐγίναν οἱ πρόδρομοι τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ πού ἀναδείχτηκαν στούς ἐπόμενους αἰῶνες, γιατί ποτέ δέν ἔλειψαν οἱ κατήγοροι καί οἱ διῶκτες τῆς θρησκείας πού ἱδρυσε ὁ Θεάνθρωπος.

Οἱ ἀπολογητές τοῦ 2ου αἰῶνα σκοποῦ τους ἔχουν:

1) Νά ἀποκρούσουν τίς κατηγορίες τῶν ἐθνικῶν καί τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἀπολογητές, μέ τό θάρρος τῆς ἐλευθερίας πού δίνει ὁ Χριστός, ὑποστήριξαν τήν ἀλήθεια πού ἔχει ἡ χριστιανική πίστη, τό βίο τῶν πιστῶν, πού ἦταν πρῶτα ἀπό ὅλα πειθαρχία στό Θεό, καί τήν καθαρότητα τῆς λατρείας τους, πού ἦταν λατρεία τοῦ πνευματικοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης.

2) Νά ἀποδείξουν τήν ἀλήθεια τῆς νέας θρησκείας καί τή ψευτιά τῆς ειδωλολατρίας καί κατέκριναν:

α) Τό βίο καί τή σκέψη τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου.

β) Τούς μύθους γιά τούς θεούς καί τίς ἀταξίες τους.

γ) Τήν ὀργιαστική λατρεία τῶν εἰδώλων.

δ) Τίς τέχνες, όταν υπηρετούσαν την ανηθικότητα.

ε) Τά συστήματα τών φιλοσόφων, πού συγκρούονταν μεταξύ τους, καί τά διδάγματα τους πού δέν ήταν σταθερά.

Συνάντηση άπολογητῶν καί Έλληνισμοῦ

Μερικοί άπολογητές δέν έβλεπαν τίποτα τό κοινό ανάμεσα στόν έθνισμό καί στόν Χριστιανισμό. Εΐδαν τήν έλληνική φιλοσοφία καί θρησκεία ὡς πλάνη, πού ὁ Χριστός ήρθε νά τήν άρνηθεΐ τελείως. Ήταν αὐστηρή αὐτή ή θέση, δικαιολογημένη ἴσως άπό τήν άνάγκη νά ξεκόψουν οί πιστοί τοῦ Χριστοῦ άπό κάθε προηγούμενη δοξασία. Όμως ἄλλοι εΐδαν τά κοινά στοιχεΐα καί σκέφθηκαν ὅτι πάντοτε οί ἄνθρωποι φωτίζονταν άπό τόν ἴδιο Θεό. Ή φανέρωση ὅμως τοῦ Θεοῦ ἔγινε θαμπή καί μερική στόν προχριστιανικό κόσμο, ἄλλά ζωηρή καί ὀλόκληρη άπό τόν Ίησοῦ Χριστό. Χωρίς νά άρνηθοῦν ὅσα διδάγματα ἀληθινά πρόσφεραν οί έθνικοί φιλόσοφοι, στηρίχτηκαν στήν ἰουδαϊκή παράδοση καί στήν Παλαιά Διαθήκη. Τό ἔργο τους ἔτσι ἦταν πιό θετικό γιατί ἔκαμαν νά συναντηθεΐ ὁ Έλληνισμός μέ τό Χριστιανισμό. Πάνω σ' αὐτή τή συνάντηση θά ριζώσει ή Έκκλησία άφού θά γαληνέψει άπό τούς διωγμούς, καί θά ἀνθίσει ἀργότερα ή διδασκαλία τῶν μεγάλων Πατέρων τοῦ 4ου-5ου αἰῶνα.

Οί άπολογητές καί τά ἔργα τους

Οί άπολογητές ἦταν πολλοί. Γνωρίζουμε πολλά ὀνόματα μά δέν ἔχουμε ὅλων τά συγγράμματα γιατί χάθηκαν τά περισσότερα. Έχουμε πληροφορίες γιά κείνους καί τά ἔργα τους άπό ἄλλους συγγραφείς. Διασώθηκαν ὀλόκληρα ή άποσπάσματα άπό ἔργα τῶν άπολογητῶν: Κοδράτου, Άριστεΐδη, Άθηναγόρα, Τατιανοῦ, Θεόφιλου Άντιόχειας, Μελίτωνα Σάρδεων, Ίουστίνου καί ενός άγνώστου, πού ἔγραψε τήν «πρός Διόγνητον ἐπιστολή».

Ό Άριστεΐδης καί ὁ Άθηναγόρας ἦταν Άθηναῖοι φιλόσοφοι. Τίς άπολογίες τους τίς ἔδωσαν στούς αὐτοκράτορες Άδριανό, Άντωνίνο καί Μ. Αὐρήλιο μέ σκοπό νά τούς πείσουν νά πάψουν τούς διωγμούς. Χρησιμοποιοῦν πολλά κείμενα έθνικῶν φιλοσόφων καί ποιητῶν γιά νά συγκρίνουν τίς έθνικές θρησκείες μέ τή χριστιανική καί νά ἀποδείξουν τήν ἀνωτερότητά της. Ό Άθηναγόρας, πού ἔχει γράψει καί ἕνα ἄλλο ἔργο, «Περί ἀναστάσεως νεκρῶν», δέ φέρνει οὔτε ἕνα στίχο άπό τήν Άγία Γραφή, μόνο φιλοσοφικές σκέψεις καί ἀποδείξεις.

Φιλόσοφος επίσης ἦταν καί ὁ Ίουστίνος, γιά τόν ὁποῖο γίνεται ἰδιαίτερος λόγος στό ἐπόμενο κεφάλαιο.

Ὁ Τατιανός ἦταν Σύρος, πού περιηγήθηκε πολλούς τόπους καί ἐξέτασε διάφορες θρησκείες. Στὴ Ρώμη ἐγίνε χριστιανός. Στό ἔργο του «Πρὸς Ἑλληνας» εἶναι δριμύς κατήγορος τῆς εἰδωλολατρίας.

Ὁ Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας, στό ἔργο του «Πρὸς Αὐτόλουν» κάνει ἀπολογητικὴ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ πλούσια ἐπιχειρήματα καί κομψό ὕφος.

Τοῦ Μελίτωνα, πού ἦταν ἐπίσκοπος στίς Σάρδεις, σώθηκε ἓνα θαυμάσιο ἔργο μέ τίτλο «Εἰς τό πάθος». Ἀνακαλύφθηκε τό 1940 καί ἀναφέρεται στή λατρεία τῶν χριστιανῶν στό 2ο αἶωνα. Τό ἔργο μοιάζει μέ τὴν ἀκολουθία τῆς Μ. Παρασκευῆς πού ἔχουμε σήμερα στὴν Ἐκκλησία μας. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Τατιανοῦ δέ σώθηκαν παρὰ μικρά ἀποσπάσματα.

Ὁλόκληρη σώζεται μιὰ ἀπολογία μέ τίτλο «Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον» πού δέ γνωρίζουμε τὸν συγγραφέα της. Εἶναι μικρὴ σέ ἔκταση μὰ θεωρεῖται σὰν τό διαμάντι τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας.

Οἱ ἀπολογητὲς μέ τὰ δυνατὰ καί ὠραῖα ἔργα τους:

α) Συνέβαλαν κάπως στό νά καταπάψουν οἱ διωγμοί.

β) Ἄνοιξαν τοὺς ὀρίζοντες τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τὸν ἔφεραν στοὺς κύκλους τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων.

γ) Ἔθεσαν τίς βάσεις γιὰ τὸ συνδυασμὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τὸν Ἑλληνισμό.

δ) Θεμελίωσαν τὴν ἐπιστὴμὴ τῆς Ἀπολογητικῆς, πού εἶναι κλάδος τῆς Θεολογίας. Ἡ νεώτερη Ἀπολογητικὴ ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία τὸν ὕλισμό, τὸν ὀρθολογισμό καί ὅλα τὰ φιλοσοφικά καί πολιτικά συστήματα πού μάχονται τὸ Χριστιανισμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ὠφέλεια ἔφερε στὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἀγώνας τῶν ἀπολογητῶν;
2. Πῶς οἱ ἀπολογητὲς ἐγίναν καί κατήγοροι τοῦ ἐθνισμοῦ;
3. Γιατί τὰ ἀπολογητικὰ ἔργα ἔπρεπε νά ἔχουν πειστικὰ ἐπιχειρήματα ἀλλὰ καί κομψό, περίτεχνο ὕφος;

17. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καί μάρτυρας

Ὁ βίος τοῦ Ἰουστίνου

Ὁ ἅγιος Ἰουστίνος καταγόταν ἀπὸ τὴ Φλαβία Νεάπολη (τὴν ἀρχαία Συχέμ) τῆς Παλαιστίνης. Γεννήθηκε στίς ἀρχές τοῦ 2ου αἰῶνα ἀπὸ γονεῖς ἐθνικοῦς. Προικισμένος μέ πολλή πνευματικὴ ἀνησυχία καί μέ φι-

λομάθεια, από μικρός μαθήτεψε σέ όπαδούς διάφορων φιλοσοφικῶν συστημάτων. Θέλησε νά μάθει γιά τό Θεό, γιά τόν κόσμο, γιά τήν άξία τής ζωής, γιά τό καλό καί τό κακό. Ή ανθρώπινη σοφία δέν τόν ξεδιψούσε. Γνωρίστηκε όμως μέ κάποιο γέροντα χριστιανό, από τόν όποιο διδάχτηκε τήν άλήθεια του Χριστιανισμού. Από τότε ό 'Ιουστίνος έζησε μέσα στό φώς του Χριστού.

Δέν έπαψε νά φιλοσοφεϊ. Φορούσε μάλιστα πάντοτε τό φιλοσοφικό τρίβωνα, φθαρμένο χιτώνα πού φορούσαν οί φιλόσοφοι, θέλοντας νά δείξει έτσι ότι οί χριστιανοί είναι καί αυτοί φιλόσοφοι, άφου άκολουθούν τή μόνη άληθινή φιλοσοφία, τήν άλήθεια του Θεού.

Ο 'Ιουστίνος συνδύαζε τήν όποια άλήθεια τών εθνικών μέ τό λόγο του Κυρίου. Απόδειχνε ότι ό Χριστιανισμός είναι

«ή μόνη φιλοσοφία, άσφαλής τε καί σύμφορος»,
ότι δηλαδή τά διδάγματα του Χριστού:

α) Είναι ή μόνη άλήθεια γιά νά βρεϊ κανείς άπάντηση στά έρωτήματά του.

β) Είναι σταθερά θεμέλια γιά νά στηρίξει ό άνθρωπος τή ζωή του.

γ) Συντελούν στό άληθινό συμφέρον του άτόμου καί τής κοινωνίας, όταν εφαρμοστούν.

Τά συγγράμματα του

Ο 'Ιουστίνος έγραψε πολλά συγγράμματα πού όμως δέ σώθηκαν όλα. Αυτά πού σώθηκαν είναι:

Ή Α΄ *Άπολογία*. Τήν έγραψε γιά τόν αυτοκράτορα Άντωνίνο, τά παιδιά του καί τή ρωμαϊκή σύγκλητο. Κινήθηκε από αίσθημα δικαιοσύνης, γράφει, γιά τόν άδικο διωγμό τών χριστιανών. Μέ τό σύγγραμμά του αυτό ό 'Ιουστίνος θέλει:

- Νά κάμει γνωστό τί πιστεύουν οί χριστιανοί καί τί θεωρούν καλό.
- Νά άνασκευάσει τίς κατηγορίες έναντίον τών χριστιανών, γιά έχθρότητα καί άνηθικότητα.
- Νά περιγράψει πώς γίνεται ή χριστιανική λατρεία.
- Νά πείσει τόν αυτοκράτορα καί τούς λοιπούς αποδέκτες τής άπολογίας νά σταματήσουν τούς διωγμούς. «Δέ θά ξεφύγετε τήν κρίση του Θεού, αν επιμένετε στην άδικία», γράφει.

Σπουδαία στην άπολογία αυτή είναι καί τά κεφάλαια 61-67, όπου μäs δίνονται πληροφορίες γιά τήν τέλεση τών μυστηρίων τότε. Άποδειχεται μέ αυτά ή άδιάκοπη παράδοση στην Έκκλησία μας, άφου από τότε ως τώρα τελούνται μέ τόν ίδιο βασικό τρόπο.

Ἡ Β' Ἀπολογία. Πρὸς τὴ ρωμαϊκὴ σύγκλητο ἀπευθύνει τὴν ἀπολογία τοῦ αὐτῆ ὁ Ἰουστίνος. Ἀφορμὴ γιὰ νὰ τὴ συντάξει δόθηκε ὅταν καταδικάστηκαν σὲ θάνατο τρεῖς χριστιανοί. Ὁ ἱερός συγγραφέας θέλει νὰ κάμει φανερό ὅτι οἱ χριστιανοὶ καταδιώκονται ὄχι γιατί κάνουν κάτι ἀξιόποινο, ἀλλὰ ἐπειδὴ πιστεύουν στὴν ἀλήθεια καὶ ζοῦν ἐνᾶρετη ζωῇ. Τέτοιοι ἄνθρωποι, λέει, ἀποφασισμένοι καὶ νὰ θανατωθοῦν ἀκόμη γιὰ τὴν πίστη τους, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κακοί.

Ὁ Διάλογος πρὸς Τρύφωνα. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο σὲ ἔκταση ἔργο τοῦ Ἰουστίνου. Ἀποδίδει μιὰ συνομιλία τοῦ μέ ἑναν Ἰουδαῖο, τὸν Τρύφωνα. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι πλούσια βασισμένο τόσο στὴν ἐθνικὴ φιλοσοφία ὅσο καὶ στὴν Π. Διαθήκη. Τὸ ὑλικὸ καὶ ἀπὸ τίς δυὸ πηγές συνδυάζεται ἀριστοτεχνικά.

Τὸ Μαρτύριό του

Ὁ Ἰουστίνος ἔδειξε πολὺ θάρρος στὸ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀλήθεια. Ἡ συμβολὴ τοῦ στὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν σημαντικὴ. Γι' αὐτὸ προκάλεσε τὸ μῖσος τῶν ἄλλων ἐθνικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Τὸν συνέλαβαν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ τὸν ἀποκεφάλισαν στὴ Ρώμη τὸ 165, μαζί μέ ἄλλους πιστούς. Τὴ μνήμη τοῦ γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 1ῃ Ἰουνίου.

Ἡ προσφορά του

Ἡ σπουδαιότητα τοῦ Ἰουστίνου φαίνεται ἀπὸ τὰ ἑξῆς:

α) Ὑπεράσπισε τὸ Χριστιανισμό ἀπέναντι στὴν ἐχθρότητα τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων. Ἔτσι τὸν δικαίωσε σάν τὴ μόνη ἀλήθεια καὶ τὴν ὕψιστη φιλοσοφία.

β) Διέσωσε πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὴ λατρεία στὴν Ἐκκλησία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες.

γ) Προσφέρθηκε ὁ ἴδιος παράδειγμα ἡρωισμοῦ, συνέπειας καὶ αὐτοθυσίας.

δ) Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει ἰδιαίτερα τὸν Ἰουστίνο εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ «περὶ σπερματικοῦ λόγου». Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι δίδαξαν «σπέρματα ἀληθείας», ἀφοῦ ὁ Θεὸς τοὺς φώτισε γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὸν κόσμον στὴν πλήρη ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Δέχεται σάν χριστιανικὸ ὅ,τι καλὸ εἶπαν οἱ φωτισμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς θεωρεῖ χριστιανούς καὶ ἄς ἐζησαν πρὸ Χριστοῦ. Ἀλλωστε, «Ὅ,τι καλὸ εἶπαν ὅλοι, ἐμᾶς τῶν χριστιανῶν εἶναι» (Β' Ἀπολ. 13).

ε) Μέ τά συγγράμματα τοῦ Ἰουστίνου τό ἑλληνικό πνεῦμα πέρασε στό Χριστιανισμό καί συνδυάστηκε μέ τή χριστιανική διδασκαλία.

Ἀξίζει νά παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Ἰουστίνος μαρτύρησε ὑποστηρίζοντας τή χριστιανική ἀλήθεια μπροστά σ' ἐκεῖνον πού ἀναζητοῦσε τήν ἀλήθεια, τό φιλόσοφο αὐτοκράτορα Μάρκο Αὐρήλιο. Ὁ αὐτοκράτορας δέν μπόρεσε νά ὠφεληθεῖ ἀπό τή σκέψη καί τό παράδειγμα τοῦ θαρραλέου ἀπολογητῆ. Ἡ συνάντησή τους παρέμεινε ἀγονη γι' αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ Ἰουστίνος παρομοιάζει τούς χριστιανούς μέ τό ἀμπέλι· ὅσο τό κλαδεύουμε, τόσο αὐτό πετά καινούργιες βέργες. Τί σημαίνει ἡ παρομοίωση αὐτή;
2. Σέ μερικές ἐκκλησίες μαζί μέ τούς ἁγίους βλέπουμε ζωγραφισμένους στόν τοῖχο καί Ἕλληνες φιλόσοφους (Σωκράτης, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλης κ.ἄ.). Γιατί; Ἐξηγήσε.
3. Τί ἔχει νά πει σέ ἐμᾶς τούς τωρινούς χριστιανούς ὁ Ἰουστίνος; Ποιό εἶναι τό μήνυμά του;

18. Ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ ἐπίσκοπος, κέντρο ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ «χαρισματοῦχοι», δηλαδή οἱ Ἀπόστολοι, οἱ εὐαγγελιστές, οἱ προφῆτες, εἶχαν τελειώσει τόν ἐπίγειο βίο τους, τέλη τοῦ 1ου αἰῶνα. Ἡ Ἐκκλησία ἀπό τότε στελεχώθηκε ἀπό κληρικούς: ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, διακόνους.

Οἱ ἐπίσκοποι ἦταν πολλοί, σέ κάθε πόλη ἕνας. Ὅλες οἱ χριστιανικές κοινότητες φρόντιζαν νά ἀποκτήσουν ἐπίσκοπο, γιατί ἦταν τό κέντρο τῆς ἐνότητας στήν Ἐκκλησία. Ὅλα ἔπρεπε νά γίνονται κατὰ τή γνώμη τοῦ ἐπισκόπου. Πολλοί Πατέρες ταύτιζαν τήν Ἐκκλησία μέ τό ἐπισκοπικό ἀξίωμα καί ἦταν φυσικό γιατί ὁ ἐπίσκοπος ἦταν ὁ ἐμπυκνωτής στούς διωγμούς κι ὁ ἀρχηγός στόν ἀγῶνα κατὰ τῶν αἱρέσεων. Ὁ ἐπίσκοπος εἶχε καί τά τρία δικαιώματα πού πηγάζουν ἀπό τά ἀξιώματα τοῦ Χριστοῦ. Διοικοῦσε τήν Ἐκκλησία (Βασιλικό ἀξίωμα), ἱερουργοῦσε (Ἀρχιερατικό) καί δίδασκε (Προφητικό). Οἱ πρεσβύτεροι ἱεουργοῦσαν καί δίδασκαν. Βοηθοῦσαν ὅμως ἡ ἀντιπροσώπευαν τόν ἐπίσκοπο καί στή διοίκηση. Βοηθοῦς τους εἶχαν τούς διακόνους, τόσο στήν ἱεροπραξία, ὅσο καί στό κήρυγμα καί στό φιλανθρωπικό ἔργο.

Υπῆρχαν καί ἄλλοι πιστοί στήν Ἐκκλησία, ἄντρες καί γυναῖκες, πού

ἀσκούσαν διάφορα ἐκκλησιαστικά διακονήματα: αὐτοί ἦταν ὑποδιάκονοι, ἀκόλουθοι, θυρωροί, ἀναγνώστες, κατηχητές κ.ἄ. Ὅλοι βοηθοῦσαν στή λατρεία καί στό κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Τοπικές Σύνοδοι

Στούς ἀποστολικούς χρόνους ἐγίνε ἡ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων γιά νά λύσει τό θέμα τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπό τούς εἰδωλολάτρες. Ἀπό τότε, ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖο ζήτημα, συνερχόταν Σύνοδος καί τό ἀντιμετώπιζε. Ἔτσι τό 2ο καί 3ο αἰῶνα συνήλθαν τοπικές Σύνοδοι ἡ «ἐπαρχιακές» ὅπως λέγονταν. Τέτοιες ἐγιναν γιά νά συγκροτηθεῖ ὁ ἐπίσημος κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, ὁ Κανὼν τῆς Κ. Διαθήκης, γιά τό ζήτημα τῶν «πεπτωκότων» καί γιά ἄλλα.

Ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως πού γινόταν ἡ Σύνοδος, πῆρε ἰδιαίτερη θέση, σάν πρῶτος μεταξύ ἴσων, καί ὀνομάστηκε Μητροπολίτης. Ὁ τίτλος αὐτός διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Ὅσο γιά τίς τοπικές Συνόδους, ἐγιναν τά πρότυπα γιά τίς μεγάλες 7 Οἰκουμενικές.

Συστηματοποίηση τῆς Λατρείας

Κέντρο τῆς θείας Λατρείας ἦταν πάντα ἡ θ. Εὐχαριστία. Σ' αὐτὴν γινόταν ἡ εὐχαρισθηριακή ἀνάμνηση τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου. Ὅμως τό μυστήριο αὐτό, πού στά ἀποστολικά χρόνια γινόταν τό βράδυ μέ τινά τραπέζια, τίς ἀγάπες, χωρίστηκε καί μετατέθηκε τό πρωί, γιὰτί οἱ χριστιανοί πλήθυναν πολὺ καί δέν μπορούσε νά γίνεται πραγματικό τραπέζι γιά ὅλους. Τώρα οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσαν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπό τό κοινὸ ποτήριο καί μόνο οἱ φτωχοὶ ἀδερφοὶ ἔτρωγαν σέ κοινὰ τραπέζια. Ἀπὸ τόν 3ο αἰῶνα ἐπικράτησε τό ἀντίδωρο καί ἀπὸ τόν 7ο ἡ ἄρτοκλασία, πού εἶναι κατάλοιπα τῶν κοινῶν συσσιτίων. Οἱ «κατηχούμενοι», ὅσοι δηλαδή περνοῦσαν τὴν περίοδο πού μάθαιναν τί εἶναι ὁ Χριστιανισμός, ἐφευγαν μετὰ τὰ ἀναγνώσματα καί τό κήρυγμα.

Τό Βάπτισμα γινόταν συνήθως ἀπὸ τό Μ. Σάββατο ὡς τὴν Πεντηκοστή, καθὼς καί στά Ἐπιφάνεια. Βαπτίζονταν ἐνήλικες, μετὰ τὴν κατήχησή τους. Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 3ου αἰῶνα ὁμως γινόταν καί ὁ νηπιοβαπτισμός, πού ἀργότερα ἐπικράτησε. Μετὰ τό Βάπτισμα ἀκολουθοῦσε τό Χρίσμα μέ ἁγιασμένο ἔλαιο.

Τό μυστήριό τῆς Μετάνοιας καί Ἐξομολογήσεως γινόταν δημόσια. Αὐτοὶ πού μετανοοῦσαν ἔλεγαν τίς ἁμαρτίες τους μπροστὰ σέ ὅλο τό ἐκκλησίασμα καί ζητοῦσαν συχώρεση ἀπὸ τό Θεό. Πολλές φορές στέκονταν στήν αὐλή τῆς ἐκκλησίας καί παρακαλοῦσαν τούς πιστοὺς νά προσευχηθοῦν γι' αὐτούς (προσκλαίοντες). Ἀπὸ τὴ θεία Εὐχαριστία

Ἡ Θεία Μετάληψη (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.). ἔφευγαν μετά τό κήρυγμα (ἀκροώμενοι) ἤ παρέμεναν ὡς τό τέλος, ἀλλά δέν κοινωνοῦσαν (συνεστῶτες), ὥσπου περνοῦσε ὁ καιρός τῶν πνευματικῶν ποινῶν (ἐπιτίμια) καί ἐπαίρναν συχώρεση. Τά ἄλλα μυστήρια,, ἡ Ἱερωσύνη, ὁ Γάμος καί τό Εὐχέλαιο τελοῦνταν ἀπό πρεσβυτέρους καί ἐπισκόπους ὅπως τελοῦνται καί στήν ἐποχή μας. Βέβαια στό μεταξύ προστέθηκαν σ' αὐτά εὐχές καί ἐθιμικές πράξεις πού τά ἔκαμαν πλουσιότερα σέ τελετουργική μορφή.

Καθιέρωση γιορτῶν

Ἡ γιορτή τοῦ Πάσχα ἦταν πάντα σεβαστή καί ἀγαπητή στούς πιστούς. Ἀπό τόν 10ο αἰῶνα χαρακτηρίστηκαν γιορτινές καί οἱ 50 μέρες μετά τό Πάσχα, μέ ἰδιαίτερη ἀπό αὐτές τήν τελευταία, τήν Πεντηκοστή. Καί ἡ γιορτή τῶν Ἐπιφανείων καθιερώθηκε γύρω στό 300, μέ πολλά φῶτα ἀπό λαμπάδες. Γι' αὐτό καί ὀνομάστηκε ἐορτή τῶν Φῶτων.

Πρίν ἀπό τό Πάσχα οἱ πιστοί κρατοῦσαν νηστεία ἀρχικά μιά-δυό μέρες καί ἀργότερα ἐφτά. Ἀπό τό διωγμό τοῦ Γαλερίου-Λικινίου ἐγι-

Ἡ Θεία Μετάδοσις (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ναν 40 οἱ μέρες τῆς νηστείας, γιατί καί ὁ Χριστός νήστεψε τόσο (Ματθ. 4,2) καί ὁ Μωϋσῆς (Ἑξοδ. 34, 28) καί ὁ Ἡλίας (Γ' Βασ. 19,8). Μέρη νηστείας ἐπίσης ἦταν ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευή. Ἀγρυπνίες (παννυχίδες) ἔκαναν οἱ πιστοί πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα, πρὶν ἀπὸ τὰ Ἐπιφάνεια καί πρὶν ἀπὸ τὴ μνήμη μάρτυρα.

Οἱ πιστοὶ συγκεντρώνονταν στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, ὅπου σ' ἐποχές γαλήνης χτίζονται «μαρτύρια», κυκλικά συνήθως κτίσματα, γιὰ τὴν προστασία τοῦ τάφου καί τῶν πιστῶν. Ἀπὸ αὐτὰ θά προκύψουν μετὰ οἱ ναοί, πού θά πάρουν τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων καί θά ἔχουν στὴν ἁγία τράπεζα ἱερὰ λείψανα.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι στίς στολές τῶν κληρικῶν, στὴν τέλεση τῶν μυστηρίων καί τῶν τελετῶν, στίς συνάξεις τῶν πιστῶν καί στοὺς χώρους τῆς λατρείας, παντοῦ ἐπικρατεῖ ὁ Σταυρός. Ὡς σύμβολο πάνω στοὺς τοίχους, στὰ σκεύη, στὰ ἐνδύματα, σάν χειρονομία πάνω στό μέτωπο, στό στήθος, στοὺς ὠμους τῶν πιστῶν, γιατί ὁ Σταυρός, εἶναι βιβλίον ταπεινώσεως καί ἀγάπης, ὅπλο πνευματικοῦ ἀγώνα, σύμβολο θυσίας καί σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς χαρακτηρίζονταν οι διάφορες ομάδες των πιστών και γιατί;
2. Γνωρίζεις γιατί νηστεύουμε Τετάρτη, Παρασκευή και παραμονές μεγάλων γιορτών;
3. Γιατί το σύμβολο του Σταυρού κυριαρχεί στην Έκκλησία μας;

19. Ἡ Ἐκκλησία καί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος

Βιογραφικά στοιχεία

Ὁ Φλάβιος Βαλέριος Κωνσταντίνος, ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, πού πρόσφερε πολύ μεγάλες ὑπηρεσίες στό Χριστιανισμό.

Γεννήθηκε τέλη τοῦ 3ου αἰώνα στή Ναῖσο τῆς Δακίας καί πέθανε στή Νικομήδεια τό 337. Ἀναγορεύτηκε Αὐγουστος στή Δύση τό 306. Ἦταν προικισμένος μέ πολλά στρατηγικά καί διοικητικά προσόντα. Ἦταν γενναῖος, φιλόανθρωπος, δραστήριος. Τό 312 νίκησε τό Μαξέντιο ἔχοντας σύμβολό του τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μέ τήν ἐπιγραφή «Τούτῳ νίκα». Τό 313 ὑπέγραψε μέ τό συνάρχοντά του Λικίνιο τό διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου: Ὁ Χριστιανισμός ἐγινε νόμιμη θρησκεία. Τό Κράτος ἀνέχεται ὅλες τίς θρησκείες. Οἱ διωγμοί ἔπρεπε νά πάψουν.

Ὅταν σέ λίγα χρόνια ὁ Λικίνιος κινήθηκε κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἦρθαν σέ σύγκρουση οἱ δύο Αὐγουστοί. Ὁ Κωνσταντίνος νίκησε τό Λικίνιο (323) καί ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ στάση τοῦ Κωνσταντίνου ἀέναντι τῆς Ἐκκλησίας

Ἀπό τότε ἡ προσφορά του στό Χριστιανισμό εἶναι δίχως ἐμπόδια. Λέγεται ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ὑποστήριξε τό Χριστιανισμό ἀπό πολιτική σκοπιμότητα. Ἄν καί αὐτό δέ θά ἦταν κατηγορία του, γιατί ἔπρεπε νά ἀποβλέπει καί στό συμφέρον τοῦ Κράτους, ὅμως τά κίνητρα τοῦ Κωνσταντίνου φαίνεται νά ἦταν:

1. Ἡ προσωπική του πίστη. Ἦταν μονοθεϊστής. Πίστευε ἀρχικά στό Θεό «ἀνίκητο ἥλιο» καί ἦταν φυσικό αὐτή ἡ πίστη νά τόν ὁδήγησε στόν Ἕνα Θεό, τό δημιουργό καί τοῦ ἡλίου.

2. Ἡ μητέρα του, ἡ Ἑλένη, ἦταν χριστιανή καί τόν εἶχε προδιαθέσει.

3. Εἶχε δεῖ τόν ἥρωισμό τῶν χριστιανῶν ἀέναντι στούς διωγμούς. Εἶχε ἐκτιμήσει τό ἥθος καί τήν ἀγάπη πού ἔδειχναν.

Οἱ ἅγιοι Κωνσταντῖνος καί Ἑλένη (Μωσαϊκό στόν ὄσιο Λουκά Φωκίδα, 11ος αἰ.).

4. Εἶχε δεῖ τήν ἀποτυχία τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους στούς διωγμούς.
5. Οἱ χριστιανοί ἦταν μειοψηφία ἀκόμα, ἀλλά γενναῖοι καί ἐντιμοί. Οἱ ἐθνικοί ἦταν περισσότεροι, ἀλλά ἡ πίστη σέ πολλούς θεούς καί ἡ ἡθική διαφθορά τούς εἶχε φέρεи σέ παρακμή.

Γιά τούς λόγους αυτούς ὁ Κωνσταντίνος, πού εἶδε στό Χριστιανισμό τήν ἀληθινή καί δυνατή θρησκεία, πού θά συντελοῦσε νά διατηρηθεῖ ἡ ἐνότητα στήν αὐτοκρατορία, ἔθεσε τή νέα θρησκεία κάτω ἀπό τήν προστασία του. Οἱ πολιτικοί λόγοι σέ τοῦτο μόνο ὑπολογίστηκαν: Γιά νά μήν προκαλέσει ἀντίδραση δέν κατάργησε τίς ἄλλες θρησκείες, καί ὁ ἴδιος διατήρησε τίτλους ἐθνικούς. Παίρνοντας ὅμως προστατευτικά μέτρα γιά τό Χριστιανισμό, ἄφησε τίς ἄλλες θρησκείες νά παρακμάζουν.

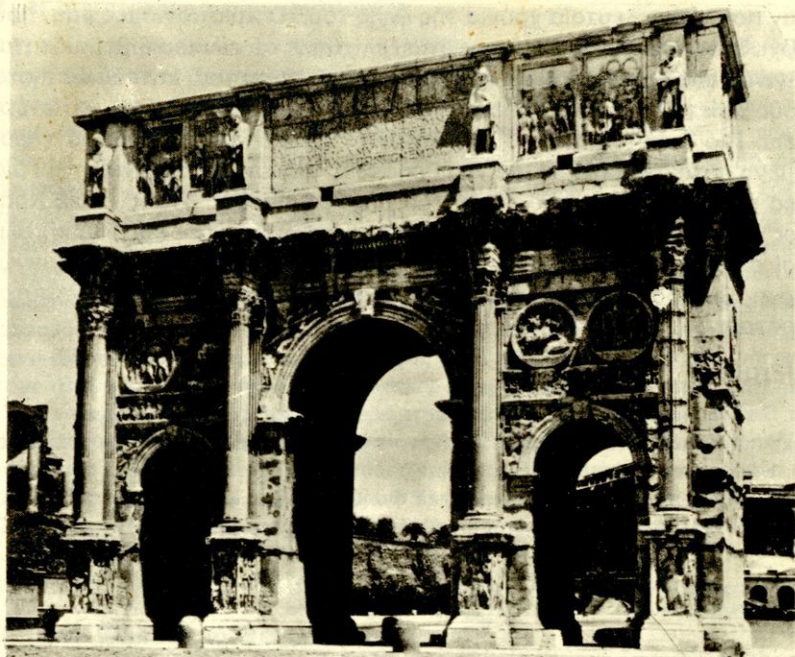
Τά ὑπέρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρα

Τά μέτρα πού πῆρε, ἐκτός ἀπό τήν κατάργηση τῶν διωγμῶν, ἦταν:

- Ἐπανεφέρε σέ ὑψηλά ἀξιώματα χριστιανούς πού εἶχαν ἐκπέσει ἀπό αὐτά.
- Ἐδωσε πίσω στούς χριστιανούς τίς περιουσίες πού τούς εἶχαν δημεύσει κατά τούς διωγμούς.
- Χορήγησε δικαστική ἐξουσία στούς ἐπισκόπους.
- Ἀπάλλαξε τήν ἐκκλησιαστική περιουσία ἀπό τή φορολογία καί τῆς ἔδωσε τό δικαίωμα νά δέχεται κληροδοτήματα.
- Ἐχτισε ἐκκλησίες. Μέ τή φροντίδα τῆς μητέρας του ἔχτισε ναούς ωραίους στούς Ἁγίους τόπους (Ναοί Βηθλεέμ, Ἀναστάσεως, Ἀναλήψεως κ.ἄ.) καί στή Βασιλεύουσα (Ναός Ἀγίων Ἀποστόλων, Ναός Ἀγίας Σοφίας σέ πρώτη μορφή).
- Καθιέρωσε τήν Κυριακή ἀργία.
- Μετέφερε τήν πρωτεύουσα τοῦ κράτους στό Βυζάντιο, γιά νά στηριχτεῖ στό Χριστιανισμό καί στὸν Ἑλληνισμό.
- Χρηματοδότησε φιланθρωπικά ἐκκλησιαστικά ἔργα καί ἔκοψε νομίσματα μέ σύμβολα χριστιανικά.
- Καταπολέμησε τίς αἵρέσεις. Ἰδιαίτερα τὸν Ἀρειανισμό, συγκαλῶντας τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ὡς χριστιανός

Αὐτά ἀποφάσισε καί ἔπραξε ὁ Μέγας Κωνσταντίνος σέ ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὡς ἄνθρωπος καί ὡς αὐτοκράτορας ἔπεσε καί σέ παραπτώματα, μεγάλα μάλιστα. Σ' αὐτά αἰτία εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, οἱ κακοὶ σύμβουλοι, τὰ ἀνεξέλεγκτα δικαιώματα πού εἶχαν τότε οἱ αὐτοκράτορες, καί οἱ ἀντίξοες περσιτάσεις. Γιά τὰ μελανά αὐτά σημεῖα τῆς ζωῆς του μετανόησε ἀργότερα καί ζήτησε συχώρεση. Καί δέν ἔπαψε ὅσο ζοῦσε νά ἔχει τύψεις. Τό 337 βαπτίστηκε. Ἐβγαλε τὰ πορφυρά βασιλικά ἐνδύματα καί φόρεσε τό λευκό χιτῶνα

Ἡ θριαμβευτική ἀψίδα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κοντά στό Κολοσσαῖο. Τήν ἑορτήσε ἡ ρωμαϊκή Σύγκλητος σέ ἀνάμνηση τῆς νίκης τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κατά τοῦ Μαξεντίου. Διακρίνεται ἡ περίφημη ἐπιγραφή: «Στόν αὐτοκράτορα Καίσαρα Φλάβιο Κωνσταντῖνο τό Μέγα, εὐσεβή, εὐτυχισμένο, Αὐγουστο, ἐπειδὴ ἐμπνευσμένος ἀπό τῇ Θεότητι καί ἀπό τῇ μεγαλοσύνη τοῦ πνεύματός του, μέ τό στρατό του, μέ νόμιμα ὅπλα καί μέ μιά ἐφοδο τιμώρησε γιά λογαριασμό τῆς Πολιτείας τόν ἐχθρό καί ὁλόκληρο τό στράτευμά του, ἡ Σύγκλητος καί ὁ ρωμαϊκός λαός ἀφιερώνουν τήν ἀψίδα αὕτη ὡς σημάδι τοῦ θριάμβου του».

τοῦ νεοφώτιστου χριστιανοῦ. Λίγο μετά πέθανε. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος χριστιανός αὐτοκράτορας.

Ἡ Ἐκκλησία, γιά τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στό Χριστιανισμό καί γιά τή μετάνοιά του, τόν ἀναγνώρισε καί τόν σεβάστηκε ὡς ἅγιο. Σάν ἴσο μέ τούς ἀποστόλους. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται, μαζί μέ τῆς ἁγίας Ἑλένης, τῆς μητέρας του, στίς 21 Μαΐου.

Σύγχρονος συγγραφέας, ὁ Durant, γράφει γιά τόν Μ. Κωνσταντίνο: «Βαρυμένος μέ τά προβλήματα τῆς κυβερνήσεως εἶναι δυνατόν νά ἔδωκε τό δικαίωμα στό φόβο καί τή ζηλοτυπία νά ἐκθρονίσουν τή λογική του γιά ἓνα διάστημα, καί ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι οἱ τύψεις βαρυ-

ναν πολύ τά τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του. Ὁ Χριστιανισμός του, πού ἄρχισε σάν πολιτική, φαίνεται ὅτι ἐξελίχθηκε σέ εἰλικρινή βεβαιότητα. Ἐγινε ὁ πιό ἐπίμονος ἱεροκήρυκας τοῦ βασιλείου του, καταδίωξε πιστά τούς αἵρετικούς καί ζητοῦσε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ σέ κάθε του ἐνέργεια. Πιό συνετός ἀπό τό Διοκλητιανό, ἔδωσε νέα ζωή σέ μιά γερασμένη αὐτοκρατορία μέ μιά νέα θρησκεία, μιά ἰσχυρή ὁργάνωση καί μιά νέα ἠθική. Μέ τήν ὑποστήριξή του ὁ Χριστιανισμός ἀναδείχτηκε Κράτος καί Ἐκκλησία, καί ἐπὶ 14 αἰῶνες τό πρότυπο στήν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ καί σκέψη. Ἄν ἴσως ἐξαιρέσουμε τόν Αὐγουστο, εἶχε δίκιο ἡ εὐγνώμονη Ἐκκλησία νά τόν ὀνομάσει σάν τόν μεγαλύτερο ἀπὸ τούς αὐτοκράτορες» (Ἱστορία Παγκόσμιος, Τόμος Γ', βιβλίο Ε', 30).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὑποστήριξε τό Χριστιανισμό;
2. Ἀπὸ τὰ μέτρα πού ἔλαβε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος γιὰ τό Χριστιανισμό, ποιά θεωρεῖς σπουδαιότερα καί γιατί;
3. Ἡ φράση-σύνθημα «Τούτῳ νίκα» σέ βοηθᾷ στή ζωὴ σου, καί πῶς;
4. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὀνομάζεται ἰσαπόστολος;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἀπὸ τό ἐγκώμιο τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου στὸν ἅγιο Ἰγνάτιο:

«Τοῦ ἔκαμαν μακρότερη τὴν ταλαιπωρία τοῦ δρόμου καί ἐλπιζαν ὅτι μέ τό μάκρος τῆς πορείας καί μέ τό πλῆθος τῶν ἡμερῶν θά τόν ἐξαντλοῦσαν, γιατί δέν ἤξεραν ὅτι ἐκεῖνος γινόταν ὅλο καί πιό δυνατός ἀφοῦ εἶχε τόν Ἰησοῦ συνοδοιπόρο καί σύντροφο στή μεγάλη ὁδοιπορία του, καί ἀπόδειχνε μέ περίσσιο τρόπο τὴ δύναμη πού εἶχε, καί στήριζε καλύτερα τίς ἐκκλησίες. Γιατί οἱ πιστοὶ ἔτρεχαν ἀπὸ τίς πολιτείες πού περνοῦσε καί ἔδιναν θάρρος στὸν ἀθλητὴ καί τόν κατευόδωναν μέ ἐφόδια πολλά, βοηθώντας τον ἔτσι μέ εὐχές καί προσευχές. Καί ἐκεῖνοι πάλι ἔπαιρναν ἐνίσχυση μεγάλη, βλέποντας τό μάρτυρα νά τρέχει πρὸς τό θάνατο μέ τόση προθυμία μέ ὅση ἦταν φυσικὸ νά τρέχει ἓνας πού τὸν καλοῦν γιὰ τὰ οὐράνια Βασίλεια. Καί μάθαιναν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό καί τὴν ἀγαλλίαση ἐκείνου τοῦ γενναίου ὅτι δέν ἦταν θάνατος αὐτὸς πρὸς τὸν ὁποῖο ἔτρεχε, ἀλλὰ ἀποδημία καί ταξίδι καί ἀνάβαση στὸν οὐρανό. Καί προχωροῦσε διδάσκοντας ἔτσι κάθε πόλη μέ τὰ λόγια καί μέ τό ἴδιο τό παρὰδειγμά του... Καί ὅπως θησαυρὸς ἀδαπάνητος πού ξοδεύεται κάθε μέρα χωρὶς νά τελειώνει, κάνει πλουσιότερους ὅσους παίρνουν ἀπὸ αὐτόν, ἔτσι ἀκριβῶς ὁ μακάριος Ἰγνάτιος. Γεμίζει μέ εὐλογίες, μέ θάρρος, μέ γενναῖο φρόνημα, μέ ἀνδρεία μεγάλη ὅσους ἔρχονται σ' αὐτόν...».

(P. G. 50, 586)

2. Ἡ συμπεριφορά τῶν χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοί εἶναι πού βρῆκαν τήν ἀλήθεια πάνω ἀπό ὅλα τά ἔθνη τῆς γῆς, γιατί γνωρίζουν τό Θεό πού ἔχτισε τά πάντα καί τά δημιούργησε μέ τό μονογενή Υἱό καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἄλλο Θεό ἐκτός ἀπό αὐτόν δέ σέβονται. Ἐχουν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ χαραγμένες στίς καρδιές τους καί τίς φυλάγουν μέ τήν προσδοκία τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καί τῆς αἰώνιας ζωῆς. Δέν ἀτιμάζουν, δέν ἀκολασταίνουν, δέν ψευδομαρτυροῦν, δέν ἐπιθυμοῦν τά ξένα, τιμοῦν πατέρα καί μητέρα, ἀγαποῦν τόν πλησίον τους, δίκαια κρίνουν, ὅσα δέ θέλουν νά τοῦς γίνονται αὐτοί δέν τά κάνουν στούς ἄλλους, φέρνονται εὐγενικά σ' ὅσους τοῦς ἀδικοῦν, φροντίζουν νά εὐεργετοῦν τοῦς ἐχθρούς τους, φεύγουν μακριά ἀπό κάθε παρανομία καί ἀπό κάθε ἀκαθαρσία, χήρα δέν περιφρονοῦν, ὀρφανό δέν ἀδικοῦν. Αὐτός πού ἔχει προσφέρει ἄφθονα σ' αὐτόν πού δέν ἔχει, ξένο ἂν δοῦν τόν φέρνουν στό σπίτι τους καί χαίρονται γι' αὐτόν σάν ἀδερφό τους ἀληθινό, γιατί δέ λέγονται σωματικοί ἀδερφοί ἀλλά πνευματικοί. Ἐτοίμοι εἶναι νά προσφέρουν τή ζωή τους γιά τό Χριστό γιατί φυλάνε μέ ἀκρίβεια τίς ἐντολές του, ζοῦν ὅσια καί δίκαια, ὅπως τοῦς πρόσταξε ὁ Κύριος ὁ Θεός, εὐχαριστῶντας τόν τήν κάθε ὥρα γιά καθετί πού τρῶνε καί πίνουν καί γιά ὅλα τά ἀγαθά. Πραγματικά λοιπόν αὐτός εἶναι ὁ δρόμος τῆς ἀλήθειας, αὐτός ὅσους τόν βαδίζουν τοῦς ὁδηγεῖ στήν αἰώνια Βασιλεία, πού τήν ὑποσχέθηκε ὁ Χριστός στή μέλλουσα ζωή».

(Ἀριστείδου, Ἀπολογία 15 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. Ποιοί βλέπουν τό Θεό:

«Τό Θεό τόν βλέπουν αὐτοί πού μποροῦν νά τόν δοῦν, ὅταν ἔχουν τά μάτια τῆς ψυχῆς τους ἀνοιχτά... Ὅταν ὑπάρχει ἁμαρτία στόν ἄνθρωπο, δέν ἔχει τή δύναμη ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά βλέπει τό Θεό...».

(Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρός Αὐτόλυκον, Ρ. Γ. 6, 1026)

4. Οἱ χριστιανοί διαφέρουν ἀπό τοῦς ἐθνικούς καί τοῦς Ἰουδαίους:

«Οἱ χριστιανοί κατοικοῦν σέ δικές τους πατρίδες, ἀλλά σάν πάροικοι. Παίρνουν μέρος σέ ὅλα σάν πολῖτες καί ὅλα τά ὑπομένουν σάν ξένοι. Κάθε ξένη χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα τους ξένη. Κάνουν οἰκογένεια ὅπως ὅλοι, μά δέν ἀφήνουν στό ἔλεος τά παιδιά τους. Κάθονται σέ κοινά τραπέζια, μά ὄχι σέ συνηθισμένα. Βρίσκονται μέ σάρκα μά δέ ζοῦν σαρκικά. Στή γῆ παραμένουν, μά στόν οὐρανό εἶναι γραμμένοι. Ὑπακοῦν στούς ψηφισμένους νόμους, μά μέ τή ζωή τους νικοῦν τοῦς νόμους. Ὅλους τοῦς ἀγαποῦν, καί ὅλοι τοῦς κατατρέχουν. Χωρίς νά τοῦς ξέρουν τοῦς κατακρίνουν. Θανατώνονται καί ζωοποιοῦνται, φτωχαίνουν καί πλουτίζουν πολλούς. Ὅλα τά ὑστεροῦνται καί σέ ὅλα περισσεύουν. Τούς προσβάλλουν, καί μέ τίς προσβολές δοξάζονται, τοῦς βλαστημοῦν καί ἐπαινοῦνται, τοῦς κατηγοροῦν καί αὐτοί εὐλογοῦν, τοῦς ὑβρίζουν καί αὐτοί τιμοῦν, κάνουν τό καλό καί σάν κακοί καταδικάζονται, στήν καταδίκη χαίρονται σά νά παίρνουν ζωή. Οἱ Ἰουδαῖοι τοῦς πολεμοῦν σάν ἀλλοφύ-

λους και οι εθνικοι τους κατατρέχουν, και αυτοι που τους μισουν δεν εχουν να πουν γιατι τους εχθρευονται».

(Προς Διόγνητον 'Επιστολή, Ρ. G. 2, 1172 – Μετάφραση Κ.Λ.)

5. 'Η Θ. Εὐχαριστία τήν ἐποχή τοῦ 'Ιουστίνου:

«... Εὐλογοῦμε τόν ποιητή τῶν ὧλων διὰ τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ καί διὰ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος. Καί τή μέρα πού τή λέμε τοῦ ἡλίου, γίνεται συγκέντρωση ὧλων πού μένουν στίς πόλεις ἤ στούς ἀγρούς, καί τά ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἤ τά συγγράμματα τῶν προφητῶν διαβάζονται μέχρι νά παίρνει ἡ ὥρα. Καί ὅταν ὁ ἀναγνώστης πάψει, ὁ προεστός κάνει λόγο γιά νά συμβουλέψει καί νά παρακινήσει νά τά ἐφαρμόσουν αὐτά. Ἐπειτα σηκωνόμαστε ὀρθοί ὅλοι καί προσευχόμαστε καί ὅπως εἶπαμε πρῖν, ὅταν πάσουμε τήν προσευχή, προσφέρεται ψωμί καί κρασί καί νερό, καί ὁ προεστός πάλι εὐχέσθαι καί εὐχαριστίαι ὅσο μπορεῖ στέλνει στό Θεό, καί ὁ λαός ἐνώνει τή φωνή του λέγοντας τό Ἀμήν, καί ἡ διδασκαλία καί ἡ μετάληψη ἀπό τά εὐλογημένα γίνεται στόν καθένα, καί σ' αὐτούς πού δέν εἶναι παρόντες τά στέλνουν μέ τούς διακόνους».

(Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 67 – Μετάφραση Κ.Λ.)

6. 'Η διδασκαλία γιά τό σπερματικό λόγο:

«Ὅσοι ἐξησαν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί καί ἄς θεωρήθηκαν ἄθεοι. Ὅπως στούς Ἕλληνες ὁ Σωκράτης καί ὁ Ἡράκλειτος καί οἱ ὅμοιοί τους, στούς ἄλλους λαούς ὁ Ἀβραάμ καί ὁ Ἀνανίας καί ὁ Ἀζαρίας καί ὁ Μισαήλ καί ἄλλοι πολλοί, ὅσοι ἐξησαν καί ὅσοι ζοῦν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί».

(Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 46 – Μετάφραση Κ.Λ.)

7. 'Ο Θεός τίμησε τόν Κωνσταντῖνο:

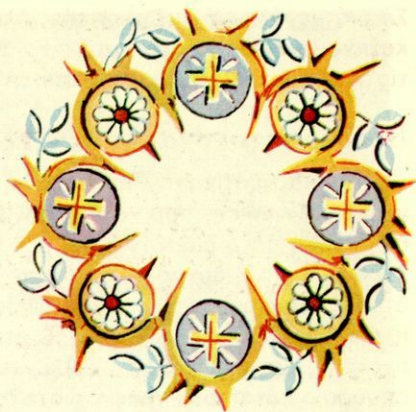
«Καί ὁ Θεός ὁ ἴδιος, πού ὁ Κωνσταντῖνος τόν δόξασε, στήν ἀρχή, στά μέσα καί στό τέλος τῆς βασιλείας του τοῦ παραστάθηκε καί μέ φανερά σημεῖα βεβαίωσε ὅτι ὁ ἄντρας αὐτός, ἄν καί θνητός, παρουσιάστηκε ὑπόδειγμα θεοσεβαστοῦ διδασκαλίας. Γιατί μόνο αὐτός ἀπό ὅσους αὐτοκράτορες ἀκούστηκαν ποτέ, στάθηκε μπροστά στόν κόσμον σάν μέγιστος φωστήρας καί μεγαλοφρονότατος κήρυκας τῆς πάντα ἀλάθευτης θεοσεβείας...».

(Εὐσεβίου, Εἰς τόν βίον Κωνσταντίνου βασιλέως, Α'5 – Μετάφραση Κ.Λ.)

8. Τό ὄραμα τοῦ σταυροῦ στόν οὐρανό:

Ὅταν ἡ μέρα ἐγερνε πιά, εἶπε ὅτι εἶδε μέ τά μάτια του, πάνω ἀπό τό ἡλιο, ἓνα σταυρό σάν τρόπαιο ἀπό φῶς, μαζί μέ μιάν ἐπιγραφή πού ἔλεγε: «τούτῳ νίκα». Μέ τό θέαμα αὐτό τόν κυρίεψε θάμπωμα αὐτόν καί ὅλο τό στράτευμα, πού κρατήθηκε στήν πορεία του, στάθηκε κι ἐβλεπε τό θαῦμα».

(ὁπ. παρ., 28)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

20. Οί πρώτες θεολογικές σχολές

Ὁ διάλογος μέ τήν ἑλληνική φιλοσοφία

Οἱ πρώτοι χριστιανοί θεολόγοι, οἱ ἀπολογητές, στάθηκαν μέ διαφορετικό πνεῦμα ἀπέναντι στήν ἑλληνική φιλοσοφία. Μερικοί τήν ἀντιμετώπισαν ἐχθρικά (Τατιανός, Ἑρμείας), ἐνῶ ἄλλοι ἀναγνώρισαν τίς ὑπηρεσίες πού πρόσφερε πρός τήν ἀνθρωπότητα (Ἀριστείδης, Ἰουστίνος). Ὅσο μάλιστα περνοῦσαν τά χρόνια, καί περισσότεροι μορφωμένοι γίνονταν χριστιανοί, τόσο γινόταν χρήση τῆς φιλοσοφίας στήν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας. Ἰδίως γιά νά ἀποκρουσθοῦν οἱ εἰδωλολάτρες φιλόσοφοι πού κατηγοροῦσαν τό Χριστιανισμό (Λουκιανός ἀπό τά Σαμόσατα, Κέλσος).

Οἱ πρώτες θεολογικές σχολές. Συμβολή στό κατηχητικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας

Σιγά-σιγά σχηματίστηκαν καί θεολογικές σχολές γιά νά διδάξουν λίγο συστηματικότερα τίς χριστιανικές ἀλήθειες. Οἱ σχολές αὐτές σχηματίστηκαν ἀπό μορφωμένους χριστιανούς γιά τήν καταπολέμηση τῶν αἵρέσεων καί γιά τίς κατηχητικές ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή, προτοῦ νά βαφτίσει τά νέα της μέλη, ἔπρεπε νά τά διδάξει τίς σημαντικότερες ἀλήθειές της. Στήν ἀρχή αὐτό γινόταν στοιχειωδῶς.

Σέ μιά μεγάλη πόλη ὅμως, τήν Ἀλεξάνδρεια, πού ἦταν καί πολλοί οἱ κατηχούμενοι, τό ἔργο αὐτό εἶχε ἀνατεθεῖ σέ μιά σχολή. Ἔτσι σχηματίστηκε ἡ κατηχητική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας.

1) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας

Τήν κατηχητική σχολή στά τέλη τοῦ 2ου αἰώνα ἀνύψωσε σέ θεολογική ὁ Πάνταινος, πού καταγόταν ἀπό τή Σικελία. Ὑστερα ἀπό αὐτόν στή σχολή αὐτή διδάξαν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (γύρω στό 215), πού ἔγραψε πολλά συγγράμματα, ἀπό τά ὁποῖα 4 θεωροῦνται σπουδαϊότερα (Προτρεπτικός, Παιδαγωγός, Στρωματεῖς, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος) καί ὁ Ὠριγένης (γύρω στό 254), πού ἀνέβασε τό γόητρο τῆς σχολῆς. Αὐτός λεγόταν «χαλκέντερος», γιατί ἦταν τόσα πολλά καί σπουδαῖα αὐτά πού ἔγραψε, ὥστε δικαιολογημένα ἔλεγε ὁ Ἱερώνυμος: «Ποιός μπόρεσε ποτέ νά διαβάσει ὅσα ἐκεῖνος ἔγραψε;». Ἐπίσης λεγόταν καί «ἀδαμάντινος» ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς του.

Ἀπό τά ἀναρίθμητα συγγράμματά του ἀξιομνημόνευτα εἶναι 1) τά «Ἑξαπλᾶ», δηλ. μιά κριτική ἐπεξεργασία γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης μέ διαφορετικά κείμενα καί μεταφράσεις σέ ἕξι κάθετες στήλες, 2) τά ἐρμηνευτικά, 3) τό σπουδαῖο ἀπολογητικό ἔργο «Κατά Κέλσου», 4) τό «Περί ἀρχῶν», ὅπου ἀναπτύσσει συστηματικά τή χριστιανική διδασκαλία καί 5) τό «Περί εὐχῆς», δηλ. γιά τήν προσευχή.

Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας εἶχε τίς ἑξῆς ἀρχές:

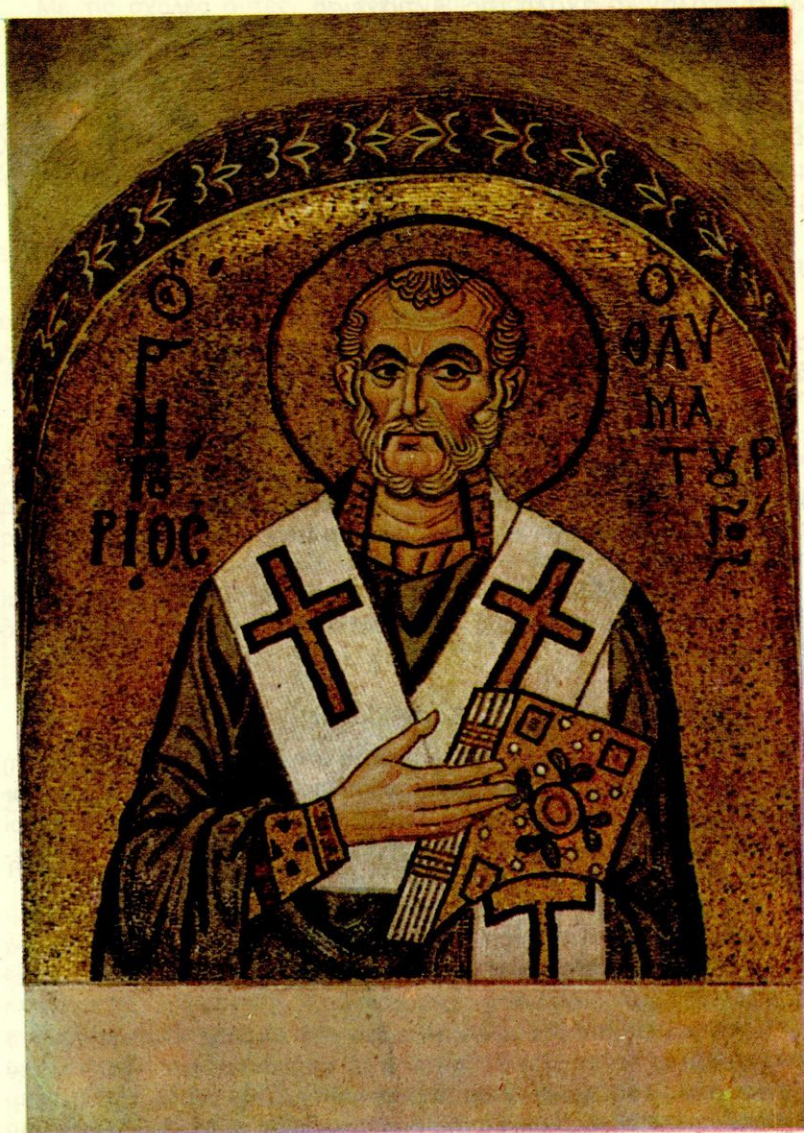
α) *Τήν ἐλευθερίαν τῆς ἔρευνας.*

β) *Τήν ἀλληγορικήν ἐρμηνείαν.* Προσπαθοῦσαν νά βροῦν κάτω ἀπό τά λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς μιά βαθύτερη, πῶς πνευματική, ἐξήγηση. Ἔλεγαν δηλ. ὅτι ἄλλα λέει τό ἱερό κείμενο καί ἄλλα ἐννοεῖ (= ἀλληγορία).

γ) Τήν προσπάθειαν νά μεταβάλουν τήν *πίστιν* σέ *γνώση* καί *ἐπίγνωση*. Κυρίως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς.

2) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Καισάρειας

Ὅταν ὁ Ὠριγένης ἀναγκάστηκε νά φύγει ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια τό 231, κατέφυγε στήν *Καισάρεια* τῆς Παλαιστίνης καί ἔτσι ἰδρύθηκε ἐκεῖ μιά νέα θεολογική σχολή, ὅπου φοίτησαν πολλοί ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοί ἄντρες, ὅπως Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος Καισάρειας καί ἄλλοι.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός (Μωσαϊκό Δαφνίου, 11ος αἰ.).

3) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀντιόχειας

Ἄλλες ἀρχές εἶχε ἡ Ἀντιοχειανή σχολή. Ἰδρυτής της θεωρεῖται ὁ Λουκιανός ὁ μάρτυς. Τό κύριο χαρακτηριστικό της ἦταν ὅτι ἐρμηνεύε τήν Ἀγία Γραφή μέ βάση τήν ἱστορία πού δίνουν κατά γράμμα τά ἱερά κείμενα. Στή σχολή αὐτή ἀνήκουν μεγάλοι καί σπουδαῖοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Θεοδῶρητος ἐπίσκοπος Κύρου καί ἄλλοι.

4) Ἡ θεολογική «σχολή» τῆς Μ. Ἀσίας (Ἐφέσου)

Καί οἱ θεολόγοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χωρίς νά προέρχονται ἀπό μία συγκεκριμένη σχολή, ἐπειδὴ ἔχουν τίς ἴδιες θεολογικές κατευθύνσεις, μποροῦν νά καταταχθοῦν σέ μία θεολογική τάση ἢ σχολή.

Πιό ὀνομαστοί εἶναι ὁ *Εἰρηναῖος* καί ὁ *Ἰππόλυτος*.

Ὁ *Εἰρηναῖος* πῆγε στή Δύση καί ἐγινε ἐπίσκοπος Λουγδούνου, δηλ. τῆς σημερινῆς Λυών. Ἐγραψε τό ἔργο «Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως», πού μᾶς δίνει πολύτιμες πληροφορίες γιά τούς ἀγῶνες τῆς ἐκκλησίας κατά τῶν πρώτων αἰρέσεων καί μάλιστα τῶν γνωστικῶν.

Μαθητής τοῦ *Εἰρηναίου* ὑπῆρξε ὁ *Ἰππόλυτος*, πρεσβύτερος καί ὕστερα ἐπίσκοπος στή Ρώμη. Σπουδαιότερο σύγγραμμά του εἶναι τό «Φιλοσοφούμενα».

5) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Καρχηδόνας

Στή βορειοδυτική Ἀφρική καί μάλιστα στήν Καρχηδόνα, πού ἦταν ἡ σπουδαιότερη πόλη τῆς περιοχῆς, φάνηκαν τόν 3ο αἰῶνα οἱ πρῶτοι μεγάλοι χριστιανοί συγγραφεῖς Τερτυλλιανός καί Κυπριανός. Αὐτοί διαμόρφωσαν τήν ἐκκλησιαστική λατινική γλῶσσα καί ἐγιναν οἱ θεμελιωτές τῆς λατινικῆς θεολογίας πού ἔχει πρακτικό χαρακτήρα.

Στόν *Τερτυλλιανό*, πού ὑπῆρξε καί σπουδαῖος ἀπολογητής, ἀποδίδεται ἡ ἔκφραση: «Τό πιστεύω, γιατί εἶναι παράλογο». Ἦθελε δηλ. νά τονίσει ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε σύγκρουση ἀνάμεσα στήν πίστη καί στό λογικό δέν τόν ἐμποδίζει νά πιστεύσει.

Ὁ *Κυπριανός* ὑπῆρξε μεγάλη μορφή τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Στό διωγμό πού ἐγινε ἀπό τό Δέκιο σῶθηκε φεύγοντας στήν ἔρημο. Στό διωγμό ὅμως τοῦ Βαλεριανοῦ μαρτύρησε γιά τήν πίστη του († 258). Ἐγραψε πολλά ἔργα ἀνάμεσα στά ὁποῖα εἶναι καί τό περίφημο «Γιά τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας». Μέ αὐτό δίνει μεγάλη σημασία στό ἐπισκοπικό ἀξίωμα, πού τό θεωρεῖ ὡς βάση γιά τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Μέ τις σχολές αυτές, σέ στενή καί πλατιά έννοια, ή 'Εκκλησία έδωσε στόν κόσμο μορφωμένα στελέχη, θεολόγους, πού βοήθησαν στήν όρθή διατύπωση τοῦ δόγματος καί ποιμένες, πού μέ τήν κηρυκτική τους άρτιότητα επέδρασαν καί εξακολουθοῦν νά επιδροῦν στίς χριστιανικές μάζες γιά μιά πιό συνειδητή βίωση τῶν άρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γράψε στό τετράδιό σου τίς άρχές τῶν σχολῶν τῆς 'Αλεξάνδρειας, τῆς 'Αντιόχειας καί τῆς Καρχηδόνας.
2. Ποιοί εἶναι οἱ σπουδαιότεροι θεολόγοι τῆς 'Αλεξανδρινῆς σχολῆς;
3. «Δέν μπορεῖ νά ἔχει τό Θεό Πατέρα του ἐκεῖνος πού δέν ἔχει τήν 'Εκκλησία μητέρα του». Τί σημαίνει ή φράση αὐτή τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ;

Ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ Εἰρηναίου.

«Καλύτερο καί συμφερότερο εἶναι νά εἴμαστε ἀπλοϊκοί καί μέ λίγη μάθηση καί μέ τήν ἀγάπη νά βρεθοῦμε κοντά στό Θεό, παρά νά νομίζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πολυμαθεῖς καί μέ μεγάλη πείρα καί ἔτσι νά γινόμαστε βλάστημοι ἀπέναντι στόν Κύριό μας».

(«Ἐλεγχος» Β', 26, 1-Μετάφραση Ι.Κ.).

21. Νέες θεολογικές πλάνες - Μεγάλες αἵρέσεις

Ἡ αἵρεση ὡς ἔκπτωση ἀπό τήν καθολική ἀλήθεια

Μέσα στήν 'Εκκλησία ὑπῆρχαν πάντοτε ἄνθρωποι πού δέ συμφωνοῦσαν σέ ὅλα, ὅσα αὐτή δίδασκε. Εἶδαμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πού εἶχαν διαφορετική γνώμη ἢ θέση ἀπό τήν πίστη τῆς 'Εκκλησίας, χαρακτηρίζονται ὡς αἵρετικοί. Ἔτσι «αἵρεση» καταντᾷ νά σημαίνει «μερική» γνώμη πού ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν «καθολική» πίστη τῆς 'Εκκλησίας. Γι' αὐτό τήν ἐποχή αὐτή, ὅταν λέμε καθολική 'Εκκλησία, ἐννοοῦμε τήν ὀρθόδοξη 'Εκκλησία, πού ἔχει τήν ὀρθή πίστη. Ἀντίθετα ή αἵρεση ξεφεύγει ἀπό τό σωστό καί ἐκφράζει τό σφαλές, τό λαθεμένο ὡς πρὸς τήν πίστη τῆς 'Εκκλησίας.

Ἐμφάνιση τῶν μεγάλων αἵρέσεων

1) Οἱ αἵρέσεις τοῦ 3ου αἰῶνα.

Ἀπό τόν 3ο αἰῶνα αἵρέσεις προσπαθοῦν νά ἐξηγήσουν τά δύο μεγάλα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Πρῶτα τό τριαδικό, δηλ. πῶς ὁ ἕνας Θεός εἶναι καί τριαδικός, καί κατόπιν τό χριστολογικό, δηλ. πῶς συνυπάρχουν στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ οἱ δύο φύσεις, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐξηγήσεως τοῦ τριαδικοῦ δόγματος δημιούργησε τίς ἀντιτριαδικές αἵρέσεις. Οἱ ἀντιτριαδικοί λέγονταν καί μοναρχιανοί, γιατί στήν οὐσία δέχονταν μιά ἀρχή στή θεότητα, εἴτε ὑπομύοντας τά ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας σέ κατώτερη θέση («δυναμικοί μοναρχιανοί»: Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς) εἴτε θεωρώντας τά τρία πρόσωπα ὡς προσωπεῖα. Ἐλεγον δηλαδή ὅτι ὁ Θεός ἐμφανίσθηκε στήν Π. Διαθήκη ὡς Πατέρας, στήν Καινή Διαθήκη ὡς Χριστός καί στήν Ἐκκλησία ὡς Ἅγιο Πνεῦμα («τροπικοί μοναρχιανοί»: Σαβέλλιος).

2) Οἱ μεγάλες αἵρέσεις τοῦ 4ου αἰῶνα.

Ἀπό τούς πρῶτους ἀντιτριαδικούς, τούς «δυναμικούς μοναρχιανούς», προέρχεται ὁ Ἄρειος. Πρεσβύτερος στήν Ἀλεξάνδρεια δίδαξε γύρω στό 318, ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι Θεός, ἀλλά τό πρῶτο κτίσμα τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε πρὶν ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὐτή, πού ὀνομάστηκε ἀρειανισμός, ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στήν Ἐκκλησία, γιατί ἀμφισβητοῦσε τό κυριότερο δόγμα τῆς, τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Καταδικάστηκε ἀρχικά στήν Ἀλεξάνδρεια ἀπό τοπική Σύνοδο (320/1) καί κατόπιν στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας τό 325 ἀπό τήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ὅ,τι εἶπε ὁ Ἄρειος γιά τό β' πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὑποστήριξε ὁ Μακεδόνιος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, γιά τό γ' πρόσωπο, τό Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶπε δηλαδή ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό οἱ ὁπαδοί του ὀνομάστηκαν πνευματομάχοι. Ἡ αἵρεση αὐτή καταδικάστηκε στή Β' Οἰκουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 381.

3) Αἵρέσεις τοῦ 5ου αἰῶνα.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐξηγήσεως τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος γέννησε πρῶτα τό νεστοριανισμό καί ὕστερα τό μονοφυσιτισμό.

Ὁ Νεστόριος, ἀρχιεπίσκοπος καί αὐτός τῆς Βασιλεύουσας, ξεχώριζε πολύ τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ. Ἐλεγε ὅτι ἡ Παναγία γέννησε τόν ἄνθρωπο Χριστό μέ τόν ὅποιον ἀργότερα ἐνώθηκε ὁ Θεός Λόγος. Γι' αὐτό πρέπει νά ὀνομάζεται Χριστοτόκος. Ἡ διδασκαλία αὐτή κατα-

δικάστηκε στην Γ' Οικουμενική Σύνοδο, πού έγινε στην Έφεσο τό 431.

Καταπολεμώντας τό Νεστόριο, ό άρχιμανδρίτης *Εύτυχής* κατέληξε στό άλλο άκρο. Έλεγε ότι οί δυό φύσεις τοῦ Χριστοῦ ένώθηκαν τόσο πολύ, ώστε ή θεία άπορρόφησε τήν ανθρώπινη. Στην ούσία λοιπόν ό Χριστός είχε μιá φύση, τή θεία. Γι' αυτό ή διδασκαλία αύτή όνομάστηκε μονοφυσιτισμός. Καταδικάστηκε στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στη Χαλκηδόνα τό 451.

Άνθρωπολογικές καί σωτηριολογικές συνέπειες τών αίρέσεων

Οί αίρέσεις πού αναφέραμε, δέν ήταν μόνο θεωρητικές συζητήσεις πάνω στά μεγάλα αύτά θεολογικά ζητήματα. Είχαν έπιπτώσεις καί στά άνθρωπολογικά ζητήματα. Δηλ. πάνω στό θέμα πόσα είναι τά συστατικά τοῦ ανθρώπου. Ό *Άπολινάριος* π.χ. έλεγε ότι τρία ήταν τά συστατικά τοῦ ανθρώπου: σώμα, ψυχή, πνεῦμα. Τή θέση τοῦ πνεύματος στό Χριστό πήρε τό Άγιο Πνεῦμα. Η Έκκλησία δέχεται δυό μόνο συστατικά: τό σώμα καί τήν ψυχή.

Στό ζήτημα τής σωτηρίας τοῦ ανθρώπου δέ φαινόταν μέ τό μονοφυσιτισμό ή αλλοίωση, ή θέωση τής ανθρώπινης φύσεως, άφού στην ούσία ό Χριστός είχε μόνο τή θεία φύση. Έπομένως δέν άνύψωσε καί δέ θέωσε τήν ανθρώπινη φύση.

Οί αίρέσεις αυτές άντιμετωπίστηκαν από τήν Έκκλησία μέ τίς Οικουμενικές Συνόδους. Μέ τίς αποφάσεις τους άντέταξε τήν όρθή διδασκαλία καί καθόρισε τά δόγματά της, είτε συνοπτικά (Σύμβολο πίστεως) είτε διεξοδικά (συγγράμματα Πατέρων τής Έκκλησίας).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί σημαίνει αίρεση;
2. Ποιά είναι ή έννοια τής Καθολικής Έκκλησίας;
3. Ποιές είναι οί έπιπτώσεις τών αίρέσεων στό άνθρωπολογικό ζήτημα;

22. Οικουμενικές Σύνοδοι Α'

Η άντιμετώπιση τών αίρέσεων μέ τίς Οικουμενικές Συνόδους

Γιά τήν άντιμετώπιση τών αίρέσεων ή Έκκλησία πολύ νωρίς, ακόμα καί στό 2ο αιώνα, συγκάλεσε *τοπικές* Συνόδους. Όταν κατά τόν 4ο αιώνα μερικές αίρέσεις, όπως ό Άρειανισμός, έλαβαν μεγάλη έκταση, ή

Χριστός ὁ Ἐλεήμονας. Ἡ θεία καί ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένες στό Πρόσωπό Του. Στιβαρός λαιμός, μακριά δάχτυλα μέ τονισμένες τίς ἀρθρώσεις, μεγάλη καί ἀσυνήθιστη μύτη, ὅλα καμωμένα ἐπίτηδες ἀπό τόν ἀγιογράφο, γιά νά τονιστεῖ ἡ θεϊκή φύση. Ἡ αὐστηρή ματιά Του, καθώς βγαίνει ἀπό τά μεγάλα μάτια Του, προξενεῖ δέος. Ἡ εὐλογία ὁμως τοῦ χειριοῦ Του φέρνει τό θεατή κοντά στόν Ἐλεήμονα καί Ζωοδότη Χριστό (Εἰκόνα Φ. Κόντογλου στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

Παναγία ή Όδηγήτρια. Η Παναγία, μεγαλύτερη από όλους τούς αγίους, είναι μοναδικό πλάσμα που πέρασε από τη γή. Ό άγιογράφος φαντάζεται τη μορφή της δίνοντάς της ψυχική όμορφιά (Εικόνα του Φ. Κόντογλου στη μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Αριθμός	Όλη που συγκαλήθηκε	Έτος	Αυτοκράτορας	Καταδικασέ	Πρόεδρος της	Αριθμός Πατέρων	Μορφές που διακρίθηκαν
1η Α'	Νίκαια	325	Μ. Κωνσταντίνος	"Αρειο	ὁ αυτοκράτορας	318	ἄγιοι Ἀθανάσιος, Σπυρίδων, Νικόλαος
2η Β'	ΚΠολη	381	Μ. Θεοδόσιος	Μακεδόνη Ἀπολινάριο	1. Μελέτιος Ἀντιόχειας 2. Γρηγόριος Θεολόγος 3. Νεκτάριος ΚΤόλεως	150	Γρηγόριος Νύσσης
3η Γ'	"Εφεσος	431	Θεοδόσιος Β'	Νεστόριο	Κυρίλλος Ἀλε-ξανδρείας	200	Ἰωάννης Ἀντιόχειας
4η Δ'	Χαλκηδόνα	451	Μαρκιανός	Εὐτυχή (μονοφυσιστικό)	ἀντιπρόσωποι πᾶσα κ.δ.	630	Θεοδώρητος Κύρου
5η Ε'	ΚΠολη	553	Ἰουστινιανός Α'	μονοφυσιστικό Τρία Κεφάλαια Ὀρίγηνι	1. Μηνᾶς καὶ 2. Εὐτύχιος πατρι-άρχης ΚΤόλεως	165	Ἀπολινάριος Ἀλε-ξανδρείας Δομνίνος Ἀντι-όχειας
6η ΣΤ'	ΚΠολη (Α' σὺν Τρούλα)	680/1	Κωνσταντίνος Δ'	μονοθελητισμό ἐξέδωκε μόνο κανόνες	ἀντιπρόσωποι πᾶσα Παῦλος ΚΤόλεως	150	Μάξιμος ὁ Ὁμο-λογητής Πέτρος Ἀλε-ξανδρείας
Πενθέκτη	ΚΠολη	691/2	Ἰουστινιανός Β'			211	
7η Ζ'	(Β' σὺν Τρούλα) Νίκαια	787	Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία	εἰκονομάχους	Ταρδαίος ΚΤόλεως	350	Θεοφάνης μοναχός

Κοσίβας Βασίλειος

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους νά συγκαλέσει μεγάλης Συνόδους. Αὐτές ὀνομάστηκαν *Οἰκουμενικές*, γιατί ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης. Ἡ ἀρχή ἐγένετο 325 στή Νίκαια, ὅπου ὁ αὐτοκράτορας Μ. Κωνσταντῖνος συγκαλέσε τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

Στίς Οἰκουμενικές Συνόδους οἱ ἐπίσκοποι συζητοῦσαν πρῶτα γιά τά δογματικά ζητήματα, δηλ. τά ζητήματα πίστεως. Οἱ ἀποφάσεις πάνω σ' αὐτά λέγονται δόγματα καί εἶναι διατυπωμένες σέ κείμενα πού χαρακτηρίζονται «*σύμβολα*», «*ὅροι*» καί «*τόμοι*».

Κατόπιν ὅμως γινόταν συζήτηση καί πάνω στά πρακτικά ζητήματα, τῆς λατρείας, τοῦ ἠθικοῦ βίου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καί παίρνονταν οἱ σχετικές ἀποφάσεις. Αὐτές λέγονται «*κανόνες*».

Τίς ἀποφάσεις αὐτές ἐπικύρωναν οἱ αὐτοκράτορες μέ διατάγματα. Μέ αὐτό τό τρόπο εἶχαν ἰσχύ γιά ὅλους.

Πατριαρχικές μορφές τῶν Συνόδων

Ἀπό τίς πολλές καί μεγάλες μορφές πού διακρίθηκαν στίς Οἰκουμενικές Συνόδους ξεχωρίζουμε δυό: Τό Μ. Ἀθανάσιο, πού ἦταν ἡ ψυχή τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί τόν Κύριλλο ἐπίσκοπο Ἀλεξάνδρειας, πού διακρίθηκε στήν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

1) Μ. Ἀθανάσιος (295-373):

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὅταν ἦταν ἀκόμη παιδί, παίζοντας στίς ὄχθες τοῦ Νείλου, βάπτισε συνομήλικό του σύμφωνα μέ τό τυπικό τῆς Ἐκκλησίας. Τό βάπτισμα ἀναγνώρισε ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Ἀλέξανδρος, πού τόν πῆρε κοντά του καί τόν μόρφωσε. Ὡς διάκονος συνόδευσε τόν Ἀλέξανδρο στή Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, ὅπου ἀγωνίστηκε νά καθιερωθεῖ ὁ ὅρος «ὁμοούσιος».

Τό 328 διαδέχεται στόν ἐπισκοπικό θρόνο τόν Ἀλέξανδρο πού εἶχε πεθάνει. Ὑστερα ἄρχισε ὁ μαρτυρικός του ἀνήφορος. Ἀπό τά 46 χρόνια πού ἦταν ἐπίσκοπος, τά 16 πέρασε στήν ἐξορία, γιατί ἦταν ἀνυποχώρητος στήν πίστη του.

Ἡ ἐπισκοπική του δράση περιλαμβάνει τρεῖς τομεῖς:

- α) Ἀγῶνες κατά τῶν αἰρετικῶν καί μάλιστα τῶν Ἀρειανῶν.
- β) Ἐνδιαφέρον γιά τήν ἱεραποστολή. Χειροτονεῖ τό Φρουμέντιο ἐπίσκοπο Ἀξώμης. Αὐτός καί ὁ ἀδερφός του Αἰδέσιος κήρυξαν τό Εὐ-αγγέλιο στήν Αἰθιοπία.
- γ) Χρησιμοποίηση τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τῶν μοναχῶν. Ἔχει σχέσεις καί συνεργασία μέ τόν Μ. Ἀντώνιο, τόν Παχώμιο, καί τόν Ἰσί-

Ὁ ἅγιος Νικόλαος (Ἀθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 16ος αἰ.).

Οι ἅγιοι Ἀθανάσιος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Τοιχογραφία στὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν Ὀρφανό τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος αἰ.).

δωρο Πηλουσιώτη. Τοῦ πρώτου ἔγραψε καὶ τὴ βιογραφία.

Ἐγγραψε ἀπολογητικά, ἀντιαιρετικά, ἐξηγητικά καὶ ἀσκητικά συγγράμματα καθὼς καὶ ἐπιστολές. Ἀξιοσημείωτες οἱ γιορταστικές, πού καθόριζαν τὴν ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα. Στὴν 39ῃ ἐπιστολῇ του ἔχει τὸν κανόνα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀπὸ ποιά δηλ. βιβλία αὐτὴ ἀποτελεῖται.

Ὑπῆρξε μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἐκκλησίας ὄχι τόσο γιὰ τὴ συγγραφικὴ του δράση, ὅσο γιὰ τὸν ἀδαμάντινο χαρακτήρα του καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Ὑπῆρξε: «ὁ ἡρωϊκώτερος τῶν ἁγίων καὶ

ὁ ἀγιώτερος τῶν ἡρώων». Γιά τοῦτο καί ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος σέ ἐγκώμιό του ἔγραψε:

«Ἐπαινώντας τόν Ἀθανάσιο ἐπαινῶ τήν ἴδια τήν ἀρετή». Γιορτάζεται στίς 18 Ἰανουαρίου καί στίς 2 Μαΐου.

2) Κύριλλος, ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας (370-444).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια καί ἦταν ἀνιψιός τοῦ ἀρχιεπίσκοπου Ἀλεξάνδρειας Θεοφίλου πού διαδέχτηκε στό θρόνο. Ἦταν μέγας θεολόγος, ἀλλά ὀρμητικός στό χαρακτήρα. Πολέμησε τό νεστοριανισμό καί βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν καταδίκη του ὡς πρόεδρος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἔγινε στήν Ἐφεσο τό 431.

Ἐγράψε πολλά συγγράμματα: α) ἐξηγητικά, β) δογματικοπολεμικά, γ) ἀπολογητικά, δ) ὁμιλίες καί ε) ἐπιστολές.

Περίφημη εἶναι ἡ 39η ἐπιστολή του. Ἐκεῖ διδάσκεται ὅτι ὁ Χριστός ἔχει δύο φύσεις πού ἐνώνονται χωρίς σύγχυση, ὀνομάζεται δέ ἡ Παναγία «Θεοτόκος».

Ὁ Κύριλλος διακρίθηκε καί ὡς ρήτορας. Ἀπό τίς ὁμιλίες του ἀξιόλογη εἶναι ἡ «Πρός τήν ἀγία Μαρία», πού ὑπενθυμίζει λίγο τοὺς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου:

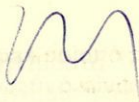
«Νά χαίρεις, Μαρία Θεοτόκε,
τό σεμνό κειμήλιο ὅλης τῆς οἰκουμένης,
ἡ λαμπάδα ἡ ἀσβεστη,
τό στεφάνι τῆς παρθενίας,
τό σκήπτρο τῆς ὀρθοδοξίας,
ὁ ναός ὁ ἀκατάλυτος
τό χωρίο τοῦ ἀχώρητου (Θεοῦ),
ἡ μητέρα καί παρθένος».

Γιορτάζεται στίς 9 Ἰουνίου καί στίς 18 Ἰανουαρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἔγιναν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι;
2. Πῶς ὀνομάζουμε τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων;
3. Ποιές Σύνοδοι ἀσχολήθηκαν μέ τό τριαδικό καί ποιές μέ τό χριστολογικό δόγμα;

23. Οικουμενικές Σύνοδοι Β'

Ἡ «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» διατύπωση καὶ διαφύλαξη τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου, τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τήν Ἐκκλησία σ' ὅλη τήν ἀλήθεια. «Ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 16,13). Ἡ Ἐκκλησία ὡς σύνολο εἶναι ἀλάθητη. Τήν ἀλάθητη διατύπωση καί διακήρυξη τῶν δογμάτων πραγματοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία μέ τίς Οἰκουμενικές Συνόδους.

Οἱ ἐπίσκοποι πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτές, εἶχαν διπλό ἔργο: α) τή διατύπωση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας καί β) τή διαφύλαξή της ἀπό τίς διαστρεβλώσεις τῶν αἰρετικῶν.

Στό ἔργο τους αὐτό τά μέλη τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶχαν ὁδηγό καί ἐμπνευστή τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἀκούγονταν βέβαια στίς συνεδριάσεις τῶν Συνόδων προσωπικές γνώμες, πού δέν ἔβρισκαν ὅλους σύμφωνους. Στό τέλος ὅμως τῶν ἐργασιῶν αὐτά πού ἀποφάσιζαν ἦταν ἡ ἀλήθεια πού φανέρωνε τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἀλήθεια αὕτη γινόταν ἀνεπιφύλακτα δεκτὴ ἀπό ὅλα τά συνοδικά μέλη.

Οἱ συνοδικές ἀποφάσεις καί ἡ ἀποδοχή τους ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων, γιά νά ἐκφράζουν τήν ὀρθή πίστη τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νά στηρίζονται στήν Ἀγία Γραφή καί στήν Ἱερή Παράδοση. Οἱ Οἰκουμενικές δηλ. Σύνοδοι ἐκφράζουν τήν καθολικὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. ἐκεῖνο τό ὅποιο κατὰ τό Βικέντιο ἀπό τό Λερίνο «πανταχοῦ, πάντοτε, ὑπό πάντων ἐπιστεύθη». Οἱ ἀποφάσεις, πού δέν ἦταν σύμφωνες μέ τήν γενικὴ αὕτη πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δέ γίνονταν δεκτές ἀπό τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐχομε παραδείγματα Συνόδων, πού συγκλήθηκαν ὡς Οἰκουμενικές, ἀλλὰ δέν ἀναγνωρίστηκαν ὡς τέτοιες καί οἱ ἀποφάσεις τους δέν ἐφαρμόστηκαν. Ἀκριβῶς γιατί δέν ἐξέφραζαν τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Π.χ. ἡ λεγόμενη «Ληστρικὴ» Σύνοδος στήν Ἐφεσο τό 449, ἡ Σύνοδος τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας τό 1438-1439 κ.ά.

Ἡ σημασία τῶν Συνόδων γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ Ἐκκλησία

είναι σῶμα, τῆς ὁποίας κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ μέλη ὅλοι οἱ πιστοί. Ὡς ὁρατὴ κοινωνία ἀνθρώπων ἢ στρατευμένη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ διοικεῖται μέ τῖς Συνόδους τῶν ἱεραρχῶν τῆς. Ὁ θεσμός αὐτός τῶν Συνόδων ἔχει τὴν ἀρχὴν του στοὺς Ἀποστόλους, πού τό 49 μ.Χ. προκειμένου νά λύσουν τό ζήτημα τῆς εἰσοδοχῆς τῶν ἐθνικῶν στήν Ἐκκλησία μαζεύτηκαν ὅλοι μαζί στά Ἱεροσόλυμα καί μαζί μέ ὅλους τούς χριστιανούς ἔλυσαν τό ζήτημα (βλέπε κεφ. 9).

Οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι εἶναι τό ἀνώτατο διοικητικό, διδακτικό, νομοθετικό καί δικαστικό ὄργανο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀποφάσεις τους πάνω στά ζητήματα πίστεως εἶναι ὑποχρεωτικές γιά τό λαό τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ἐκφράζουν τήν καθολική πίστη τῆς Ἐκκλησίας, καί βοηθοῦν τούς χριστιανούς νά ἐπιτύχουν τή σωτηρία τους. Γι' αὐτό ἔχουν ἀπόλυτο κύρος καί ἐκφράζουν τό ἀλάθητο τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά Οἰκουμενική Σύνοδος ἀσχολεῖται ἀκόμη καί μέ ζητήματα διοικήσεως, λατρείας, χριστιανικοῦ βίου. Ἀκόμη μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς ἀνώτατο ἐκκλησιαστικό δικαστήριο. Ἔτσι ἡ σημασία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων γιά τή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ὁργάνωσή της εἶναι πολύ βασική.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητη;
2. Τί σημαίνουν τά λόγια Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ: «Τίς Συνόδους πού ἔγιναν ἐπικυρώνει ἡ εὐσεβὴς πίστη καί ἡ ὀρθότητα τῶν δογμάτων εἶναι ἐκείνη πού κρίνει τὰς συνόδους»;
3. Τί εἶδους ἐξουσίες ἔχει μιά Οἰκουμενική Σύνοδος;
4. Ποιό εἶναι τό ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στίς Οἰκουμενικές Συνόδους;

24. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἔννοια «Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας»

Πατέρες ἀρχικά ὀνομάστηκαν οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ τῶν πιστῶν. Ἀργότερα καί ὀνομαστοὶ δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας πῆραν αὐτό τό ὄνομα. Τελικά Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ὅσοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἔχουν τά γνωρίσματα α) τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας, β) τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου καί γ) τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναγνώρισεως. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας,

εἴτε μέ τή διδασκαλία τους εἴτε μέ τά συγγράμματά τους, ἔγιναν οἱ φωτεινοί ὁδηγοί ὅλων τῶν χριστιανῶν στά ζητήματα τῆς πίστεως καί τῆς ἠθικῆς.

Οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ καί τῆς ἀλήθειας

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὅπως ἔχει τούς φίλους της ἔχει καί τούς ἐχθρούς της. Τούς πρῶτους μάλιστα αἰῶνες οἱ ἐπιθέσεις κατά τῆς Ἐκκλησίας προέρχονταν ἀπό πολλές πλευρές: Ἰουδαίους, ἐθνικούς, αἰρετικούς κ.ἄ. Τίς ἐπιθέσεις αὐτές ἀντίκρουσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγιναν ἔτσι οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Πατέρες ὅταν ἔγραφαν καί μιλοῦσαν στίς Συνόδους, εἶχαν ὁδηγό τους τήν Ἁγία Γραφή καί τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτούς ἀληθινό ἦταν αὐτό πού πίστευε ἡ Ἐκκλησία καί πού εἶχε πάρει χωρίς διακοπή ἀπό τούς Ἀποστόλους. Ἐτσι ἀπό τά γραφτά τους ἀκούγεται ἡ φωνή τῆς ἀλήθειας, πού ὑπεράσπισαν μέ σταθερότητα καί συνέπεια. Δικαιολογημένα λοιπόν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι στά πρακτικά τους ταυτίζουν τήν πίστη τῶν Ἀποστόλων μέ τήν πίστη τῶν Πατέρων. «Αὕτη εἶναι ἡ πίστη τῶν Πατέρων, αὕτη εἶναι ἡ πίστη τῶν Ὁρθοδόξων, αὕτη εἶναι ἡ πίστη πού στήριξε τήν οἰκουμένη» (Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας).

Οἱ Πατέρες καί ἡ ἐλληνική παιδεία

Πολλοί ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνώρισαν τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ἡ ἐλληνική φιλοσοφία. Ἄλλωστε οἱ περισσότεροι ἦταν Ἕλληνες καί ἐργάστηκαν καί ἔδρασαν μέ τά ὅπλα, πού τούς εἶχε δώσει ἡ ἐλληνική τους μόρφωση καί ἀγωγή. Συνέχισαν λοιπόν μέ τή συγγραφική τους δράση τήν προσφορά στά γράμματα καί στόν πολιτισμό τῶν μεγάλων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀπό τήν πλευρά αὐτή κοντά στόν Πλούταρχο στέκεται ὁ Μ. Βασίλειος ὁ ἀδερφός του Γρηγόριος Νύσσης συγκρίνεται μέ τόν Πλωτῖνο καί τόν Ἰάμβλιλο καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συναγωνίζεται ἐπάξια καί αὐτόν τό Δημοσθένη.

Ἡ προσφορά τῶν Πατέρων στόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο

Ἡ ἀξία ὅμως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δέν ἔγκειται κυρίως στή μορφή τοῦ συγγραφικοῦ τους ἔργου. Δέν τούς θαυμάζουμε ὡς λογοτέχνες καί φιλόσοφους. Κυρίως εἶναι θρησκευτικοί διδάσκαλοι καί ὁδηγοί. Αὐτοί κατανόησαν τήν Ἁγία Γραφή καί τήν ἐρμηνεύουν ὀρθό-

δοξα. "Ετσι διδάσκουν τήν ὀρθή διδασκαλία καί καθοδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στό μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Στή θέση πού παίρνει ἀπέναντι στό Θεό, στόν κόσμο, στήν ψυχή, στό θάνατο, στήν αἰωνιότητα. Βοηθοῦν δηλ. τοὺς χριστιανούς νά ζήσουν καί νά ἐφαρμόσουν τίς χριστιανικές ἀλήθειες. Αὐτές ἄλλωστε τίς ἀλήθειες πρῶτοι αὐτοί τίς ἐξήσαν καί τίς ἐφάρμοσαν καί μέ τίς συγγραφές τους καλοῦν καί ὅλους μας, ἀκόμη καί σήμερα, νά τοὺς ἀκολουθήσουμε. "Ετσι ὁδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στό δρόμο πού τόν φέρνει στό Θεό. Τόν ὁδηγοῦν πρὸς τήν ἀρετή, τήν ἀγιότητα, τή θέωση. Αὕτη εἶναι ἡ πνευματικότητα τῶν Πατέρων καί σ' αὐτό κυρίως ἐγκείται ἡ ἀξία τους, χωρίς νά ξεχνοῦμε ὅτι μέσα στίς σελίδες τους ὑπάρχουν καί κομμάτια πού μποροῦν ἄνετα νά σταθοῦν πλάι στό μεγάλα ἀριστουργήματα τοῦ λόγου καί τῆς διανοήσεως ὅλων τῶν λαῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι τά γνωρίσματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας; Ἐξηγησέ τα μέ δυό λόγια.
2. Γιατί ἡ πίστη τῶν Ἀποστόλων καί ἡ πίστη τῶν Πατέρων ταυτίζονται;
3. Γιατί ἡ μελέτη τῶν Πατέρων εἶναι σήμερα ἀπαραίτητη; Ἐξηγήσε.
4. Μποροῦμε σήμερα νά ἔχουμε τοὺς Πατέρες ὡς ἰδανικά πρότυπα; Γιατί;

25. Πατερικές μορφές Α'

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Μεγάλες μορφές τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ γνωστοί Τρεῖς Ἱεράρχες, δηλαδή ὁ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί Ἰωάννης Χρυσόστομος, γιατί ἦταν ἅγιοι στό βίο καί σπουδαῖοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι. Ἡ Ἐκκλησία μας τοὺς τιμᾷ καί τοὺς τρεῖς μαζί στίς 30 Ἰανουαρίου καί τοὺς θεωρεῖ προστάτες τῆς παιδείας καί τῶν γραμμάτων.

1) Ὁ Μέγας Βασίλειος

Γεννήθηκε στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου περίπου τό 330 καί μεγάλωσε στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, πού θεωρεῖται καί πατρίδα του. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν πολύ θεοφοβούμενη. Ὁ πατέρας του Βασίλειος, ρήτορας (= δικηγόρος) καί δάσκαλος, τόν δίδαξε τά πρῶτα γράμ-

ματα. Ἡ μητέρα του Ἑμμέλεια, θυγατέρα μάρτυρα, καί ἡ γιαγιά του Μακρίνα, ἐπέδρασαν εὐεργετικά πάνω του.

Φοίτησε στίς σχολές τῆς Καισάρειας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τέλος στήν ὀνομαστή φιλοσοφική σχολή τῆς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε συμμαθητές τόν ἀδερφικό του φίλο Γρηγόριο Ναζιανζηνό καί τόν κατόπιν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό τόν Παραβάτη. Στενή φιλία ἔνωνε τό Βασίλειο μέ τό Γρηγόριο. Ἦταν μιά ψυχή σέ δυό σώματα. Καί οἱ δυό ἀγωνίζονταν νά πάρουν ὅσο πιό ἄρτια μόρφωση μπορούσαν. Δυό δρόμους μόνο ἤξεραν. Ὁ ἕνας ὁδηγοῦσε «πρός τοὺς ἱερούς ἡμῶν οἴκους καί τοὺς ἐκεῖσε διδασκάλους», ὁ δέ «πρός τοὺς ἐξωθεν παιδευτάς». Ἔτσι καταρτίστηκε ὁ Βασίλειος στή ρητορική, στή φιλοσοφία, στή γραμματική, στή γεωμετρία, στήν ἀστρονομία, ἀκόμη καί στήν ἰατρική.

Ὅταν ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του, βαπτίστηκε καί σέ λίγο ἐγίνε μοναχός. Προηγουμένως μοίρασε τή μεγάλη του περιουσία στοὺς φτωχοὺς. Ἀποσύρθηκε σέ μιά ἐρημιὰ τοῦ Πόντου καί ἐκεῖ ἀσκήθηκε μελετώντας τό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας συντροφιά τό φίλο του Γρηγόριο.

Τό 362 ἐπιστρέφει στήν Καισάρεια καί χειροτονεῖται διάκονος καί πρεσβύτερος ἀπό τόν ἐπίσκοπο Εὐσέβιο. Αὐτόν διαδέχτηκε στό θρόνο τό 370. Ἐννιά μόλις χρόνια εἶναι ἡ ἐπισκοπική του δράση. Τά χρόνια ὅμως αὐτά εἶναι γεμάτα ἀγῶνες, δραστηριότητα, δημιουργία.

Τρεῖς εἶναι οἱ τομεῖς στοὺς ὁποίους περιστράφηκε ἡ δράση τοῦ Βασιλείου ὡς κληρικοῦ:

α) Ὁ ἀγώνας γιά τήν ὀρθόδοξη πίστη κατά τῶν αἰρετικῶν καί μάλιστα τῶν ἀρειανῶν. Ὅταν κάποτε τόν ἀπειλῆσε ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα Οὐάλεντα Μόδεστος, τοῦ ἀπάντησε: «Φωτιά, μαχαίρι, θηρία καί νύχια (σιδερένια) πού σκίζουν τίς σάρκες, μοῦ προκαλοῦν μᾶλλον εὐχαρίστηση παρά φόβο».

β) Ἡ κοινωνική του δραστηριότητα. Ὅταν τό 368 ξέσπασε μεγάλη πείνα στήν Καισάρεια ὄχι μόνο κινητοποίησε τοὺς πλούσιους νά βοηθήσουν ἐκεῖνους πού εἶχαν ἀνάγκη, ἀλλά ἱδρυσε καί ὀλόκληρο συγκρότημα ἀπό φιланθρωπικά ἱδρύματα, πού εἶχε φτωχοκομεῖο, νοσοκομεῖο, ὀρφανοτροφεῖο καί ἄλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, μιά πραγματική νέα πόλη κοντά στήν Καισάρεια, πού πρὸς τιμὴ του ὀνομάστηκε «Βασιλειάδα».

γ) Ἡ συγγραφική του δράση. Τά πολλά καί ἐκλεκτά ἔργα του διαίρουνται σέ δογματικά, πρακτικά, ὁμιλίες καί ἐπιστολές.

Ἀπὸ τὰ πρακτικά ἀναφέρουμε μιά πραγματεία του «Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Τὴν ἔγραψε γιά νά δείξει

ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά γράμματα ἔχουν προπαρασκευαστική ἀξία γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τονίζει ὅτι ὅταν τὰ διαβάζουμε πρέπει νὰ διαλέγουμε μόνο ἐκεῖνα πού βοηθοῦν στὴν ἀρετὴ. Ἔτσι ὁ χριστιανὸς μιμεῖται τὸν κηπουρό πού κόβει τὰ τριαντάφυλλα, ἀποφεύγοντας τὰ ἀγκάθια, τίς μέλισσες πού ρουφοῦν τὸ νέκταρ ἀπὸ τὰ λουλούδια καὶ τὸν Ὀδυσσεά πού ἔκλεισε τὰ αὐτιά του, γιὰ νὰ μὴ σαγηνευτεῖ ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῶν Σειρήνων. Ἀπὸ τίς Ὀμιλίες του περίφημες εἶναι ἐννία «Εἰς τὴν Ἐξαήμερον» (Δημιουργία), οἱ ἠθικὲς «Περὶ νηστείας», «Περὶ φθόνου», «Περὶ ταπεινοφροσύνης» καὶ ἡ δογματικὴ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός».

Ἡ ζωὴ του ἔσβησε τὴν 1η Ἰανουαρίου τοῦ 379. Εἶχε ἡλικία μόλις 49 ἐτῶν. Γιὰ τὴ σοφία του καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ του ὀνομάστηκε «Μέγας». Ἡ Ἐκκλησία τὸν ὀνόμασε καὶ «Οὐρανοφάντορα», γιατί διαφώτισε τὸ δόγμα τῆς Ἀγίας Τριάδας. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται τὴν ἡμέρα πού πέθανε καὶ στίς 30 Ἰανουαρίου μαζί μέ τοὺς δυὸ ἄλλους, μεγάλους ἱεράρχες, τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο.

2) Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Γεννήθηκε γύρω στὸ 329 στὴν Ἀριανζό, προάστιο τῆς Ναζιανζοῦ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται καὶ Ναζιανζηνός. Γονεῖς του ἦταν ὁ Γρηγόριος πού ἔγινε ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ καὶ ἡ εὐσεβὴς Νόννα, πού τὸν ἀνέθρεψε χριστιανικά.

Σπούδασε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, στὴ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καὶ στὴν Ἀθήνα 6 ὀλόκληρα χρόνια. Κυρίως ἀσχολήθηκε μέ τὴ ρητορικὴ καὶ τὴ φιλολογία.

Ὅταν γύρισε στὴν πατρίδα του, βαπτίστηκε καὶ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια πηγαίνοντας στὸν Πόντο, κοντὰ στὸν ἐπιστήθιο φίλο καὶ συμμαθητὴ του Βασίλειο. Πρεσβύτερος χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸ γέροντα πατέρα του καὶ ἐπίσκοπος ἔγινε ἀπὸ τὸ φίλο του τὸ Μ. Βασίλειο σ' ἓνα μικρὸ χωριό, τὰ Σάσιμα, μὰ ποτὲ δὲν πῆγε ἐκεῖ. Δέ νόμιζε ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν κατάλληλο γιὰ τὴν ψυχρὸσύνθεσή του ἐπειδὴ ἦταν γεμάτο θόρυβο.

Ἀργότερα τὸν κάλεσαν στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ ὀρθόδοξοι πού ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀρειανούς. Σ' ἓνα μικρὸ ναό, τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, ἐκφώνησε τοὺς περίφημους πέντε θεολογικοὺς του λόγους, γιὰ νὰ δείξει τὴ θεότητα τοῦ Λόγου, δηλ. τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ αὐτοὺς ὀνομάστηκε Θεολόγος.

Σὲ λίγο ἀναδείχτηκε ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅταν πέθανε ὁ πρόεδρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού συγκλήθηκε τὸ

Οι ἄγιοι Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Αὐστηροὶ στὸν ἑαυτό τους καὶ κυρτωμένοι ἀπὸ τίς εὐθύνες τοῦ ἀξιώματός τους, μᾶς δείχνουν μὲ τὸ ψηλὸ τους ἀνάστημα τὸ ἄφθαστο ψυχικὸ τους μεγαλεῖο (Τοιχογραφία στὴ μονὴ Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

381, όρίστηκε πρόεδρός της. Μά όταν άμφισβητήθηκε ή έκλογή του, γιά τυπικούς λόγους, δέ δίστασε νά παραιτηθεί καί νά άποσυρθεϊ στήν ιδιαίτερή του πατρίδα, όπου καί πέθανε. Τήν περιουσία του άφησε μέ διαθήκη «εις τήν τών πτωχών διακονίαν».

Ο Γρηγόριος είναι από τούς μεγαλύτερους έκκλησιαστικούς ρήτορες. Τά προοίμια τών λόγων του γιά τό ρυθμό, τήν ώραιότητα καί τό βάθος τών νοημάτων άποτέλεσαν κατόπιν έκκλησιαστικούς ύμνους π.χ. «Χριστός γεννάται, δοξάσατε», «'Αναστάσεως ήμέρα», «Πάσχα Κυρίου Πάσχα», «Πεντηκοστήν έορτάζομεν».

Από τούς σαράντα πέντε λόγους του όνομαστοί είναι ό άποχαιρετιστήριος πού είπε όταν έγκατέλειπε τή Βασιλεύουσα («Συντακτήριος») καί ό «επιτάφιος» στό Μ. Βασίλειο.

Διακρίθηκε καί ως ποιητής. Έγραψε 408 «Έπη» θεολογικά (δογματικά καί ήθικά) καί ιστορικά («Περί έαυτοϋ», καί «περί έτέρων», περίπου 18.000 στίχους. Έγραψε όμως σέ άρχαία γλώσσα, χρησιμοποιώντας τά μέτρα τών άρχαίων Έλλήνων («προσωδία»).

Τέλος, σπουδαίες είναι καί οι έπιστολές του. Σώθηκαν περίπου 240. Τονίζει ότι τρία πρέπει νά είναι τά προσόντα τής καλής έπιστολής: ή συντομία, ή χάρη καί ή σαφήνεια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ό Μ. Βασίλειος θά δεχόταν μέ εύχαρίστηση τό μαρτυρικό θάνατο;
2. Αύτά πού λέει ό Μ. Βασίλειος γιά τά άρχαία έλληνικά γράμματα, ισχύουν γιά άλλα άναγνώσματα; Έξήγησε.
3. «Ειρήνη αγαπημένη, είσαι τό αγαθό πού όλοι έπαινούν, λίγοι όμως τό φυλάνε». Τί σημαίνουν τά λόγια αύτά τοϋ Γρηγορίου Θεολόγου;
4. Σέ τί έμπνέει ένα νέο ή μία νέα τής ηλικίας σου ή ζωή καί ή δράση τών δυό αύτών άγίων;

26. Πατερικές μορφές Β'

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Η ζωή του καί ή δράση του στήν 'Αντιόχεια

Γεννήθηκε μεταξύ τών έτών 344 καί 354 στήν 'Αντιόχεια τής Συρίας. Η μητέρα του 'Ανθούσα έμεινε χήρα σέ ηλικία 20 μόλις χρονών καί άφιέρωσε τή ζωή της στήν άνατροφή τοϋ μονάκριβου παιδιού της.

Τόση ήταν ή ἀρετή της, ὥστε ὁ διδάσκαλος τοῦ Χρυσοστόμου, ἐθνικός ρήτορας Λιβάνιος, νά ἀναφωνήσει: «βαβαί (= πῶ, πῶ!), οἶαι παρά Χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσιν!». Ὁ ἴδιος εἶπε γιά τόν Ἰωάννη ὅτι αὐτόν θά ἀφηνε διάδοχό του στό διδασκαλικό ἀξίωμα, ἐάν δέν ἦταν χριστιανός.

Γιά λίγο διάστημα ὁ Ἰωάννης ἀσκήσε τό ἔργο τοῦ ρήτορα, δηλ. τοῦ δικηγόρου, στήν Ἀντιόχεια. Κατόπιν φοίτησε στή θεολογική σχολή τῆς πόλεως πού εἶχε διευθυντές τό Διόδωρο, τόν κατόπιν ἐπίσκοπο Ταρσοῦ, καί τόν Καρτέριο. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας Μελέτιος τοῦ ζήτησε νά χειροτονηθεῖ ἱερέας, ἀλλά ὁ Ἰωάννης δέν ἐνιωθε τόν ἑαυτό του κατάλληλο γιά τό μεγάλο ἀξίωμα. Γιά νά δικαιολογηθεῖ ἔγραψε τό περίφημο ἔργο «Περί ἱερωσύνης».

Μέ τό θάνατο τῆς μητέρας του ἀποσύρθηκε στήν ἀσκησι γιά ὀχτῶ χρόνια. Ὑστερα δέχτηκε καί ἐγινε κληρικός. Γιά 12 χρόνια ἀνέπτυξε στήν Ἀντιόχεια ἀπαράμιλλη δράση τόσο στόν κηρυκτικό ὅσο καί στόν κοινωνικό τομέα. Ἡ φήμη του ὡς ὑπέροχου ἱεροκήρυκα ἐφθασε ὡς τή Βασιλεύουσα.. Ἡ Ἐκκλησία Ἀντιόχειας τήν ἐποχή αὐτή, χάρι στή δική του φροντίδα, ἔτρεφε 3.000 χήρες καί ὀρφανά καί φρόντιζε πολλούς ξένους, ἀσθενεῖς καί φυλακισμένους.

Ὅταν πέθανε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, φώναξαν παραπλανητικά τόν Ἰωάννη στή Βασιλεύουσα καί ἐκεῖ τόν χειροτόνησαν, παρά τίς ἀντιρρήσεις του, *ἀρχιεπίσκοπο*.

Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ Ἰωάννης ὁργάνωσε τότε ἱεραποστολές στή Γοτθία, στή Σκυθία, στήν Κελτική, στήν Περσία καί στή Φοινίκη. Ἀνέπτυξε μεγάλη θρησκευτική δράση ὡς κήρυκας τοῦ θεοῦ λόγου ἀλλά καί φιланθρωπική. Ζοῦσε ὁ ἴδιος πολύ λιτά καί βοηθοῦσε στήν ἰδρυση νοσοκομείων, γηροκομείων, φτωχοκομείων. Τώρα 7.000 χήρες καί ὀρφανά περιθάλπονται μέ τή φροντίδα του.

Ἡ αὐστηρότητα ὁμως, μέ τήν ὁποία καυτηρίαζε τό κακό ὅπου τό συναντοῦσε, δημιούργησε ἀρκετούς ἐχθρούς. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία καί ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Θεόφιλος. Ὅλοι αὐτοί συνασπίστηκαν, συγκρότησαν μιά Σύνοδο (403) καί τόν ἐξόρισαν. Ἐνῶ ὁμως βρισκόταν στή Βιθυνία καί περίμενε διαταγή γιά νά μετακινηθεῖ σέ μακρύτερο τόπο, ἡ αὐτοκράτειρα, πού εἶχε πάθει ἕνα μικροατύχημα, ἀνακάλεσε τή διαταγή τῆς ἐξορίας του.

Μικρό ὁμως ἦταν τό διάλειμμα τῆς γαλήνης. Σέ λίγο οἱ ἐχθροί του, ὁ Θεόφιλος καί ἡ αὐτοκράτειρα, συνεννοοῦνται. Συνέρχεται μιά νέα Σύνοδος, καί τόν ἐξορίζουν ὀριστικά (404). Στήν ἀρχή ὕστερα ἀπό 70

μέρες όδοιπορίας φθάνει στην Κουκουσό της Ἀρμενίας. Ἐκεῖ ζεῖ μιά τριετία. Ἀναπτύσσει ιεραποστολική καί φιλανθρωπική δράση καί ἀλληλογραφεῖ μέ φίλους του καί συνεργάτες του. Ὑστερα ὅμως ὀρίζεται ὡς νέος τόπος ἡ Πιτυοῦντα τοῦ Πόντου. Μά δέν πρόλαβε νά φθάσει ἐκεῖ. Μετά τρίμηνη ἐξαντλητική πορεία πέθανε στά Κόμανα τοῦ Πόντου, στίς 14 Σεπτεμβρίου 407. Τά τελευταία του λόγια ἦταν: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν, ἀμήν».

Ἀπό τήν Ἐκκλησία τιμᾶται στίς 13 Νοεμβρίου καί στίς 27 Ἰανουαρίου, πού ἐγινε ἡ ἀνακομιδή καί μεταφορά τοῦ λειψάνου του στην Κωνσταντινούπολη καί στίς 30 Ἰανουαρίου.

Ὡς *ρήτορας* ἐκκλησιαστικός εἶναι ἀπαράμιλλος. Γι' αὐτό ἄλλωστε ὀνομάστηκε *Χρυσόστομος*. Ἔχει ἐρμηνεύσει πολλά βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καί ὁλόκληρη σχεδόν τήν Καινή Διαθήκη. Περίφημα εἶναι καί τά ἐπίκαιρα κηρύγματα του ὅπως οἱ 21 ὁμιλίες «*Στούς ἀδριάντες*», πού ἐκφώνησε στην Ἀντιόχεια ὅταν ἦταν πρεσβύτερος, γιά νά παρηγορήσει τούς συμπατριῶτες του, πού περίμεναν τήν ὀργή τοῦ αὐτοκράτορα γιά τό σπάσιμο πού εἶχαν κάνει στίς προτομές του.

Ὀνομαστός εἶναι καί ὁ λόγος του «*Εἰς Εὐτρόπιον*», τόν παντοῦναμο πρωθυπουργό πού ἔχασε τήν εὖνοια τοῦ αὐτοκράτορα καί κατέφυγε ἰκέτης στό ναό, ζητώντας τήν προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτόν δείχνει τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων.

Ἐγράψε ἐπίσης καί *πραγματεῖες* ποιμαντορικές (λόγοι «*Περί ἱερωσύνης*»), παιδαγωγικές, ἠθικές, ἀπολογητικές καί πολλές ἀξιόλογες ἐπιστολές. Ἀπό αὐτές ξεχωρίζουν αὐτές πού ἀπευθύνονται πρὸς τή διακόνισσα Ὀλυμπιάδα καί στόν πάπα Ἰννοκέντιο.

Τό ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου φέρνει καί ἡ *λειτουργία* πού γίνεται κάθε Κυριακή καί γιορτή στην Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες προστάτες τῆς παιδείας

Ἡ κοινή γιορτή τῶν Τριῶν μεγάλων αὐτῶν Πατέρων πού ὀρίστηκε τό 12ο αἰῶνα, γιά νά σταματήσει μιά φιλονικία γιά τό ποιός ἀπό τοὺς τρεῖς εἶναι ὁ μεγαλύτερος, ἀπό τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἐγινε γιορτή τῶν γραμμάτων καί τῆς παιδείας. Γι' αὐτό τήν ἡμέρα αὕτη διδάσκαλοι καί μαθητές πού τοὺς θεωροῦν προστάτες καί ὁδηγούς τοὺς γιορτάζουν καί τιμοῦν τή μνήμη τους.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ									
Όνομα	Πατρίδα	έτος γεννήσ.	Πατέρας	Μητέρα	Σπούδασε στην	Δάσκαλοι	Άξιωμα στην Εκκλησία	έτος θανάτου	τόπος θανάτου
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ	Νεοκαισάρεια Πόντου (Καισάρεια Καππαδοκίας)	γύρω στο 330	Βασίλειος ρητορας δάσκαλος	Ειμμέλεια θυγατέρα μάρτυρα	Καισάρεια ΚΠολη Αθήνα	Βασίλειος Λιβάνιος	ἀρχιεπίσκοπος Καισάρειας 370-379	1 Ιαν. 379	Καισάρεια
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ	Άριανζός (Ναζιανζός) Καππαδοκίας	γύρω στο 329	Γρηγόριος επίσκοπος	Νόννα	Καισάρεια Κ Καισάρεια Π. Αλεξάνδρεια Αθήνα	Καρτέριος Αμφιλόχιος Δίδυμος ο Τυφλός	ἐπίσκοπος Σασιμων 372 ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως 381	γύρω στο 390	Άριανζός
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	Άντιόχεια Συρίας	μεταξύ 344-354	Σεκούνδος ανώτερος αξιωματούχος στη Συρία	Άνθούσα	Άντιόχεια	Άνδραγάθιος Λιβάνιος Διόδωρος Καρτέριος	ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως 397-404	14 Σεπτ. 407	Κόμανα Πόντου

Ἀπολυτίκιο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος,
τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας,
τοὺς μελirρύτους ποταμούς τῆς σοφίας,
τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας,
Βασίλειον τόν μέγαν καὶ τόν Θεολόγον Γρηγόριον,
Σύν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι,
πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἔρασταί
συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν·
αὐτοὶ γάρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιὰ ἦταν τὰ ἐφόδια πού βοήθησαν τόν ἱερό Χρυσόστομο στό πολύπλευρο ἔργο του;
2. Τί θέλουν νά ποῦν τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου; Μᾶς βοηθοῦν καί σέ τί;
3. «Ἡ ἀρετὴ ὅταν δέχεται ἐπιθέσεις γίνεται πιό δυνατὴ καὶ ὅταν τῇ συκοφαντοῦν ἀσφαλιζεται περισσότερο». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου;
4. Γιατί θεοπίστηκε ἡ κοινὴ γιορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν;

27. Πατερικὲς μορφές Γ'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Μεγάλοι θεολόγοι καὶ ἐξαιρετικοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἐπίσης ὁ Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης καὶ ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Ὁ πρῶτος ἐζησε καὶ ἔδρασε τόν 4ο αἰῶνα, ὁ δεύτερος εἶναι ὁ πιό μέγας θεολόγος τοῦ 7ου αἰῶνα. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας γιορτάζονται τόν Ἰανουάριο, στίς 10 ὁ Γρηγόριος, στίς 21 ὁ Μάξιμος.

Γρηγόριος Νύσσης

α) Ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀδερφός τοῦ Μ. Βασιλείου. Γεννήθηκε γύρω στό 335 στὴ Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου. Μετά τὰ πρῶτα γράμματα πού ἔμαθε ἀπὸ τόν ἀδερφό του, τό Μ. Βασίλειο, φοίτησε σέ φιλοσοφικὲς

σχολές της εποχής. Στην αρχή άσκησε τό έργο του ρήτορα καί νυμφεύθηκε τήν ένάρετη Θεοσεβία. Μετά τό θάνατό της αφιερώθηκε στην άσκησι, τήν όποίαν όνομάζει «έμφιλόσοφο βίο». Χωρίς νά θέλει χειροτονήθηκε επίσκοπος στή Νύσσα, πού ήταν μικρή κωμόπολη στό δρόμο μεταξύ Καισάρειας καί Άγκυρας. Άγωνίστηκε πολύ έναντίον τών άρειανών καί έλαβε μέρος σέ πολλές Συνόδους, καθώς καί στην Β' Οίкуμενική, πού έγινε τό 381 στην Κωνσταντινούπολη. Κυρίως όμως διακρίθηκε γιά τίς σοφές συγγραφές του, στίς όποιες τό φιλοσοφικό βάθος ξεπερνά τούς συγχρόνους του μεγάλους Πατέρες, ακόμη καί τό Μ. Βασίλειο καί τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό.

β) Τά έργα του είναι έρμηνευτικά, δογματικά, πρακτικά, λόγοι καί επιστολές.

Άπό τά έρμηνευτικά αναφέρουμε τό «Είς τόν βίον του Μωϋσέως», από τά δογματικά τούς αντίρρητικούς «Πρός Εύνόμιον», «Κατά Απολινάριου», «Κατά Μακεδονιανών» καί τό «Μέγα Κατηχητικό λόγο». Όνομαστά πρακτικά είναι τά «Περί παρθενίας» καί «Είς τόν βίον της όσίας Μακρίνης». Τοϋτο αποτελεί εποικοδομητική βιογραφία της μεγαλύτερης του αδερφής, πού έζησε ως μοναχή καί είναι μιά από τίς άγιες της Έκκλησίας μας (19 Ιουλίου). Οί λόγοι του είναι ποικίλου περιεχομένου. Ξεχωρίζουν οί γιορταστικοί, οί εγκωμιαστικοί καί οί επιτάφιοι. Διασώθηκαν καί 30 από τίς επιστολές του.

γ) Η συμβολή του στή θεολογία καί στή φιλοσοφία. Ό Γρηγόριος έχει έντονη φιλοσοφική διάθεση καί σκέψη διαπνεόμενη από μυστικισμό. Κάτω από τήν επίδραση του Ιουδαίου Φίλωνα καί του νεοπλατωνικού Πλωτίνου δέχεται ότι τό ανθρώπινο πνεύμα μέ τήν άσκησι μπο-

Ό άγιος Γρηγόριος ό Νύσσης (Τοιχογραφία του Φ. Κόντογλου στον άγιο Νικόλαο Άχαρνών, Άθήνα).

ρεῖ νά ἀνυψωθεῖ ἕως τῆ μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πλησιάζει ὅλο καί περισσότερο τὸ Θεό, θεώνεται. Ἡ διδασκαλία του αὐτὴ συναντιέται ἀργότερα πρὸ ἀναπτυγμένη στὰ ἔργα πού φέρνουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Εἶχε μεγάλη ἐπίδραση καί στὴ θεολογία τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής (580-662)

α) *Οἱ ἀγῶνες του.* Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη περίπου τὸ 580 καί μορφώθηκε ἄρτια. Στὴν ἀρχὴ ἦταν γραμματέας τοῦ αὐτοκράτορα Ἡρακλείου, ὕστερα ἐγίνε μοναχός στὴ Χρυσούπολη, πού ἦταν ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα. Ἀναμίχθηκε ζωηρά στὶς συζητήσεις σχετικὰ μὲ τὴν αἵρεση τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὑποστηρίζοντας τὴν ὀρθόδοξη ἀποψη. Γιὰ τὰ φρονήματά του τὸν συνέλαβαν στὴν Ρώμη, ὅπου εἶχε πάρει μέρος στὴ σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (646), ὁδηγήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καί ἐξορίστηκε στὴ Βιζύη τῆς Θράκης καί ἀπὸ κεῖ στὸ Ρήγιο καί τὰ Πέρβερα. Τὸ 662 τὸν μετέφεραν καί πάλι στὴν Κωνσταντινούπολη καί τὸν δίκασε σύνοδος μονοθελητῶν. Τότε τὸν βασάνισαν σκληρὰ μαζί μὲ δυὸ συντρόφους του, πού εἶχαν καί οἱ δυὸ τὸ ὄνομα Ἀναστάσιος. Τοὺς διαπόμπευσαν μέσα στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καί ὕστερα τοὺς ἐξόρισαν στὴν Ἀλανία, πού ἦταν κοντὰ στὴν Κασπία θάλασσα. Ἐκεῖ πέθανε ὁ Μάξιμος τὸ 662.

Ἡ Ἐκκλησία τὸν ἀνακήρυξε ἅγιο καί τὸν ὀνόμασε Ὁμολογητὴ γιὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνες του καί τὰ πολλὰ βασανιστήρια πού δοκίμασε ἐξαιτίας τῆς ὀρθόδοξης πίστεώς του.

β) Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἔγραψε πάρα πολλὰ *συγγράμματα*. Σπουδαῖα εἶναι τὰ *σχόλιά* του στοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ καί προπάντων στὰ ἔργα πού φέρνουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Στὰ *ἐξηγητικά* του ἔργα ἐρμηνεύει δύσκολα γραφικὰ χωρία, χρησιμοποιώντας τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία. Ἐγραψε ἐπίσης *δογματικά* καί *λειτουργικά* ἔργα, ὅπως εἶναι ἡ «Μυσταγωγία», στὴν ὁποία ἐξηγεῖ τὴ θεῖα Λειτουργία, καθὼς καί, ἐπιστολές.

γ) Ἡ *θεολογία* τοῦ ἁγίου Μαξίμου εἶχε ἀρκετὴ ἐπίδραση στοὺς μεταγενέστερους θεολόγους καί ἰδιαίτερα στοὺς μυστικούς. Σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Μαξίμου, σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά γίνει «ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄνθρωπος», δηλ. νά τελειοποιηθεῖ, φθάνοντας ἕως τῆ θέωσης. Τοῦτο ὅμως εἶναι δυνατό νά κατορθωθεῖ μόνο «κατὰ χάριν», ὄχι στὴν οὐσία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σέ τί διαφέρει Γρηγόριος ό Νύσσης από τόν αδερφό του Μ.Βασίλειο;
2. Ποιά ή συμβολή τοῦ Γρηγορίου στή θεολογία καί στή φιλοσοφία;
3. Πώς καταλαβαίνεις τά λόγια τοῦ ἁγίου Μαξίμου:
«Ὁ κτησάμενος τήν ἀγάπην
αὐτόν τόν Θεόν ἐκτήσατο»;

28. Πατερικές μορφές στή Δύση

Γνωρίσματα τῆς θεολογίας τῶν πατέρων τῆς Δύσεως

Ἀπό τόν 4ον αἰώνα ἀκμάζει ή θεολογία στή Δύση. Ἐμφανίζονται μεγάλοι συγγραφεῖς καί σπουδαῖες ἐκκλησιαστικές μορφές.

Τρία ἦταν τά χαρακτηριστικά τῆς θεολογίας τῆς Δύσεως:

α) Ἡ χρησιμοποίηση τῆς λατινικῆς γλώσσας.

β) Οἱ πρακτικές τάσεις.

γ) Τό νομικό πνεῦμα, πού ἦταν καί πνεῦμα τῆς Ρώμης.

Τέσσερις εἶναι οἱ μεγάλες θεολογικές καί ἐκκλησιαστικές μορφές τῆς Δύσεως: Ἀμβρόσιος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστίνος καί ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

α) Ἀμβρόσιος (335-397)

Ὁ Ἀμβρόσιος ἦταν ἐπίσκοπος στά Μεδιόλανα (Μιλάνο). Ἐγινε ἐπίσκοπος ἀπό λαϊκός κατά γενική ἀπαίτηση, γιατί ξεχώριζε στό ἦθος, στό θάρρος, στή μόρφωση καί στά φιλανθρωπικά αἰσθήματα. Τήν περιουσία του τή μοίρασε στους φτωχοῦς. Γιά νά ἐλευθερώσει τούς αἰχμαλώτους πούλησε τά χρυσά ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Δέ δίστασε νά ὑποχρεώσει καί αὐτόν τόν αὐτοκράτορα Μ. Θεοδόσιο νά μετανοήσει δημόσια, γιατί εἶχε διατάξει ἀσυλλόγιστα τή σφαγή πολλῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης. Τήν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας ἀπλωνε ἀκόμη καί στους εἰδωλολάτρες.

Ἐγραψε πολλά ἔργα. Ἀπό αὐτά σπουδαιότερα εἶναι τά ἠθικά καί τό «Περί Ἀγίου Πνεύματος». Πολλοί ὕμνοι του ψάλλονται ἀκόμη στή λατρεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ γιορτή του εἶναι στίς 7 Δεκεμβρίου.

β) Ἱερώνυμος (345-420)

Ὁ Ἱερώνυμος, πολύ μορφωμένος μοναχός καί πρεσβύτερος, μετέφρασε τήν Ἀγία Γραφή στά λατινικά ἀπό τίς πρωτότυπες γλώσσες, τήν Π. Διαθήκη ἀπό τά ἑβραϊκά καί τήν Κ. Διαθήκη ἀπό τά ἑλληνικά. Ἡ μετάφραση αὐτή, πού λέγεται *Βουλγάτα*, δηλ. κοινή, τοῦ λαοῦ, ἀντικατέστησε τήν παλαιότερη λατινική μετάφραση, τήν Ἰταλα, καί ἀποτελεῖ ἕως σήμερα τό ἐπίσημο κείμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς στή Δυτική Ἐκκλησία.

Ἐκτός ἀπό τίς μεταφράσεις πού ἔκαμε, ἔγραψε καί πολλά ἄλλα σπουδαῖα ἔργα στά ὁποῖα φαίνεται ἡ πολυμαθειά του. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στίς 15 Ἰουνίου.

γ) Αὐγουστίνος (345-430)

Εἶναι ἡ μεγαλύτερη θεολογική μορφή τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Γεννήθηκε στή Νουμιδία τῆς Β. Ἀφρικῆς καί μορφώθηκε στήν Καρχηδόνα. Πολλά ὀφείλει στή μεγάλη πίστη τῆς μητέρας του Μόνικας. Ἡ ζωή του, στά νεανικά του χρόνια, ἦταν βουτηγμένη στήν ἁμαρτία καί τήν ἀμφιβολία. Τελικά τόν κέρδισε ἡ Ἐκκλησία χάρι στα δάκρυα καί τίς προσπάθειες τῆς μητέρας του καί τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου.

Μιά μέρα πού περπατοῦσε στόν κήπο τοῦ σπιτιοῦ του στά Μεδιόλανα (Μιλάνο), ἄκουσε μιά παιδική φωνή νά τοῦ λέει: «Πάρε καί διάβασε». Τό μάτι του ἔπεσε σ' ἓνα κομμάτι τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Ὅχι τραπέζια καί μεθύσια, ὄχι ἀκολασίες καί ἀσέλγειες, ὄχι καυγάδες καί ζήλεις· ἀλλά νά ἐνδυθεῖτε τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό καί νά μὴ φροντίζετε γιά τή σάρκα, ἱκανοποιώντας τίς ἐπιθυμίες της» (Ρωμ. 13, 13-14). Ἀμέσως «ὅλο τό σκοτάδι τῆς ἀμφιβολίας τοῦ ἔφυγε». («Ἐξομολογήσεις», βιβλ. η'). Ψυχικά εἶχε μεταστραφεῖ.

Ἀφοῦ βαπτίστηκε, ἀφιερώθηκε στήν προσευχή, στή μελέτη καί στήν ἀσκησι. Ἔτσι μόλις χήρεψε ὁ θρόνος τῆς Ἰππώνας, ὅλοι ζήτησαν καί χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως. Ὡς ποιμενάρχης διακρίθηκε γιά τή φιλανθρωπία του, τήν ἀγάπη του πρὸς τοὺς κληρικούς, γιά τοὺς ἀγῶνες του κατά τῶν αἰρετικῶν καί γιά τήν κηρυκτική καί συγγραφική του δράση.

Ἀπὸ τά ἔργα του περίφημες εἶναι οἱ *Ἐξομολογήσεις*, πού ἐξιστοροῦν τή ζωή του. Σπουδαῖο ἔργο του εἶναι τό «*Περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ*», ὅπου τονίζεται ἡ θεία πρόνοια. Ἐγραψε ἐπίσης ἀντιαιρετικά ἔργα καί πολλές ἐπιστολές.

Ο Αύγουστίνος αντίθετα προς τον Πελάγιο, πού υποστήριζε ότι ο άνθρωπος μπορεί να σωθεί μόνο με τις δικές του δυνάμεις, δεχόταν ότι η σωτηρία είναι δώρο της θείας χάρης. Διατύπωσε δηλ. τη θεωρία του «απόλυτου προορισμού» πού πήραν αργότερα και οι διαμαρτυρούμενοι. Η άποψη του αυτή δεν έγινε δεκτή από την ορθόδοξη Εκκλησία.

Γιορτάζεται μαζί με τον Ιερώνυμο στις 15 Ιουνίου.

δ) Γρηγόριος ο Διάλογος

Ο Γρηγόριος έζησε από τό 540-604. Ήταν πάπας Ρώμης (590-604) και εργάστηκε δραστήρια γιά τόν έκχριστιανισμό τών Άγγλοσαξώνων και τήν ανόρθωση τής Έκκλησίας τής Δύσεως.

Έγραψε τόν «Ποιμαντικό Κανόνα», βιβλίο πού δείχνει τά καθήκοντα τών ποιμένων τής Έκκλησίας και τούς «Διαλόγους» γιά τό βίο και τά θαύματα τών Ιταλών άσκητών. Από αυτό τό βιβλίο πήρε και τό έπωνυμο «Διάλογος».

Άλλοι σπουδαίοι συγγραφείς τής περιόδου αυτής είναι Ιλάριος ό Πικταβίου (Πουατιέ), ό Ρουφίνος, ό πάπας Ρώμης Λέοντας Α' (440-461) και ό μοναχός Διονύσιος ό Μικρός, πού καθόρισε τή χρονολογία πού έχουμε μέ κέντρο τή Γέννηση του Χριστού. Μόνο πού όρισε ότι τό γεγονός αυτό έγινε τό 753 από τήν κτίση τής Ρώμης αντί γιά τό όρθό 749.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Θυμάσαι από τήν Έκκλ. Ιστορία παρόμοια διαγωγή μέ τή στάση του Άμβροσίου απέναντι στους ισχυρούς;
2. Τί είναι ή Βουλγάτα;
3. «Ανήσυχη είναι ή καρδιά μας, Θεέ μου, ως τή στιγμή πού θά αναπαυθεί σε Σένα». Τί θέλει νά πει ή φράση αυτή του Αύγουστίνου;

29. Μοναχισμός

Τό άσκητικό πνεύμα στήν Έκκλησία

Στήν άρχαία Έκκλησία μερικοί χριστιανοί θέλησαν νά ζήσουν μιά ζωή ολοκληρωτικά αφιερωμένη στό Θεό. Έκαναν συχνότερες προσευχές, νήστευαν, δέ δημιουργούσαν οικογένεια.

Ὁ ὁσιος Σισώης. Σκυμμένος πάνω στόν τάφο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀναλογίζεται τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καί τή φευγαλέα κοσμική δόξα (Τοιχογραφία στή μονή Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

Ἀπό τόν 3ον αἰώνα ζήτησαν νά ἐπιτύχουν αὐτή τήν ἀφιέρωση μέ τή μόνωση μακριά ἀπό τόν κόσμο. Γι' αὐτό ἔφυγαν στίς ἐρημιές καί ὀνομάστηκαν ἀναχωρητές καί ἐρημίτες. Ζοῦσαν μοναχοί σέ σπηλιές, σέ καλύβες, σέ μοναχικά κελιά. Μέ αὐτό τόν τρόπο μπορούσαν νά ἀφοσιωθοῦν στήν προσευχή, νά ἀσκηθοῦν στήν ἀρετή, νά πετύχουν καλύτερα τήν ἐπικοινωνία τους μέ τό Θεό.

Ἡ ἐμφάνιση καί ἐξάπλωση τοῦ μοναχισμοῦ

Πολλές φορές κοντά σέ ἕναν ὀνομαστό ἀσκητή – μοναχό πήγαιναν καί ἔμεναν μερικοί θαυμαστές του. Ἔτσι σχηματίζονταν μοναχικοί συνοικισμοί γύρω ἀπό τήν καλύβα ἐνός γέροντα ἢ ἀββά (= πατέρα). Αὐτοί οἱ μοναχικοί συνοικισμοί λέγονταν *λαῦρες*.

Πατέρας τῆς μοναχικῆς ζωῆς θεωρεῖται ὁ Μέγας Ἀντώνιος, πού

Ο ἅγιος Ἀντώνιος. Κουβαλᾶ πάνω του ὅλη τὴν τραχιά ζωὴ τοῦ ἀσκητῆ: τὴν ἀγρύπνια, τὴν ἀσκησι, τὴν νηστεία. Τὰ μάτια του, βυθισμένα στὶς κόγχες τους, ἀκτινοβολοῦν τὴν ἀναστάσιμη χαρὰ πού πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ του (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 16ος αἰ.).

ήταν υπόδειγμα άσκητῆ. Ὁργανωτῆς τῆς ὁ ἅγιος Παχώμιος καί νομοθέτης τῆς ὁ Μέγας Βασίλειος. Αὐτός καθόρισε τίς διατάξεις, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες πρέπει νά ζοῦν οἱ μοναχοί, γιά νά ανταποκρίνονται καλῶς στό ἔργο τους.

Μερικές ἀπό τίς σπουδαῖες αὐτές μοναχικές μορφές θά δοῦμε ἀπό πῶς κοντά.

Μέγας Ἀντώνιος (251-355)

Γεννήθηκε στό χωριό Κομά τῆς Αἰγύπτου. Δέν εὐτύχησε νά μάθει γράμματα. Αὐτό ὅμως δέν τόν ἐμπόδισε νά γνωρίσει τέλεια τήν Ἀγία Γραφή καί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν μιά Κυριακή ἄκουσε τό Εὐαγγέλιο πού ἔλεγε «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καί δός πτωχοῖς... καί δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι» (Ματθ. 19, 21), μοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχοῦς καί ἐγένε ἀσκητής.

Στήν ἔρημο ἐζῆσε εἴκοσι ὁλόκληρα χρόνια. Ἐτρῶγε πολύ λιτά καί ὁλόκληρες νύχτες περνοῦσε μέ τήν προσευχή. Ἡ φήμη του ὡς ἀγίου καί θαυματουργοῦ διαδόθηκε πολύ καί δέν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι πού ἐρχονταν νά ζήσουν κοντά του ὡς μοναχοί. Γι' αὐτό ὁ βιογράφος του Μ. Ἀθανάσιος γράφει ὅτι «ἡ ἔρημος ἐγένε πολιτεία μοναχῶν» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 14).

Δυό φορές ἦρθε ὁ ἅγιος ἀπό τήν ἔρημο στήν Ἀλεξάνδρεια. Τή μιά στό διωγμό τοῦ Μαξιμίνου τό 311 καί τή δεύτερη τό 335, γιά νά δυναμώσει τούς ὀρθοδόξους στόν ἀγώνα τους ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν.

Ὅταν κάποτε τοῦ ἔγραψε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἔλεγε: «μή θαυμάζετε, ἐάν ὁ βασιλιάς γράφει σέ μᾶς, γιατί καί αὐτός εἶναι ἄνθρωπος· πῶς θαυμαστό εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἔγραψε τό νόμο Του καί μέ τόν ἴδιο τό Γίό Του μᾶς μίλησε» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 81).

Πέθανε σέ πολύ προχωρημένα γεράματα, 105 ἐτῶν, ὕστερα ἀπό μιά ζωῆ ἀφιερωμένη στήν προσευχή καί στήν ἀσκησι.

Παχώμιος (280-346)

Ὁ Παχώμιος ἦταν μαθητής τοῦ ἀναχωρητῆ Παλαίμωνα καί ἱδρυσε τό πρῶτο κοινόβιο μοναστήρι σέ ἓνα χωριό τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου, τό Ταβεννίσι. Οἱ μοναχοί ζοῦσαν ὅλοι μαζί κάτω ἀπό τήν διευθύνση τοῦ ἡγουμένου καί εἶχαν ὁμοιόμορφη ἐνδυμασία. Τό σύστημα αὐτό εἶχε καταπληκτική διάδοσι. Ἰδρύθηκαν ἀκόμα δέκα μοναστήρια, ἀπό τὰ ὁποῖα δυό γυναικεῖα, πού διευθύνονταν ἀπό τήν ἀδερφή τοῦ Παχωμίου τή Μαρία. Ἐταί 7000 μοναχοί ἐζῆσαν κάτω ἀπό τίς ὁδηγίες τοῦ Παχωμίου. Οἱ κατευθύνσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρὸς τούς μο-

Τό ὄραμα τοῦ ἁγίου Παχωμίου. Ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ μέ μοναχικό ἐνδύμα ἐκθειάζει τό μοναχικό βίο δείχνοντάς τόν ἅγιο τό κουκούλι πού φορεῖ στό κεφάλι του (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αἰ.).

ναχοὺς περιλαμβάνονται στὸν «Κανόνα», πού ὁ ἴδιος ἔγραψε στήν κοπτική, δηλ. τὴν αἰγυπτιακὴ γλῶσσα.

Μερικὲς ἀπὸ τίς διδασκαλίες του: «Νά ἀγαπᾶτε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νά τοὺς κάνετε τό δοῦλο». «Νά φροντίζεις γιὰ τοὺς ἀρρώστους σάν τὸν ἑαυτὸ σου».

Ἰσιδωρος ὁ Πηλουσιώτης (350-437)

Ἐνα λαμπρὸ στολίδι τοῦ μοναχικοῦ κόσμου, πού βοήθησε στήν καλυτέρευση τοῦ μοναχικοῦ βίου, εἶναι ὁ Ἰσιδωρος. Ὀνομάζεται Πηλουσιώτης, γιατί γεννήθηκε, ἔδρασε καὶ μόνασε στό ἀρχαῖο Πηλούσιο τῆς Κάτω Αἰγύπτου. Ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου. Μολοντί ἀγωνίστηκε κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, συγκράτησε ὅμως τὸν ἀντίπαλό του Κύριλλο Ἀλεξανδρείας ἀπὸ ἀκρότητες καὶ προσπάθησε νά συμβιβάσει τὴ διάστασή του μέ τὸν Ἰωάννη, πατριάρχη τῆς Ἀντιόχειας.

Ἀσκητές στην ἔρημο. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν κοίμησιν τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου (Τοιχογραφία στὴ μονὴ ἁγίου Νικολάου Ἀναπαυσά Μετεώρων, 16ος αἰ.).

Σώθηκαν 2000 ἐπιστολές πού ἔστειλε σέ διάφορα πρόσωπα: κληρικούς, αὐτοκράτορες, ἄρχοντες, μοναχοὺς, γιατροὺς κ.ἄ. Οἱ ἐπιστολές του, πού διακρίνονται γιὰ τὸ ὕφος τους, τὴ σαφήνεια καὶ τὴ συντομία τους, ἀξίζει καὶ σήμερα νὰ διαβάζονται. Φανερώνουν τὴ μεγάλη γνώση τοῦ Ἰσιδώρου ἐπάνω στὴν Ἀγία Γραφή καὶ τοὺς Πατέρες, μᾶς δίνουν μιὰ ζωερὴ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μᾶς διδάσκουν τὸ γνήσιο χριστιανικὸ ταπεινὸ φρόνημα.

Ὁ Ἰσιδωρος εἶναι ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ γιορτάζεται στίς 4 Φεβρουαρίου.

Ὁ μοναχισμὸς στὴ σημερινή Ἐκκλησία καὶ στὸ σύγχρονο κόσμo

Οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τότε ἕως σήμερα πρόσφεραν καὶ προσφέρουν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴν Ἐκκλησία. Ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ καλύτεροι στρατιῶτες τῆς Ἐκκλησίας. Βέβαια ἡ κύρια ἀπασχόλησή τους, ἦταν καὶ εἶναι ἡ προσευχή. Προσεύχονται γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσεύχονται γιὰ τοὺς συνανθρώπους τους, προσεύχονται γιὰ

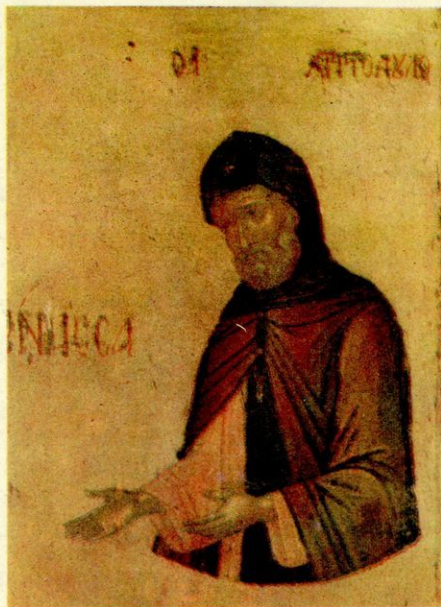
αυτούς τους ίδιους. Παράλληλα όμως άλλοι από αυτούς έγιναν ιεραπόστολοι και κήρυξαν τό Χριστιανισμό σέ λαούς βάρβαρους (Κύριλλος και Μεθόδιος), άλλοι αγωνίστηκαν γιά τήν πίστη κατά τών αίρέσεων και τών αλλοδόξων (Ίωάννης Δαμασκηνός, Θεόδωρος ό Στουδίτης, Νίκωνας ό Μετανοείτε), άλλοι ίδρυσαν περίφημα μοναστήρια, φρούρια άληθινά τής πίστεως και όχυρά τής Όρθοδοξίας (Άθανάσιος ό Άθωνίτης, Άθανάσιος ό Μετρωρίτης, Χριστόδουλος τής Πάτμου). Πολλά μοναστήρια έγιναν κέντρα αντιγραφής χειρογράφων και έτσι μάς διέδωσαν άρχαία βιβλία πού θά χάνονταν.

Άλλα καλλιέργησαν τίς έκκλησιαστικές τέχνες, όπως τήν άγιογραφία και τή μικροτεχνία. Άλλοι πάλι ύπήρξαν θρησκευτικοί διδάσκαλοι και όδηγοί του λαού και όδήγησαν αυτόν σέ δύσκολα χρόνια γιά νά μήν απομακρυνθει από τίς ζωηφόρες πηγές τής Άγίας Γραφής και τής Ίερής Παραδόσεως, όπως ό Κοσμάς ό Αίτωλος, πού ίδρυσε σχολεία και σταμάτησε τόν άφελληνισμό πολλών έπαρχιών τής πατρίδας μας και ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης, πού μέ τά θρησκευτικά του βιβλία φωτίσε τό σκότος τής δουλείας και καλλιέργησε πνευματικά τόν όρθόδοξο λαό.

Και σήμερα από τους μοναχούς ή Έκκλησία παίρνει τά πιο σπουδαία στελέχη της. Μέ αυτούς επανδρώνει τίς πιο ύπεύθυνες και έπιτελικές θέσεις της. Από αυτούς μπορεί νά βρει άντρες πού θά αναλάβουν άπερίσπαστοι θυσίες γιά τίς δύσκολες άποστολές της, στό κήρυγμα, στην ιεραποστολή, στην κοινωνική πρόνοια, στους άγώνες έναντίον τών αίρετικών, στην έποικοδομή και στό πνευματικό ανέβασμα του λαού του Θεού, δηλ. τής Έκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές είναι οι μορφές του μοναχικού βίου;

Ό όσιος Χριστόδουλος (Εικόνα στή μονή Θεολόγου Πάτμου, 16ος αϊ.).

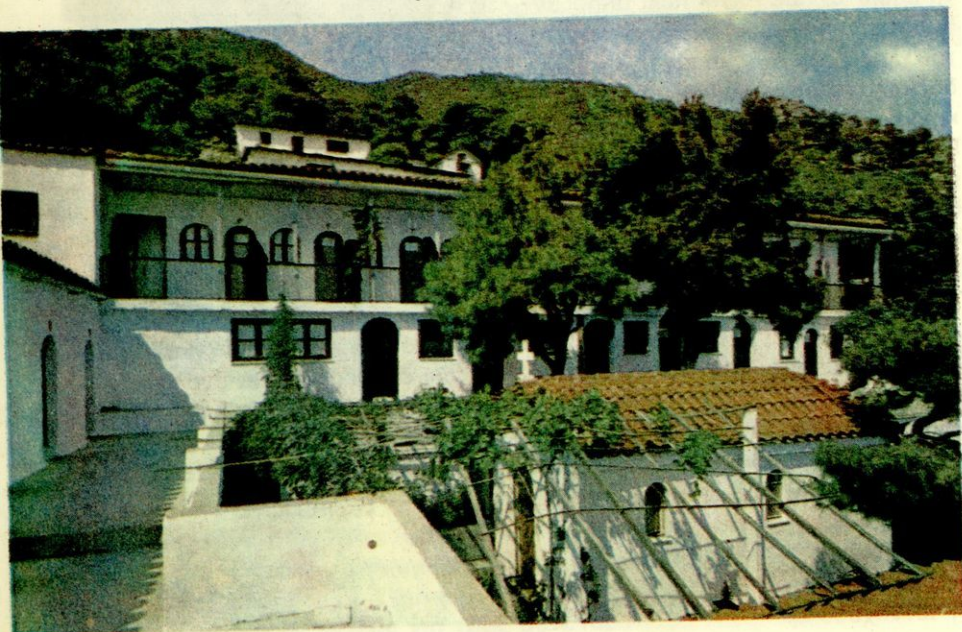
2. Ποιά είναι η προσφορά τῶν μοναχῶν στήν κοινωνία καί στήν Ἐκκλησία;
3. «Ἡ μόρφωση εἶναι στολίδι στά χρόνια τῆς εὐτυχίας καί λιμάνι στά χρόνια τῆς δυστυχίας» (Γ', 374). Πῶς καταλαβαίνεις τά λόγια αὐτά τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη;

30. Ἡ ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στό κόσμο

Κλῆρος καί λαός

Εἶδαμε σέ προηγούμενο μάθημα (ἀριθμ. 10) ὅτι ὁ λαός τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖται ἀπό δυό σώματα: τούς κληρικούς δηλ. αὐτούς πού ἔχουν ἱερατικά καθήκοντα καί δικαίωματα, ὅπως ἦταν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καί οἱ διάκονοι, καί τούς λαϊκοῦς. Οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται κληρικοί ἢ ἱερός κλῆρος, γιατί ὡς ἀποκλειστικό τους προορισμό, ὡς κλῆρο τους, ἔχουν τήν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας καί ἀναλαμβάνουν τό ἀξίωμά τους μέ χειροτονία ἐπισκοπική.

Μονή οἰοῦ Παταπίου στό Λουτράκι.

Ἡ συνοδικότητα

Ἡ Ἐκκλησία ἔλυνε πάντοτε τὰ προβλήματα πού τήν απασχολοῦσαν μέ τίς Συνόδους. Εἶδαμε ὅτι καί οἱ Ἀπόστολοι μέ τήν Ἀποστολική Σύνοδο ἔλυσαν τό ζήτημα τῆς προσελεύσεως τῶν ἐθνικῶν στοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατά τό 2ο αἰῶνα οἱ πλησιόχωροι ἐπίσκοποι ἔλυναν τὰ προβλήματα πού τούς απασχολοῦσαν σέ κοινές συνάξεις. Αὐτές ἦταν οἱ *τοπικές Σύνοδοι*.

Ἀπό τόν 3ο αἰῶνα συγκροτοῦνται οἱ *ἐπαρχιακές Σύνοδοι*. Οἱ ἐπίσκοποι δηλ. μιᾶς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, πού ἦταν μεγάλη διοικητική περιφέρεια, συνέρχονται σέ κοινή συνέλευση δυό φορές τό χρόνο μέ τήν προεδρία τοῦ μητροπολίτη καί ἀποφασίζουν γιά τὰ ζητήματα πού τούς απασχολοῦν.

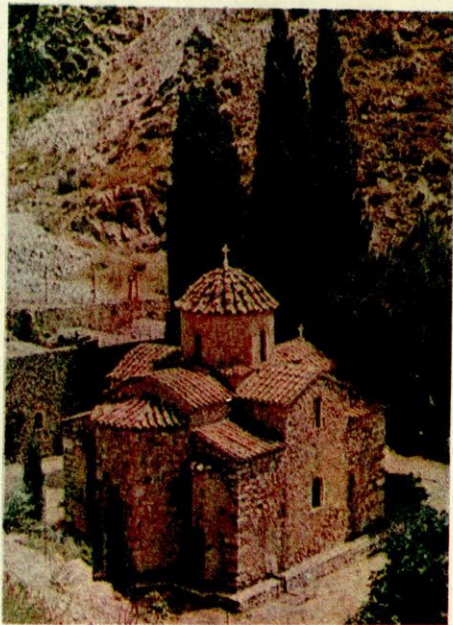
Ἀπό τόν 4ο αἰῶνα συγκαλοῦνται μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους οἱ *Οἰκουμενικές Σύνοδοι*, πού εἶναι ὅπως εἶδαμε, συνελεύσεις τῶν ἐπισκόπων ὅλης τῆς τότε χριστιανικῆς οἰκουμένης καί ἀποτελοῦν τό ἀνώτατο ὄργανο διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Μονή ἀγίου Ἰωάννη-Καρέα (11ος αἰ.).

Διαμόρφωση τῆς διοικήσεως

Σάν πρόεδρος τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων, ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας (μητροπόλεως), πού ὀνομάστηκε μητροπολίτης ἐπίσκοπος καί ἔπειτα μόνο *μητροπολίτης*, πῆρε μεγαλύτερη ἀξία καί τιμή ἀπό τούς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας. Ἐπέβλεπε ἐπίσης νά τηρηθοῦν οἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς. Ἔτσι ἐνῶ ἦταν ἴσος πρὸς τούς ἄλλους σιγά-σιγά ἔγινε «πρῶτος μεταξύ ἴσων».

Ἀλλά καί μεταξύ τῶν μητροπολιτῶν ἔγινε κάποια διάκριση. Οἱ μητροπολίτες τῶν μεγάλων πόλεων, ὅπως ἦταν ἡ Ρώμη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Καρχηδόνα, ἡ Ἔφεσος, ἡ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης, πού ἦταν κέντρα μεγάλων διαμερι-

Μονή ἁγίου Παύλου (Ἅγιο Ὄρος).

σμάτων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καί ἀργότερα ἡ Κωνσταντινούπολη ξεχώρισαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καί ὀνομάστηκαν στὴν ἀρχὴ «ἐξαρχοί» ἢ «ἀρχιεπίσκοποι».

Τά Πατριαρχεῖα

Ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ὀνομάστηκαν πατριάρχες. Ἔτσι διαμορφώθηκαν τὰ πέντε Πατριαρχεῖα ὡς οἱ ἀνώτατες ἐκκλησιαστικὲς διοικητικὲς ἀρχές.

Ἡ διαμόρφωσή τους ἀκολούθησε τὴν πολιτικὴ σημασία τῶν μεγάλων πόλεων. Ἔτσι πρῶτο στὴ σειρὰ θεωροῦσαν τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Ρώμης, τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, πού καί ἀπὸ τὸ 3ο αἰῶνα ξεχωρίζει πάνω ἀπὸ τίς ἄλλες ἐπισκοπές. Ὁ ἀρχιερέας τῆς Ρώμης ὀνομαζόταν πάπας. Δεύτερο ἦταν τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας πρωτεύουσας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, στὸ ὁποῖο ἡ Β' καί κατόπιν ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἔδωσε τὴν ἴδια

Ο Μυστικός Δείπνος (Τοιχογραφία στη μονή Μεγίστης Λαύρας, Άγιο Όρος).

μέ την Ρώμη ἐκκλησιαστική τιμή. Τρίτο Πατριαρχεῖο ἦταν τῆς Ἀλεξανδρείας καί τέταρτο τῆς Ἀντιόχειας. Τελευταῖο χρονικά ἔρχεται τό Πατριαρχεῖο τῶν Ἱεροσολύμων, πού μόλις ἀπό τήν Δ΄ Οἰκουμένηκή Σύνοδο (451) ἀναγνωρίστηκε ὡς Πατριαρχεῖο.

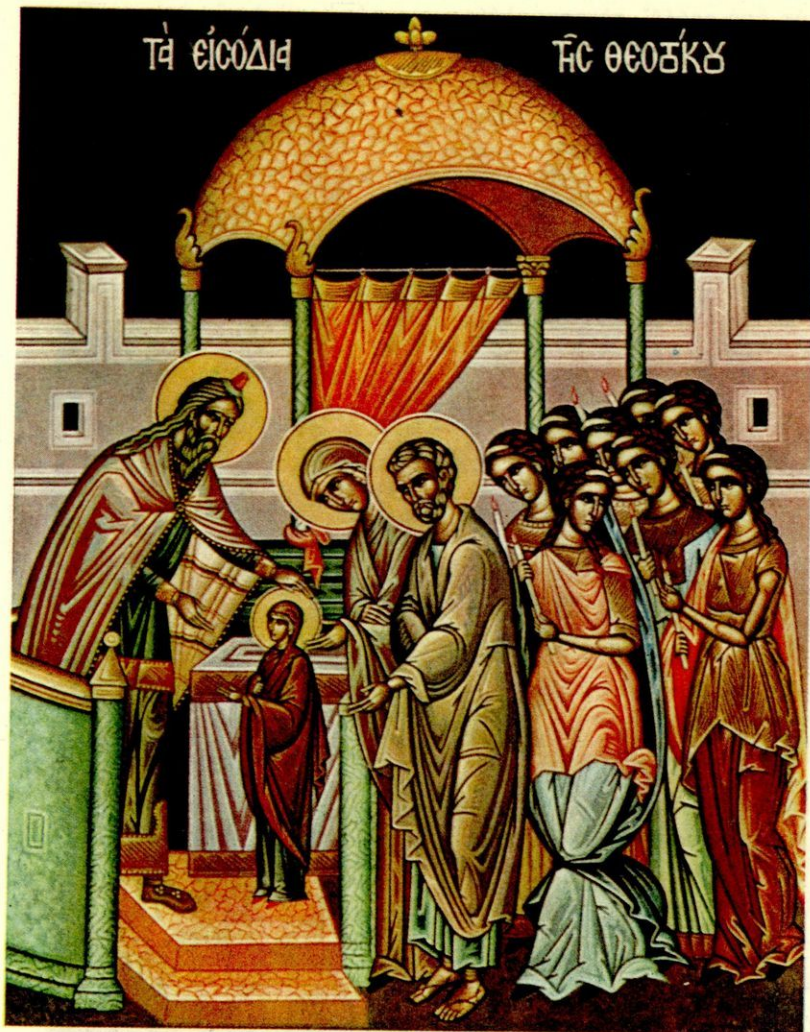
Διαμόρφωση τοῦ ἑβδομαδιαίου ἡμερήσιου γιορταστικοῦ κύκλου καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους

Τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπῆρξε τό κέντρο τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἀπό τίς πρώτες ἡμέρες τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο χωρίστηκε ἀπό τίς ἀγάπες καί γινόνταν τό πρῶτό τῆς Κυριακῆς καί τίς γιορτές. Ἔτσι ἡ σπουδαιότερη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας γινε ἡ Κυριακή. Σέ μερικές πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ὅμως γιορταζόταν καί τό Σάββατο. Ἐπίσης ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευή ξεχωρίστηκαν ὡς ἡμέρες νηστείας καί ἀναμνήσεως τοῦ σταυρικοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Ἀργότερα καί οἱ ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας ἀφιερώθηκαν σέ διάφορους ἁγίους. Ἔτσι ἡ Δευτέρα ἀφιερώθηκε στούς ἀγγέλους, ἡ Τρίτη στούς μάρτυρες καί τούς νεκρούς. Αὐτός εἶναι ὁ ἑβδομαδιαῖος γιορταστικός κύκλος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπό ἐπίδραση τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας οἱ χριστιανοί προσεύχονταν τό πρῶτό καί τό βράδυ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη τίς κύριες ὥρες τῆς ἡμέρας τίς εἶχαν διακρίνει ὡς ὥρες προσευχῆς. Ἔτσι ἰδίως στό μοναστήρια δημιουργήθηκε ἕνας ἡμερήσιος κύκλος προσευχῆς, πού περιλάμβανε τόν ἑσπερινό, πού γίνεται κατά τή δύση τοῦ ἡλίου, τό ἀπόδειπνο, πού ἀκολουθεῖ μετὰ τό βραδινό φαγητό, τό μεσονυκτικό πού γίνεται πολύ πρῶτό, τόν ὄρθρο, τήν α΄ ὥρα πού ἀντιστοιχοῦσε μέ τίς 7 τό πρῶτό, τήν γ΄ ὥρα δηλ. 9 τό πρῶτό, τήν ς΄ ὥρα πού ἦταν τό μεσημέρι καί τήν θ΄ ὥρα δηλ. στίς 3 τό ἀπόγευμα. Ἐάν σ΄ αὐτά προσθέταμε τή θεία Λειτουργία πού γίνεται τίς γιορτάσιμες ἡμέρες καί τίς προσευχές τοῦ τραπεζιοῦ, μεσημέρι καί βράδυ, ἔχουμε τόν ἡμερήσιο κύκλο τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὑπάρχει καί ἕνας τρίτος γιορταστικός κύκλος. Αὐτός εἶναι ἐτήσιος καί ἀποτελεῖ τό ἐκκλησιαστικό ἔτος. Καθιερώθηκαν, δηλ. γιορτές, στίς ὁποῖες θυμόμαστε καί γιορτάζουμε τά μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καί τῶν ἁγίων.

Οἱ γιορτές πού ἀναφέρονται στό Χριστό λέγονται δεσποτικές καί χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες: α) τίς ἀκίνητες καί β) τίς κινητές. Οἱ ἀκίνητες ἔχουν ὡς κορυφαία τά Χριστοῦγεννα (25 Δεκεμβρίου). Οἱ κινητές, πού δέν ἔχουν σταθερή ἡμερομηνία κάθε χρόνο, ἔχουν τό Πάσχα ὡς ἀφετηρία.

Τά Εισόδια τῆς Θεοτόκου

(Εικόνα τοῦ Β. Λέπουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βροστώνης, 1968).

Οἱ γιορτές πρὸς τιμὴ τῆς Παναγίας λέγονται *θεομητορικές*. Οἱ κυριότερες εἶναι: ὁ Εὐαγγελισμὸς (25 Μαρτίου), ἡ Κοίμησις (15 Αὐγούστου), τὰ Γενέθλια (8 Σεπτεμβρίου) καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου).

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου
(Ἅγιο Ὅρος, μονὴ Μεγίστης Λαύρας, 16ος αἰ.).

Πρός τιμή τῶν ἀγίων ὑπάρχουν πολλές γιορτές. Ἄλλες ἀπό αὐτές γιορτάζονται ἐπισημότερα μέ ἐκκλησιαστική ἀκολουθία καί ἀργία, ὅπως οἱ δεσποτικές καί θεομητορικές γιορτές, καί ἄλλες πιό ἀπλά.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιά βάση διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία; Ποιό ἀπό τά πολιτεύματα ὑπενθυμίζει ἡ ἀρχή αὐτή;
2. Τί διαφέρει ἓνας μητροπολίτης ἀπό ἓναν ἐπίσκοπο;
3. Γιατί τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων δέν εἶναι πρῶτο στήν τάξη μεταξύ τῶν ὀρθόδοξων Πατριαρχείων, ἀφοῦ στήν πόλη αὐτή ἔδρασε καί σταυρώθηκε ὁ ἱδρυτής τῆς Ἐκκλησίας;
4. Ὁ κοινός χριστιανός, πού δέν εἶναι ἱερέας ἢ μοναχός, ἔχει ἡμερήσιο κύκλο προσευχῶν; Ἐξηγήσε.

31. Ἡ ἱεραποστολή

Ἡ σημασία τῆς ἱεραποστολῆς, ὅπως τήν εἶδε ἡ Ἐκκλησία

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη» καί «κηρύξατε τό εὐ-αγγέλιο πάσῃ τῇ κτίσει» ἦταν ἡ ἐντολή τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἀποστόλους (Ματθ. 28, 19, Μάρκ. 16, 15). Τήν ἐντολή αὐτή ἀκολούθησε πάντοτε ἡ Ἐκκλησία. Τόσο οἱ ἡγέτες τῆς ὁσο καί τά ἀπλά μέλη τῆς φρόντιζαν ὥστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νά διαδίδεται ὅσο τό δυνατό περιο-σότερο.

Ἱεραποστολική δράση στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική

Στή μετά τόν 4ο αἰῶνα ἐποχή διαδίδεται τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγε-λίου ὄχι μόνο στοὺς πληθυσμούς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πού δέν εἶ-χαν ἀκόμη γίνεи χριστιανοί, ἀλλά καί στοὺς διάφορους λαούς τῆς Εὐ-ρώπης (Γότθους, Μοραβούς, Βοημούς, Βουλγάρους, Χαζάρους, Σέρ-βους, Οὐγγρους καί Ρώσους), τῆς Ἀσίας (Λαζοῦς, Τζάνους, Πέρσας, Ἰνδοῦς, Κινέζους) καί τῆς Ἀφρικῆς (Αἰθίοπες).

Ἱεραποστολικές μορφές

Στήν ὁργανωμένη αὐτή προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας νά φέρνει τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου σέ κάθε κατεύθυνση τοῦ κόσμου ξεχωρίζουν μερικές μορφές:

Γρηγόριος ὁ Φωτιστής († 325). Ἦταν Ἀρμένιος εἰδωλολάτρης. Μικρὸς ἐξέφυγε τὴν ὀργή τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτη, κατέφυγε στὴν Καισάρεια ὅπου βαπτίστηκε καὶ πῆρε χριστιανικὴ ἀνατροφή. Γύρισε στὴν πατρίδα του γεμάτος φλόγα καὶ ἱεραποστολικό ζῆλο. Κατόρθωσε νὰ γυρίσει στὴ νέα πίστη τὸν ἀπάνθρωπο βασιλιᾶ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια καὶ ὕστερα κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλη τὴν Ἀρμενία κάνοντας χριστιανούς τοὺς περισσότερους κατοίκους της. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀπόστολος τῶν Ἀρμενίων καὶ ὀνομάστηκε φωτιστής.

Τὸ ἔργο του συνέχισαν οἱ ἀπόγονοί του Νερσῆς, Ἰσαάκ ὁ Μέγας καὶ πρό πάντων ὁ Μεσρὼπ πού ἐφεῦρε τὸ ἀρμένικο ἀλφάβητο καὶ μετέφρασε τὴν Ἀγία Γραφή στὰ ἀρμένικα.

Φρουμέντιος. Στὴν Ἀβησσυνία κηρύχτηκε τὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸν εὐγενὴ Φρουμέντιο καὶ τὸν ἀδερφό του Αἰδέσιο. Αὐτοὶ εἶχαν πιαστεῖ αἰχμάλωτοι καὶ κατόρθωσαν νὰ διδάξουν τὴ χριστιανικὴ πίστη στοῦ λαοῦ

Ἡ κοίμησις τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου (Τοιχογραφία σὲ παρεκκλήσι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

πού ήταν ειδωλολατρικός. Ὁ Φρουμέντιος ἔγινε παιδαγωγός τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Αἰζανά. Ἀργότερα χειροτονήθηκε ἀπό τὸ Μ. Ἀθανάσιο ἐπίσκοπος Ἀξώμης.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὑπῆρξε δραστήριος ὀργανωτὴς ἱεραποστολῶν. Ὄταν πληροφορήθηκε ὅτι ἡ Φοινίκη βρισκόταν ἀκόμη στὸ ειδωλολατρικὸ σκοτάδι, ὀργάνωσε ἱεραποστολική ομάδα πού τὴν ἀποτελοῦσαν μοναχοὶ καὶ τὴν ἐφοδίασε μὲ χρήματα πού μάζεψαν πλούσιες γυναῖκες. Γιά τὴν ἐνίσχυση τῆς ἱεραποστολῆς αὐτῆς φρόντιζε ἀκόμη καὶ ὅταν ἦταν ἐξόριστος στὴν Κουκουσό.

Φαίνεται ὅτι καὶ σέ ἄλλες χώρες ἀπλῶσε τὸ ἱεραποστολικό του ἐνδιαφέρον ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Ἀπέστειλε ἱεραπόστολους στὴν Ἀραβία, στὴ Γοτθία καὶ στὴν Περσία, ὅπου ὁ χριστιανισμός δέν εἶχε στερεές βάσεις.

Μοναχὸς Αὐγουστίνος. Μιά μεγάλη ἱεραποστολική προσπάθεια ὀργανώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως. Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας ἀπέστειλε τὸ 597 μιὰ ἱεραποστολή μὲ 40 μοναχοὺς στὴν Ἀγγλία. Ἐπικεφαλῆς ἦταν ὁ μοναχὸς Αὐγουστίνος, πού ἔγινε καὶ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Καντέρμπουρυ.

Αὐτοὶ ἔφεραν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὴ χώρα τῶν Ἀγγλοσαξόνων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ Ἐκκλησία χωρὶς νὰ διαδίδει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ; Ἐξηγήσε.
2. Οἱ ἱεραπόστολοι πού ἀναφέρονται στὸ μάθημα συνέχισαν τὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων. Σήμερα ποιοὶ τὸ συνεχίζουν;
3. Τί διδάσκει τὸ παράδειγμα τοῦ Χρυσοστόμου; Ἡ ἱεραποστολή ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ὑλικά μέσα;
4. Σέ ποιές περιπτώσεις μπορεῖ ἡ ἱεραποστολή νὰ δημιουργήσει κακές ἐντυπώσεις;

Ὁ περίκεντρος ναός τοῦ ἁγίου Γεωργίου στή Θεσσαλονίκη. Χτίστηκε ὡς μασσαλιεῖο ἀπό τὸ Γαλέριο τὸν 3ο αἰ. Ἀργότερα ἐπὶ Θεοδοσίου Α' (379-395) μετατράπηκε σὲ ἐκκλησία, πού ἀφιερώθηκε μέ τή σειρά στή θεία Δύναμη, στοὺς ἁγίους Ἀσωμάτων, στὸν ἅγιο Γεώργιο. Στὸν τροῦλο καί στίς καμάρες τῶν κογχῶν σώζονται μερικά ἀπὸ τὰ ψηφιδωτὰ πού τὸν στόλιζαν.

32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καί ἡ μουσική στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας

Ἀπὸ τίς κατακόμβες στήν Ἀγία Σοφία

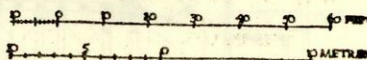
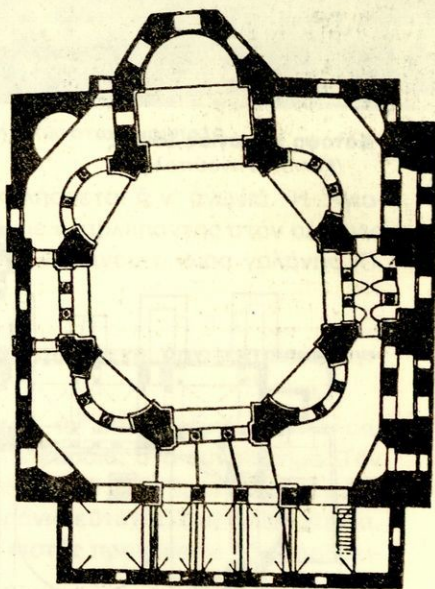
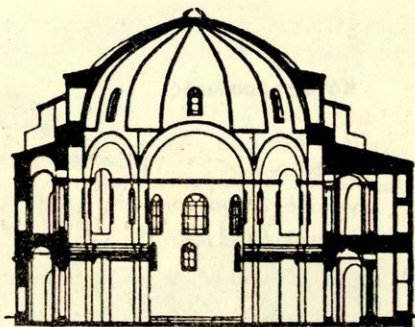
Στά δύσκολα χρόνια τῶν διωγμῶν οἱ κατακόμβες μέ τὰ παρεκκλήσια καί τίς κρύπτες τοὺς χάριζαν στοὺς χριστιανούς, ὅπως εἶδαμε, κατανυκτικούς τόπους λατρείας. Ἀπὸ τὸν 3ο αἰῶνα οἱ πιστοὶ ἔχτισαν αὐτοτελεῖς ναοὺς. Ὡς τὸ 10ο αἰῶνα οἱ ναοὶ πού ὑψώθηκαν, εἶχαν διάφορους ρυθμούς. Οἱ βασικοὶ ἦταν τρεῖς: ὁ ρυθμὸς τῆς βασιλικῆς, οἱ περίκεντροι ναοὶ καί ἡ βασιλική μέ τροῦλο.

Οί ναοί ρυθμού βασιλικῆς ἦταν ὀρθογώνια ξυλόστεγα οἰκοδομήματα πού χωρίζονταν κατά μήκος σέ τρία ἢ περισσότερα κλίτη (μέρη) μέ σειρές ἀπό κολόνες. Ξεχωρίζαν τό Ἅγιο Βῆμα, τό κύριο μέρος τοῦ ναοῦ καί ὁ νάρθηκας. Στό νάρθηκα καί στήν πρὶν ἀπὸ αὐτόν αὐλή – τό αἶθριο – ἔμεναν οἱ κατηχούμενοι καί οἱ μετανοοῦντες.

Οἱ περίκεντροι ναοί ἦταν κυκλικά κτίσματα (ροτόντες), πού καλύπτονταν μέ ἓναν ἡμισφαιρικό θόλο.

Ἡ βασιλική μέ τροῦλο συνδυάζει τή βασιλική καί τόν περίκεντρο ναό. Στό μέσο τοῦ ναοῦ τύπου βασιλικῆς ὑψώνεται ἓνας τροῦλος πού στηρίζεται σέ τέσσερις πεσσούς (τετράγωνες κολόνες). Ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφιερωμένη στή Σοφία τοῦ Θεοῦ δηλ. τό Χριστό, εἶναι αὐτοῦ τοῦ ρυθμοῦ.

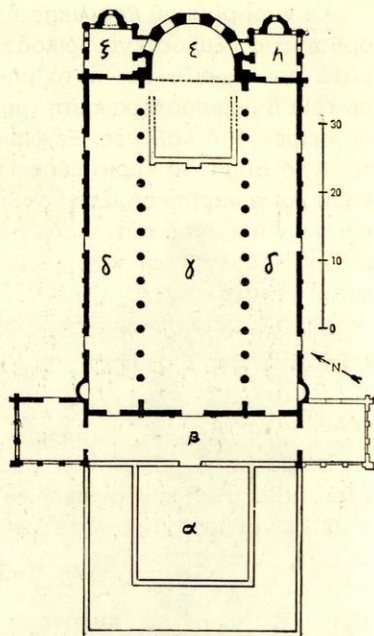
Ὁ ναός αὐτός ἐντυπωσιάζει, προξενεῖ δέος, κινεῖ τό θαυμασμό. Ὁ τροῦλος αἰωρεῖται σέ ὕψος 55 μ., ἔχει 40 παράθυρα, πού μέ τ' ἄλλα 60 τοῦ κτιρίου ἀφήνουν τό φῶς νά παιχνιδίζει πάνω στά ψηφιδωτά καί στίς πολύχρωμες μαρμαρίνες ἐπιφάνειες, πού στολίζουν τό ἐσωτερικό τοῦ ναοῦ. Ὠραία παρατηρήθηκε γιά τήν Ἁγία Σοφία: «Ἡ δύναμη, πού τήν κατέχει, εἶναι γαλήνια, τεράστια ἀλλά ἡρεμη, καί ἀνασκηώνει τήν ὕλη στά φτερά της γιά νά τήν ἐξαυλώσει, χωρίς γι' αὐτό ἡ ἁρμονία τοῦ γύρω κόσμου

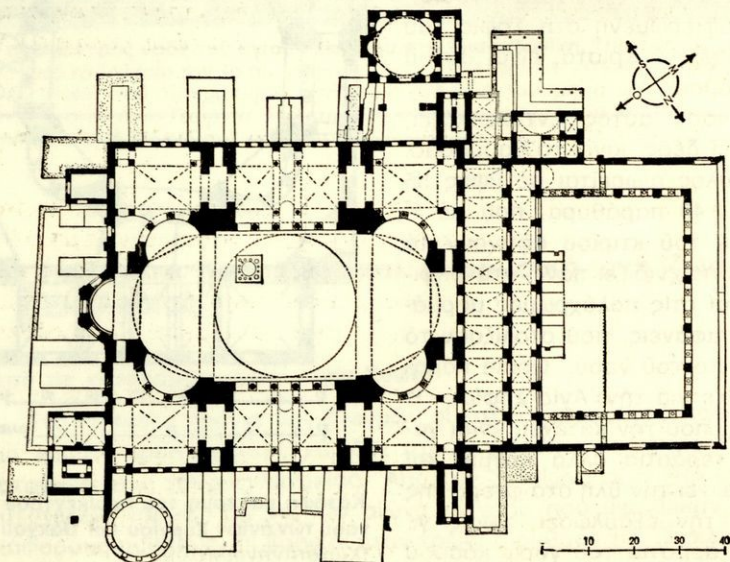
Κάτοψη καί τομή τοῦ περίκεντρου ναοῦ τῶν ἁγίων Σεργίου καί Βάκχου (Κωνσταντινούπολη).

Κάτοψη βασιλικής:

- α. Αἶθριο
- β. Νάρθηκας
- γ. καὶ δ. Τὰ διαμερίσματα
κατὰ μῆκος (κλίτη).
- ε. ζ. η. Ἅγιο Βῆμα.

Κάτοψη τῆς ἁγίας Σοφίας (Κωνσταντινούπολη).

Ὁ ναός τῆς ἁγίας Σοφίας στήν Κωνσταντινούπολη.

νά ταραάζεται, μηδὲ ἡ ψυχὴ μας νά ἐκπλήσσεται ἢ ν' ἀγωνιᾷ. Ἡ Ἁγία-Σοφία γεννᾷ τὸ συναίσθημα πού ἔχουμε ἀναβλέποντας στὸν οὐράνιο θόλο, ἢ προσβλέποντας τὸ ἀχανές τοῦ ὠκεανοῦ σ' ὥρα γαλήνης (Π. Μιχελῆς).

Ἡ ἔκφραση τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μέ τὴν τέχνη, ἀρχιτεκτονική, ἀγιογραφία

Ἡ χριστιανικὴ πίστη ἔχει πνευματικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ χαρακτήρα. Πλουτίζει τὸν ἄνθρωπο ἐσωτερικά: στήν καρδιά, στό συναίσθημα. Τὸν θέλει εἰρηνικὸ, πράο καὶ ταπεινὸ, ὅπως ἦταν ὁ Θεάνθρωπος. Τοῦ ἀνοίγει τὸν οὐρανό, γιὰ νά ποθῇ σὴν οὐράνια εὐτυχία. Στὴ θεία λατρεία, ὅπου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐνώνονται, ὁ πιστὸς προγεύεται τὸν παράδεισο.

Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τὴν τέχνη γιὰ νά βοηθήσει τὴν ψυχὴ μας νά φτερουγίσει στὸν οὐράνιο κόσμο.

Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἔχουμε τὸ χριστιανικὸ ναὸ πού ἔχει τὸ δικό του σχέδιο, ὀρισμένη διάταξη, ξεχωριστὴ ὁμορφιά. Ὁ τροῦλος τοῦ συμβολίζει τὸν οὐρανό, τὸ δάπεδο τῆ γῆ καὶ ἡ ἀψίδα τοῦ Ἁγίου Βήματος τὸ σύνδεσμο οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἔτσι ὁ ναὸς γίνεται ἐπίγειος οὐρανός, τό-

Τό ἐσωτερικό τοῦ ναοῦ τῆς Γεννήσεως στή Βηθλεέμ.

πος ἱερός, κατοικία τοῦ Θεοῦ.

Στό ἐσωτερικό τοῦ ναοῦ ἀπλώνονται οἱ βυζαντινές ἀγιογραφίες. Ἡ θέση τους δέν εἶναι τυχαία. Αἰσθητοποιοῦν τά γεγονότα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐκφράζουν τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί παρουσιάζουν μέ παραστατικό τρόπο τό δόγμα τῆς σωτηρίας. Ἔτσι στόν τροῦλο ζωγραφίζεται ὁ Παντοκράτορας καί στήν ἀψίδα τοῦ Ἱεροῦ ἡ Παναγία, ἡ Πλατυτέρα (ἡ κλίμακα, ἀπό ὅπου κατέβηκε ὁ Χριστός στή γῆ).

Στίς ἄλλες ἐπιφάνειες ἔχουμε τίς ἐξαῦλωμένες μορφές τῶν ἀγγέλων, τῶν μαρτύρων καί τῶν ἁγίων. Ὁ τρόπος πού σχεδιάζονται, ἡ στάση, ἡ ἐκφραση, οἱ χειρονομίες, τά ἐνδύματα, καθώς καί τό περιβάλλον, ὅπου ἐκτυλίσσονται οἱ σκηνές, δέν εἶναι αὐθαίρετες ἐπινοήσεις τῶν ἀγιογράφων. Στηρίζονται στήν Ἀγία Γραφή, στά λειτουργικά βιβλία καί στή παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ πιστός μέ τή βοήθεια τῶν εἰκόνων ἐνισχύεται στήν προσευχή του καί ἐξακοντίζει τό νοητό βλέμμα τῆς καρδιάς του στά μυστήρια τῆς πίστεως, μετέχοντας στή μακαριότητα τῶν ἁγίων μορφῶν.

Ἑκκλησιαστικοὶ ὕμνοι

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, εἶχαν σέ μεγάλη χρῆση τοὺς ψαλμούς καὶ τοὺς ὕμνους. Ἡ ψαλμωδία ἦταν τὸ καλύτερο μέσο νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸ Θεό καὶ νὰ διακηρύξουν τὴν πίστη τους. Ἔτσι διαμορφώθηκε ἡ *ιερή ὑμνογραφία*.

Οἱ ὕμνοι εἶναι ἐκκλησιαστικά ποιήματα. Ἀντίθετα μέ τὰ θρησκευτικά ποιήματα, πού ἐκφράζουν θρησκευτικά συναισθήματα ἐκείνου πού τὰ γράφει, οἱ ὕμνοι ἐκφράζουν τὴν πίστη τῶν χριστιανῶν.

Οἱ ὕμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως καὶ τίς παρουσιάζουν μέ ἰδιαίτερο τρόπο. Μέ τοὺς ὕμνους διδασκόμαστε τὴν πίστη μας, γιατί οἱ ἱεροὶ ὑμνογράφοι παίρνουν τὰ θέματά τους ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας. Οἱ κυριότεροι σταθμοὶ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου (Γέννηση, Πάθος, Ἀνάσταση), ἡ συμβολὴ τῆς Θεοτόκου στὴ σωτηρία μας, ἡ ἄθληση τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ἡ ἄσκηση τῶν ὁσίων ψάλλονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνολογία.

Οἱ ὕμνοι ἔχουν μεγάλη παιδαγωγικὴ καὶ μορφωτικὴ ἀξία.

Ἑκφραση καὶ ἀνάπτυξη τῆς μουσικῆς

Τὰ τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν μιά ἰδιαίτερη μελωδία. Ἡ μελωδία ὑπηρετεῖ καὶ αὐτὴ τὸ σκοπὸ τῆς θείας λατρείας: τὴν κατάνυξη καὶ τὴν ἀνύψωση τῶν καρδιῶν μας. Ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦταν ἀπλή, φωνητικὴ καὶ ἱεροπρεπής. Κύμβαλα καὶ μουσικὰ ὄργανα δὲ χρησιμοποιήθηκαν στὴ θεία λατρεία ἐκτός ἀπὸ μερικές ἐξαιρέσεις. Ὁ Θεὸς στίς ἱερές ἀκολουθίες μιλεῖ στὸν ἄνθρωπο καὶ αὐτός μέ τὴ φωνή του ἀποκρίνεται. Τοῦτο κάνουν γιὰ λογαριασμό τοῦ ἐκκλησιασματος οἱ χοροὶ (ψάλτες). Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ὁ λαὸς στεκόταν στό ναὸ βουβός. Ὑπέπαλλε καὶ συνόδευε τὰ ψαλλόμενα. Σήμερα ἡ *βυζαντινὴ μουσικὴ*, πλούσια σέ παράδοση, μᾶς μεταγγίζει μέ τίς νότες τῆς τῷ ὑψηλῷ νόημα τῶν ὕμνων.

Ὑμνογραφία καὶ μελωδοί

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία πέρασε ἀπὸ τρεῖς περιόδους. Στὴν πρώτη περίοδο (οἱ τέσσερις πρῶτοι χριστιανικοὶ αἰῶνες) οἱ ὕμνοι πού ψάλλονται στὴν ἐκκλησία εἶναι ποιητικά κείμενα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὅπως εἶναι οἱ ψαλμοὶ καὶ διάφορες ἄλλες προσευχές (ἐννέα ὠδές).

Ἡ δευτέρη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα καὶ φτάνει σέ ἀκμὴ

Παναγία ή 'Αχειροποίητος. Μέσα σ' ένα φόντο, πού εικονίζει τό βαθυγάλαζο ένα-στρο οὐρανό, οἱ ἀρχάγγελοι Γαβριήλ καί Μιχαήλ, μέ τή βασιλική τους ἀμφίεση ὑποκλίνονται μπροστά στήν Παναγία. Ἐκείνη, σωστή βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, μέ τά ὑψωμένα σέ δέηση χέρια της μεταφέρει τίς προσευχές τῶν ἀνθρώπων στό Θεό. «Δέσποινα, δέξου τίς δεήσεις τῶν δούλων σου καί λύτρωσέ μας ἀπό κάθε ἀνάγκη καί θλίψη» (Τοιχογραφία στόν ἅγιο Νικόλαο τόν Ὀρφανό τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος αἰ.).

Ἀπέναντι πάνω:

Τό βαπτιστήριο τοῦ ναοῦ τῆς Καταπολιανῆς στήν Πάρο (6ος αἰ.). Κολλημένο στή νότια πλευρά τοῦ ναοῦ εἶναι τρίκλιτη βασιλική μέ τρούλο. Μοναδικό στήν Ἑλλάδα, μᾶς μεταφέρει στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Στήν εἰκόνα ἡ σταυρική κολυμβήθρα μέ τίς βαθμίδες καί τήν ἱερή νησίδα.

Ἀπέναντι κάτω:

Ἡ Καταπολιανή τῆς Πάρου. Ὀνομαστός ναός τῆς Παναγίας, ὅπου, ἐκτός ἀπό ἄλλα, σώζονται στό Ἅγιο Βῆμα τό κιβώριο πάνω ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα καί τό σύνθρονο στήν κόγχη.

τόν 6ο καί τόν 7ο αἰώνα. Τήν τρίτη περίοδο (ἀπό τόν 8ο αἰ. καί μετὰ ἕως σήμερα) θά δοῦμε πιό κάτω σ' ἄλλο κεφάλαιο. Ὁ μεγαλύτερος ὕμνω-
δός τῆς β' περιόδου εἶναι ὁ *Ρωμανός ὁ Μελωδός*.

Ὁ *Ρωμανός* καταγόταν ἀπό τή Συρία. Ἀφοῦ ὑπηρέτησε ὡς διάκο-
νος στή Βηρυττό, ἤρθε ἔπειτα στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔγινε
ἐφημέριος. Ἐδῶ – σύμφωνα μέ μιὰ παράδοση – ἔλαβε ἀπό τήν Θε-
οτόκο τό χάρισμα νά γράφει ὕμνους. Ὁ *Ρωμανός* ἔγραψε καί μελοποι-
ησε τούς ὕμνους πού λέγονται *κοντάκια* (κοντός = βραχύς, σύντομος·
διηγούνται τήν ὑπόθεση τῆς γιορτῆς σύντομα). Χίλια τέτοια κοντάκια
ἀποδίδονται στό *Ρωμανό*. Δίκαια ὀνομάστηκε Πίνδαρος τῆς ἐκκλησι-
αστικῆς ποιήσεως.

Στούς ὕμνογράφους τῶν δύο πρώτων περιόδων ἀνήκουν ὁ *Γρηγό-
ριος ὁ Ναζιανζηνός*, *Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων* κ.ἄ. Πατέρες τῆς Ἐκ-
κλησίας.

Χαρακτηριστικοί ὕμνοι

1. «Ἐν τῷ Ναῶ ἐσῴωτες τῆς δόξης σου, ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζομεν,
Θεοτόκε, πύλη ἐπουράνιε, ἀνοιξον ἡμῖν τήν θύραν τοῦ ἐλέους σου»
(ἀπολυτίκιό τοῦ Ὁρθρου).
2. «Ὁ Μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καί
καταδεξάμενος διὰ τήν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θε-
οτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεὶς
τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος,
συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς» (ὕμνος
τῆς θείας λειτουργίας).
3. «Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν ἀειμακάρι-
στον καί παναμώμητον καί μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν
Χερουβείμ καί ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεείμ, τὴν ἀδιαφθόρως
Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον, σὲ μεγαλύνομεν» (μεγαλυ-
νάριο τῆς Θεοτόκου).
4. «Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρός, οὐρανόιου, ἁγίου, μάκα-
ρος, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἐσπερινόν,
ὕμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, καί ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν. Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι και-
ροῖς, ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίσαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ διδούς· Διὸ ὁ κόσμος σὲ
δοξάζει» (ὕμνος τοῦ Ἑσπερινοῦ).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Εἶπαν ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι «Εὐαγγέλιο ὀπτικό». Εἶναι δικαιολογημένος ὁ χαρα-
κτηρισμός; Ἐξηγήσε.

Ὁ Παντοκράτορας μέ τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας στό οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὁ Ἐλεήμονας Χριστός, αὐστηρός καί πράος, ἀγκαλιάζει καί ἐπιβλέπει τή γῆ, πού τόσο στοργικά φροντίζει καί κυβερνᾷ μέ τήν Πρόνοιά Του (Τοιχογραφία στή μονή ἀγίου Νικολάου Ἀναπαυσά Μετεώρων, 16ος αἰ.).

2. Στό ναό «ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καί τῶν οὐρανῶν». Γιατί;
3. Πῶς οἱ ὕμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως; (Σημείωσε μερικές ἀπό αὐτές διαβάζοντας τοὺς ὕμνους τοῦ μαθήματός σου).
4. Περίγραψε ἐξωτερικά καί ἐσωτερικά τό ναό τῆς ἐνορίας σου.

Θεοτόκος ἡ Ὁδηγήτρια. Ἡ ἀρχικὴ εἰκόνα τοῦ τύπου αὐτοῦ, ζωγραφισμένη ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, τοποθετήθηκε στὴ μονὴ τῶν Ὁδηγῶν (Κωνσταντινούπολη). Στὴν εἰκόνα αὐτὴ ἀφείλεται καὶ τὸ ὄνομα «Ὁδηγήτρια». Τὸ χέρι τῆς Παναγίας δείχνει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Υἱό της, ποὺ τοὺς εὐλογεῖ μὲ τὸ δεξιὸν χέρι (Ν. Λέπουρα).

33. Τό ζήτημα τῶν εικόνων

Ἡ εἰκόνα στή λατρεία

Μποροῦμε νά φανταστοῦμε ἕναν ὀρθόδοξο ναό χωρίς εἰκόνες; Θά ἦταν ἕνας ναός χωρίς ζεστασιά καί ἱερή ἀτμόσφαιρα. Ἀντί νά μαζέψει τούς πιστούς, θά τούς ἀπωθοῦσε. Εἶναι καί αὐτό ἕνα μικρό δεῖγμα ὅτι οἱ ἅγιες εἰκόνες ἔχουν σχέσει μέ τή θεία λατρεία.

Ἡ ὀρθόδοξη λειτουργία εἶναι μιά εὐστοχη ἀναπαράσταση τῆς ἀπολυτρωτικῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Σέ κάθε θεία λειτουργία ξαναγυρίζουμε πίσω στό τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί καθόμαστε δίπλα στούς Ἀποστόλους. Δέν εἴμαστε μόνο ἐμεῖς. Μαζί μας εἶναι ἡ Ἁγία Τριάδα, οἱ ἄγγελοι, ἡ Παναγία, οἱ ἅγιοι, γιατί καί αὐτοί συμμετέχουν στό μυστήριο πού τελεῖται. Ἔτσι, ὅπως λέει ἕνα ἀπολυτίκιο, «ἐνῶ στεκόμαστε στό ναό, νομίζουμε ὅτι εἴμαστε στόν οὐρανό».

Τούς ἀδερφοὺς μας πού εἶναι στόν οὐρανό, ἀγγέλους, Ἀποστόλους, μάρτυρες, ἁγίους παρουσιάζουν οἱ ἅγιες εἰκόνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτές δεσπάζουν οἱ παραστάσεις τοῦ *Παντοκράτορα* καί τῆς *Πλατυτέρας*. Ὅταν πηγαῖνουμε στήν ἐκκλησία, ὁ οὐράνιος αὐτός κόσμος μᾶς περιμένει γιά νά τελέσουμε ὅλοι μαζί τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Στόν Ὀρθρο ὁ ἱερέας θυμιατίζοντάς μας χαιρετᾷ καί καλωσορίζει ὅλους τούς καλεσμένους στό μυστικό δεῖπνο. Θυμιατίζει ἐπίσης καί χαιρετᾷ τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων, γιατί καί αὐτοί θά λάβουν μέρος στήν πνευματική χαρά τῆς λειτουργίας.

Μεταρρυθμιστικές ἀρνητικές τάσεις καί ἀνταγωνισμοί

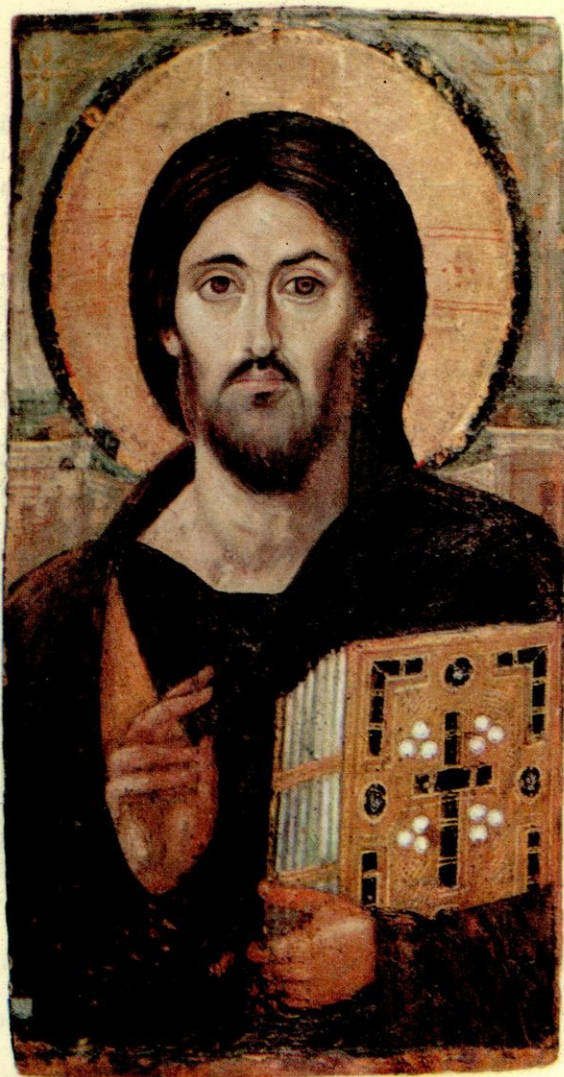
Ὅταν στό Βυζάντιο βασιλεῦε ὁ *Λέοντας Γ΄ ὁ Ἰσαυρος* (717-741), ἡ θέση καί ἡ σημασία πού ἔχουν οἱ εἰκόνες στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἀμφισβητήθηκαν. Ἡ πολεμική εἶχε ἀρχίσει νωρίτερα, ἀλλά τόν 7ο αἰῶνα κορυφώθηκε. Ἡ πολεμική αὐτή εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα *εἰκονομαχία*.

Ἡ στάση τοῦ *Λέοντα Γ΄* καί τῶν διαδόχων του ἐξηγήθηκε παλαιότερα μέ τούς ἐξῆς λόγους:

1) Οἱ χριστιανοί ἔκαναν ὑπερβολές στήν τιμή τῶν εικόνων, πού καταντοῦσαν στή δεισιδαιμονία.

2) Οἱ Ἰσαυροὶ ἐπηρεάστηκαν ἀπό τούς Ἰουδαίους καί τούς Ἀραβες, πού δέν ἔχουν εἰκόνες στή λατρεία τους.

3) Ἡ πολιτική ἐξουσία θέλησε μέ τήν εἰκονομαχία νά χτυπήσει τήν Ἐκκλησία καί νά περιορίσει τή διοικητική της αὐτοτέλεια καί τήν οἰκονομική δύναμή της.

**Χριστός
Παντοκράτορας**
(Κηρόχυτη εικόνα στη
μονή αγίας Αικατερί-
νης Σινά, 6ος αι.).

Ἡ εἰκονομαχία κράτησε περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια. Πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τῆς ἔριξε στὴ φυλακή, ἐξόρισε, τοὺς ἔκαμε μάρτυρες καὶ ὁμολογητὲς. Προξένησε πολλὰ δεινὰ στὸ κράτος καὶ στὴν Ἐκκλησία. Ἡ βαθύτερη αἰτία τοῦ σάλου τῆς δὲν ἦταν οἱ λόγοι ποὺ

‘Ο ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (Φ. Κόντογλου).

αναφέρθηκαν, αλλά ή λαθεμένη αντίληψη γιά τό Πρόσωπο του Χριστού.

Οί εικονομάχοι ισχυρίζονταν ότι, έφόσον ό Θεός είναι πνεύμα πού κανείς από τούς ανθρώπους δέν είδε ούτε μπορεί νά δεί, δέν είναι δυνατό νά ζωγραφιστεί. Έτσι ή εικόνα του Χριστού δέν παρουσιάζει γι' αυτούς τόν Υιό του Θεού, άλλ' έναν άνθρωπο μέ τά συνηθισμένα χαρακτηριστικά του. Συνεπώς ή προσκύνηση της εικόνας Του – έλεγαν – είναι καθαρή είδωλολατρία.

Τούς ισχυρισμούς τών εικονομάχων άντέκρουσε ό άγιος 'Ιωάννης Δαμασκηνός.

‘Ο ‘Ιωάννης Δαμασκηνός καί ή έπικράτηση τών εικόνων

‘Ο ‘Ιωάννης Δαμασκηνός (680-749) πού μόναζε τήν εποχή εκείνη κοντά στά ‘Ιεροσόλυμα, στό μοναστήρι του ‘Αγίου Σάββα, ανέλαβε τήν υπεράσπιση τών εικόνων στην πρώτη φάση της εικονομαχίας, 726-787· (στή δεύτερη φάση, 813-843, τόν διαδέχθηκε ό άγιος Θεόδωρος ό Στουδίτης). Στούς τρεις λόγους του «Περί εικόνων» βρί-

Πάνω:

‘Ο άγιος Θεόδωρος ό Στουδίτης (Μωσαϊκό στή νέα νεία τής Χίου, 11ος αί.).

Κάτω:

Κεφάλι γέροντα άσκητή. ‘Απόσπασμα τοιχογραφίας, πού ήταν στήν Τράπεζα τής μονής Φιλοθέου του ‘Αγίου Όρους. (‘Αθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, 16ος αί.).

σκοιμε τήν ἀτράνταχτη ἐπιχειρηματολογία του.

Ὁ ἀόρατος καί ἀσώματος Θεός – λέει ὁ Δαμασκηνός – δέν ἀπεικονίζεται. Ὁ Χριστός ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος, σαρκώθηκε, συναναστράφηκε μέ τοὺς ἀνθρώπους. Μποροῦμε λοιπόν νά Τόν ζωγραφίσουμε. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου δέ διαχωρίζονται οἱ δυό φύσεις Του, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη, ὅπως ἰσχυρίζονταν οἱ εἰκονομάχοι. Εἶναι καί οἱ δυό ἐνωμένες στό θεῖο Του Πρόσωπο, ὅπως δογματίσε ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος. "Ἄν δέν ἀπεικονίσουμε τόν Κύριο, ἀρνιόμαστε τήν ἀνθρώπινη φύση Του, τήν παρουσία Του στή γῆ. "Ἔτσι γινόμαστε *μονοφυσίτες* ἢ *δοκητές*. (Οἱ δοκητές παραδέχονταν ὅτι ὁ Χριστός εἶχε στή γῆ φαινομενικό καί ὄχι πραγματικό σῶμα).

Οἱ πιστοί πρέπει νά βλέπουν τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γιά νά θυμοῦνται τίς εὐεργεσίες Του καί νά ἀναθερμαίνεται ἔτσι ἡ πίστη καί ἡ ἀγάπη τους σ' Αὐτόν. Μέ τήν προσκύνηση «ἡ τῆς εἰκόνης τιμή πρὸς τό πρωτότυπον διαβαίνει». Ἐδῶ βρίσκεται ἡ διαφορά τῆς εἰκόνας ἀπό τά εἰδῶλα. Στήν εἰκόνα τό πρωτότυπο, δηλ. τό πρόσωπο πού εἰκονίζεται, εἶναι ὑπαρκτό, ἐνῶ στό εἶδωλο εἶναι ἀνύπαρκτο.

Ἡ εἰκόνα ἔκφραση τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καί καταξίωση τῆς κτίσεως

"Ὅλες οἱ ἅγιες εἰκόνες ἔχουν σχέση μέ τή σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι στό πρόσωπο τῆς Παναγίας βλέπουμε τή Μητέρα τοῦ Κυρίου, πού δέ γέννησε τόν ἄνθρωπο Χριστό, ἀλλά τό σαρκωμένο Θεό. Οἱ ἅγιοι εἶναι ὁ στρατός τοῦ Κυρίου, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ, οἱ μιμητές τοῦ Χριστοῦ, πού στή ζωή τους ἀκολούθησαν τά ἀχνάρια Του. Ὁ Χριστός ἔγινε ἄνθρωπος γιά νά γίνουμε ἐμεῖς μέ τή χάρη Του θεοί. Τῇ θέωση τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ὁ σκοπός τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, πέτυχε ἡ Θεοτόκος, πρώτη ἀπό ὅλους, καί οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας.

"Ἔτσι καταξιώνεται, παίρνει δηλ. ἀξία, ἡ ὕλη καί ὁλόκληρη ἡ κτίση. "Ὅπως τά ὑλικά σῶματα τῶν ἁγίων ἀλλοιώθηκαν καί μεταμορφώθηκαν (αὐτά δείχνουν οἱ εἰκόνες τους) ἔτσι θά γίνει καί μέ τήν κτίση στή δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου. Θά ἀνακαινιστεῖ καί θά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τή φθορά.

Ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος

Τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ υἱοθέτησε ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος (787), πού συγκάλεσε ἡ *Εἰρήνη* ἡ *Ἀθηναία*. Ἡ Σύνοδος ἀκύρωσε τήν εἰκονομαχική Σύνοδο τοῦ 754 καί ξεχώρισε τήν

‘Ο άγιος Δημήτριος. Παρ’ όλη τή στρατιωτική του πανοπλία, ή μορφή του άγιου είναι ανάλαφρη, έξαυλωμένη. Η στάση του δείχνει άρχοντιά και ευγένεια. Μιά ψυχική δράση κρύβουν τά έκστατικά μάτια του και τό κλεισμένο στόμα. Ένας άγιος μέ ρωμαλέα ψυχή και τρυφερή καρδιά (Κ. Ξυνόπουλου).

«άληθινή λατρεία» πού ανήκει αποκλειστικά στό Θεό από τήν «τιμητική προσκύνηση» πού ταιριάζει στους άγίους. Τόνισε ότι ή προσκύνηση αυτή γίνεται στό πρόσωπο πού εικονίζεται και ύπογράμμισε τήν άξία των εικόνων. Τοποθέτησε ακόμη τίς άγιες εικόνες στό ίδιο επίπεδο μέ τό άγιο Εύαγγέλιο και τόν Τίμιο Σταυρό.

Κυριακή τής ‘Ορθοδοξίας

Είκοσιπέντε χρόνια μετά τήν Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο, τό 813, ή ειconoμαχία μέ αυτοκράτορα τόν Λέοντα Ε΄ τόν ‘Αρμένιο ξαναχτύπησε τήν όρθόδοξη πίστη. Είναι ή δεύτερη φάση της. Οί όρθόδοξοι βρέθηκαν και πάλι στίς επάλξεις τους. Η νίκη τής ‘Ορθοδοξίας ήρθε τό 843. Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα μέ τή Σύνοδο πού συγκάλεσε στήν Κωνσταντινούπολη, άναστήλωσε όριστικά τίς άγιες εικόνες. Τό γεγονός αυτό γιορτάζει ή ‘Εκκλησία μας τήν Α΄ Κυριακή των Νηστειών (Κυριακή τής ‘Ορθοδοξίας).

Τήν ήμέρα αυτή γίνεται λιτανευση των εικόνων, διαβάζεται

άπόσπασμα από τό «Συνοδικό τής ‘Ορθοδοξίας», όπου διατρανώνεται ή όρθόδοξη πίστη και ψάλλεται τό τροπάριο «Τήν άχραντον εικόνα σου προσκυνοϋμεν, ‘Αγαθέ.....», πού αναφέρεται στή σωτήρια σάρκωση και σταύρωση του Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οι εικόνες είναι άπαραίτητες στή θεία λατρεία;
2. Ποιά είναι ή διαφορά εικόνας και ειδώλου;
3. «Οί εικόνες είναι τά βιβλία των άγραμμάτων». Τί σημαίνει ή φράση αυτή του άγίου ‘Ιωάννη του Δαμασκηνού;
4. Γιατί ή άναστήλωση των εικόνων γιορτάζεται ως νίκη τής ‘Ορθοδοξίας;

Ἡ ἀναστήλωση τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων. Ὁ ἀγιογράφος τοποθετώντας στὴν παράσταση τὶς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου θέλει νὰ τονίσει τὴ σχέση πού ἔχει ἡ σάρκωση τοῦ Κυρίου μέ τὴν προσκύνηση τῶν ἁγίων εἰκόνων (Τοιχογραφία στὴ μονὴ Μεγίστης Λαύρας Ἀγίου Ὁρους, 16ος αἰ.).

1. Τό πάθος του φθόνου:

«... Ὁ φθόνος εἶναι λύπη γιά τήν εὐτυχία τοῦ πλησίον. Γι' αὐτό ἀπό τό φθονερό ποτέ δέ λείπουν οἱ ἀθυμίες, ποτέ οἱ κακοκεφιές. Ἐκαμε πολλά γεννήματα τό χωράφι τοῦ πλησίον; Ἐχει ἐπάρκεια τό σπῖτι ἀπό ὅλα τά ἀγαθά τῆς ζωῆς; Πάντοτε εἶναι χαρούμενος ὁ ἄνθρωπος; Ὅλα αὐτά εἶναι τροφή γιά τήν ἀρρώστια καί πρόσθετος πόνος γιά τό φθονερό. Ὡστε σέ τίποτε νά μή διαφέρει ἀπό τό γυμνό ἄνθρωπο πού ἀπό ὅλους πληγώνεται. Εἶναι κάποιος γενναῖος; Ἐχει καλή ὑγεία; Αὐτά πληγώνουν τό φθονερό. Εἶναι ἄλλος πιό ὁμορφος; Τοῦτο εἶναι ἄλλη πληγή γιά τό φθονερό. Ὑπερέχει κάποιος στά προτερήματα τῆς ψυχῆς ἀπό τοὺς πολλούς; Εἶναι περίβλεπτος καί ζηλεύεται γιά τή σύνεση καί τή δύναμη τοῦ λόγου; Εἶναι ἄλλος πλούσιος καί κάνει μεγάλες δωρεές καί σχετίζεται μέ τοὺς φτωχοὺς καί τόν ἐπαινοῦν πολύ ἐκεῖνοι πού δέχονται τίς εὐεργεσίες; Ὅλα αὐτά εἶναι πληγές καί τραύματα πού τόν χτυποῦν καταμεσῆς στήν καρδιά. Καί ἡ δυσκολία τῆς ἀρρώστιας εἶναι ὅτι δέν μπορεῖ ὅτε καν νά τήν ὀνομάσει. Ἀλλ' ὅμως σκύβει καί εἶναι κατσουφιασμένος, τά ἔχει χαμένα, κλαίει μεγαλόφωνα καί ἀπό τό κακό εἶναι χαμένος. Ὅταν μάλιστα τόν ρωτοῦν γιά τό πάθος, ντρέπεται νά ὁμολογήσει τή συμφορά· ὅτι εἶμαι φθονερός καί πικρός καί μέ συντρίβουν τά καλά τοῦ φίλου, κλαίω γιά τή χαρά τοῦ ἀδερφοῦ καί δέν ὑποφέρω νά βλέπω τά ξένα καλά, ἀλλά θεωρῶ συμφορά τήν εὐτυχία τοῦ πλησίον μου. Πραγματικά αὐτά θά μπορούσε νά πεῖ, ἐάν θά ἤθελε νά ὁμολογήσει τήν ἀλήθεια. Ἐπειδή τίποτε ἀπό αὐτά δέ θέλει νά ἐξομολογηθεῖ, κρατᾷ κατάβαθα τήν ἀρρώστια, πού τοῦ σιγολεῖώνει καί κατατρῶει τά σπλάχνα.

Λοιπόν οὔτε γιατρό καλεῖ γιά τήν ἀρρώστια οὔτε μπορεῖ νά βρεῖ κάποιο φάρμακο γιά νά ἀπομακρύνει τό πάθος...».

(Μ. Βασιλείου, Περὶ φθόνου 1 – Μετάφραση Ι.Κ.)

2. Ὁ διάλογος Μ. Βασιλείου καί Μοδέστου:

«... Πῶς θά μπορούσα καλύτερα νά περιγράψω ἢ τήν αὐθάδεια τοῦ ὑπάρχου ἢ τῆ συνετή τόλμη τοῦ Βασιλείου σέ κείνον; (Ὁ ὕπαρχος) τόν προσφώνησε μέ τό ὄνομά του, γιατί δέν καταδεχόταν καν νά τόν ὀνομάσει ἐπίσκοπο καί τοῦ εἶπε:

– Πῶς συμβαίνει καί τολμᾷς νά ἀντιστέκεσαι στόν ἰσχυρό αὐτοκράτορα καί μόνος ἀπό ὅλους τοὺς ἄλλους νά αὐθαδιάξεις;

– Γιά ποῖο πράγμα μοῦ λές, ρωτᾷ ὁ γενναῖος, καί ποιά εἶναι ἡ ἀφροσύνη μου, γιατί ἀκόμη δέν μπορῶ νά καταλάβω.

– Μόνο ἐσύ δέν ἀκολουθεῖς τήν πίστη τοῦ αὐτοκράτορα, ἀπαντᾷ ὁ ὕπαρχος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γενικά ὑποχώρησαν καί δήλωσαν ὑποταγή.

– (Δέν ὑποχωρῶ) καί δέν παραδέχομαι αὐτήν τήν πίστη, εἶπε ὁ Βασίλειος, γιατί ὁ δικός μου βασιλιάς δέν τό ἐπιδοκιμάζει. Οὔτε ἀνέχομαι νά προσκυνῶ κάτι, πού θεωρεῖται κτίσμα, ἐνῶ καί ἐγώ εἶμαι κτίσμα τοῦ Θεοῦ καί ἔχω ὀνομαστεῖ Θεός κατὰ χάρη.

– Τί νομίζεις λοιπόν ότι είμαστε εμείς; ρωτᾷ ὁ ὕπαρχος.

– Ἀληθινὰ εἶπτε τίποτε (ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος) ἐσεῖς, πού διατάζετε αὐτά.

– Τί λοιπόν δέ θεωρεῖς τιμητικό νά ἀνήκεις στήν παράταξή μας καί νά μᾶς ἔχεις φίλους σου καί κοινωνοὺς στήν πίστη;

– Εἶστε βέβαια ὕπαρχοι, ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος, καί μάλιστα δοξασμένοι, δέ θά τό ἀρνηθῶ, ὅχι ὅμως ἀνώτεροι ἀπό τό Θεό. Καί τό νά σᾶς ἔχω φίλους ἀποτελεῖ τιμή γιά μένα, γιατί ὅχι; Πλάσματα τοῦ Θεοῦ εἶστε καί ἐσεῖς, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἔχουμε φίλους καί κείνους, πού εἶναι κάτω ἀπό τήν ἐξουσία μας. Γιατί τό χριστιανό δέν τόν κάνει τό ἀξίωμα ἀλλά ἡ πίστη.

Σ' αὐτό τό σημεῖο ὁ ὕπαρχος ἀναστατώθηκε καί ἀναψε περισσότερο ἀπό θυμό, πήδησε ἀπό τό κάθισμά του καί χρησιμοποίησε σκληρότερα ἀκόμη λόγια ἐναντίον του.

– Τί λοιπόν, λέει, δέ φοβάσαι τή δύναμή μου;

– Γιατί νά φοβηθῶ; Τί θά συμβεῖ; Ποιό πράγμα μὴν πάθω;

– Τί θά πάθεις; Ἔνα ἀπό τά πολλά πού βρίσκονται στήν ἐξουσία μου.

– Ποιά εἶναι αὐτά; Ἄς τά ἀκούσουμε λοιπόν.

– Δήμευση, ἐξορία, βασανισμοί, θάνατος.

– Ἄλλο τίποτε ἀπειλήσέ με, παρατήρησε ὁ Βασίλειος. Γιατί ἀπό ὅσα εἶπες, τίποτε δέ μέ φοβίζει.

Τότε ὁ Μόδεστος ρώτησε:

– Πῶς μπορεῖ νά συμβεῖ αὐτό;

– Γιατί, ἀπάντησε ὁ Βασίλειος, δέν κινδυνεύει ἀπό τή δήμευση αὐτός πού τίποτε δέν ἔχει, ἐκτός καί ἂν χρειαστεῖ νά μοῦ ἀφαιρέσεις τά τριμμένα μου κουρέλια καί τά λίγα βιβλία, πού ἀποτελοῦν ὅλη τήν περιουσία μου. Ἡ ἐξορία δέ θά κάμει κακό σέ μένα, πού δέν ἀνήκω ἀποκλειστικά σέ ὀρισμένο τόπο καί πού δέν ἔχω δική μου καί αὐτή ἀκόμη τή γῆ, πού τή στιγμή αὐτή πατῶ, ἀλλά πού ἔχω δική μου κάθε γῆ, ὅπου πρόκειται νά ἐξοριστῶ. Γιά νά ὁμολογήσω καλύτερα, γνωρίζω ὅτι ὅλη ἡ γῆ ἀνήκει στό Θεό, πού μᾶς ἔχει ἐδῶ πάροικους καί φιλοξενούμενους. Οἱ βασανισμοί ποιά σημασία ἔχουν, ὅταν δέν ὑπάρχει σῶμα; Ἐκτός καί ἂν ἐννοεῖς τό πρῶτο χτύπημα. Γιατί ἐσύ αὐτό μόνο μπορεῖς νά δώσεις. Ὁ θάνατος ἀποτελεῖ εὐεργεσία. Γιατί γρηγορότερα θά μέ στείλει στό Θεό πού γιά χάρη Του ζῶ καί ἀγωνίζομαι καί πολλές φορές ἔχω πεθάνει καί ἀπό πολύ χρόνο βιάζομαι νά μετατεθῶ κοντά Του.

Ἀπό αὐτούς τούς λόγους αἰσθάνθηκε κατάπληξη ὁ ὕπαρχος καί εἶπε: Κανένας ὥς σήμερα δέ μίλησε μέ αὐτό τόν τρόπο σέ μένα τό Μόδεστο (πρόσθεσε καί τό ὄνομα του) καί μέ τόση μεγάλη παρηγορία. Καί ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπάντησε: «Γιατί δέ συνάντησες ποτέ ἐπίσκοπο».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον 48 – Μετάφραση Ι.Κ.)

3. Ἡ νοσταλγία τῆς εἰρήνης:

«Εἰρήνη ἀγαπημένη, ὄνομα καί πράγμα γλυκό πού ἔχω δώσει στό λαό καί αὐτός μοῦ τό ἔχει ἀνταποδώσει. Δέν ξέρω ἐάν ἡ φωνή μας εἶναι γνήσια καί ἀνταποκρίνεται στό Πνεῦμα καί δέν πρόκειται γιά δημόσιες συνθήκες πού ἄθε-

τοῦνται παρ' ὅλο πού ὁ Θεός ἔχει κληθεῖ ὡς μάρτυρας, ὥστε ἡ καταδίκη μας γιὰ τὴν παράβασή της νά εἶναι μεγαλύτερη.

Εἰρήνη ἀγαπημένη, ἡ διαρκὴς φροντίδα καί τὸ καύχημά μου πού ὅπως λέγουν ἀνήκει στοῦ Θεοῦ καί ὁ Θεός σ' αὐτὴ καί ἡ ὁποία εἶναι Θεός, ὁ ἴδιος ὁ Θεός... Εἰρήνη ἀγαπημένη, τὸ ἀγαθὸ πού ὅλοι ἐπαινοῦν, λίγοι ὁμως τὸ φυλάνε, πού μᾶς ἔχεις ἐγκαταλείψει καί πόσος χρόνος ἔχει περάσει ἀπὸ τότε; Πότε θά μᾶς ξανάρθεις. Γιατί πάρα πολύ σέ ποθῶ καί σέ ἀγαπῶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός Β' – Μετάφραση Ι.Κ.)

4. Ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων:

α. «Πάντοτε βέβαια, μά τώρα πιό πολύ ταιριάζει νά ποῦμε· *Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης*. Πού εἶναι τώρα ἡ λαμπρὴ στολή τῆς ὑπατείας; καί πού οἱ χαρπῆς φωτοχυσίς; καί πού τὰ χειροκροτήματα, καί οἱ συνοδεῖες, καί τὰ ξεφαντώματα καί οἱ τελετές; Πού εἶναι τὰ στεφάνια καί τὰ λάβαρα; πού εἶναι ὁ θόρυβος τῆς πόλεως καί οἱ ζητωκραυγές στὰ ἵπποδρόμια καί οἱ κολακεῖες τῶν θεατῶν; Ὅλα ἐκεῖνα χάθηκαν. Φύσηξε ξαφνικά ἀγέρας, ἔριξε χάμω τὰ φύλλα καί μᾶς παρουσίασε τὸ δέντρο γυμνὸ, νά τινάζεται πιά ἀπὸ τὴ ρίζα του. Μὲ τόση δύναμη φύσηξε ὁ ἀγέρας πού ἀπειλεῖ νά ξεριζώσει τὸ δέντρο καί νά τὸ διαλύσει ὁλότελα. Πού εἶναι τώρα οἱ ψεύτικοι φίλοι; πού εἶναι τὰ συμπόσια καί τὰ δεῖπνα; πού εἶναι τὰ κοπάδια οἱ παράσιτοι καί τὸ ἀνόθευτο κρασί πού χυνόταν ὅλη τὴν ἡμέρα, καί οἱ ποικίλες τέχνες τῶν μαγεῖρων καί οἱ ὑπηρέτες τῆς ἐξουσίας πού ἔκαναν καί ἔλεγαν τὰ πάντα, γιὰ νά εἶναι εὐχάριστοι; Νύχτα ἦταν ὅλα ἐκεῖνα καί ὄνειρο, καί ἀφανίσθηκαν μόλις ἔγινε μέρα. Ἀνθ' ἦταν ἀνοιξιὰτικα καί ὅλα μαράθηκαν σάν πέρασε ἡ ἀνοιξη. Σκιά ἦταν καί ἔφυγε γοργή. Καπνός ἦταν καί διαλύθηκε, φουσκας ἦταν καί ἔσκασαν, ἀράχνη ἦταν καί ἔσπασε. Γι' αὐτὸ λέμε καί ξαναλέμε τὸν πνευματικὸ αὐτὸ λόγο πάνω σ' αὐτά· *Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης*».

(Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Εὐτρόπιον – Μετάφραση Κ. Λουκάκη Ἰω. Χρυσοστόμου Ἔργα, ἔκδ. «Ὁ Λόγος», τ. 3, σελ. 107)•

5. Ἡ πραγματικὴ νηστεία:

«Νηστεία δὲν ἐννοῶ αὐτὴ πού τηροῦν οἱ πολλοί, ἀλλὰ τὴν πραγματικὴ νηστεία, δηλαδὴ τὴν ἀποχή ὅχι μόνο ἀπὸ ὀρισμένες τροφές ἀλλὰ καί ἀπὸ τίς ἀμαρτίες. Νηστεύεις; δεῖξε το μὲ τὰ ἔργα του· ποιά ἔργα; ἐάν δεῖς ἓνα φίλο νά εὐτυχεῖ μὴν τὸν βασκάνεις· ἐάν δεῖς μιὰ ὡραία γυναῖκα, νά τὴν ξεπεράσεις γρήγορα. Νά μὴ νηστεύει λοιπὸν μόνο τὸ στόμα, ἀλλὰ καί τὸ μάτι καί τ' αὐτιά καί τὰ πόδια καί τὰ χεῖρια καί ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος... Γιατί θά ἦταν πολὺ ἀσχημο προκειμένου γιὰ τὸ στόμα νά ἀπέχουμε, ἐξαιτίας τῆς νηστείας, ἀπὸ τὴν ἐπιτρεπόμενη τροφή, ἀλλὰ προκειμένου γιὰ τὸ μάτι νά πλησιάζουμε καί τὴν ἀπαγο-

ρευμένη. Δέν τρώγεις κρέας; οὔτε ἀνηθικότητες νά κάνεις μέ τά μάτια σου. "Ἄς νηστεύει καί τό στόμα σου ἀπό αἰσχρά λόγια καί βρισιές. Γιατί ποιά εἶναι ἡ ὠφέλειά μας, ἐάν δέν τρώμε ὄρνιθες καί ψάρια, δαγκώνουμε ὅμως καί κατατρῶγουμε τό γείτονά μας;».

(Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τούς ἀνδριάντας Γ', Ρ. Γ. 49, 53 – Μετάφραση Ι.Κ.)

6. Οἱ ἀρετές τοῦ Μ. Βασιλείου:

«Ποιά ἦταν λοιπόν ἡ εὐγένεια τοῦ Βασιλείου; Καί ποιά ἡ πατρίδα του; Γενιά ἦταν σ' αὐτόν ἡ συγγένεια μέ τό θεῖο καί πατρίδα του ἡ ἀρετή. Γιατί ἐκεῖνος πού δέχτηκε τό Θεό, ὅπως λέει τό Εὐαγγέλιο, ἔχει ἐξουσία νά γίνει παιδί τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά τί μπορεῖ κανεῖς νά ζητήσει πού νά εἶναι πιό εὐγενικό ἀπό τή συγγένεια τοῦ Θεοῦ; Ἐκεῖνος πού ζεῖ τήν ἀρετή καί καλλιεργεῖ αὐτή καί ἀμείβεται ἀπό αὐτή, ἔχει γιά πατρίδα του αὐτό πού ζεῖ. Ἡ σωφροσύνη ἦταν σ' αὐτόν εἰκόνημα, ἡ σοφία κτῆμα· ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καί ἡ καθαρότητα (τῆς ψυχῆς) ἀποτελοῦσαν τίς λαμπρές καί ἀξιοθέατες ὁμορφιές τῶν οἰκοδομημάτων του· μ' αὐτές τρεφόμενος χαιρόταν περισσότερο ἀπό κείνους πού καμαρώνουν γιά τά μαρμάρινα καί χρυσοστόλιστα σπίτια τους».

(Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον, Ρ.Γ. 46, 816 Β – Μετάφραση Ι.Κ.)

7. Ἐλπίδα μας ὁ Θεός:

«Ἄς παραδώσουμε λοιπόν τούς ἑαυτούς μας ἐντελῶς στόν Κύριο, γιά νά μπορέσουμε νά τόν ἀπολαύσουμε ὁλόκληρο. Ἄς γίνουμε Θεοί γι' αὐτόν, γιατί γι' αὐτό ἀκριβῶς ἐγίνε ἀνθρώπος, ἄν καί ἀπό τή φύση του εἶναι Θεός καί Δεσπότης. Ἄς ὑπακούσουμε σ' αὐτόν καί αὐτός ἀκούραστα θά ἀποκρούσει τούς ἐχθρούς μας. «Εάν ὁ λαός μου μέ ἄκουγε, λέγει (στήν Ἁγία Γραφή), καί ἐάν ὁ Ἰσραηλιτικός λαός βάδιζε στό δρόμο μου μέ τό τίποτα θά ταπεινῶνα τούς ἐχθρούς τους καί θά ἔβαζα τό δυνατό χέρι μου πάνω σ' αὐτούς πού τούς λυποῦσαν. Κάθε ἐλπίδα μας ἄς πῇ στηρίζουμε μόνο πάνω σ' αὐτόν». Καί κάθε φροντίδα μας ἄς τή ρίζουμε μόνον σ' αὐτόν καί αὐτός θά μᾶς γλυτώσει ἀπό κάθε θλίψη καί σ' ὅλη μας τή ζωή θά μᾶς διαθρέψει. Κάθε ἀνθρώπο νά τόν ἀγαπήσουμε μέ τήν ψυχή μας· σέ κανέναν ὅμως ἀπό τούς ἀνθρώπους νά μὴ στηρίζουμε τήν ἐλπίδα μας· διότι ἐφόσον ὁ Κύριος μᾶς συντηρεῖ, τότε ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς περιστοιχίζουν καί ὅλοι οἱ ἐχθροί εἶναι ἀδύνατοι ἐναντίον μας. Μόλις ὅμως μᾶς ἐγκαταλείπει ὁ Κύριος, τότε καί ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς ἐγκαταλείπουν καί ὅλοι οἱ ἐχθροί ἐναντίον μας δυναμώνουν. Ἀλλά καί κείνος πού ἔχει ἐμπιστοσύνη στόν ἑαυτό του, θά πέσει σέ πολύ μεγάλو πέσιμο, ἐνῶ ἐκεῖνος πού φοβάται τόν Κύριο θά ὑψωθεῖ. Γιά τοῦτο ἔλεγε ὁ Δαβίδ· «Δέ στηρίζω τήν ἐλπίδα στό τόξο μου καί ἡ ρομφαία μου δέ θά μέ σώσει».

(Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Λόγος ἀσκητικός, Ρ.Γ. 90, 956 – Μετάφραση Ι.Κ.)

8. Ἡ ξεκούραση τοῦ ὕπνου:

«Ὁ Θεός, πού ἐπλασε τά πάντα,
Ὁ ρυθμιστής τῶν οὐρανῶν,
Πού φωτίζει τήν ἡμέρα μέ τή λάμψη τοῦ φωτός
Καί χαρίζει τοῦ ὕπνου τ' ἀγαθά τῇ νύχτα,
Γιά ν' ἀναπαύει ἀπό τό μόχθο τῆς ἡμέρας
τό ἐξαντλημένο σῶμα,
Ν' ἀνακουφίζει τό κατακουρασμένο πνεῦμα
Καί νά καταπραῦνει τήν ἀγωνία τῆς οδύνης...».

(Ἀμβροσίου, Ὕμνος, P.L., τ. 16, στ. 409 – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

9. Ἡ ἀγάπη τοῦ Αὐγουστίνου γιά τό Θεό:

«Δώσε τόν Ἐαυτόν Σου σ' ἐμένα, Θεέ μου, παραδώσου σ' ἐμένα. Ἐάν εἶναι ἀκόμη ἀσθενική ἡ ἀγάπη μου κάνε την δυνατότερη. Δέν εἶμαι ἱκανός νά μετρήσω ὅ,τι λείπει ἀπό τήν ἀγάπη μου, γιά νά εἶναι ἀρκετή, γιά νά πέσει μέσα στήν ἀγκαλιά Σου ἡ ζωή μου καί νά μὴν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό αὐτή, μέχρις ὅτου βρεῖ καταφύγιο στή θεϊκή Σου παρουσία. Μόνο αὐτό ξέρω: μακριά ἀπό σένα, καί μέσα μου καί γύρω μου, δέ δοκιμάζω τίποτ' ἄλλο παρὰ ὀδύνη, καί κάθε πλοῦτος, πού δέν εἶναι ὁ Θεός μου, εἶναι πτώχεια γιά μένα καί ἀνάγκη».

(Αὐγουστίνου, Ἐξομολογήσεις, Βιβλίον ΙΓ' – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

10. Οἱ ἅγιες εἰκόνες:

«...Ἀλλά ἀκόμη ποίός μπορεῖ νά κάνει ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀόρατος καί ἀσώματος καί ἀπερίγραπτος καί ἀσχημάτιστος; Τό νά ζωγραφίζει κανεῖς τό Θεό εἶναι δεῖγμα τῆς πιό μεγάλης παραφροσύνης καί ἀσέβειας. Γι' αὐτό στήν Παλαιά Διαθήκη δέν ἦταν συνηθισμένη ἡ χρήση τῶν εἰκόνων. Ἀφοῦ ὁμως ὁ Θεός ἀπό τή μεγάλη του εὐσπλαχνία ἐγινε ἀληθινά ἄνθρωπος γιά τή δική μας σωτηρία,... ἔζησε πάνω στή γῆ «καί συναναστράφηκε μέ τοὺς ἀνθρώπους», ἔκαμε θαύματα, ἐπάθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε, καί ὅλα αὐτά ἔχουν γίνεи ἀληθινά, καί τόν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γράφτηκαν λοιπόν γιά νά τά θυμόμαστε καί νά διδάσκονται αὐτοί πού δέν ἦταν παρόντες τότε, μέ σκοπό νά μακαριστοῦμε ἀπό τόν Κύριο ἐμεῖς πού, ἂν καί δέν εἶδαμε, ἀκούσαμε ὁμως καί πιστεῦσαμε. Ἐπειδὴ ὁμως δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα, οὔτε καταγίνονται μέ τήν ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν ὅτι ἔπρεπε νά ζωγραφιστοῦν αὐτά σέ εἰκόνες, γιά μὰ μᾶς τά θυμίζουν περιληπτικά, ὅπως γίνεται μέ μερικές ἥρωικές πράξεις. Χωρίς ἀμφιβολία, ἐνῶ πολλές φορές δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τό πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τήν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, φέρνουμε στή μνήμη μας τό σωτήριο πάθος, πέφτουμε καί προσκυνοῦμε ὄχι τήν ὕλη, ἀλλά αὐτόν πού εἰκονίζεται, ὅπως καί δέν προσκυνοῦμε οὔτε τήν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε τήν ὕλη τοῦ σταυροῦ, ἀλλά τό σχῆμα. Γιατί σέ τί διαφέρει ὁ σταυρός

πού δέν ἔχει τό ἀπεικόνισμα τοῦ Κυρίου ἀπό κεῖνον πού τό ἔχει; Τό ἴδιο συμβαίνει καί καί μέ τήν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, γιατί ἡ τιμή πού τῆς ἀποδίδουμε, πηγαίνει σ' αὐτόν πού σαρκώθηκε ἀπό αὐτή. Παρόμοια εἶναι καί τά ἀνδραγαθήματα τῶν ἁγίων, πού μᾶς παρακινοῦν στήν ἀνδρεία καί τό ζῆλο καί τή μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί τή δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἡ τιμή πού δείχνουμε στούς ἁγίους, εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως πρός τόν κοινό Δεσπότη καί ἡ τιμή τῆς εἰκόνας καταλήγει στό πρωτότυπο. Εἶναι ἀγραφη παράδοση, ὅπως ἀκριβῶς ἡ προσκύνηση πρός τό μέρος τῆς ἀνατολῆς, ἡ προσκύνηση τοῦ σταυροῦ καί πάρα πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά...».

(Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, "Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 –

Μετάφραση Χ.Γ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

34. Τό σχίσμα

Διαφορές Ἀνατολῆς καί Δύσεως

Τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες χαιρόταν ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνότητά της. Ἦταν μία καί καθολική, δηλ. ὀρθόδοξη.

Μέ τό πέρασμα ὅμως τῶν αἰῶνων οἱ διαφορές, πού εἶναι φυσικό νά ὑπάρχουν ἀνάμεσα σέ δυό περιοχές πού βρίσκονται τόσο μακριά ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη, φάνηκαν περισσότερο. Ἡ γεωγραφική ἀπόσταση, ἡ πολιτική διαίρεση, οἱ περιπέτειες πού ἐξήσαν οἱ ἄνθρωποι στήν Ἀνατολή καί στή Δύση καί οἱ διαφορετικές συνθηκες ζωῆς δημιούργησαν δυό διαφορετικούς κόσμους. Ὁ συνδετικός κρίκος τῶν δυό αὐτῶν περιοχῶν, ἡ ἐλληνική γλώσσα, ἔσπασε. Στή Δύση ἐπικράτησε ἡ λατινική γλώσσα ἐνῶ στήν Ἀνατολή ἡ ἐλληνική. Ἔτσι ἡ ἀπομάκρυνση τῆς Ἀνατολικῆς ἀπό τή Δυτική Ἐκκλησία γινόταν σιγά-σιγά ἀλλά μέ σταθερό βῆμα.

Τά αἷτια τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας κομμάτισε τό θεοῦφαντο χιτῶνα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τά κυριότερα αἷτια τοῦ ἦταν:

- 1) Τό *παπικό πρωτεῖο*, ἡ ἀξίωση δηλ. τοῦ πάπα νά ἐξουσιάζει τήν Ἐκκλησία.
- 2) Ἡ ἱδρυση τοῦ *παπικοῦ κράτους* τόν 8ο αἰῶνα πού ἔκαμε τόν πάπα πολιτικό ἄρχοντα.
- 3) Ἡ προσθήκη στό Σύμβολο τῆς Πίστεως ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καί ἀπό τόν Υἱό (FILIOQUE).

4. Διαφορές στη διοίκηση καί στη λατρεία της 'Εκκλησίας.

Ἡ δύναμη τῆς 'Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶδαμε σέ προηγούμενα μαθήματα, δέν εἶναι κοσμική, ἀλλά πνευματική. Ἡ 'Εκκλησία δέν ἐνδιαφέρεται γιά τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου, ἀλλά γιά τὴ *Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*.

Ἀπὸ τὰ ἀποστολικά χρόνια ἡ διοίκηση τῆς 'Εκκλησίας εἶναι δημοκρατική. Ὅπου ὑπάρχουν πρωτεῖα, δέν εἶναι πρωτεῖα ἐξουσίας, ἀλλὰ τιμῆς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος οὔτε ἡγεμόνας τῶν Ἀποστόλων ἦταν οὔτε ἔγινε ἐπίσκοπος Ρώμης, γιὰ νὰ 'χει δικαιώματα ἐξουσίας ὁ πάπας ὡς διάδοχός του, ὅπως ἰσχυρίζεται.

Οἱ ἀφορμές τοῦ σχίσματος-Φώτιος

Ὅταν ἄρχισε τὸ σχίσμα, στό πηδάλιο τῆς Ἀνατολικῆς 'Εκκλησίας βρέθηκε ὁ Φώτιος. Ἦταν ἄνθρωπος μέ πολλά προσόντα. Εἶχε ἀπέραντη μόρφωση (τόν παρομοιάζουν μέ τόν Ἀριστοτέλη) καί πλούσια δράση: διδακτική καί ἐκκλησιαστική. Ἐγινε πατριάρχης τὸ 858 ἀπὸ λαϊκὸς παρὰ τὴ θέλησή του, γιατί ὁ καίσαρας *Βάρδας* γιὰ προσωπικούς λόγους συγκρούστηκε μέ τόν πατριάρχη Ἰγνάτιο.

Ἡ διένεξη Ἰγνατίου-Φωτίου εἶναι ἡ πρώτη ἀφορμὴ τοῦ σχίσματος. Ὁ πάπας *Νικόλαος Α'* διαμαρτυρήθηκε γιατί δέ ζήτησαν τὴ γνώμη του. Εἶχε τίς ἀντιρρήσεις του γιατί ὁ Φώτιος ἔγινε ἀπὸ λαϊκὸς πατριάρχης, παρ' ὅλο πὺ αὐτὸ συνηθίζοταν τότε καί στὴν Ἀνατολή καί στὴ Δύση.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ πάπα προχώρησε περισσότερο. Τὸ *βουλγαρικὸ ζήτημα* στάθηκε ἡ δεύτερη ἀφορμὴ. Κληρικοὶ τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἤρθαν στὴ Βουλγαρία, πὺ ὑπαγόταν στό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, καί διέδιδαν διδασκαλίες καί παραδόσεις ἄγνωστες στὴν ὀρθόδοξη 'Εκκλησία. Ὅλα αὐτὰ κατάγγειλε μέ ἐγκύκλιό του ὁ Φώτιος, ἐνῶ Σύνοδος τὸ 867 καταδίκασε τόν πάπα.

Τὸ δράμα τοῦ χωρισμοῦ τῶν 'Εκκλησιῶν, παρ' ὅλη τὴ φιλοδυτικὴ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορα *Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα* (867-886), προχωροῦσε στὴν τελικὴ του πράξη. Αὐτὴ παίχτηκε τόν 11ο αἰῶνα. Πρωταγωνιστές ἦταν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Μιχαήλ ὁ Κηρουλάριος* καί ὁ πάπας *Λέοντας Θ'*. Τὸ παπικὸ πρωτεῖο καί οἱ καινοτομίες τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἀπειλῶσαν καί πάλι τὴν ἐνότητα τῆς 'Εκκλησίας. Ἀντιπροσωπεῖα τοῦ πάπα δημιούργησε ἐπεισόδια στὴν Κωνσταντινούπολη καί ἀφόρισε μέ ἔγγραφό της τοὺς ὀρθοδόξους. Στὶς 20 Ἰουλίου 1054 ὁ πατριάρχης *Μιχαήλ* μέ Σύνοδο ἀναθεμάτισε τοὺς βλάστημους παπικούς. Ἡ ἐνότητα τῆς 'Εκκλησίας διασπάστηκε. Τὸ σχίσμα ἔγινε ἡ ἀνεπούλωτη πληγὴ τῆς.

Ὁ πατριάρχης Ἀθηνᾶγόρας Α΄ καὶ ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ΄.

Συνέπειες τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα εἶχε ὡς συνέπεια τόν τελικό χωρισμό τῆς Ἐκκλησίας σέ Δυτική καί Ἀνατολική. Ἡ κάθε μιά πῆρε τό δικό της δρόμο. Ἡ διάσπαση γέννησε τήν καχυποψία, τό φανατισμό, τήν προπαγάνδα. Τά χρόνια τῶν σταυροφοριῶν καί τῆς τουρκοκρατίας εἶναι ἀδιάψευστοι μάρτυρες γιά ὅσα ἔπαθε ἡ Ὁρθοδοξία ἀπό τήν ἐχθρότητα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ἡ χριστιανοσύνη ἦταν τότε ἐνωμένη, θά ἀναχαίτιζε τό μωαμεθανικό κίνδυνο καί σήμερα θά ἦταν μιά ὑπολογίσιμη φωνή γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης στόν κόσμο. Τό 1965 ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ΄ καί ὁ πατριάρχης Ἀθηνᾶγόρας ἔσβησαν ἀπό τή μνήμη τῆς Ἐκκλησίας τά ἀναθέματα τοῦ 1054 μέ τήν ἀμοιβαία ἄρση τους. Ἦταν μιά γενναία πράξη ἀγάπης καί κατανοήσεως, πού διευκολύνει τήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας στό κοινό παρελθόν, ὅπου ὑπάρχει ἡ σωστή βάση γιά μιά μελλοντική ἐνωση τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καί Δύσεως.

Οί φάσεις τοῦ σχίσματος

- 858 Καθαίρεση τοῦ Ἰγνατίου καί ἀνύψωση τοῦ Φωτίου.
861 Ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος ἐπικυρώνει τὰ παραπάνω.
863 Παπική Σύνοδος καθαιρεῖ τό Φώτιο.
866 Ἐπέμβαση τοῦ πάπα στή Βουλγαρία.
867 Σύνοδος καθαιρεῖ τόν πάπα γιά τήν ἐπέμβασή του (Α' σχίσμα).
869 Παπόφιλη Σύνοδος στήν Κων/πολη καταδικάζει τό Φώτιο καί ἀναγνωρίζει τό πρωτεῖο τοῦ πάπα!
879 Σύνοδος ἐπικυρώνει τήν ἐκλογή τοῦ Φωτίου.
1054 Σύνοδος καταδικάζει τίς παπικές αὐθαιρεσίες. Τό σχίσμα ὀριστικό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό ρόλο ἔπαιξε στό σχίσμα ἡ ἀποξένωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως;
2. Γιατί οἱ ἀξιώσεις τοῦ πάπα δέ συμβιβάζονται μέ τό Εὐαγγέλιο καί τή δημοκρατικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Γιατί ὁ Φώτιος ὀνομάζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας «προασπιστής τῶν ὀρθοδόξων»;
4. Ποιές εἶναι οἱ συνέπειες τοῦ σχίσματος;

35. Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας

Ἑνωτικές προσπάθειες

Τό σχίσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καί στή Δύση εἶναι τό τραγικότερο γεγονός στήν πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἀπαρχή τῆς μεγαλύτερης κρίσεως στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Μιά χωρισμένη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά εἶναι χριστιανική Ἐκκλησία. Ἔτσι δέ λείψανε πρωτοβουλίες καί προσπάθειες, γιά νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καί στή Δύση καί νά ξαναβρεῖ ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνότητά της.

Οἱ σημαντικότερες ἐνωτικές πρωτοβουλίες καί προσπάθειες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Ἡ σύνοδος τῆς Βάρης (1098). Ἀποτελεῖ προοίμιο τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν. Σ' αὐτή πῆραν μέρος καί ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι τῆς Ν.

Ἰταλίας. Ἀπέτυχε ὅμως, γιατί ἀνέπτυξε μονομερῶς τίς ρωμαιοκαθολικές θέσεις καί ἐπιχείρησε τήν ἐπιβολή τους.

2. Ἡ πρωτοβουλία τῶν *Παλαιολόγων*. Στήν ἐποχή τους λόγοι πολιτικοί καί ἐθνικοί ὥθοῦσαν στήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως. Τό Βυζάντιο διατρέχει τόν κίνδυνο τοῦ Ἰσλαμισμού, πού μόνο μιά βοήθεια ἀπό τή Δύση θά μπορούσε νά ἀποτρέψει. Ἀλλά ὁ πάπας, ὡς ἀντάλλαγμα γιά τή στρατιωτική βοήθεια, ζητοῦσε τήν ἐκκλησιαστική ἔνωση. Ἡ Σύνοδος μάλιστα τῆς *Λυών* (1274) κήρυξε τήν ἔνωση, χωρίς βέβαια νά βρεῖ ἀπῆχηση στήν Ἀνατολή.

3. Ἡ κυριότερη προσπάθεια εἶναι ἡ Σύνοδος *Φερράρας-Φλωρεντίας* (1438-1439). Ἡ ἐμφάνιση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ἀνάγκασε τούς Βυζαντινούς, νά στραφοῦν πρός τόν πάπα. Ἐτσι οἱ ὀρθόδοξοι δέχτηκαν νά πάρουν μέρος, μέ μεγάλη ἀντιπροσωπεία, στή Σύνοδο τῆς Φερράρας (1438), πού ἀργότερα μετατέθηκε στή Φλωρεντία (1439). Οἱ ὁπαδοί τῆς συμβιβαστικῆς λύσεως, πού εὐνοοῦσε τούς ρωμαιοκαθολικούς ἐπέβαλαν τίς θέσεις τους. Τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ὑπέγραψαν 16 ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι.

Μορφή τῆς Συνόδου ἦταν ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου *Μάρκος ὁ Εὐγενικός*, πού ἀρνήθηκε νά ὑπογράψει τίς ἐνωτικές ἀποφάσεις. Εἶναι συγκινητικοί οἱ λόγοι του στή σύνοδο:

«Σας παρακαλοῦμε πατέρες καί ἀδερφοί καί τιμιότατοι κύριοι, ὅπως καί πρὶν σᾶς παρακάλεσαμε, στό ὄνομα τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς ἀγάπησε, ἐνῶ εἴμαστε ἀχρεῖοι καί ἁμαρτωλοί καί ἀπελπισμένοι, νά ἐπιστρέψουμε στήν καλή συμφωνία μεταξύ μας καί μέ τούς ἁγίους Πατέρες, τήν ὁποία εἶχαμε πρωτύτερα, ὅταν ὅλοι λέγαμε τά ἴδια πράγματα καί δέν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας κανένα σχίσμα. Ὡς γνωρίζουμε βαθιά καί ἀδερφικά ὁ ἕνας τόν ἄλλο· ἄς σεβαστοῦμε τούς κοινούς μας Πατέρες· ἄς τιμήσουμε τίς παραδόσεις, ὥστε ὅλοι μαζί, μέ ἓνα στόμα καί μιά καρδιά νά δοξάζουμε τό πάντιμο καί μεγαλόπρεπο ὄνομα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τώρα καί πάντοτε καί στούς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Ὅπως φαίνεται ἀπό τό κείμενο, ὁ ἐπίσκοπος Μάρκος δέν ἦταν κατά τῆς ἐνώσεως, ἤθελε ὅμως τό χάσμα πού θά κλείσει μέ τήν ἔνωση, νά μὴν ἀφανίσει τήν Ὁρθοδοξία. Ὅταν ὁ πάπας πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Μάρκος δέν ὑπέγραψε τίς συμφωνίες τῆς ἐνώσεως, εἶπε ἐπιγραμματικά:

«Ἐποιήσαμεν λοιπόν οὐδέν»

Γιά τούς ἀγῶνες του ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός χαρακτηρίστηκε «ἄτλαντας τῆς Ὁρθοδοξίας». Ἡ Ἐκκλησία μας τόν ἀναγνώρισε ὡς

Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός
(Εἰκόνα τοῦ Β. Λέππουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

γιο και τόν γιορτάζει στις 19 Ιανουαρίου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η αντίδραση του ὀρθόδοξου πληρώματος ἔκαμε, ὥστε να μείνουν ανεφάρμοστες οἱ ἐνωτικές ἀποφάσεις τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας. Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθεσε τέρμα στίς προσπάθειες γιά τήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως.

Ἀποτελέσματα - Συντελεστές ἀποτυχίας

Καμιά ἀπό τίς ἐνωτικές προσπάθειες πού ἀναφέραμε δέν εἶχε θετικό ἀποτέλεσμα. Σ' αὐτό συντέλεσαν ἀρκετοί λόγοι, οἱ σπουδαιότεροι ἀπό τούς ὁποίους εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Οἱ προσπάθειες ἦταν διαποτισμένες ἀπό πνεῦμα προκαταλήψεως καί ἐχθρότητας, δογματικῆς ἀποκλειστικότητος καί ἀγνοίας. Οἱ Δυτικοί κατηγοροῦνται σάν αἱρετικοί καί οἱ Ὀρθόδοξοι ἀτενίζονται σάν εἰδωλόλατρες.

2. Ὁ ἐκκλησιαστικός χαρακτήρας τῶν προσπαθειῶν νοθεύτηκε ἀπό τήν κοσμική ἀκμή τοῦ παπισμοῦ καί τόν ἀγῶνα του γιά κοσμοκρατορία. Οἱ προσπάθειες ἐπιβάλλονταν ἀπό πολιτική σκοπιμότητα καί δέν ἦταν ἔκφραση τοῦ ὀρθόδοξου φρονήματος. Ἡ Δυτική Ἐκκλησία ζητοῦσε τήν ἔνωση ὡς ἀντάλλαγμα γιά τή βοήθειά της στήν Ἀνατολική Ἐκκλησία, πού κινδύνευε ἀπό τόν Ἰσλαμισμό.

3. Τά διάφορα τεχνάσματα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας στήν ἐποχή αὐτή, ὅπως οἱ σταυροφορίες καί ἡ Οὐνία, γιά τά ὁποῖα θά δώσουμε στοιχεῖα σέ ἐπόμενο κεφάλαιο, ἀποκάλυψαν τά πραγματικά σχέδια τῆς Δύσεως γιά τήν Ὀρθοδοξία. Ἰδιαίτερα οἱ σταυροφορίες, πού εἶχαν μεγαλύτερο ἀντίκτυπο ἀπό τά ἀναθέματα τοῦ 1054, ὄχι μόνο δέ βοήθησαν τούς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλά συντέλεσαν στήν αὐξηση τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Στάθηκαν τό μεγαλύτερο ἐμπόδιο στήν ἱστορία τῶν προσπαθειῶν γιά τήν ἔνωση τῆς χωρισμένης Ἐκκλησίας.

Ὅλα αὐτά εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τήν παγίωση τοῦ σχίσματος καί τή μονιμότητα τῆς κρίσεως στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὀρθοδοξία καί Δύση θά βαδίσουν καθεμιά χωριστά καί σέ διαφορετική κατεύθυνση.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί μιά χωρισμένη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά εἶναι χριστιανική Ἐκκλησία;
2. Ποιά ἀπό τίς ἐνωτικές προσπάθειες θεωρεῖς σημαντικότερη καί γιατί;
3. Τί κατὰ τή γνώμη σου συντέλεσε περισσότερο στήν ἀποτυχία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν;
4. Θαυμάζεις τή μορφή τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Θά ἤθελες νά μιμηθεῖς τό θάρρος καί τήν εὐθύνη του ἀέναντι στήν Ἐκκλησία;

36. 'Ο Χριστιανισμός στη Δύση μετά τό σχίσμα

Κύριες εξελίξεις στη ζωή της Ρωμαιοκαθολικής 'Εκκλησίας

'Από τόν 9ο αιώνα ως τά μέσα του 11ου, ή Δυτική 'Εκκλησία βρέθηκε σέ κατάπτωση. 'Η κοσμική εξουσία, οί βασιλείς στά διάφορα ευρωπαϊκά κράτη δέσποζαν πάνω στήν εκκλησιαστική εξουσία. Οί επίσκοποι καί ό πάπας ήταν όργανα τών κοσμικών αρχόντων. 'Ολος ό κληρος χρειαζόταν νά καθαρθεί από τή διαφθορά καί τή σιμωνία. Τότε βρέθηκαν δυνατοί πάπες πού έβαλαν σκοπό τους νά άνυψώσουν τήν 'Εκκλησία καί νά τήν απαλλάξουν από τήν κοσμική άξουσία. 'Ακόμα περισσότερο, νά ύποτάξουν τήν κοσμική στήν παπική εξουσία.

'Ακμή του παπισμού

'Ο Γρηγόριος Ζ' (11ος αιώνας) καθόρισε ότι υπάρχουν δυό εξουσίες, ή παπική καί ή βασιλική. 'Η πρώτη είναι ό ήλιος, ή δεύτερη ή σελήνη. 'Ανώτερη λοιπόν ή 'Εκκλησία, έχει δικαίωμα νά δίνει τήν πορφύρα καί τό στέμμα στό βασιλιά. Μέ τήν έρμηνεία αυτή, ό Φρειδερίκος Α' ό Βαρβαρόσας έφτασε σέ σημείο νά κάμει καθήκοντα ιπποκόμου γιά τόν πάπα, γιά νά στεφθεί από αυτόν αυτοκράτορας τών Γερμανών στή Ρώμη (12ος αιώνας). 'Αργότερα ό πάπας 'Ιννοκέντιος ό Γ' ταπεινώσε τό βασιλιά της 'Αγγλίας, άφόρισε τό βασιλιά της Γαλλίας, έκαμε παπικό κτήμα τήν 'Ισπανία, έκαμε φόρου ύποτελή τήν 'Ουγγαρία. Στην εποχή του οί σταυροφόροι κυρίεψαν τήν Κωνσταντινούπολη (1204) καί ό πάπας φαινόταν κύριος καί της 'Ανατολής. 'Ο παπισμός είχε επιβληθεί σάν κοσμοκρατορία. 'Η άκμή της παπικής εξουσίας συνεχίστηκε ως τίς αρχές του 15ου αιώνα, τότε πού υπήρχαν δυό πάπες, ένας στήν 'Αβινιόν καί ένας στή Ρώμη. 'Ο ένας άφόριζε τόν άλλο καί τούς πιστούς του. 'Ολοι οί πιστοί της Δυτικής εκκλησίας ήταν σ' άφορισμό.

Διοργάνωση της Δυτικής 'Εκκλησίας

Τούς αιώνες της άκμης του παπισμού (12-14ος) ό πάπας ήταν:

1. 'Ανώτατη εξουσία στόν κόσμο. Οί κοσμικοί άρχοντες πλήρωναν φόρους σ' αυτόν.
2. 'Ανώτατος δικαστής της 'Εκκλησίας. Είχε δικαίωμα νά δικάζει τούς κληρικούς καί νά καθιερώνει άγίους (άγιοποίηση).
3. 'Αλάθητος, έτσι πίστευε, όταν άποφαινόταν σέ ζητήματα πίστεως.

"Όπλα γιά νά υπερασπίζει αυτές τίς εξουσίες του είχε τόν άφορι-

σμό, τήν ἐκθρόνιση καί τήν ἀπαγόρευση. (Ἡ θεία λατρεία γινόταν δί-
χως ἐκκλησίασμα, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ θ. Εὐχαριστία δινόταν μόνο σ'
ἐτοιμοθάνατους κλπ.). Δηλωτικά τῶν ἐξουσιῶν αὐτῶν τοῦ πάπα ἦταν
τό βασιλικό στέμμα, πού ἀργότερα ἔγινε διπλό (ἐκκλησιαστική καί πο-
λιτική ἐξουσία) καί μέχρι σήμερα τριπλό (λέγεται τιάρα), δηλαδή ἐξου-
σία στά ἐπίγεια (ἀφορισμοί), στά οὐράνια (ἀγιοποίηση) καί στά κατα-
χθόνια (ἀφέσεις).

Τά οἰκονομικά τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Ἡ μεγάλη ἀκίνητη περιουσία της, τό «δηνάριο τοῦ Πέτρου» καί οἱ
φόροι ὑποτέλειας, τῆς ἀπέδιναν ἀρκετά. Πολλά χρήματα ἔφερναν καί
οἱ ἀφέσεις, τά περίφημα «συγχωροχάρτια». Οἱ πιστοί μπορούσαν νά
ἐξαγοράσουν τή συγχώρηση γιά τόν ἑαυτό τους ἢ γιά ὅποιον ἄλλον,
ἀπό τόν πάπα, πού «διαχειριζόταν» τό θησαυρό τῶν καλῶν ἔργων τῶν
ἀγίων! Ἦταν πραγματικά μιά σοβαρή ἐκτροπή ἀπό τό νόημα τοῦ Χρι-
στιανισμοῦ τό νά προσφέρεται μέ χρήματα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Τά μοναχικά τάγματα

Μεγάλες ὑπηρεσίες πρόσφεραν καί προσφέρουν στή Δυτική Ἐκ-
κλησία ἀπό τήν ἵδρυσή τους τά μοναχικά τάγματα. Τέτοια εἶναι:

1. Οἱ Κιστερσιανοί μοναχοί, τάγμα πού διοργάνωσε ὁ ἅγιος Βερ-
νάρδος τό 12ο αἰώνα, καί ἔδρασε πολιτιστικά σ' ὅλη τή δύση.

2. Οἱ Φραγκισκανοί μοναχοί, τάγμα ἐπαιτικό. Ἰδρυτής του εἶναι ὁ
ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης, δυνατή καί σεβαστή προσωπικότητα.
Ἐζήσε σέ ἀπόλυτη φτώχεια, ἔδειξε ἀπεριόριστη ἀγάπη στούς ἀνθρώ-
πους καί στά ζῶα καί σ' ὅλη τή φύση καί – κατά τήν παράδοση τῆς Δυτ.
Ἐκκλησίας – ταυτίστηκε μυστηριακά μέ τό σταυρωμένο Χριστό. Ποι-
ητική φύση, (ἔργα του: Ὕμνος τοῦ Ἡλίου – Φιορέττι = λουλουδάκια),
εἶχε μεγάλη ἐπίδραση ὄχι μόνο στή χριστιανική σκέψη καί ζωή, ἀλλά
καί στή λογοτεχνία, στή ζωγραφική, στή μουσική, σέ κάθε τέχνη.

3. Οἱ Δομινικανοί, ἐπαιτικό τάγμα καί αὐτό, πού τό ἵδρυσε ὁ Ἰσπα-
νός μοναχός Δομίνικος, πρόσφερε ἐπιστημονικές ὑπηρεσίες στήν Ἐκ-
κλησία.

4. Οἱ Ἰωαννίτες καί οἱ Ναῖτες, τάγματα πού συνδύαζαν τό στρατι-
ωτικό καί τό μοναχικό βίο, ὀνομάστηκαν Ἱπποτικά. Ἐδρασαν κυρίως
στίς σταυροφορίες, προσφέροντας προστασία καί νοσοκομειακές βο-
ήθειες στούς χριστιανούς.

Μεγάλη ἦταν ἡ συμβολή τῶν μοναχικῶν ταγμάτων στήν ἀκμή τῆς

Δυτικής 'Εκκλησίας. Τόν 15ο αιώνα όμως σημειώθηκε παρακμή και σ' αυτά και σέ ὅλη τή Δυτική 'Εκκλησία. Ἡ ὁκνηρία, ἡ πολυτέλεια, ὁ ἐγωισμός καί ὁ φανατισμός, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καί τῆς ἀφέλειας τοῦ ἀνθρώπου, ἔφεραν τήν ἀνάγκη τῆς Μεταρρυθμίσεως καί τήν ἀναστάτωση τοῦ 16ου αἰώνα.

Διαφορές ἀπό τήν ὀρθόδοξη 'Εκκλησία

Οἱ κυριότερες διαφορές τῆς Δυτικῆς ἀπό τήν 'Ανατολική 'Εκκλησία εἶναι:

Στή *διοίκηση*. Στή Δυτική 'Εκκλησία ἀνώτατη ἐξουσία εἶναι ὁ πάπας. Στήν 'Ανατολική οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Στά *Μυστήρια*: Τό *Βάπτισμα* γίνεται σάν ράντισμα στή Δυτική 'Εκκλησία. Τό *Χρίσμα* καί ἡ *θ. Εὐχαριστία* δίνονται στήν ἡλικία τῶν 12 περίπου χρόνων. Στήν 'Ανατολική γίνεται τό Βάπτισμα μέσα σέ νερό, τό Χρίσμα καί ἡ *θ. Εὐχαριστία* παρέχονται ἀμέσως μετά τό Βάπτισμα. Οἱ πιστοί στή Δυτική 'Εκκλησία κοινοῦσαν μόνο τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, σέ «ὄστια», καί μόνο οἱ κληρικοί κοινοῦσαν καί τό αἷμα. Στή *Μετάνοια*, οἱ ἀφέςεις, ἡ διδασκαλία γιά καθαρτήριο, τά συγχωροχάρτια, ἀποτέλεσαν μεγάλες διαφορές. Στήν *Ἱερωσύνη*, στή Δυτική 'Εκκλησία ὅλοι οἱ κληρικοί εἶναι ἄγαμοι, γίνονται ὁμαδικές χειροτονίες, δόθηκε ὡς ἀνώτερος βαθμός ὁ τίτλος τοῦ Καρδινάλιου, ὁ πάπας ὑψώθηκε πάνω καί ἀπό τοὺς τρεῖς βαθμούς τοῦ κλήρου. Τό *Εὐχέλαιο* δίνεται στή Δυτική 'Εκκλησία στοὺς ἐτοιμοθάνατους ὡς τελευταῖο ἐκρόδιο, στήν 'Ανατολική ὡς πνευματική καί σωματική ἐνίσχυση σέ κάθε περίστασι.

Οἱ διαφορές αὐτές, πού οἱ περισσότερες εἶναι δογματικές, προσέθηκαν στήν ἄλλη δογματική διαφορά, γιά τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλες διαφορές εἶναι στήν τελετουργία καί στό ἔθιμο. Πάντως αἰτία σ' ὅλες εἶναι παρερμηνεῖα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ ἀντίδραση θά σημειωθεῖ μέ στόχο νά καταργηθεῖ ἡ Ἱερή Παράδοση πού γινόταν πρόφαση γιά παρερμηνεῖες. Πόσο καλύτερη εἶναι ἡ στάση τῆς ὀρθόδοξης 'Εκκλησίας! Διατηρεῖ τήν Ἱερή Παράδοση καί θέλει νά τήν ἐρμηνεύει σωστά, ἀφοῦ τή θεωρεῖ πηγὴ Ἰσου κύρους μέ τήν Ἁγία Γραφή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τά συγχωροχάρτια εἶναι ἀντίθετα στό νόημα τῆς Θρησκείας μας;
2. Γιατί ἡ Οἰκουμενική Σύνοδος εἶναι ἀνώτερη ἀπό τό παπικό αξίωμα;
3. Τί εἶναι ἡ ἀγιοποίηση;
4. Γιατί ἡ Ἱ. Παράδοση εἶναι σεβαστή στήν ὀρθόδοξη 'Εκκλησία;

37. Ἡ Μεταρρύθμιση

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς

Ἦταν φανερό ὅτι πολλὰ ἔπρεπε νά ἀλλάξουν στή Δυτική Ἐκκλησία. Τό εἶχε παραδεχτεῖ καί ἡ ἴδια τό 14ο καί 15ο αἰῶνα. Ὁ πάπας, μέ τήν κοσμική ἐξουσία πού εἶχε ἀποκτήσει, ἔχασε τήν πνευματική. Δέν ἦταν πιά ἀντάξιος ἀντιπρόσωπος τοῦ ταπεινοῦ καί φτωχοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἱερή Ἐξέταση, πού ἀπό τόν 13ο αἰῶνα καταδίκαιζε, φυλάκιζε, ἔκαιε ἀνθρώπους, δέν ἦταν ικανή νά σταματήσει τήν ἀντίδραση. Δυναμικοί πιστοί, φωτισμένοι ἄνθρωποι, μέ θάρρος κατηγόρησαν τά τρωτά τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἑρασμος σατύριζε τίς ὑπερβολές καί τίς καταχρήσεις. Μεγάλοι ποιητές, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκάκιος, καταδίκαιζαν μέ τό ταλέντο τους κάθε παράβαση. Ὁ Οὐίκλιφ στήν Ὁξφόρδη, πού διδασκε ὅτι κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός καί ὄχι ὁ πάπας, καταδιώχτηκε. Ὁ Χούς στήν Πράγα, πού χτύπησε τή διαφθορά τοῦ κλήρου, κήκε ζωντανός. Τό ἴδιο καί ὁ Σαβοναρόλα κακοποιήθηκε στή Φλωρεντία.

Οἱ ἀφέσεις καί τά συγχωροχάρτια ἀπέδιδαν στή Δυτική Ἐκκλησία πλούτη καί μέ αὐτά ἔχτιζε μεγάλες ἐκκλησίες. Τότε χτίστηκε καί ὁ ναός τοῦ ἁγίου Πέτρου στή Ρώμη πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ναός τοῦ κόσμου. Μάζεψαν τότε στή Δύση θησαυρούς (ἀρχαιοῦτες, σπάνια χειρόγραφα, καλλιτεχνήματα, κειμήλια). Ὁργανώθηκαν ἱεραποστολές, ἔγινε ἐπιβλητική ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μέ τελετές.

Κάποιες ὁργανώσεις θέλησαν νά ἀντιδράσουν μεθοδικά. Αὐτοί ἦταν προπάντων οἱ Βάλδιοι καί οἱ Καθαροί, πού κήρυξαν τήν ἐπιστροφή στόν ἀποστολικό βίο καί διέδιδαν τήν Ἀγία Γραφή. Ἀπέρριπταν τά συγχωροχάρτια, θεωροῦσαν ἄκυρα τά μυστήρια πού ἔκαναν ἀνάξιοι κληρικοί. Φυσικά αὐτές τίς ὁργανώσεις τίς πολέμησε περισσότερο ἡ ἱερή Ἐξέταση.

Τήν ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς μαρτυροῦσαν καί δυό Σύνοδοι πού ἔγιναν στή Δυτική Ἐκκλησία καί ὀνομάστηκαν «μεταρρυθμιστικές»: Στήν Κωνσταντία καί στή Βασιλεία, ὅπου καταργήθηκαν πολλὰ δικαιώματα τοῦ πάπα. Ὅμως τήν πλήρη ἀλλαγὴ ἔφεραν τόν 16ο αἰῶνα οἱ τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές, ὁ Λούθηρος, ὁ Ζβίγγλιος καί ὁ Καλβίνος.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές

Ὁ Μαρτίνος Λούθηρος, ἀπό τή Σαξωνία, μοναχός καί ἱερέας, ἦταν καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τῆς Βιττεμβέργης. Δέχτηκε τή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου «περί ἀπολύτου προορισμοῦ», ὅτι δηλαδή

ζήτημα Θεοῦ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαραίτητη εἶναι ἡ πίστη, καί δέ χρειάζεται ἡ μεσολάβηση κανενός. «Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται» (Ρωμ. 1, 17). Σέ κηρύγματα καί συγγράμμάτα του δίδασκε τήν ἐσωτερική εὐσέβεια καί λατρεία καί ἀπέρριπτε τά ὀρατά μέσα σωτηρίας, τά ἔργα.

Ἐκείνη τήν ἐποχή οἱ μοναχοί καί οἱ ἱερεῖς γύριζαν σ' ὅλο τό δυτικό κόσμο καί πουλοῦσαν ἀφέσεις. Στή Σαξωνία τήν ἀποστολή αὐτή ἔκαμε ὁ δομινικανός μοναχός Τέτσελ. Κίνησε τήν ἀντίδραση τοῦ Λουθήρου. Ὁ Λούθηρος στίς 31 Ὀκτωβρίου τοῦ 1517 τοιχοκόλλησε στήν ἐκκλησία τῶν ἀγίων Πάντων 95 «θέσεις» ἐναντίον τῶν ἀφέσεων. Ἡ ἐνέργεια αὐτή προκάλεσε ὀξύ θεολογικό καί ἐκκλησιαστικό ζήτημα. Τό 1520 καταδικάστηκε μέ «βούλα» (ἐπίσημο παπικό ἔγγραφο) ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, διατάχθηκε νά καοῦν τά συγγράμμάτα του, ἐκεῖνος ὁμως ἔκαψε σέ δημόσια συγκέντρωση τήν παπική βούλα. Σ' ἀπάντηση, δέχτηκε «ἀναθεματισμό». Σέ συμβούλιο γερμανῶν ἡγεμόνων πού προσπάθησαν νά τόν πείσουν, ἀπάντησε: «Δέν μπορῶ διαφορετικά. Ἐδῶ στέκομαι. Ὁ Θεός βοηθός. Ἀμήν».

Ἀπό τότε αὐτοκρατορικά καί παπικά διατάγματα ἀπαγόρεψαν τή νέα διδασκαλία. Σέ συνέδριο κηρύχτηκαν σέ διωγμό οἱ ὁπαδοί τοῦ Λουθήρου, πού ὀνομάστηκαν Διαμαρτυρόμενοι (Προτεστάντες). Ὅμως οἱ νέες ιδέες κατέχτησαν πολλούς, οἱ ὁπαδοί καί οἱ διῶκτες ἤρθαν σέ πόλεμο, ὥσπου τό 1555 ἡ εἰρήνη τῆς Αὐγούστας ἀναγνώρισε τόν Προτεσταντισμό ὡς νόμιμη ὁμολογία. Ὁ Λούθηρος εἶχε πεθάνει ἕνα χρόνο πρίν. Εἶχε ἐπιτύχει στούς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τή μεγάλη ἀλλαγή, πού τή συνέχισαν, σέ πολλές παραλλαγές, ἑκατομμύρια πιστοί σ' ὅλο τόν κόσμο.

Στήν Ἑλβετία τίς μεταρρυθμιστικές ιδέες τίς διέδωσε ὁ ἱερέας Ζβίγγλιος, πιό ὀρμητικός ἀπό τό Λούθηρο. Ἐμπόδισε τήν πώληση συγχωροχαρτιῶν στή Ζυρίχη, κυκλοφόρησε πολλά κείμενα ἐνάντια στίς παπικές ἀξιώσεις καί καταχρήσεις, μετέτρεψε μοναστήρια σέ ἐκπαιδευτήρια. Ὁ Ζβίγγλιος φονεύτηκε σέ μάχη τῶν ρωμαιοκαθολικῶν μέ τούς ὁπαδούς του, τό 1531.

Στήν Ἑλβετία ἐπίσης ἔκαμε τήν περισσότερη δράση του ὁ μοναχός Καλβίνος. Δέχτηκε τίς νέες ιδέες καί θέλησε νά κάμει τή Γενεύη πρότυπη χριστιανική πόλη. Μέ αὐστηρότητα ἀπαίτησε ἀπό τούς πιστούς ἀγνά ἤθη, ζωή σύμφωνη μέ τό νόμο τοῦ Θεοῦ. Ἔφτασε ἔτσι στήν ὑπερβολή καί στή βία, γιατί ὁ ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἄφηνε ἐλεύθερη τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό «ὅποιος θέλει» πού δίδαξε.

Ἡ διδασκαλία τους βασικά

Καί οἱ τρεῖς μεταρρυθμιστές ἀσχολήθηκαν βασικά μέ δύο ζητήματα:

1. Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινὴ αὐθεντία στή χριστιανικὴ Ἐκκλησία; Ἀπάντησαν ὅτι οὔτε ὁ πάπας, οὔτε οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, οὔτε ἡ Ἱερὴ Παράδοση. Μόνο ἡ Ἁγία Γραφή ἔχει τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ κύρος τῆς αὐθεντίας, ὡς Θεόπνευστη πού εἶναι.

2. Πῶς κατορθώνεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου; Εἶπαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, μέ τόν «ἀπόλυτο προορισμό» πού ἔχει ἀπὸ τὸ Θεό, σώζεται μέ τὴν πίστη του καὶ μέ τὴ θεία χάρη. Ὁ Θεός προορίζει σέ ὅσους θέλει τὴ χάρη του καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νά προσφέρει μόνο πίστη. Ἀρνήθηκαν τὰ εὐσεβῆ ἔργα, τοὺς ἀγίους, τίς εἰκόνες, τὴν τιμὴ τῶν ἁγίων λειψάνων καὶ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἐξωτερικὴ λεγόμενη λατρεία.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι γιὰ τὴ δική μας, ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, οἱ δύο πηγές, ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὴ Παράδοση πού τὴν ἐρμηνεύει, περιέχουν τὴν ἀλήθεια ὅπως τὴ δίδαξε ὁ Χριστός καὶ ἔχουν τὸ ἴδιο κύρος. Σ' αὐτές τίς δύο πηγές βασίζονται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Στὸ ζήτημα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ Ἐκκλησία μας παραδέχεται ὅτι ὁ Θεός συνεργάζεται μέ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεός δίνει τὴ χάρη, ὁ ἄνθρωπος προσφέρει τὴν πίστη ἀλλὰ καὶ τοὺς καρπούς της, δηλαδὴ τὰ καλὰ ἔργα. Τὰ ἔργα αὐτὰ πρέπει νά γίνονται μέ κίνητρο καὶ σκοπὸ τὴν ἀγάπη.

Ἄν οἱ χριστιανοὶ εἶχαν κίνητρο, μέσο καὶ σκοπὸ τῆς ζωῆς του τὴν ἀγάπη, οἱ διαφορές, οἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα δέ θά διαιροῦσαν τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σωτηρία τῆς κάθε μιᾶς ψυχῆς καὶ ἡ εὐτυχία ὅλου τοῦ κόσμου, θά ἦταν κατορθωμένη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς μπορεῖ ὁ πλοῦτος νά χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὸ καλὸ;
2. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητα καὶ τὰ καλὰ ἔργα γιὰ τὸ χριστιανό;
3. Γιατί ἡ ἀγάπη θά προστάτεue τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ κάθε σχίσμα;

38. Ὁ Δυτικός Χριστιανισμός μετά τή μεταρρύθμιση

Ἐξελίξεις στή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία: Ἀντιμεταρρύθμιση

Ἡ Δυτική Ἐκκλησία, ὅταν εἶδε τούς ὁπαδούς της νά ἐπαναστατοῦν, πήρε τά μέτρα της. Μάζεψε τίς δυνάμεις της, κατοχύρωσε τή διδασκαλία της καί κήρυξε πόλεμο κατά τῶν Διαμαρτυρόμενων. Ἡ ἄμυνα αὐτή καί ἡ ἐπίθεση εἶναι γνωστή στήν ἱστορία ὡς *ἀντιμεταρρύθμιση*.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση ἐκδηλώθηκε μέ δυό κυρίως μέτρα: 1. Ἡ παπική Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τά νέα τάγματα τῶν Ἰησουϊτῶν. 2. Ὁργάνωσε τή Σύνοδο τοῦ Τριδέντου.

Οἱ Ἰησουῖτες ὁργανώθηκαν σέ τάγμα ἀπό τόν Ἰγνάτιο Λοῦλλα, τό 1540. Σκοπός τους ἦταν νά γυρίσουν οἱ αἰρετικοί καί οἱ «ἄπιστοι» στήν ἐξουσία τοῦ πάπα. Ἐργάστηκαν μέ ἀφοσίωση καί μέ φανατισμό. Ἡ ἀπόλυτη ὑπακοή ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀρετή τους. Στήν προσπάθειά τους χρησιμοποίησαν ἰδιαίτερες ἠθικές ἀρχές, ὅχι τόσο σύμφωνες μέ τή χριστιανική ἀλήθεια. Μποροῦσαν π.χ. νά κρύψουν στό νοῦ τους τήν ἀλήθεια καί νά ἀφήσουν νά ἐννοηθεῖ τό ψέμα. Μποροῦσαν νά θέσουν στήν ὑπηρεσία ἀγαθοῦ σκοποῦ ἀθέμιτα μέσα. Σ' αὐτούς ἀποδίδεται τό «ὁ σκοπός ἀγιάζει τά μέσα», πού δέν εἶναι σύμφωνο μέ τή χριστιανική ἠθική.

Στό Τρίδεντο τῆς Ἰσπανίας συγκροτήθηκε μεγάλη Σύνοδος, πού κράτησε μέ διαλείμματα 18 χρόνια (1545-1563). Σ' αὐτή τή Σύνοδο καθορίστηκε ἡ δογματική διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καί ἡ λατρευτική ζωή της. Τονίστηκε ἡ ἀξία πού ἔχει ἡ Ἱερή

Ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Πέτρου καί πύργος τῆς ἀναγεννήσεως (Γαλλία, 16ος αἰ.).

Παράδοση καί τά εὐσεβή ἔργα, ὅ,τι δηλαδή ἀρνήθηκαν οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Σύνοδος ἐπέμεινε καί στή διδασκαλία τῆς γιά τό Καθατήριο, τίς ἀφέσεις καί τά συγχωροχάρτια, παρ' ὅλο πού κατάργησε πολλές καταχρήσεις.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση δέν ἔφερε τά ἀποτελέσματα πού ἡ παπική Ἐκκλησία περίμενε. Ἡ ἀποκοπή τῶν Διαμαρτυρόμενων ἦταν ὀριστική.

Νεώτερες ἐξελίξεις στόν Καθολικισμό. Τέχνες - Γράμματα

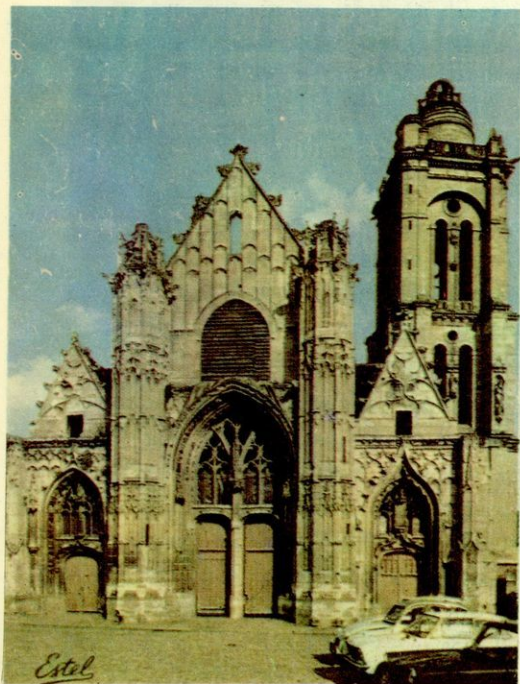
Τό 18ο καί 19ο αἰῶνα ἔγιναν πολλά σχετικά μέ τή διοίκηση, τή λατρεία, τίς τέχνες στή Δυτική Ἐκκλησία.

Τό 1870 Σύνοδος στό Βατικανό στήριξε ἐπίσημα ὡς δόγμα, τό Ἀλάθητο τοῦ πάπα. Ὅσοι τό ἀρνήθηκαν σχημάτισαν ἰδιαίτερη Ἐκκλησία, τούς Παλαιοκαθολικούς. Ὁ πάπας κηρύχτηκε μέ τή συγκατάθεση τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἀρχηγός τοῦ κράτους τοῦ Βατικανοῦ, ἀ-

φοῦ, ὅπως ἐρμηνεύτηκε, «ὁ ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, δέν μπορεῖ νά εἶναι ὑπήκοος ἐπίγειου κράτους». Νέες γιορτές θεοσπίστηκαν, ὅπως ἡ Ἀσπιλη Σύλληψη τῆς Παρθένου, ἡ γιορτή τῆς Ἱερῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ καί τῆς Θεοτόκου.

Ἀπό τό 16ο αἰῶνα οἱ τέχνες σημείωσαν μεγάλη πρόοδο στά πλαίσια τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὑψώθηκαν πολλοί ναοί μέ τό ρυθμό τῆς Ἀναγεννήσεως, πού εἶναι ἐπιστροφή στή μεγαλόπρεπη ἀπλότητα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνισμοῦ. Μεγάλοι γλύπτες καί ζωγράφοι, ὅπως ὁ Ντά-Βίντσι, ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος, ὁ Ραφαήλ Σάντι, δημιούργησαν ἔργα αἰώνιας ὁμορφιάς καί ἀξίας. Στά σύνορα τοῦ 16ου καί 17ου αἰῶνα ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (ὁ Ἑλληνας, EL Greco) διασώζει καί μεταφέρει βυζαντινά στοιχεῖα στά γεμάτα μυστικοπάθεια ἔργα του, σχεδόν ὅλα μέ θρησκευτικά θέματα.

Ἡ Μητρόπολη τῆς Σάρτ (Γαλλία, 12ος αἰ.).

Τό 17ο αιώνα αναπτύχθηκε ό ρυθμός *Μπαρόκ*, πού πρόσθεσε πολλά διακοσμητικά στοιχεία, έξωτερικά καί έσωτερικά στους ναούς. Τό 18ο αιώνα εξέλιχτηκε σέ *Ροκοκό*, όταν ή διάθεση γιά τό περιττό στολίδι καί ή έπιτήδευση έφτασαν στήν ύπερβολή. Άνάλογα μέ τούς δυό αύτούς ρυθμούς είναι τά έργα τών ζωγράφων Ροϋμπενς, Βελλάσκουεθ, Μουρίλλο.

Οί τέχνες στό Λατινικό κόσμο τόνισαν τή φυσικότητα, τή λεπτομέρεια, τό γήινο. "Ο,τι δηλαδή θέλησαν νά ξεπεράσουν καί νά άγνοήσουν οί Διαμαρτυρόμενοι.

"Όσο γιά τά γράμματα, ή παπική θεολογία πήρε άπολογητικό καί πολεμικό χαρακτήρα άπέναντι στους προτεστάντες. "Όμως καί ή πνευματική καθοδήγηση δέν παραμελήθηκε. Σπουδαίοι συγγραφείς καί κήρυκες αύτής τής έποχής ήταν ό Μποσουέ, ό Φενελόν, ό Μπορνταλου, κ.ά.

Μεγάλες ύπηρεσίες πρόσφεραν οί εκδότες τών έργων Λατίνων καί Έλλήνων Πατέρων: Τό 18ο αιώνα ό Μοντφοκόν, τό 19ο ό Μίν (Migne) μέ τήν «Πατρολογία» του, πού αριθμεί έκατοντάδες τόμους. Οί Βολλαντιστές, ένας κλάδος Ίησουϊτών, άπό τό 17ο αιώνα ώς σήμερα, εκδίδουν τούς βίους τών άγίων καί σώζουν έτσι ένα μεγάλο θησαυρό άπό μαρτυρολογία καί συναξάρια.

Ή Προτεσταντισμός. Διαμόρφωση καί εξάπλωση όμολογιών

Οί ιδέες τής Μεταρρυθμίσεως έφεραν άναστάτωση. Στά θρησκευτικά αίτια προστέθηκαν καί πολιτικά, καί ξέσπασαν πόλεμοι. Στόν Τριακονταετή πόλεμο οί προτεστάντες νικήθηκαν. Ή ειρήνη τής Βεστφαλίας όμως, τό 1648, πρόσφερε στή Διαμαρτύρηση τήν άνεση νά εξαπλωθει.

Ή διδασκαλία του Λουθήρου (Λουθηρανισμός) επικράτησε στή Γερμανία καί στή Δανία, όπως καί στή Νορβηγία καί στή Σουηδία. Οί όπαδοί του Καλβίνου (Καλβινισμός) άπλωσαν στίς Κάτω Χώρες, στή Σκωτία, στήν Άγγλία, όπου διακρίθηκαν πολλές διαφορετικές «όμολογίες», οί Έπισκοπιανοί, (διατηρούν τό βαθμό του επισκόπου), οί Πρεσβυτεριανοί (τό βαθμό του πρεσβυτέρου), οί Κουάκεροι κλπ. Στή Γαλλία οί Διαμαρτυρόμενοι όνομάστηκαν Ούγενότοι. Αύτοί ήρθαν σέ σύγκρουση μέ τούς Καθολικούς, πού κράτησε 50 χρόνια. Τή νύχτα του άγίου Βαρθολομαίου (1572) οί καθολικοί έσφαξαν 20.000 Ούγενότους. Μέ τό διάταγμα τής Νάντης (1598) δόθηκε κάποια έλευθερία στους Διαμαρτυρομένους τής Γαλλίας, μά ό Λουδοβίκος 14ος τήν άνακάλεσε καί 500.000 προτεστάντες έφυγαν γιά τήν Όλλανδία, Άγγλία, Γερμα-

νία. Στή Γαλλία έμειναν ώς σήμερα λίγοι προτεστάντες. Μικρές μειοψηφίες από αυτούς υπάρχουν σ' όλες τις χώρες.

Οί Διαμαρτυρόμενοι διαιρέθηκαν καί σ' άλλες όμολογίες, μέ μικρές ή μεγάλες διαφορές στήν πίστη καί στή λατρεία. "Έτσι υπάρχουν οί Εύσεβιστές, οί Μεθοδιστές, οί Εύαγγελικοί, οί Βαπτιστές, ό Στρατός Σωτηρίας καί πλήθος άλλα παρακλάδια. Όλες οί όμολογίες καί οί κλάδοι μεταφέρθηκαν στήν Άμερική στά χρόνια του άποικισμού της.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί εΐναι ή άντιμεταρρύθμιση;
2. Γιατί ό σκοπός δέν άγιάζει τά μέσα;
3. "Αν οί Διαμαρτυρόμενοι κρατούσαν τήν 'Ι. Παράδοση δέ θά χώριζαν σέ τόσους κλάδους. Γιατί;
4. Γιατί ή χριστιανική τέχνη πρέπει νά εΐναι άπλή;

39. Όρθοδοξία καί Δύση

Όρθοδοξία καί ρωμαιοκαθολική Έκκλησία

Τά γεγονότα του 1054 δέ σταμάτησαν τίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας. Οί πατριάρχες της Άνατολής έχουν έπαφές μέ τούς Λατίνους (δηλαδή τούς ρωμαιοκαθολικούς πού έγκαταστάθηκαν στήν Κπολη) καί στήν Κωνσταντινούπολη ιδρύονται λατινικές έκκλησίες καί μοναστήρια. Η όριστική ρήξη Όρθοδοξίας καί Καθολικισμού συντελέστηκε μέ τίς σταυροφορίες. Δέ λείψανε βέβαια καί οί ένωτικές προσπάθειες, όπως αναφέραμε σέ προηγούμενο κεφάλαιο, γιά νά γεφυρωθεΐ τό χάσμα ανάμεσα στήν Όρθοδοξία καί στή Δύση. Οί προσπάθειες όμως αυτές, πού τερματίζονται μέ τήν άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, ήταν προβληματικές καί καταδικασμένες σέ άποτυχία γιά τούς λόγους πού μνημονεύσαμε παραπάνω.

Σταυροφορίες - Φραγκοκρατία - Ουνία

Τά κυριότερα έμπόδια στίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας καί στήν ευόδωση τών προσπαθειών γιά τήν ένωση τους, ήταν:

1. Οί σταυροφορίες. Ός επιδίωξη τους πρόβαλαν τόν άγώνα του

Χριστιανισμού κατά του 'Ισλάμ καί τῶν ἀπίστων καί τήν ἀπελευθέρωση τῶν Ἀγίων Τόπων ἀπό τούς Μουσουλμάνους. Τά πράγματα ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι ἦταν πρόσχημα γιά μιᾶ ἐπέκταση τῆς Δύσεως στήν Ἀνατολή, ἓνα ὄργανο στήν παπική κοσμοκρατορία. Ἐπιχειρήθηκαν ἐφτά σταυροφορίες ἀνάμεσα στά ἔτη 1099-1270, πού ὀργάνωσαν οἱ πάπες καί οἱ αὐτοκράτορες τῆς Δύσεως. Τό στρατό τους ἀποτελοῦσαν ἄνθρωποι, πού κάτω ἀπό τό φαινόμενο θρησκευτικό ζῆλο ἔκρυσαν τόν πόθο τῆς περιπέτειας καί τοῦ πλουτισμοῦ. Πρόκειται γιά παπικό στρατό, πού σύμβολό του εἶχε τό σταυρό καί ἡγέτη τόν παπικό ἀντιπρόσωπο.

2. Ἡ *φραγκοκρατία*. Ἡ φοβερότερη γιά τήν Ἀνατολή σταυροφορία ἦταν ἡ τέταρτη, πού ὀργάνωσε ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. Οἱ σταυροφόροι, κυρίως Γάλλοι καί Βενετοί, κατέλαβαν τό 1204 τήν Κωνσταντινούπολη. Ἡ πόλη γνώρισε φρικιαστικές στιγμές βαρβαρότητας καί καταστροφῆς. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μοιράστηκε ἀνάμεσα στούς σταυροφόρους καί ἱδρύθηκαν τά φραγκικά βασίλεια. Ἐτσι ἀρχίζει ἡ ἐποχή τῆς φραγκοκρατίας. Οἱ Λατίνοι γίνονται πατριάρχες καί οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοί καταδιώκονται καί ταπεινώνονται. Στίς θεολογικές διαφορές καί τό ἐκκλησιαστικό χάσμα προστέθηκε καί τό ἐθνικό μίσος. Καθετί τό δυτικό καί λατινικό ἐγίνε ἐχθρικό γιά τούς ἀνατολικούς λαούς, πού προτιμοῦν τήν ὑποταγή στούς Τούρκους παρά στόν πάπα τῆς Ρώμης.

3. Ἡ *Οὐνία*. Εἶναι μιᾶ ἐφεύρεση τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας γιά τήν προσέγγιση τῆς Ὁρθοδοξίας. Προκάλεσε πολλές δυσχέρειες στίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς δυό Ἐκκλησίες καί πολλές ἀντιδράσεις, γιατί ἔκρυσε τήν ἐπιδίωξη τῆς ὑποταγῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁπαδοί τῆς Οὐνίας (Οὐνίτες) εἶναι αὐτοί πού προσχώρησαν στή Δυτική Ἐκκλησία, ἀφοῦ δέχτηκαν τήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὀνομάζονται καί «ἡνωμένοι ρωμαιοκαθολικοί» ἢ «ἀνατολικοί καθολικοί», γιατί πρόκειται γιά ἀνατολικούς χριστιανούς, πού ἐνῶ διατηροῦν τό λειτουργικό τους ρυθμό, ἀναγνωρίζουν τά δυτικά δόγματα καί τήν παπική ἐξουσία.

Ὁρθοδοξία καί προτεσταντικές ὁμολογίες

Ἡ Ἀνατολή ἦταν ἀρχικά ἀδιάφορη στήν κίνηση τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἐπικρατοῦσε μᾶλλον ἀμοιβαία ἄγνοια, ἂν καί οἱ προτεστάντες στόν ἀγῶνα τους κατά τοῦ Παπισμοῦ ἤθελαν τούς ὀρθοδόξους μέ τό μέρος τους. Γι αὐτό καί ἐπιδιώκουν ἐπαφές μέ τήν Ἀνατολή. Φρονοῦσαν μάλιστα ὅτι μέ αὐτήν ἔχουν πολλά κοινά σημεῖα. Τελικά καί ἡ Ὁρ-

θοδοξία, παρά την επιφύλαξή της, ανέλαβε σειρά από σημαντικές ενέργειες στο θέμα των σχέσεων της με τους προτεστάντες. Δέ λείψανε βέβαια από την πλευρά του Προτεσταντισμού και οι προσπάθειες διεισδύσεως στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και προσηλυτισμού των ὀρθοδόξων. Τοῦτο προκάλεσε ἀντιδράσεις καί ἔνταση στίς ἐπιδιώκόμενες σχέσεις.

Ἀπόπειρες προσεγγίσεως

Γιά τήν προσέγγιση Ὁρθοδοξίας καί Προτεσταντισμοῦ ἔγιναν οἱ ἐξῆς σημαντικές ἀπόπειρες:

1. Ὁ πατριάρχης *Ἰωάσαφ Β΄* στέλνει στή Βιττεμβέργη (1559) τόν διάκονο Δημήτριο Μυσό, γιά νά γνωρίσει τή διδασκαλία καί τή λατρεία τῶν προτεσταντῶν. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ πατριάρχου ἐπιστρέφοντας, φέρνει μαζί του τήν Αὐγουσταία ὁμολογία (= τόν βασικότερο βιβλίον τοῦ λουθηρανικοῦ Προτεσταντισμοῦ) σέ ἑλληνική μετάφραση καί μιᾶ ἐπιστολή πρὸς τόν πατριάρχη, ὁ ὁποῖος ὅμως δέ δίνει ἀπάντησιν. Ἡ ὁμολογία αὕτη μεταφράστηκε ἀπό τόν Μελάγχθωνα μέ τή βοήθειαν τοῦ διακόνου Δημητρίου Μυσοῦ, μέ σκοπόν, σύμφωνα μέ τά σχέδια τοῦ πρώτου, τή διάδοσιν τοῦ Προτεσταντισμοῦ στούς ὀρθοδόξους.

2. Οἱ βιττεμβέργιοι Θεολόγοι τῆς Σχολῆς τῆς *Τυβίγγης* ἔστειλαν στόν πατριάρχη *Ἰερεμία Β΄* ὀχτώ ἐπιστολές (1573-1580) καί τήν ἑλληνικήν μετάφρασιν τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας. Ὁ πατριάρχης ἀπάντησεν μέ πέντε ἐπιστολές (1574-1581). Μέ τίς ἀπαντήσεις του ἔκαμε ὀρθόδοξον κριτικὴν στίς προτεσταντικὰς θέσεις καί συγχρόνως πρόβαλε τήν ὀρθόδοξον πίστιν καί διδασκαλίαν. Εἶναι ἡ *πρώτη* οὐσιαστικὴ καί ἀμοιβαία προσέγγισις Ὁρθοδοξίας καί Προτεσταντισμοῦ.

3. Ὁ πατριάρχης *Κύριλλος Α΄ Λούκαρης* (1612-1636) ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον στίς σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου μέ τοὺς προτεστάντες. Ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ στοὺς προτεστάντας ἔδειχνεν κάποια συμπάθεια. Φαίνεται ὅτι περίμενε τή σωτηρίαν τῆς Ἐκκλησίας του ἀπὸ τοὺς προτεστάντας, ἐνῶ ἐκεῖνοι σχεδίαζαν τόν προσηλυτισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων.

Συμπεράσματα καί προοπτικὲς

Ἡ ἕως τώρα πείρα ἀπὸ τίς σχέσεις μας μέ τή ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησίαν καί τίς προτεσταντικὰς Ὁμολογίας, δείχνει ὅτι μιᾶ πραγματικὴ συνάντησις ποῦ θὰ ἔχει ὡς σκοπὸν τήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως, θὰ πρέπει νά γίνῃ πάνω στόν ἔδαφον τῆς κοινῆς παραδόσεως.

Εἶναι γνωστοί οἱ λόγοι πού ὀδήγησαν στήν ἀποτυχία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν καί στήν παγίωση τοῦ σχίσματος. Τώρα πρέπει νά ἐπικρατήσῃ ἡ ἐνότητα τῆς πίστεως καί ἡ κοινωνία τῆς ἀγάπης, ἡ προσευχή καί ἡ μετάνοια. Μόνο ἔτσι θά ξαναβροῦμε τήν ἔνωση τῆς Ἐκκλησίας, πού πραγματοποιήθηκε μέ τό Χριστό. Τό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναφέρεται στίς προσπάθειες πού καταβάλλονται σήμερα γιά τήν ἐνότητα τοῦ χωρισμένου χριστιανικοῦ κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ἦταν τά μεγαλύτερα ἐμπόδια στίς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας;
2. Ποιά εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἀπόπειρα προσεγγίσεως ὀρθοδόξων καί προτεσταντῶν καί γιατί;
3. Τί χρειάζεται γιά νά ξαναβρεῖ ἡ Ἐκκλησία τήν ἔνωσή της;
4. Σέ ἀπασχολεῖ τό θέμα τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας; Τί μπορεῖς ἐσύ νά κάνεις;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Οἱ καινοτομίες τῶν Δυτικῶν:

«Πρῶτα-πρῶτα ἔβαλαν προσθήκη στό ἱερώτατο Σύμβολο, πού οἱ Πατέρες μας τό σφάλισαν ὥστε νά μήν μπορεῖ κανεῖς οὔτε νά προσθέσῃ οὔτε νά ἀφαιρέσῃ τίποτε. Ὑστερα καινοτόμησαν καί σέ πολλά ἄλλα πού εἶναι ἔξω ἀπό τήν ἀρχαία συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας, γιατί προσφέρουν ἄζυμο ἄρτο στό μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας. Δέν τηροῦν, καθῶς ἀκοῦμε, τίς νηστείες πού ἔχουμε ἀπό τοὺς ἀποστόλους καί τοὺς Πατέρες, δηλ. τῆς Τετάρτης καί τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἀγίας Σαρακοστῆς, καθῶς καί μερικές ἄλλες πού μᾶς παραδόθηκαν...

Νηστεύουν ἀκόμη τά Σάββατα, παρά τόν ἀποστολικό κανόνα καί τίς νομοθεσίες τῶν Πατέρων. Γιατί αὐτοί παραγγέλλουν νά νηστεύουμε μόνο τό Μεγάλο Σάββατο καί ὄχι ἄλλο Σάββατο. Τό Μ. Σάββατο εἶναι μέρα πού εὐχαριστοῦμε τόν Θεό γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου, καθῶς κάνουμε τήν Κυριακή γιά τήν Ἀνάσταση. Τό Σάββατο εἶναι προοίμιο τῆς Ἀναστάσεως, γιατί τή μέρα αὕτη ὁ Σωτήρας μας κατέβηκε μέ τήν ψυχὴ Του στὸν ἄδη χαρίζοντάς μας τήν ἐλευθερία καί

τήν ανάσταση. Αυτό επιβεβαιώνει η Ἐκκλησία μας μέ τά ψυχωφελή μνημόσυνα πού τελεῖ κάθε Σάββατο γιά κείνους πού κοιμήθηκαν πιστεύοντας...

Νεωτερίζουν ἀκόμη καί στό βάπτισμα, γιατί δέ βαπτίζουν μέ τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις, ἀλλά χύνοντας πάνω στό βαπτιζόμενο νερό καί ραντίζοντας τον καί χωρίς μύρο. Οὔτε τά βαπτιζόμενα βρέφη κοινωνοῦν οὔτε τά παιδιά ὡς ὀρισμένη ἡλικία...».

(Συμεών ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Τά ἅπαντα, ἔκδ. Ρηγοπούλου (Θεοσ/νίκη), σελ. 33-34 – Γλωσσική ἀπλούστευση)

2. Διάλογος ὁρθόδοξων ἀρχιερέων καί λαοῦ γιά τή Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας:

«...Πουλήσαμε τήν πίστη μας, ἀνταλλάξαμε τήν εὐσέβεια μέ τήν ἀσέβεια, γίναμε ἀζυμίτες μέ τό νά προδώσουμε τήν καθαρή θυσία (τῆς θείας Εὐχαριστίας)... Γιατί ἂν τοὺς ρωτοῦσε κανεῖς καί γιατί ὑπογράφατε, ἔλεγαν· φοβόμαστε τοὺς Φράγκους. Καί ὅταν πάλι τοὺς ρωτοῦσαν, ἂν οἱ Φράγκοι βασάνισαν κανέναν, ἂν μαστίγωσαν, ἂν φυλάκισαν. Ὅχι. Ἀλλά τότε πῶς ἔγινε; Αὐτό τό δεξί χέρι ὑπέγραψε, ἔλεγαν, ἄς κοπεῖ ἡ γλώσσα ὁμολόγησε, ἄς ἐκριζωθεῖ...».

(Δούκας, ἔκδ.. Βόννης, σελ. 216-Μετάφραση Χ.Γ.)

3. Θεία χάρη καί ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου:

«Χρειάζεται ἀγώνας μεγάλος καί δίκαιος, γιά νά μὴ μείνουμε ἔξω ἀπὸ τὴ χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ «ἐν Χριστῷ». Ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ συμμαχία τοῦ Θεοῦ, γιά νά φτάσουμε στὴν ἀρετὴ. Ἀκολουθώντας τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θεία ὠθηση. Δέν πρέπει νά ἔχουμε πεποίθηση στὴν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, πού εἶναι εὐτελής καί ἀτελής, ἀλλὰ στὴ θεία δικαιοσύνη καί συμμαχία, γιά νά ὁδηγηθοῦμε στὸν οὐρανὸ χωρὶς πλάνη. Ὁ παρὼν βίος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θεία χειραγωγή. Γιατί, ἂν προκειμένου νά μποῦμε σὲ μιὰ πόλη ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ ἑκείνον πού θά μᾶς γνωρίσει τὸ δρόμο, πολὺ περισσότερο, προκειμένου νά ἀποδημήσουμε στὸν οὐρανὸ, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θεία ὠθηση, γιά νά μᾶς δεῖξει τὸ δρόμο, νά μᾶς στηρίξει καί νά μᾶς χειραγωγήσει. Εἶναι πολλὰ τὰ μονοπάτια, πού μᾶς βγάζουν ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο· γι' αὐτὸ μᾶς παρακολουθεῖ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Καί τὸ νά ὁδηγηθοῦμε σωστὰ εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τὸ νά εἴμαστε ὅμως ἄξιοι γιά νά κρατηθοῦμε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ πρέπει νά γίνῃ δική μας φροντίδα. Ἄν εἴμαστε ἀκάθαρτοι, δέ θά μᾶς ὁδηγήσει τὸ χέρι αὐτό. Ἔχουμε λοιπὸν ἀνάγκη ἀπὸ ἀγαθὰ ἔργα καί ὀφείλουμε νά ἴμαστε καθαροί, γιά νά μᾶς συμπαρασταθεῖ ἡ θεία βοήθεια».

(Ἱερεμία Β', Ἀπόκρισις Α', Βλ. Ἱ. Καρμίρη, Τά δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τ. Ι, Ἀθῆνα 1952, σελ. 366 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Ἐκκλησία, Γραφή, Παραδόσεις:

«Ἡ Ἐκκλησία εἶναι φύλακας καί ὁδηγὸς τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Φύ-

λακας, γιατί τή φυλάει πιστά καί ἄδολα· ὄχι γιατί προσθέτει ἢ ἀφαιρεῖ κάτι ἀπό αὐτήν, ἀλλά γιατί ἐκείνους πού θά τολμήσουν κάτι τέτοιο τούς ἐλέγχει καί τους ἐμποδίζει. Ὁδηγός, γιατί μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτήν, κάνοντας σαφῆ τά ἀσαφῆ καί κρυμμένα μέ τρόπο ὀρθόδοξο καί θεάρεστο. Ἡ καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία εἶναι «στῦλος καί ἐδραῖωμα» τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πού εἶναι ἡ ἀλήθεια, γιατί τήν ὑπερασπίζεται καί τή διατηρεῖ καί τήν ἐρμηνεύει· τήν ὑπερασπίζεται ὡς τό θάνατο... Οἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ἀγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, τίς ὁποῖες τό Ἅγιο Πνεῦμα παρέδωσε σ' αὐτήν ἀγραφα καί μυστικά. Ἀναφέρονται στίς τελετές τῶν ἁγίων μυστηρίων καί σέ ἄλλα χρήσιμα, πού στολίζουν τήν Ἐκκλησία, ὅταν βέβαια χρησιμοποιοῦνται μέ ἐπίγνωση καί χωρίς κατάχρηση. Τίς παραδόσεις τίς φυλάμε, ὄχι γιατί ἀπαραίτητα συμβάλλουν στή σωτηρία μας, ἀλλά γιά τήν ὁμορφιά καί εὐπρέπεια τῆς Ἐκκλησίας, γιά τήν τιμῆ τῶν ἁγίων Πατέρων, πού μᾶς τίς παρέδωσαν καί γιά νά μή φαινόμεστε ὑπερήφανοι καί ἰσχυρογνώμονες καί φιλόνικοι, ἀδιαφορώντας καί ὑβρίζοντας τήν Ἐκκλησία».

(Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὁμολογία, Βλ. Ἱ. Καρμίρη, ὅπ. παρ. τ. ΙΙ, σελ. 530, 545, 557 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας:

«Πιστεύουμε ὅτι τά μέλη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί, πού ἀδίστακτα δέχονται τήν καθαρῇ πίστιν τοῦ σωτήρα Χριστοῦ (αὐτήν, πού παραδόθηκε, κηρύχθηκε καί ἐρμηνεύθηκε ἀπό τό Χριστό καί τούς Ἀποστόλους καί τίς ἅγιες οἰκουμενικές Συνόδους) καί ὅταν ἀκόμη μερικοί ἀπό αὐτούς διέπραξαν κάθε εἶδους ἁμαρτία. Γιατί ἂν δέν ἦταν μέλη τῆς Ἐκκλησίας αὐτοί πού ζοῦν μαζί μέ τήν ἁμαρτία, δέ θά κρίνονταν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Καί τώρα κρινόμενοι ἀπό τήν Ἐκκλησία, προσκαλοῦνται σέ μετάνοια καί καθοδηγοῦνται στό δρόμο τῶν σωτήριων ἐντολῶν, καί ὅταν ἀκόμη θά μπορούσαν νά λερώνονται ἀπό τήν ἁμαρτία. Μόνο γιά τοῦτο τό λόγο, ὅτι δέν ἔχουν πέσει σέ ἀπόγνωση καί ὅτι ἀκόμη ἀκολουθοῦν τήν ὀρθόδοξη καί εὐσεβῆ πίστιν, εἶναι καί γνωρίζονται μέλη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας».

(Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὁμολογία πίστεως, Βλ. Ἱ. Καρμίρη, ὅπ. παρ. σελ. 755 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄: Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καί ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ θρησκευτικός καί πολιτικός χαρακτήρας τοῦ Ἰσλαμισμού

Ἡ διάσπαση τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἦταν μιά ἀρχή στὶς περιπέτειες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ σχίσμα. Ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετώπισε ἀργότερα καὶ νέους κινδύνους. Τὸν 7ο αἰώνα τὴν ἀπειλῆσε ὁ *Μωαμεθανισμός*. Τὸ πλήγμα πού τῆς κατέφεραν οἱ ὀρδές του, φάνηκε στοὺς αἰῶνες πού ἀκολούθησαν.

Τὸ 610 ὁ *Μωάμεθ* ἄρχιζε τὸ κήρυγμά του στὴ *Μέκκα* τῆς Ἀραβίας. Κήρυσσε στοὺς ὁμοεθνεῖς του μιά νέα θρησκεία, πού ἦταν ἓνα μίγμα εἰδωλολατρίας, Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ θρησκεία αὐτὴ ὀνομάζεται *Ἰσλαμισμός* πού σημαίνει ὑποταγὴ στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἱερὸ βιβλίο τοῦ Μωαμεθανισμοῦ εἶναι τὸ *Κοράνιο*. Βασικὸ δίδαγμα τοῦ Κορανίου εἶναι: «ἓνας Θεὸς ὑπάρχει καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης του». Συνιστᾷ τὴν προσευχή, τὴ νηστεία, τὴν ἐλεημοσύνη, τὸ ἱερὸ προσκύνημα στὴ Μέκκα. Διδάσκει ὅμως καὶ τὴ μοιρολατρία ἢ τὸ πεπρωμένο (κισμέτ) καὶ ὑπόσχεται ὑλικές ἀμοιβές στὸν οὐρανό.

Ἐντολές τοῦ Κορανίου καὶ παραδόσεις γύρω ἀπὸ τίς πράξεις τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων του διαμόρφωσαν τὸν ἱερὸ νόμο τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ νόμος αὐτός ρύθμιζε τόσο τίς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας ὅσο καὶ τὰ θέματα τῆς θρησκείας.

Τό κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἔδωσε πολιτικό χαρακτήρα στὸν Ἰσλαμισμό. Δέν περιορίστηκε στοὺς Ἀραβες. Προοριζόταν γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Φιλοδοξοῦσε νὰ φτιάξει μιὰ νέα κοινωνία, γιατί ἡ παλιά δέν ἀνταποκρίθηκε στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τοὺς ὁπαδοὺς του ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἔχει ἐμπιστευτεῖ μιὰ ἱερὴ ἀποστολή: νὰ φέρουν κοντὰ Του ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι ἐκεῖνοι φανατίστηκαν. Ἐπρεπε νὰ ἐργαστοῦν γιὰ τὴ νίκη καὶ τὴ δόξα τοῦ Ἰσλαμισμού. Στὴν ἀρχὴ χρησιμοποιήθηκαν εἰρηνικά μέσα. Μετὰ ὅμως ἐπικράτησαν ἡ βία, ὁ ἐξαναγκασμός, ὁ «ιερός πόλεμος». Ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία πῆρε πολιτικὸ χρῶμα. Ἐγινε ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους.

Σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμού

Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἰσλαμισμός ἔδειξε ἀνοχή στό Χριστιανισμό. Ἀνάλογη στάση τήρησε καὶ ἀπέναντι στὸν Ἰουδαϊσμό ἐξαιτίας τῶν ἀληθειῶν ποὺ δανείστηκε ἀπὸ τίς δυὸ αὐτές θρησκείες. Τό Κοράνιο ἄλλωστε διδάσκει ὅτι «ἡ θρησκεία δέν ἐπιβάλλεται». Σ' ἄλλες ὅμως σελίδες του χύνει τὸ δηλητήριό του κατὰ τῶν χριστιανῶν. «Μέ τοὺς ὀνομαζόμενους χριστιανούς ἐκάμαμε συνθήκη, ἀλλ' αὐτοὶ λησμόνησαν μερικά ποὺ διδάχτηκαν (ἀπὸ τίς ἅγιες Γραφές). Ἡ ἔχθρα καὶ τὸ μίσος θά διατηρηθοῦν ὥς τὴ συντέλεια τοῦ αἵωνα».

Ἡ σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμού ἦταν ἀναπόφευκτη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ, ἐνῶ ἔχει πάρει πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ἀρνιέται βασικά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μέ τὸ Κοράνιο, ὁ Θεὸς δέν εἶναι Τριαδικός, ὁ Χριστὸς δέν εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθορισμένο («αὐτὸ ποὺ εἶναι νὰ γίνει, θά γίνει»), ὁ παράδεισος εἶναι γεμάτος ὑλικές ἀπολαύσεις.

Ἡ κατάσταση ποὺ διαμορφώθηκε γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος

Ἡ προέλαση τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἦταν ἀκάθεκτη. Οἱ βυζαντινὲς ἐπαρχίες, ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν ὁπαδῶν του. Τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξάνδρειας, Ἀντιόχειας καὶ Ἱεροσολύμων στέναζαν ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα κάτω ἀπὸ τὸ μουσουλμανικὸ πέλημα. Δημιουργήθηκε μιὰ νέα κατάσταση γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν τραγωδίαν τῶν πιστῶν της μέ σύνεση καὶ αὐταπάρνηση. Ἡ ἀντίσταση στὸν κατακτητὴ δέν ἦταν δυνατὴ. Οἱ χριστιανοὶ ἢ θά ἐξιλαμίζονταν ἢ θά ἐξαγόραζαν

τή ζωή τους με τή καταβολή φόρου. Ἡ Ἐκκλησία ἔζησε καί πάλι τή зоφερή κατάσταση τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Ἡ λατρεία ἦταν τώρα ἀπλῶς ἀνεκτὴ. Θεωρητικά ἦταν ἐλεύθερη, στήν πράξη ὅμως μέ διάφορα προσχήματα ἐμποδιζόταν. Μαζί μέ τή θρησκευτική ἐλευθερία περιορίστηκε καί ἡ πολιτική. Οἱ ἄνθρωποι διαιρέθηκαν σέ δυό στρατόπεδα: τῶν πιστῶν (Μωαμεθανῶν) καί τῶν ἀπίστων (ὑποδούλων). Οἱ ἄπιστοι ἔπρεπε νά ξεχωρίζουν ἀπό τοὺς πιστοὺς; στήν ἐνδυμασία, στήν κατοικία, στίς κοινωνικές σχέσεις. Δέν μπορούσαν νά πάρουν μέρος στά δημόσια πράγματα. Τά κρατικά ἀξιώματα δέν ἦταν γι' αὐτούς. Ἡ φορολογία ἔγινε ἀβάσταχτη. Τά προνόμια πού δόθηκαν στοὺς ὑποδούλους, δέ βελτίωσαν οὐσιαστικά τή θέση τους. Ἡ καταπάτησή τους ἀπό τοὺς κατακτητές ἦταν συχνή καί εὐκόλη.

Τό ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καί τῶν μουσουλμάνων εἶχε καί τά καλὰ του ἀποτελέσματα. Οἱ Ἕλληνες, μπροστά στοῦ μίσους τῶν μουσουλμάνων, ὀρθωσαν τήν ἐθνική τους συνείδηση καί κράτησαν τίς παραδόσεις τους. Ἀπέφυγαν ἔτσι τήν ἀφομοίωσή τους μέ τοὺς κατακτητές.

Μωαμεθανισμός: ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους

«Τό ξίφος εἶναι τό κλειδί τοῦ παραδείσου καί τῆς κολάσεως» ὅλοι ἐκείνοι πού θά τραβήξουν τό σπαθί τους γιά τήν πίστη, θά ἀνταμειφθοῦν καί κάθε σταγόνα αἵματος, κάθε στέρησή τους καί κάθε κίνδυνος σημειώνεται στόν οὐρανό γιά νά ἀνταμειφθεῖ καλύτερα ἀπό ὅποιαδήποτε νηστεία ἢ προσευχή».

(Ἀπό διακήρυξη τοῦ Μωάμεθ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ πόλεμος κατά τῶν ἀπίστων ἦταν ἱερός γιά τοὺς μωαμεθανούς. Γιατί;
2. Σύγκρινε τό Χριστιανισμό μέ τό Μωαμεθανισμό ὡς πρός τά μέσα διαδόσεως τῶν ἰδεῶν τους.
3. Γιατί οἱ Ἕλληνες, παρ' ὅλη τή δεινὴ θέση τους, δέν ἀφομειώθηκαν μέ τοὺς κατακτητές;
4. Οἱ καιροὶ πού ζοῦμε, ἐπιβάλλουν νά ξεχάσουμε τά ὅσα μᾶς ἔκαμαν στοῦ παρελθόν οἱ ἀλλόθρησκοι;

41. Ἡ Ὁρθοδοξία στοὺς Σλάβους

Κύριλλος καὶ Μεθόδιος

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδερφοί, πού κατάγονταν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἔχουν συνδέσει τὸ ὄνομά τους μέ τὴν ἱεραποστολὴ στὰ βυζαντινὰ χρόνια. Ἐξήσαν ὅταν αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἦταν ὁ Μιχαὴλ Γ' (842-867) καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μέγας Φῶτιος. Διέθεταν μεγάλη μὀρφωση καὶ γλωσσομάθεια. Ἀφοῦ ὑπηρετήσαν ὡς λαϊκοὶ σὲ διάφορες σπουδαῖες θέσεις τοῦ κράτους, ἔγιναν τελικὰ μοναχοί. (Ὁ Κύριλλος πρὶν γίνει μοναχός, ὀνομαζόταν Κωνσταντῖνος καὶ ἦταν καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας).

Τὸ 862 ὁ ἡγεμόνας τῶν Σλάβων τῆς Μοραβίας Ραστισλάβος ἔστειλε πρεσβεία στὸ βασιλιά Μιχαὴλ καὶ τοῦ εἶπε: «Ὁ λαὸς μας ἔχει ἀπαρνηθεῖ τὴν πολυθεΐα καὶ τηρεῖ τὸ χριστιανικὸ νόμο. Ἀλλὰ δὲν ἔχουμε δάσκαλο, πού νά μπορεῖ νά μᾶς διδάξει τὴν ἀληθινὴ πίστη στὴ γλῶσσα μας, ὥστε καὶ ἄλλοι νά γίνουν ὅμοιοι μέ μᾶς. Στείλε μας λοιπόν, Κύριε, ἕναν τέτοιο δάσκαλο. Γιατί ἐσεῖς ἔχετε τὸ Νόμο τὸν καλὸ».

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθεῖ στὴ Μοραβία ἀπὸ λατίνους ἱεραποστολοὺς, πού δροῦσαν ἐκεῖ ὡς ἀποσταλμένοι τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' οἱ Μοραβοὶ δὲν ἤθελαν οὔτε τὴ λατινικὴ γλῶσσα οὔτε τοὺς Φράγκους. Ζητοῦσαν συνεργασία μέ τοὺς βυζαντινοὺς.

Ὁ Μιχαὴλ ἔστειλε στὴ Μοραβία τὴν ἀνοιξη τοῦ 863 τοὺς ἀδερφοὺς Κύριλλο καὶ Μεθόδιο. Αὐτοὶ μέ βάση τὸ ἐλληνικὸ ἀλφάβητο καὶ τὴν προσθήκη σλαβικῶν φθόγγων μπόρεσαν νά φτιάξουν τὸ σλαβικὸ ἀλφάβητο πού ἀπλουστεύθηκε ἀργότερα καὶ ὀνομάστηκε «Κυρίλλειο».

Οἱ δύο μοναχοὶ ἔμειναν στὴ Μοραβία περίπου τρία χρόνια. Μετέφεραν στὴ σλαβικὴ τὴν Ἀγία Γραφή καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο παντοῦ καὶ μέ πολλή ἐπιτυχία. Ὁ Ραστισλάβος βαπτίστηκε καὶ ἔδωσε τὸ παράδειγμα στοὺς ὑπηκόους του.

Οἱ δύο ἱεραπόστολοι δὲν ἐργάστηκαν μόνο χριστινικά· ἔκαναν πλούσια κοινωνικὴ ἐργασία καὶ δημιούργησαν μαθητὲς πού συνέχισαν τὸ ἔργο τους. Ἕλληνες δάσκαλοι διδάσκαν στὰ σχολεῖα καὶ Ἕλληνες ἱερεῖς λειτουργοῦσαν σὲ ναοὺς πού ἔγιναν κατὰ τὸ σχέδιό τῶν βυζαντινῶν ναῶν. Ἔτσι οἱ Σλάβοι μαζί μέ τὸ Χριστιανισμὸ γνῶρισαν καὶ τὸν πολιτισμὸ. Δικαιολογημένα εὐγνωμονοῦν καὶ τιμοῦν τοὺς δύο Θεσσαλονικεῖς. Τούς ἔχουν ἀγίους καὶ φωτιστὲς τους.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Στὴν ἀπέραντη Ρωσία τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα (ἐκκλησίες, μοναστή-

Οι άγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος (Π. Βαμπούλη).

ρια) πού σώζονται, προκαλούν καί σήμερα τό θαυμασμό. Έντυπωσιάζουν μέ τόν ὄγκο τους καί τούς θησαυρούς τους. Θυμίζουν ἀκόμη τό Βυζάντιο καί τήν παράδοσή του.

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στούς Ρώσους δέν ἦταν εὐκόλη. Ἡ χώρα ἦταν ἀχανής καί πολλοί βάρβαροι λαοί εἶχαν περάσει ἀπό τό ἔδαφός της. Ἐτσι ὁ σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου σπάρθηκε στή ρωσική γῆ σέ διάφορες ἐποχές καί ἀπό διάφορα πρόσωπα. Δυό ὅμως ἀνθρωποι βοήθησαν μέ τό ἀξίωμά τους στήν ἐξάπλωση τῆς πίστεως στή χώρα τους. Εἶναι ἡ βασίλισσα Ὑλγα καί ὁ πρίγκηπας Βλαδίμηρος.

Ἡ βασίλισσα Ὑλγα (945-957) πού εἶχε φιλικές σχέσεις μέ τό Βυζάντιο, ἦρθε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τῆς ἐγίνε θερμή ὑποδοχή. Ἐδῶ βαπτίστηκε. Ὅταν γύρισε στή χώρα της, ἐργάστηκε γιά τή μεταστροφή στό Χριστιανισμό τῶν ὑπηκόων της. Δίκαια ἡ Ἐκκλησία τήν τιμᾷ ὡς ἀγία καί ἱσαπόστολο.

Ὁ πρίγκηπας Βλαδίμηρος ἦταν ἐγγονός τῆς Ὑλγας. Οἱ σχέσεις του μέ τό Βυζάντιο ἐγίναν στενότερες, γιατί ἡ γυναίκα του ἦταν βυζαντινὴ πριγκίπισσα. Ὁ γάμος του ἐγίνε αἰτία νά βαπτιστεῖ. Οἱ ὑπηκοοί του τόν ἀκολούθησαν. Τό 988 κατά χιλιάδες βαπτίστηκαν στό Δνείπερο ποταμό. Τά εἰδῶλα στήν ἀχανή Ρωσία εἶχαν γκρεμιστεῖ καί στή θέση τους ὑψώθηκαν οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ρωσική Ἐκκλησία ἔχει τό Βλαδίμηρο ἀνάμεσα στούς μεγάλους ἀγίους της.

Μιά ρωσική παράδοση συνδέει τόν ἐκχριστιανισμό τῶν Ρώσων μέ τήν ὁμορφιά τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Ἀπεσταλμένοι τοῦ Βλαδιμήρου, ἀφοῦ ἐπισκέφτηκαν διάφορους λαούς, ἦρθαν καί στούς Ἕλληνες. Γιά ὅσα εἶδαν στήν ὀρθόδοξη λατρεία, εἶπαν στούς συμπατριῶτες τους:

«Δέ γνωρίζαμε ἂν ἤμαστε στὸν οὐρανὸ ἢ στή γῆ, γιατί στή γῆ δέν ὑπάρχει τέτοια ὠραιότητα. Οὔτε γνωρίζουμε τί

Ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Μόσχας.

πρέπει νά πούμε. "Ένα μόνο πράγμα γνωρίζουμε: ότι ο Θεός ζούσε εκεί μέ τούς ανθρώπους καί ή λατρεία τους είναι από όλες ή καλύτερη. Δέν μπορούμε νά λησμονήσουμε τήν ωραιότητα αυτή. 'Ακριβώς όπως ένας άνθρωπος άρνιέται νά φάει ό,τι είναι πικρό μετά τή γεύση του γλυκού, έτσι καί μεϊς δέν μπορούμε νά παραμείνουμε εδώ μέ σās».

Διαμόρφωση τών νέων 'Εκκλησιών

Η διάδοση του Χριστιανισμού τόν 9ο καί 10ο αιώνα είχε ως αποτέλεσμα τήν ίδρυση νέων 'Εκκλησιών στους σλαβικού λαούς. Γιά πολλά χρόνια οί 'Εκκλησίες αυτές ήταν έξαρτημένες από τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, πού είναι γι' αυτές «Μητέρα 'Εκκλησία». Άργότερα απέκτησαν αὐτονομία καί διαμόρφωσαν τή ζωή τους σύμφωνα μέ τίς παραδόσεις καί τήν ιδιοσυγκρασία τών λαών τους.

Οί άγιοι Σάββας καί Συμεών, γιός καί πατέρας, έχουν σφραγίσει μέ τή ζωή καί τή δράση τους τήν ιστορία της σερβικής 'Εκκλησίας. "Ένας άγιος της ρωσικής 'Εκκλησίας, ό Σεραφείμ του Σάρωφ φωτίζει μέ τή μορφή του τούς χριστιανούς όλου του κόσμου.

Σκέψου πάνω σ' αυτό:

Είσαι καί σύ ένας ιεραπόστολος.
'Ο Θεός σ' έχει προικίσει μέ χαρίσματα, πού μπορείς νά χρησιμοποιήσεις γιά τή δόξα Του.

Η 'Εκκλησία σου δίνει καθημερινές ευκαιρίες. Έτσι μπορείς νά είσαι ένας άγγελιοφόρος του Θεού στους συνανθρώπους σου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οί άγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος είναι οί θεμελιωτές του σλαβικού πολιτισμού;
2. Ποιές δυσκολίες συναντούσαν οί ιεραπόστολοι στό έργο τους στους βυζαντινούς χρόνους;
3. Σέ συγκινεί θεία Λατρεία; Έξήγησε.
4. Σύγκρινε έναν ιεραπόστολο της βυζαντινής εποχής μέ έναν της δικής μας. Σέ τί μοιάζει καί σέ τί διαφέρει ή εργασία τους;

42. Θεολογία - Τέχνη

Θεολογικές τάσεις: Σχολαστικισμός, τό κίνημα τῶν ζηλωτῶν, Ἑσυχασμός

Ἕνας ἄλλος τομέας δράσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτός ἀπό τή διάδοση τῆς πίστεως, εἶναι καί ἡ στερέωσή της στίς καρδιές τῶν πιστῶν. Στήν πολυτάραχη ἐποχή μετὰ τό σχίσμα πολλοί παράγοντες βοήθησαν τούς πιστούς νά γνωρίσουν καλύτερα τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔχουμε καί στήν περίοδο αὕτῃ ἀξιόλογους συγγραφεῖς. Ἐπειδή οἱ ἀλήθειες τῆς πίστεως εἶχαν διατυπωθεῖ ἀλάθητα ἀπό τίς 7 Οἰκουμενικές Συνόδους, πολλοί συγγραφεῖς αὕτῃ τήν ἐποχή προσπαθοῦν νά τίς συστηματοποιήσουν καί νά τίς διατυπώσουν μέ λογικά ἐπιχειρήματα. Σ' αὐτό βοήθησε ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη καί τοῦ Πλάτωνα. Ἡ μέθοδος αὕτῃ θά ὀνομαστεῖ ἀργότερα Σχολαστικισμός (ἀπό τίς θεολογικές σχολές τῆς Δύσεως ὅπου διδάχτηκε). Ὁ Λεόντιος ὁ Βυζάντιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, οἱ πατριάρχες Φώτιος, Γεννάδιος Σχολάριος κ.ἄ. εἶναι οἱ βυζαντινοί σχολαστικοί θεολόγοι. Στή Δύση ἡ σχολαστική θεολογία πῆρε ἄλλους δρόμους· βρέθηκε ἔξω ἀπό τήν ὀρθόδοξη πίστη καί παράδοση.

Οἱ συνθῆκες τῆς παραγμένης αὐτῆς ἐποχῆς ἦταν φυσικό νά φέρουν στό προσκήνιο τίς δυό παρατάξεις πού ὑπῆρχαν πάντοτε στό Βυζάντιο: τούς «ζηλωτές» καί τούς «πολιτικούς».

Στούς ζηλωτές ἀνῆκαν οἱ συντηρητικοί, οἱ αὐστηροί, οἱ προσηλωμένοι στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πολιτικοί ἦταν οἱ συγχρονισμένοι, οἱ ἐπιεικεῖς, αὐτοί πού ἀγαποῦσαν τήν πρόοδο καί τά γράμματα.

Οἱ δυό αὐτές μερίδες ὑπάρχουν πάντοτε στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι ἀπαραίτητες. Μερικές ὁμως ἀντιλήψεις καί ἐνέργειες

Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος.

τους πού εκφράζουν άκραίες θέσεις, δέν είναι πάντοτε σύμφωνες μέ τό πνεύμα τής 'Αγίας Γραφής.

Τούς τελευταίους αιώνες τοῦ Βυζαντίου οί ζηλωτές ἔχουν μεγάλη λαϊκή βάση. Οί ζηλωτές τό 14ο αἶώνα υπεράσπισαν τούς μοναχοὺς τοῦ 'Αγίου Ὁρους πού εἶναι γνωστοί μέ τό ὄνομα *ήσυχαστές*.

Οἱ μοναχοί αὐτοί ἐπιδιώκουν τή μυστική ἔνωση τους μέ τό Θεό, τή θέωσή τους. Τήν πετυχαίνουν μέ τήν ἀδιάλειπτη, δηλ. τήν ἀδιάκοπη προσευχή, τήν ἁγία ήσυχία τοῦ σώματος καί τής ψυχῆς, τήν καθημερινή ἀσκησι. Μποροῦν ἀκόμη νά δοῦν καί τό θεϊκό φῶς, ὅπως τό εἶδαν οἱ μαθητές τοῦ Κυρίου στή Μεταμόρφωσή Του.

Στό "Άγιο Ὅρος οἱ μοναχοί καλλιεργοῦσαν, ὅπως γίνεται καί σήμερα, τή *νοερή προσευχή*. Ἐπικαλοῦνταν ἀδιάκοπα τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, γιέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλόν*». Ἡ προσευχή αὐτή εἶναι σύνοψη τής Ἀγίας Γραφῆς, γιατί μέ αὐτή ὁμολογοῦμε τήν Κυριότητα τοῦ Χριστοῦ, τή γέννησή Του ἀπό τό Θεό-Πατέρα, τήν πτώσι μας στήν ἁμαρτία καί τή λύτρωσή μας μέ τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ζωή τῶν ήσυχαστῶν παραξηγήθηκε. Ὁ Ἕλληνας μοναχός *Βαρλαάμ ὁ Καλαβρός* (ἀπό τήν Καλαβρία τής Ἰταλίας) ἔγινε ὁ κυριότερος ἀντίπαλός τους. Τούς υπεράσπισε ὅμως σθεναρά ὁ ἅγιος *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, πού μόναζε τότε στό Ἅγιο Ὅρος καί ἔγινε ἀργότερα ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Τρεῖς Σύνοδοι στήν Κωνσταντινούπολη (1341, 1347, 1351) τόν δικαίωσαν. Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ βέβαια νά κοινωνήσῃ μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, κοινωνεῖ ὅμως μέ τίς ἐνέργειες τῆς οὐσίας Του, τίς φανερώσεις Του στόν κόσμο. Τή διάκρισι αὐτή ἀρνοῦνταν ὁ Βαρλαάμ καί οἱ ὁμόφρονές του.

Θεολογικές μορφές: Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς

Τή μυστική ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό δίδαξαν, μέ τή θεωρία καί τήν πράξι, ἐκτός ἀπό ἄλλους, οἱ ἅγιοι Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος καί Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ὁ ἅγιος *Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος* καταγόταν ἀπό τήν Παφλαγονία τῆς Μ. Ἀσίας (γεννήθηκε τό 857). Μόνασε στή μονή τοῦ Ἁγίου Μάμαντα, ὅπου ἔγινε ἡγούμενος. Ἡ γύμνασή του ἦταν πολύχρονη καί ἡ προσευχή του ἀδιάλειπτη. Ἔτσι ἀπέκτησε τή χάρη νά συναναστρέφεται μέ οἰκειότητα τό Θεό, νά εἶναι βυθισμένος σ' Αὐτόν. Ἐκλαιγε καί ὑπέφερε γιά τά ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων. Ταυτόχρονα χαιρόταν,

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμᾶς
(15ος αἰ.).

όταν ο Θεός τόν έλουζε μέ τό φώς Του στέλνοντας τή χάρη Του. "Ύμνησε τόν Θεό μέ ποιήματα, τούς «*έρωτες τών θείων ύμνων*». Γιά τό Συμεών αποκορύφωμα τής μυστικής ζωής είναι ή συνάντηση τής ψυχής μέ τό Χριστό, ή ένωση μαζί Του.

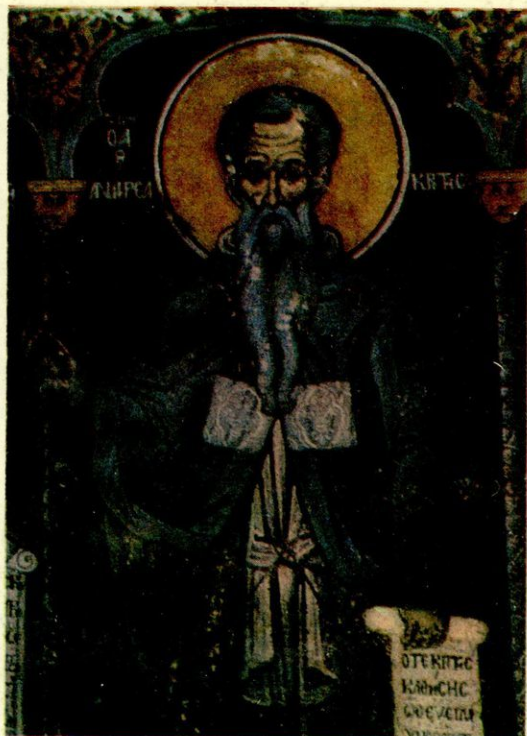
Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς γεννήθηκε στή Κωνσταντινούπολη τό 1296. "Υστερα από λαμπρές σπουδές κατέληξε στό "Άγιο Όρος. Από έδώ πολέμησε μέ τά συγγράμματά του τό Βαρλαάμ υπερασπίζοντας τούς ήσυχαστές. Όνομάστηκε «φωστήρας τής Όρθοδοξίας» καί γιορτάζεται τή Β΄ Κυριακή τών Νηστειών πού θεωρείται ως δεύτερη νίκη τής Όρθοδοξίας. Δίδασκε ότι ο άνθρωπος δέ φτάνει στή θέωση μέ τό νοϋ. Αυτό ήταν ή πλάνη τών αντιπάλων του. Ο άνθρωπος ένώνεται μέ τό Θεό παίρνοντας βοήθεια από τή θεία χάρη. Η ένωση αυτή δέ γίνεται μέ τήν ουσία, αλλά μέ τήν ενέργεια του Θεοϋ.

Ύμνογραφία καί τέχνη

Η ζωή τής Έκκλησίας, καθώς κυλάει μέσα στους αιώνες, επηρεάζει τήν ύμνογραφία καί τήν τέχνη πού περνούν από διάφορες φάσεις. Από τόν 8ον αιώνα καί μετά έχουμε τήν τρίτη περίοδο τής έκκλησι-

Ο άγιος Κοσμάς ο ποιητής

(Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αϊ.).

Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης.

αστικής ὑμνογραφίας. Σ' αὐτὴ κυριαρχοῦν οἱ ὕμνοι, πού λέγονται *Κανόνες*. Ὁ «Κανών» ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς ὕμνους, χωρισμένους σέ ἑννέα ᾠδές = ἐνότητες. Τό εἶδος αὐτό τῆς λειτουργικῆς ποιήσεως τελειοποίησαν ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης (εἶναι ὁ ποιητής τοῦ «Μεγάλου Κανόνα»), ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καί ὁ Κοσμάς, ἐπίσκοπος Μαΐουμᾶ τῆς Φοινίκης.

Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καθόρισε τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῆς ψαλμωδίας καί ἔγραψε ὁλόκληρη σχεδόν τὴν Ὀκτώηχο (λειτουργικό βιβλίο).

Ἡ τέχνη χαρίζει στὴν ἀρχιτεκτονικὴ νέους ρυθμούς καί στὴ ζωγραφικὴ λαμπρές συνθέσεις. Ἀπὸ τὸ 10ο αἰῶνα ὡς τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ κυριαρχεῖ ὁ ναός σέ σχῆμα σταυροῦ («σταυροειδῆς ἐγγεγραμμένος»). Τέσσερις κολόνες στηρίζουν ἕναν τροῦλο, πού ὑψώνεται ἐκεῖ ὅπου οἱ καμάρες διασταυρῶνονται. Ἐξωτερικά τὸν ὁμορφαίνουν οἱ λαξευτές πέτρες πού περιβάλλουν-

Ὁ ναός τῶν ἁγίων Ἀποστόλων στήν Ἀρχαία Ἀγορά τῆς Ἀθήνας (11ος αἰ.).

ται μέ πλίνθους. Στό ἐσωτερικό ἀπλώνονται οἱ βυζαντινές ἀγιογραφίες σέ τρεῖς εἰκονογραφικούς κύκλους:

- α) τό δογματικό (Παντοκράτορας, Πλατυτέρα)
- β) τό λειτουργικό (Κοινωνία Ἀποστόλων, μορφές μεγάλων Ἱεραρχῶν κ.ἄ.) καί
- γ) τόν ἱστορικό (γιορταστικό, μέ σκηνές ἀπό τό βίο τοῦ Κυρίου καί τῆς Θεοτόκου).

Οἱ βυζαντινές εἰκόνες ἔχουν διδακτικό χαρακτήρα. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου βλέπουμε τό Πρόσωπό Του, πού εἶναι συνάμα θεῖο καί ἀνθρώπινο. Στίς εἰκόνες τῆς Παναγίας θαυμάζουμε τήν παρθενική μορφή της, τή μητρική στοργή της, τή Βασίλισσα τοῦ κόσμου. Τέλος, οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων προβάλλουν τίς ἐξαῦλωμένες μορφές τους, τίς ἥρεμες καί εἰρηνικές, τίς γεμάτες χάρη καί οὐράνια δόξα.

Ἡ Παντάνασσα τοῦ Μυστρά με τίς κομπῆς στέγες τῆς (15ος αἰ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί καί οἱ συντηρητικοί καί οἱ φιλελεύθεροι, μέ τήν καλή ἔννοια, χριστιανοί εἶναι ἀπαραίτητοι στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας;
2. «Ἐπί τήν ἀσάλευτον, Χριστέ, πέτραν τῶν ἐντολῶν σου τήν Ἐκκλησίαν σου στερέωσον» (τροπᾶριο ἀπό τό «Μεγάλο Κανόνα»). Ποιά εἶναι ἡ σημασία του;
3. Ποιές ἀλήθειες τῆς πίστεως ἐκφράζουν οἱ εἰκόνες τοῦ Παντοκράτορα καί τῆς Πλατυτέρας; (Διάβασε τό Σύμβολο τῆς πίστεως).

1. 'Αποσπάσματα από τό Κοράνιο:

«Ὁ ὁπαδοὶ τῶν Γραφῶν! Μὴν ὑπερπηδᾶτε τὰ ὅρια τῆς θρησκείας σας, μὴν ἀποδίδετε στὸ Θεὸ παρὰ μόνῃ τὴν ἀλήθεια. Ὁ Μεσσίας Ἰησοῦς, υἱὸς τῆς Μαρίας, εἶναι Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος τοῦ ποῦ ἔστειλε στὴ Μαρία, εἶναι πνεῦμα ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Πιστεῦτε λοιπὸν στὸ Θεὸ καὶ στὸν Ἀπόστολό του καὶ μὴ λέγετε ὅτι ὑπάρχει Τριάδα. Πάψτε νὰ λέγετε αὐτὸ καὶ θὰ ὠφεληθεῖτε, γιατί μόνο ἓνας εἶναι ὁ Θεός. Δοξαζόμενο ἄς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· αὐτὸς δὲν ἔχει υἱό...» (Κεφ. Δ' 169).

«Κανεῖς δὲν πεθαίνει χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πεθαίνει ὅταν καὶ ὅπως εἶναι γραμμένο στὸ βιβλίο τοῦ Θεοῦ, ποῦ ὀρίζει τὴ διάρκεια κάθε πλάσματος στὸν κόσμο» (Κεφ. Γ' 139).

«Θὰ ἀνταμειφθεῖτε ἐπ'αὐτὰ γιὰ τὶς πράξεις σας. Οἱ πιστοὶ δούλοι τοῦ Θεοῦ θὰ λάβουν πολὺτιμα δῶρα, εὐχάριστους καρπούς καὶ θὰ τιμηθοῦν. Θὰ βρεθοῦν στοὺς κήπους τῶν ἀπολαύσεων. Θὰ ἀναπαύονται πάνω σὲ ἀνάκλιντρα κοιτάζοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Θὰ περιφέρεται σ' αὐτοὺς ἡ φιάλη γεμάτη νερό, καθαρό, εὐχάριστο...» (Κεφ. ΛΖ' 38-45).

«Ὅποιαδήποτε ἐλεημοσύνη κάνετε, ὁποιαδήποτε εὐχὴ εὐχηθεῖτε, ὁ Κύριος τὰ γνωρίζει. Οἱ κακοὶ ὅμως καμιά βοήθεια δὲ θὰ λάβουν. Ἐὰν ἐλεεῖτε φανερὰ εἰστε ἀξιεπαῖνοι· ἐὰν ἐλεεῖτε κρυφὰ τοὺς φτωχοὺς, αὐτὸ θὰ σὰς ὠφελήσει περισσότερο. Μία τέτοια συμπεριφορὰ θὰ ἐξιλεώσει τὶς ἁμαρτίες σας. Ὁ Κύριος ξέρει τὶς πράξεις σας» (Κεφ. Β' 273).

«Τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβαδίσει μὲ τὸ καλὸ. Κάνε καλὸ ἀντὶ γιὰ κακὸ καὶ θὰ δεῖς τὸν ἔχθρὸ σου νὰ μεταβάλλεται σὲ προστάτη. Ἀλλὰ κανεῖς ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ κείνον ποῦ ἔχει ὑπομονή, δὲ θὰ φθάσει σ' αὐτὴν τὴν τελειότητα. Κανεῖς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μακάριο. Ἄν ὁ Σατανὰς σὲ σπρώχνει στὸ κακὸ, ζήτησε καταφύγιο στὸ Θεό, ποῦ ἀκούει καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα» (Κεφ. ΜΑ' 34-36).

«Ὅταν συναντᾶτε τοὺς ἀπίστους νὰ τοὺς φονεύετε καὶ νὰ τοὺς κατασφάζετε. Τὰ δεσμὰ τοῦ αἰχμαλώτου νὰ τὰ κρατᾶτε γερά. Ὅταν σταματήσει ἡ μάχη, νὰ τὸν ἀφήντε ἐλεύθερο ἢ νὰ τὸν ἀνταλλάσσετε μὲ λύτρα. Ἔτσι νὰ κάνετε, γιατί ἂν ἤθελε ὁ Θεός, θὰ θριάμβευε ὁ ἴδιος πάνω τους. Σὰς ρίχνει σὲ πόλεμο γιὰ νὰ δοκιμάσει καὶ τὶς δυὸ παρατάξεις» (Κεφ. ΜΖ' 4).

(Τὸ Κοράνιον, μετάφρ. Γ. Πεντάκη, Ἀθήνα 1928 – Γλωσσικὴ ἀπλούστευση)

2. Ὁ Κωνσταντῖνος – Κύριλλος φωτιστὴς τῶν Σλάβων:

«Ὁ βασιλιάς, (ὁ Μιχαὴλ Γ'), ἀφοῦ συγκάλεσε τὸ συμβούλιό του, προσκάλεσε τὸν Κωνσταντῖνο τὸ φιλόσοφο καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἀκόλουθα λόγια: Γνωρίζω, φιλόσοφε, ὅτι εἶσαι κουρασμένος. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μᾶς βοηθήσεις, γιατί κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ σένα δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει αὐτὴν τὴν ἀποστολή. Ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀπαντᾷ: Παρὰ τὴν κούραση, θὰ πάω μὲ χαρὰ, ἀλλὰ μὲ τὸν ὄρο νὰ ἔχουν (οἱ Σλάβοι) μιὰ γραφὴ προσαρμοσμένη στὴ γλῶσσα τους. Ἀλλὰ ὁ βασιλιάς τοῦ

ἀπαντᾷ: Πατέρα μου, ὅπως καί πολλοί ἄλλοι, τῇ ζητήσαν· καί δέν τῇ βρήκαν. Ὁ φιλόσοφος τότε τοῦ λέει: Δέν θά εἶναι λοιπόν σά νά θέλει κανεῖς νά γράφει ἐπάνω στό νερό καί νά πάρει τήν ὀνομασία τοῦ αἰρετικοῦ; Ὁ βασιλιάς καί ὁ θεῖος του ὁ Βάρδας τοῦ ἀπάντησαν καί πάλιν: Ἄν θέλει ὁ Θεός θά σέ βοηθήσει γιατί δίνει σ' ἐκείνους πού ζητοῦν μέ ἐμπιστοσύνη καί ἀνοίγει τῇ θύρᾳ σ' ἐκείνους πού χτυποῦν. Ὁ φιλόσοφος ἔφυγε καί ἀκολουθώντας τήν παλιά του συνήθεια προσευχήθηκε μέ τούς ἄλλους ἀδερφούς του. Καί ὁ Θεός ἄκουσε τίς προσευχές τῶν δούλων του. Τούς ἐνέπνευσε καί ἔτσι σύνθεσε τό ἀλφάβητο. Καί ἄρχισε νά γράφει τό Εὐαγγέλιο. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...».

(Ἀπό τόν παλαιοσλαβονικό βίο τοῦ Κωνσταντίνου, «Ἐκκλησία» 43 (1966), σελ. 440 – Μετάφραση Β. Λαοῦρδα)

3. Ποιά εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ:

«...Νά κάθεται (ὁ Θεός) ἐπάνω εἰς ἡμᾶς ὥσάν εἰς ἄμαξαν, καί νά κρατῇ μέ τὰ χέρια του τὰ θελήματα τῶν ψυχῶν μας, ὥσάν χαλινάρια, καί εὐρίσκοντάς μας ὑπηκόους, νά μᾶς φέρῃ εἰς ἐκεῖνα ὅπου θέλει, καί νά μεταχειρισθῇ τὰ θελήματά μας, ὥσάν ἵππους, εἰς τὸ ἐδικόν του θέλημα, ὅπου νά ὑποτασσώμεθα προθύμως εἰς τὰς ἐντολάς καί νομοθεσίας του. Μὲ τέτοιον τρόπον βασιλεύει ὁ Θεός εἰς ἐκείνους ὅπου ποτὲ δέν ἐβασίλευσεν, ὅταν καθαρίζονται διὰ μέσου τῶν δακρύων, καί τῆς μετανόιας, καί γίνονται τέλειοι διὰ τῆς πνευματικῆς σοφίας, καί γνώσεως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄνθρωποι γίνονται εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καί ὥσάν τὰ Χερουβίμ, καί ἔχουν ἐπάνω εἰς τούς ὤμους τῶν ψυχῶν τους τὸν Θεόν. Ποῖος λοιπόν εἶναι τόσο ἀγνωστος, καί ἀναισθητος, ὅπου νά μὴ ποθήσῃ, καί ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ἰδὴ καί νὰ πάθῃ αὐτὴν τὴν θείαν δόξαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῇ καλλίτερα νὰ ἀποκτήσῃ πλοῦτον, ἢ δόξαν, ἢ ἀξίαν κοσμικὴν; ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα ποῖος εἶναι τόσο ἀθλιός, καί ἔξω φρενῶν, ὅπου νὰ στοχασθῇ πῶς ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν, καί δόξαν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄλλο τι μεγαλύτερον, ἢ δόξα, ἢ βασιλεία, ἢ πλοῦτος, ἢ τιμὴ, ἢ ἐξουσία, ἢ τρυφή, ἢ ἄλλο τι ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου λέγονται, καί νομίζονται καλὰ εἰς τὴν γῆν, ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ τὴν διαλέξῃ καλλίτερα νὰ ἔχῃ ἐκεῖνα, παρὰ αὐτὴν; ἀληθινὰ εἰς ἐκείνους ὅπου ἔχουν γνῶσιν, δέν εἶναι κανένα ἄλλο ἀγαθόν, ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Διὰ τοῦτο ἂς μὴν ἀποδιώξῃ τις ἀνοήτως τὸν Χριστὸν ὅπου περιέρχεται καί ζητεῖ νὰ βασιλεύσῃ εἰς ὅλους μας...».

(Συμewν τοῦ Νέου Θεολόγου, Τὰ εὐρίσκόμενα, ἔκδ. Ζαγοραίου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 269)

4. Οἱ ὀρθόδοξοι ναοί:

«Ἄν οἱ ὀρθόδοξοι ναοὶ εἶναι τόσο γεμάτοι ἀπὸ φῶς, ζεστασιά, οἰκειότητα, τοῦτο ὀφείλεται στό ὅτι κάθε σημεῖο στοὺς τοίχους τῶν ἀποκτᾷ ψυχὴ καί παριστάνει τὸν οὐρανόν, φέρνοντας τὸν ἄνθρωπο σὲ κοινωνία μέ τούς πρεσβύτερους ἀδερφούς του: ἀγγέλους προφῆτες, ἀποστόλους, μάρτυρες καί ἁγίους· ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καί τῶν οὐρανῶν. Μέσα ἀπὸ

τὴν εἰκόνα ἢ λατρεία, οἱ λειτουργικοὶ τύποι, ποὺ μετέχουν ἐντελῶς φυσικά στίς λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, καὶ ἡ Βίβλος ἀποκτοῦν καταπληκτικὴ ζω-
τάνια καὶ ὁ οὐρανὸς γίνεται πολὺ κοντινός, οἰκεῖος, σχεδὸν ἀπτός... Ἡ μακρὰ οἰκειώση μὲ τίς παρουσίες αὐτές σφυρηλατεῖ τὸν ἀκόρεστο πόθο πρὸς τὸ κα-
θαρό καὶ τὸ ἀπόλυτο· τὰ φλογοστεφανωμένα κεριά μιλοῦν γιὰ τὴ φλόγα τῆς πί-
στεως καὶ οἱ βίοι τῶν ἁγίων, ποὺ ψάλλονται στίς ὡδές καὶ παρουσιάζονται στίς
εἰκόνες, διδάσκουν ὅτι οἱ κλήσεις τοῦ Θεοῦ μέσα στὰ ἅγια Εὐαγγέλια εἶναι ἀπό-
λυτα πραγματοποιήσιμες καὶ ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους».

(Π. Εὐδοκίμοφ, Ἡ ὀρθοδοξία, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 322)

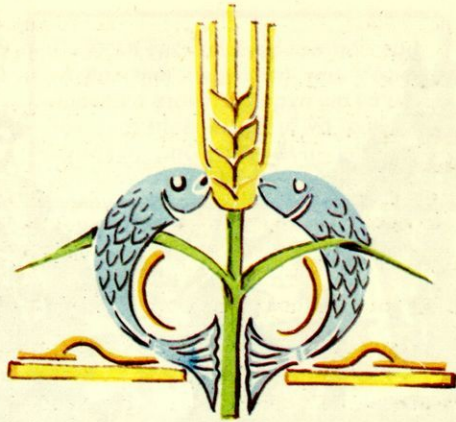
5. Ὁ πνευματικὸς χαρακτήρας τῆς Ὀρθοδοξίας:

«Στὴν ὀρθοδοξία, ὅλα εἶναι πνευματικά, μὲ τὴν πραγματικὴ σημασία ποὺ
ἔχει τὸ πνευματικό. Γιὰ τοῦτο ὁ Ντοστογιέφσκις ἔλεγε σὲ κάποιον φίλο του Εὐ-
ρωπαῖο: «Ἐμεῖς σᾶς καταλαβαίνουμε ἐσᾶς τοὺς Εὐρωπαίους σὲ ὅ,τι σκεφτόσα-
στε καὶ σὲ ὅ,τι αἰσθανόσαστε, ἀλλὰ ἐσεῖς δὲν μπορείτε νὰ μᾶς καταλάβετε.
Ἐμεῖς εἴμαστε ὀρθόδοξοι. Μιά ὀρθόδοξη καρδιά ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ καταλάβει».

Αὐτὸς ὁ πνευματικὸς χαρακτήρας ποὺ ἔχει ἡ ὀρθοδοξία, ἐκφράζεται μὲ τὴ
λατρεία καὶ μὲ τίς ἐκκλησιαστικὲς τέχνες, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ἀγιογρα-
φία, ἡ ψαλμωδία, ἡ ὑμνολογία κλπ. Μιά τέτοια θρησκεία ἀποτείνεται στὸν ἐσω-
τερικὸ ἄνθρωπο, καὶ ὅποιος τὴν πιστεύει, καταυγάζεται ὁλοένα, λεπτύνεται, γί-
νεται πνευματικὸς καὶ ἀποκτᾷ «πνευματικὸν ὄφθαλμόν» καὶ «πνευματικὰ ὦτα».
Νὰ γιατί ἔλεγε ὁ Ντοστογιέφσκις αὐτὸ ποὺ ἔλεγε...».

(Φ. Κόντογλου, Ἡ πονεμένη ρωμοσύνη, Ἀθῆναι 1963, σελ. 98-99)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

43. Τό οίкуμενικό Πατριαρχείο κέντρο τής 'Ορθο-δοξίας καί τών υπόδουλων λαών

Σχέσεις ισλαμικού κράτους καί 'Εκκλησίας μετά τήν άλωση

Ἡ άλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Τούρκους στίς 29 Μαΐου 1453 ἀνοίξε μιά καινούργια σελίδα στήν ἱστορία τῆς 'Εκκλησίας. Ὁ ἀλλόθρησκος δυνάστης ἔγινε κύριος τῶν πραγμάτων τῆς. Δημιουργήθηκε ἔτσι θέμα σχέσεως κατακτητῆ καί χριστιανικῆς 'Εκκλησίας.

Στή σχέση αὐτή δυό παράγοντες ἔπαιξαν ἀποφασιστικό ρόλο: 1) ἡ ἀνοχή τῶν μουσουλμάνων στοὺς «λαοὺς τῆς Βίβλου» (χριστιανούς καί 'Ιουδαίους) καί 2) ἡ στάση τῆς 'Εκκλησίας στοὺς κάθε λογῆς δυνάστες μέσα στήν πολυκύμαντη ἱστορία τῆς.

Ὁ ἱερός νόμος τῶν μουσουλμάνων ἀνεχόταν τοὺς ὁπαδοὺς τῶν θρησκειῶν, πού στήριζαν τήν πίστη τους σέ ἅγιες Γραφές. Τέτοιοι ἦταν οἱ χριστιανοί καί οἱ 'Εβραῖοι. Ἀργότερα προστέθηκαν καί οἱ ὁπαδοί τοῦ Ζωροάστρη. Ὅλοι αὐτοί μπορούσαν, ἀντὶ νά ἐξισλαμισθοῦν, νά ἐξαγοράσουν τήν πίστη τους μέ τήν καταβολή φόρου. Ἐξασφάλιζαν ἔτσι ἓνα εἶδος αὐτοδιοικίσεως. Εἶχαν ὀρισμένα *προνόμια*, δηλαδή μερικές ἐλευθερίες.

Ὁ δεύτερος παράγοντας πού ρύθμισε τίς σχέσεις τῆς 'Εκκλησίας μέ τό ισλαμικό κράτος ἦταν τά παραγγέλματα τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Αὐτά

Ὁ Μωάμεθ Β΄ ὁ Πορθητὴς δίνει τὰ προνόμια στὸν πατριάρχη Γεννάδιο Σχολάριο.

ὑπαγόρευαν στὴν Ἐκκλησία τὴ στάση της ἀπέναντι σ' ἓνα τυραννικό καθεστῶς. Οἱ χριστιανοὶ ἔπρεπε νά μὴν ἀντιστέκονται στὴν κοσμικὴ ἐξουσία, νά πληρώνουν τοὺς φόρους πού ἐκείνη ἀπαιτεῖ καί νά ἐμπιστεύονται στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἀργότερα, ὅταν οἱ ἐθνικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες ἄλλαξαν, ἡ Ἐκκλησία πρωτοστάτησε στὴν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας καί Ἐθνάρχης τῶν ὑποδούλων

Ἡ Κωνσταντινούπολη καί μετὰ τὴν πτώση της δὲν ἔπαψε νά συγκεντρώνει τὰ βλέμματα τῶν ραγιάδων. Τό Πατριαρχεῖο της ἦταν ἕνας φάρος παρηγορίας. Γρήγορα ἀναδείχτηκε κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας. Σ' αὐτό τό βοήθησαν ἡ ἱστορία του καί τὰ προνόμια πού ἔδωσαν οἱ Τοῦρκοι στὸν πρῶτο πατριάρχη, τὸ *Γεννάδιο* (*Γεώργιο Σχολάριο*).

Ὁ κατακτητὴς εἶχε κάθε λόγο νά κρατήσῃ τὴν Ἀνατολή μακριά

από την έπιρροή της Δύσεως. Έτσι τοποθέτησε στην κορυφή της Όρθοδοξίας ικανό πατριάρχη και ενίσχυσε τη θέση του με τά προνόμια πού του παραχώρησε.

Σύμφωνα με αυτά ό πατριάρχης ήταν ό θρησκευτικός ήγέτης των όρθοδόξων. Ρύθμιζε τά θέματα της λατρείας, διαχειριζόταν την έκκλησιαστική περιουσία, έπόπτευε τά θρησκευτικά ίδρύματα. Δίκαζε ακόμη τίς υποθέσεις των χριστιανών και

«Ό Μεχμέτ μέ έγγραφο πού είχε πή βασιλική ύπογραφή του, έδωσε προνόμια στόν πατριάρχη γιά νά μήν τόν ένοχλήσει κανείς ή νά 'ρθει σέ αντίθεση μαζί του, αλλά νά είναι άπαλλαγμένος από κάθε είδους φορολογία και άσφαλισμένος από κάθε έχθρική ή ένέργεια και έλεύτερος από τέλη αυτός και οι μεταγενέστεροι πατριάρχες γιά πάντα, καθώς και οι άρχιερείς της δικαιοδοσίας του».

(Γ. Φραντζή, «Χρονικόν», έκδ. Βόννης, σελ. 308 - Μετάφραση Χ.Γ.)

τούς φορολογούσε γιά τίς ανάγκες της Έκκλησίας. Μέ τίς δικαιοδοσίες αυτές τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως πήρε ήγετική θέση μέσα στόν κόσμο της Όρθοδοξίας. Σ' αυτό στήριξε τίς έλπίδες του τό κατατρεγμένο Γένος.

Δυσκολίες και προοπτικές της Έκκλησίας στή νέα κατάσταση

Τά προνόμια ήταν μιά άναλαμπή στή ζοφερή νύχτα της δουλείας. Οί κατακτητές όμως πολλές φορές τά καταπάτησαν και τά περιόρισαν. Στούς χρόνους πού άκολούθησαν, δέν έλειψαν οι έξιολαμισμοί, οι διωγμοί, τό κλείσιμο των ναών, οι κάθε είδους πιέσεις. Οί πατριάρχες έδιναν γιά τά προνόμια μεγάλα χρηματικά άνταλλάγματα. Αυτά αύξάνονταν ανάλογα μέ τη βουλιμία των σουλτάνων, πού δέ δίσταζαν νά κατεβάζουν πατριάρχες από τό θρόνο τους και νά άνεβάζουν εκείνους πού ίκανοποιούσαν τίς χρηματικές άπαιτήσεις τους. Όλα αυτά δημιούργησαν μιά πνιγρή άτμόσφαιρα. Η θέση των χριστιανών από τό 17ο αιώνα χειροτέρεψε.

Στά δύσκολα χρόνια της τουρκοκρατίας ή Έκκλησία άνέδειξε πολλές ήγετικές μορφές. Πολλοί πατριάρχες και έπίσκοποι των έπαρχιών μέ μεγάλη μόρφωση, άυταπάρνηση και κοινωνική δράση έδωσαν στήν Έκκλησία άναγεννητική πνοή. Χάρη σ' αυτούς και άλλους λόγιους κληρικούς τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως από τά μέσα τό 16ου αιώνα έγινε κέντρο μιάς πνευματικής κινήσεως. Άπέκτησε αίγλη και άκτινοβολία. Έκαμε αίσηγητή την παρουσία του όχι μόνο στούς όμογε-
νεϊς αλλά και στούς ξένους.

1. Πού στηρίχτηκε η στάση της 'Εκκλησίας απέναντι στον κατακτητή;
2. Ξεχώρισε τα προνόμια του πατριάρχη, όπως τα αναφέρει το κείμενο του Φραντζή.
3. Τί δυσκολίες αντιμετώπισε η 'Εκκλησία;
4. Γιατί στην τουρκοκρατία το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ήταν τό κέντρο της 'Ορθοδοξίας;

44. Τά άλλα Πατριαρχεία τῆς 'Ανατολῆς

Στοιχεῖα γιά τή ζωή καί τή δράση τους

Ἐκτός ἀπό τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καί τά ἄλλα Πατριαρχεία τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιόχειας καί τῶν Ἱεροσολύμων φημίστηκαν γιά τή ζωή καί τή δράση τους μέσα στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Γνώρισαν καί αὐτά ἐποχές ἀκμῆς καί παρακμῆς. Ἀπό τότε (μέσα 7ου αἰ.) πού οἱ Ἀραβες καταπάτησαν τά ἅγια χώματά τους, τά ἀπειλοῦσε διαρκῶς ὁ κίνδυνος τοῦ ἀφανισμοῦ.

Τό Πατριαρχεῖο τῆς Ἀλεξάνδρειας. Αὐτό ὑπέφερε ἀπό τό Μωαμεθανισμό μέ ἀποτέλεσμα νά μείνει ὁ θρόνος του κενός γιά πολλά χρόνια. Οἱ σταυροφόροι τό ἔριξαν σέ νέες δοκιμασίες. Στήν τουρκοκρατία εἶχε ἔδρα τό Κάιρο καί οἱ πατριάρχες του ἀντιμετώπιζαν τά δύο του μόνιμα προβλήματα: τήν ἀραίωση τοῦ ποιμνίου καί τή φτώχεια πού τό μάστιζε. Παρ' ὅλα αὐτά κατά καιρούς τό ποίμαναν πατριάρχες πού τό δόξασαν μέ τή μόρφωση, τήν ἀρετή καί τή δράση τους. Εἶναι ὁ *Ἰωακείμ* ὁ «Πάνυ» (1486-1565), ὁ *Μελέτιος Πηγᾶς* (1590-1601), ὁ *Κύριλλος Λούκαρης* (1601-1620), ὁ *Μητροφάνης Κριτόπουλος* (1636-1639) κ.ἄ. Οἱ ἐλληνικές παροικίες, πού ἱδρύθηκαν στήν περιοχή του, δυνάμωσαν τό Πατριαρχεῖο καί τό προστάτεψαν.

Τό Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας. Δεινοπάθησε καί αὐτό ἀπό τήν ἀραβική κατάκτηση, τίς σταυροφορίες, τοὺς Τούρκους καί τή λατινική προπαγάνδα. Ἔτσι ἀποδυναμώθηκε καί ἔπεσε σέ μαρασμό. Δέν ἔλειψαν καί ἐδῶ οἱ δραστήριοι καί λόγιοι πατριάρχες πού περίσωσαν τόν ἐλληνοβυζαντινὸν χαρακτήρα του.

Τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων. Τό Πατριαρχεῖο αὐτό ἔχει τό μεγάλο προνόμιο, ἀλλά καί τή μεγάλη εὐθύνη, νά προστατεύει τά ἱερά προ-

σκυνήματα: τό ναό τῆς Ἀναστάσεως στήν Ἱερουσαλήμ, τό μνημα τῆς Θεοτόκου στή Γεθσημανή, τό προσκύνημα τῆς Ἀναλήψεως στό Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν, τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου στή Βηθλεέμ κ.ἄ. Τό ἔργο αὐτό ἔχει ἀναλάβει ἡ Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα μέ ἐπικεφαλῆς τόν πατριάρχη.

Τά ἱερά προσκυνήματα ἦταν καί εἶναι ἡ ἀγρυπνη φροντίδα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἐπαιρναν χρήματα, ἀποσποῦσαν πότε τό ἓνα καί πότε τό ἄλλο προσκύνημα ἀπό τοὺς ὀρθοδόξους καί τό παραχωροῦσαν στοὺς καθολικούς. Οἱ πατριάρχες ἀναζητοῦσαν τότε χρήματα ἀνάμεσα στοὺς ὁμογενεῖς τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, γιά νά τά ξαναπάρουν στή δικαιοδοσίᾳ τους. Ὁ Ἑλληνισμός περιβάλλει μέ στοργή τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καί μέ κάθε τρόπο τό ἐνισχύει.

Ἀντιπροσωπευτικές πατριαρχικές μορφές

Μητροφάνης Κριτόπουλος. Πρὶν γίνει πατριάρχης Ἀλεξάνδρειας (1636-1639), σπούδασε θεολογία στά πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας καί Γερμανίας, ὅπου εἶχε τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά τόν Προτεσταντισμό καί νά διαδώσει τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία. Οἱ ξένοι νόμιζαν ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία εἶχε σβῆσει στήν Ἀνατολή. Γι' αὐτοὺς συνέταξε «ὁμολογία πίστεως», ὅπου ἐκθέτει τήν ὀρθόδοξη πίστη. Ἡ δρᾶσή του, κυρίως συγγραφική, τόν τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς διακεκριμένους πατριάρχες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἤξερε νά συνδυάζει τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα.

Μακάριος Γ' (1647-1685). Ὁ Μακάριος Γ' εἶναι ἡγετική μορφή τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιόχειας. Ἐργάστηκε δραστήρια γιά νά ἀνακουφιστεῖ τό Πατριαρχεῖο ἀπό τά χρέη. Γιὰ τό σκοπό αὐτό περιόδευσε στό ἐσωτερικό καί ταξίδεψε στό ἐξωτερικό. Δυό φορές πῆγε στή Ρωσία καί ὀφέλησε τήν ἐκεῖ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Μετέφρασε διάφορα ἐκκλησιαστικά συγγράμματα ἀπό τήν ἐλληνική στήν ἀραβική γλῶσσα.

Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (1669-1707). Καταγόταν ἀπό τήν Ἀράχωβα τῆς Κορινθίας. Σέ ἡλικία 28 χρονῶν ἐγίνε πατριάρχης. Διακρίθηκε γιά τή μόρφωσή του, τήν ἐργατικότητα καί τή δρᾶσή του. Συγκρίνεται μέ τοὺς ἀρχαίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πολέμησε τίς κακοδοξίες τοῦ Παπισμοῦ καί τοῦ Προτεσταντισμοῦ μέ διάφορα συγγράμματά του. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ἡ «ὁμολογία πίστεως», ὅπου συγκρίνει τήν ὀρθόδοξη πίστη μέ τίς προτεσταντικές δοξασίες.

«Τίποτε στήν ἐκκλησία δέ γίνεται τυχαῖά, ἀλλά ὅλα ἔχουν τό ρυθμό καί τήν τάξη τους» (Μητροφάνης Κριτόπουλος).

«Ζητᾶμε πάντοτε τή βοήθεια τοῦ Κυρίου, γιατί εἶναι δεσπότης καί σωτήρας μας καί τῶν ἁγίων, γιατί εἶναι δοῦλοι ἐκείνου, βοηθοί καί μεσίτες μας» (Δοσίθεος Ἱεροσολύμων).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποῦ ὀφείλονται οἱ περιπέτειες τῶν τριῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς;
2. Τό οἰκονομικό εἶναι καί σήμερα ἓνα ἀπό τά προβλήματα τῶν Πατριαρχείων. Γιατί;
3. Στή θεία λατρεία ζητᾶμε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ μέ τίς *ἱκεσίες* τῶν ἁγίων. Τί σημαίνει αὐτό;
4. Ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος συνδύαζε τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα. Πῶς τό καταλαβαίνεις αὐτό;

45. Παιδεία καί θεολογικά γράμματα

Ὁργάνωση τῆς παιδείας ἀπό τήν Ἐκκλησία

Ἐνα ἀπό τά δεινά, τό φοβερότερο, τῶν Ἑλλήνων τῆς τουρκοκρατίας ἦταν ἡ ἀμάθεια. Ἦταν ὁ πρῶτος πικρός καρπός τῆς σκλαβιάς. Τήν ἔφεραν ὅμως καί ἄλλοι λόγοι: ἡ ἀναστάτωση τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ φτώχεια καί ἡ φυγή τῶν λογίων στή Δύση. Ἐπὶ διακόσια περίπου χρόνια οἱ Ἕλληνες εἶναι πεσμένοι σέ πνευματικό μαρασμό. Στήν κρίσιμη αὐτή κατάσταση πρωτοστατεῖ ἡ Ἐκκλησία, πού σιγά-σιγά ὀργανώνει τήν παιδεία.

Ὅπως στά βυζαντινά χρόνια, ἔτσι καί τώρα τά μοναστήρια γίνονται φυτώρια τῶν γραμμάτων. Σ' ἓνα κελί δίπλα στήν ἐκκλησία ἢ στό νάρθηκα τά παιδιά μαθαίνουν ἀπό τό ρασοφόρο δάσκαλό τους γραφή καί ἀνάγνωση. Βιβλία τους εἶναι συνήθως ἡ Ὁκτώηχος, τό Ψαλτήρι καί τ' ἄλλα λειτουργικά βιβλία. Ἀλλά καί αὐτά τά «*κρυφά σχολεῖα*» ἦταν σπάνια ὡς τά μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα.

Τό 1593 μιά τοπική Σύνοδος στήν Κωνσταντινούπολη ἔδωσε ὠθηση στήν παιδεία, γιατί παράγγειλε στούς κατά τόπους μητροπολίτες νά φροντίσουν γιά τήν ἴδρυση σχολείων καί νά ἀναλάβουν τή σχετική δα-

Τό κρυφό σχολειό (Ν. Γκύζη).

πάνη. Έτσι ή Έκκλησία παίρνει τά σχολεία υπό τήν προστασία της. Τό 1627 ό πατριάρχης *Κύριλλος Λούκαρης* ιδρύει στήν Πόλη τό πρώτο τυπογραφείο.

Στήν αναγέννηση τής παιδείας συντέλεσαν καί οί παροικίες του έξωτερικού. Ή βοήθειά τους ήταν πολύπλευρη: σέ χρήματα, βιβλία, δασκάλους. Καί έδω πρωτοστατούν οί κληρικοί.

Τά σχολεία διακρίνονται σέ τρείς κατηγορίες: α) τά κοινά, (δημοτικά), β) τά άνώτερα (γυμνάσια) καί γ) οί Άκαδημίες, πού ήταν τρείς: ή *Πατριαρχική στήν Κωνσταντινούπολη* (στή θέση της χτίστηκε άργότερα ή Μεγάλη του Γένους Σχολή), ή *Πατμιάδα στήν Πάτμο* καί ή *Άθωνιάδα στόν Άθω*. Όλα αὐτά τά σχολεία στηρίζονταν στήν Έκκλησία. Τά δυό τρίτα καί περισσότερο άπό τούς δασκάλους τους ήταν κληρικοί.

Ήγετικές πνευματικές μορφές

α) *Παχώμιος Ρουσάνος* (1509-1553). Ό Ζακυνθινός αὐτός μοναχός διακρίθηκε ως γόνιμος συγγραφέας, ιεροκήρυκας καί παιδαγωγός. Περιόδευσε σέ διάφορα μέρη καί, άφου δίδαξε στή *Μυτιλήνη* δυό

περίπου χρόνια, κατέληξε στο "Άγιο Όρος". Άφησε πολλά έργα καί ἐπιτολές.

β) Ἱερεμίας Β΄ ὁ Τρανός. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1572- 1595 μέ μικρές διακοπές). Προστάτεψε τά γράμματα (ὁ ἴδιος ἱδρυσε σχολεῖο στήν Πόλη) καί ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου τοῦ 1593 νά ἰδρῦσουν οἱ ἐπίσκοποι σχολεῖα, πάρθηκε μέ πρωτοβουλία του. Εἶναι γνωστός ἀπό τήν ἀλληλογραφία του μέ διαμαρτυρόμενους Γερμανούς θεολόγους, ὅπου παρουσιάζει τήν ὀρθόδοξη πίστη. Εἶναι ἡ μεγαλύτερη θεολογική φυσιογνωμία τοῦ 16ου αἰώνα.

γ) Ἡλίας Μηνιάτης (1669-1714). Γεννήθηκε στό Ληξούρι τῆς Κεφαλλονιάς καί σπούδασε στό Φλαγγινιανό φροντιστήριο τῆς Βενετίας, ὅπου ἔγινε καθηγητής. Ἀργότερα δίδαξε στά Ἐφτάνησα, στό Ναύπλιο καί στήν Κωνσταντινούπολη. Ὑπηρέτησε τήν Ἐκκλησία ὡς ἱεροκήρυκας, παιδαγωγός καί ἐπίσκοπος Κερνίκης καί Καλαβρύτων. Ἔγινε διάσημος μέ τή ρητορεία του. Ἐγράψε: «Πέτρα σκανδάλου» (ἀντιπαπικό ἔργο), «Διδαχαί (κηρύγματα) κ.ἄ.

δ) Εὐγένιος Βούλγαρης (17-17-1806). Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, κληρικός μέ λαμπρές σπουδές καί πλατιά μόρφωση, δίδαξε σέ διάφορα σχολεῖα τῆς δούλης πατρί-

Πάνω: Ὁ Ἡλίας Μηνιάτης.
Κάτω: Ἡλία Μηνιάτη «Διδαχαί».

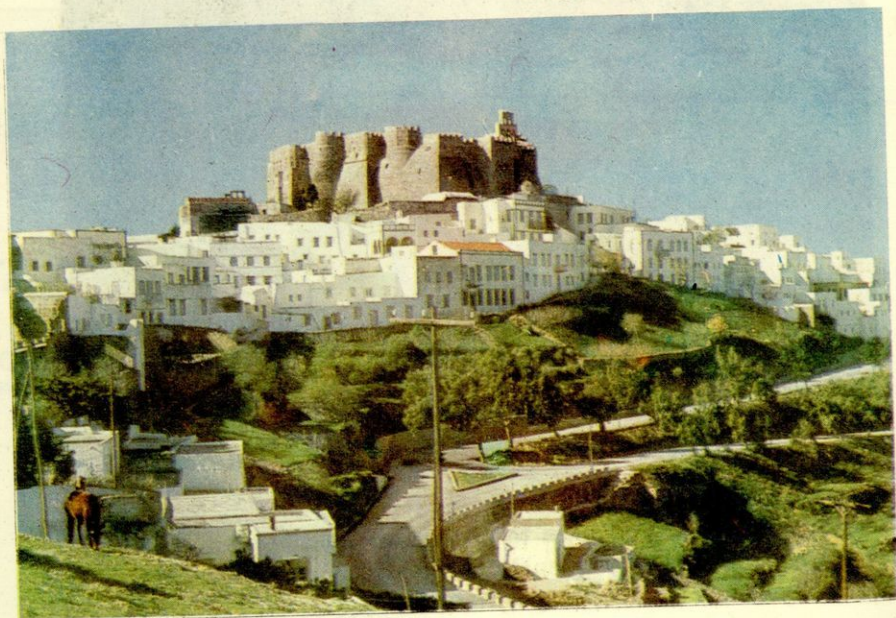
Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

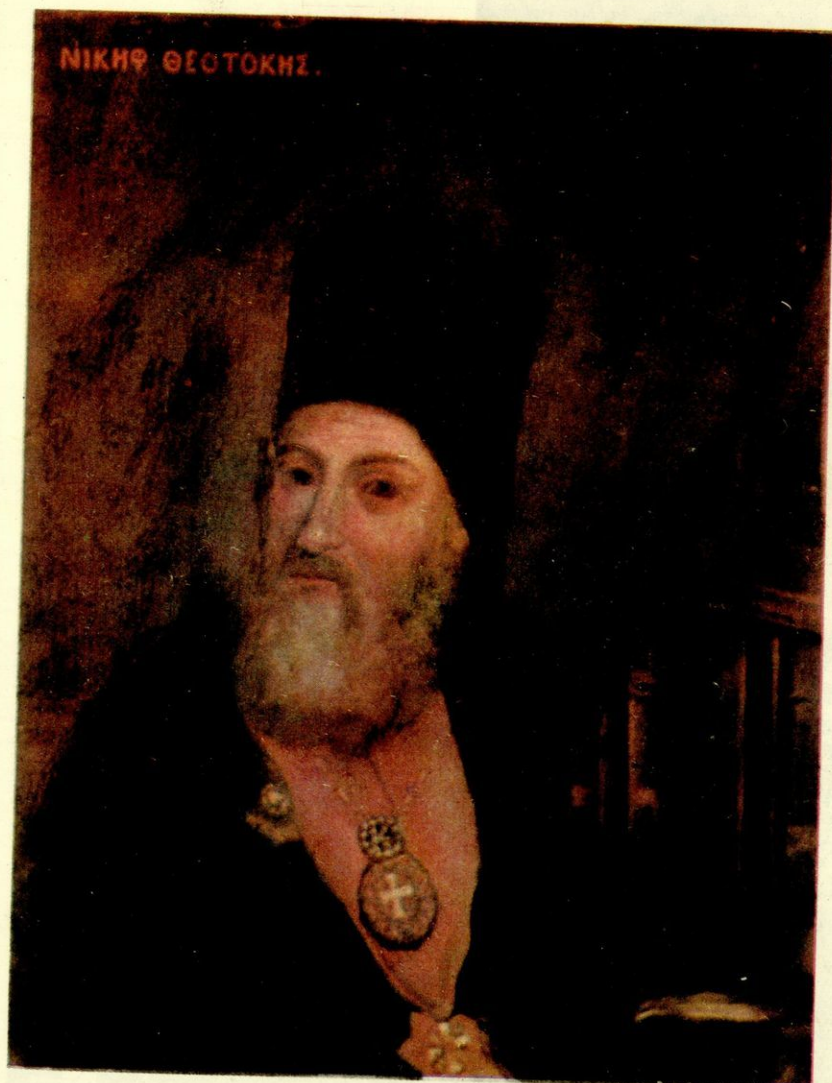
δας, ὅπως στήν Ἀθωνιάδα Σχολή, στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία καί ἁλ-
λοῦ. Τά τελευταῖα του χρόνια τά πέρασε στή Ρωσία, ὅπου καί πέθανε
ὡς ἐπίσκοπος. Τά ἔργα του, πολλὰ καί διάφορα, εἶναι καταπληκτικά καί
φανερώνουν τήν πολυμάθεια καί τή σοφία του.

Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή στήν Κωνσταντινούπολη.

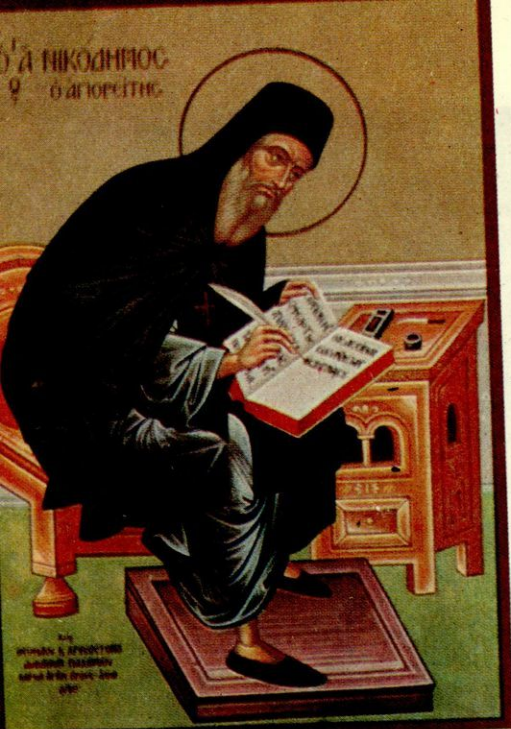
Ἡ Πάτμος μέ τή μονή τοῦ Θεολόγου.

Ο Νικηφόρος Θεοτόκης (Αθήνα, Έθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ε) Νικηφόρος Θεοτόκης (1731-1800). Βάδισε στα άχνάρια του προηγούμενου. Κερκυραίος και αυτός όπως ο Εϋγένιος Βούλγαρης μετά τις σπουδές του εργάστηκε στην πατρίδα του, στην Πόλη, στο Ίάσιο,

στή Ρωσία. Ἐδῶ γίνεται ἐπίσκοπος καὶ πεθαίνει. Ἀνάμεσα στὰ πάμπολλα ἔργα του ξεχωρίζουν τὰ Κυριακοδρόμια καὶ οἱ Λόγοι του.

στ) **Νικόδημος ὁ Ἀγιορεΐτης** (1749-1809). Γεννήθηκε στή Νάξο, σπούδασε στή Σμύρνη καὶ ἔζησε ὡς μοναχός στο Ἅγιο Ὄρος, ὅπου ἔγραψε τὰ ἔργα του. Τό κελί του σώζεται καὶ ὁ ἐπισκέπτης μέ θαυμασμό φέρνει στή μνήμη του τή μόρφωση, τή φιλοπονία καὶ τήν ἀγιότητα τοῦ ἀγιορεΐτη αὐτοῦ μοναχοῦ.

ζ) **Ἀθανάσιος ὁ Πάριος** (1721-1813). Γεννήθηκε στήν Πάρο καὶ σπούδασε στή Σμύρνη καὶ στήν Ἀθωνιάδα Σχολή. Μέ τή διδασκαλία του καὶ τὰ ἔργα του ἀναδείχτηκε σέ φλογερό ὑπερασπιστή τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀγωνίστηκε γιά τήν πίστη καὶ τίς παραδόσεις της, πού κινδύνευαν στίς μέρες του ἀπό τήν προπαγάνδα τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Πάνω:
Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορεΐτης
(Ἀδερφῶν Παχωμαίων, Καρυές Ἀγίου Ὄρους).

Κάτω:
Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (Ρ. Κοψίδη).

Θεολογικά γράμματα

Ἡ τουρκοκρατία μέ τίς συμφορές πού ἔφερε, δέν ἦταν ἡ κατάλληλη ἐποχή γιά τήν καλλιέργεια τῶν θεολογικῶν γραμμάτων. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ παραπάνω μεγάλοι θεολόγοι καί Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, καθώς καί ἄλλοι λόγιοι, τά πλούτισαν καί τά καλλιέργησαν.

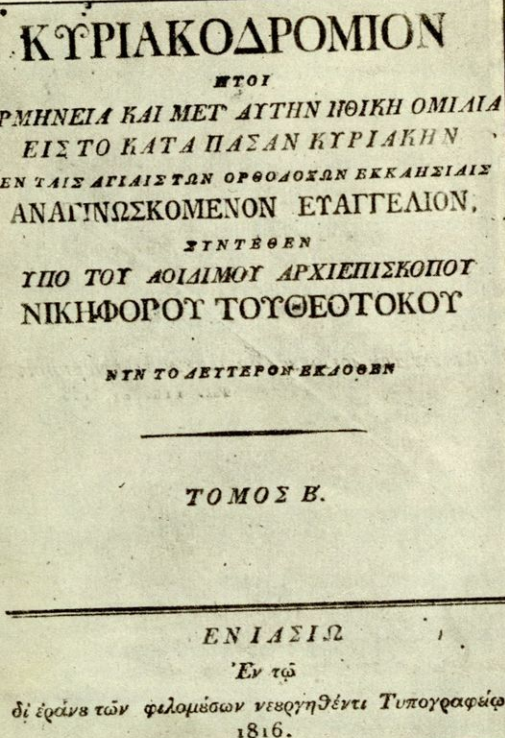
Ὅλοι τους ἀγρυπνοῦν γιά τή διατήρηση τῆς πίστεως καί τῆς εὐσέβειας στίς ψυχές τῶν ὑποδούλων. Γι' αὐτό κηρύττουν, διδάσκουν, γράφουν μέ ἀπλό καί συναρπαστικό τρόπο. Ταυτόχρονα πολεμοῦν τοὺς παραχαράκτες τῆς πίστεως: τοὺς παπικούς καί τοὺς προτεστάντες. Στό 18ο αἰῶνα οἱ θεολόγοι καί συγγραφεῖς, ἐκτός ἀπό τά ἐκκλησιαστικά, ἀγκαλιάζουν καί ἄλλα θέματα. Ἀσχολοῦνται μέ τή φιλοσοφία καί τίς φυσικές ἐπιστήμες. Σχολιάζουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, ἀπλοποιοῦν ξένα βιβλία, φέρνουν στή δούλη πατρίδα τά φυσικομαθηματικά καί συντελοῦν στό φωτισμό τοῦ Γένους.

Ἑκκλησία καί Διαφωτισμός

Ἡ εἰσαγωγή τῆς φιλοσοφίας καί τῶν φυσικομαθηματικῶν στά σχο-

Ἄ ναός τοῦ ἀγίου Γεωργίου καί τό Φλαγγινιανό Φροντιστήριο στή Βενετία.

Νίκηφόρου Θεοτόκη «Κυριακοδρόμιον».

λεῖα ἔφερε ἓνα νέο πνεῦμα στό ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ἐπνευσε καί στήν Ἑλλάδα ὁ ἄνεμος τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἐμπνευσμένοι λαϊκοί καί κληρικοί πού σπούδασαν στήν Εὐρώπη, ἔφεραν στήν πατρίδα τους νέες ἐπιστήμες καί νέες ἰδέες. Ὅπως ὅλα τά πρωτοποριακά κινήματα, ἔτσι καί τό δικό τους συνάντησε στήν ἀρχή ἀντιδράσεις. Τελικά ὅμως οἱ κληρικοί πού διοχέτευσαν τό νέο αἷμα στίς φλέβες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καθιερώθηκαν ὡς Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ὁ Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Βενιαμίν Λέσβιος, ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος κ.ἄ. εἶναι οἱ φωτισμένοι παιδαγωγοί πού ἀναγέννησαν τά ἑλληνικά γράμματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς ἡ Ἐκκλησία ὀργάνωσε καί προστάτεψε τά γράμματα;
2. Γιατί ὀρισμένοι λαϊκοί καί κληρικοί ὀνομάστηκαν Διδάσκαλοι τοῦ Γένους;
3. Σχολίασε μέ τούς συμμαθητές σου τό παρακάτω κείμενο: «Σέ μιά ἐποχή ὅπου στή Δύση ὁ Γαλιλαῖος διώκεται, καταδικάζεται καί φυλακίζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία, τό Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης συσταίνει σχολεῖα» (Κ. Θ. Δημαράς).
4. «Δέν ὑπάρχει ἁμαρτία πού νικάει τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει ἡ φράση αὐτή τοῦ Ἱερεμία Β' γιά σένα;

46. Οἱ Νεομάρτυρες

Καταπίεσεις καὶ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν

Ἡ εἰσβολή τῶν Τούρκων στὰ ἑλληνικά ἐδάφη εἶχε πολλές συνέπειες. Στραγγάλισε τὴν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων καὶ πέρασε στὸν τράχηλό τους τὸ ζυγὸ τῆς σκλαβιάς. Ἀκολούθησαν μετὰ οἱ καταπίεσεις καὶ οἱ διωγμοί.

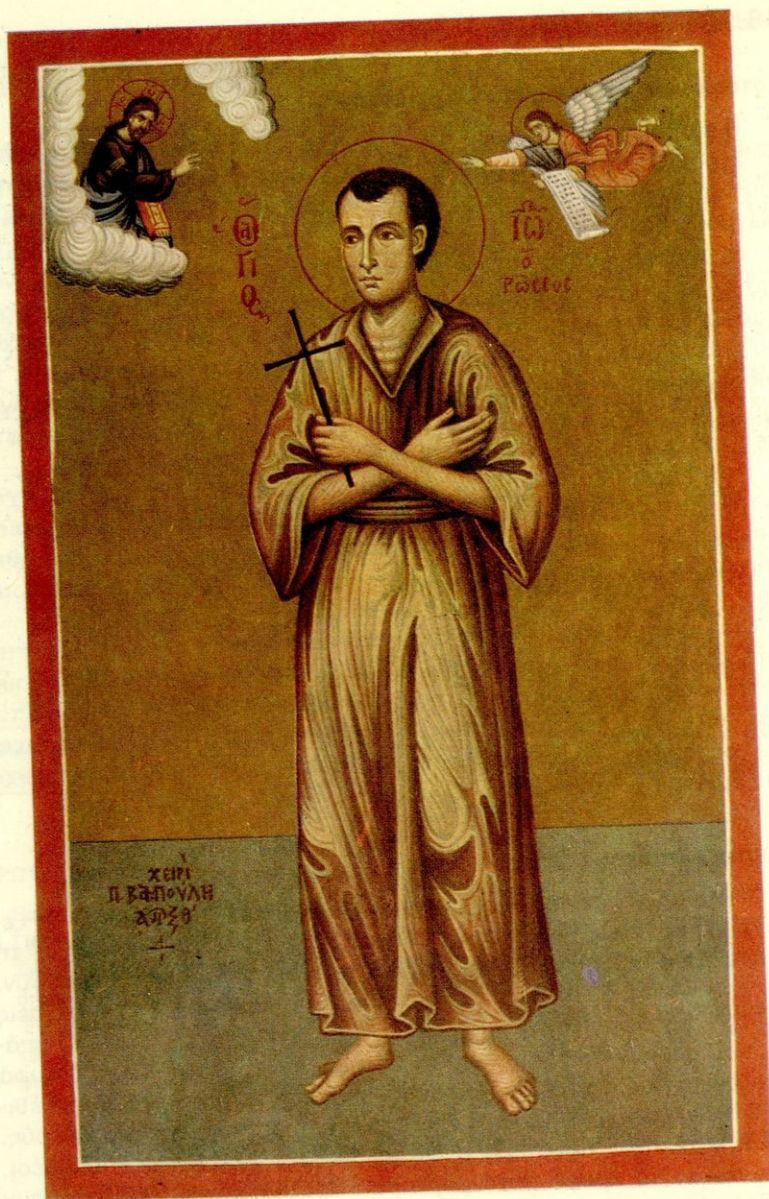
Οἱ Τούρκοι ἔβαλαν στοὺς ραγιάδες δυσβάσταχτους φόρους. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ὁ λεγόμενος «κεφαλικὸς φόρος». Ἡ πληρωμὴ του ἐξασφάλιζε στὸ ραγιά τὸ κεφάλι του (γι' αὐτὸ λεγόταν ἔτσι), τὴ ζωὴ του. Ἡ πιὸ βαριά φορολογία ἦταν ἡ «φορολογία τοῦ αἵματος», δηλ. τὸ παιδομάζωμα. Ἀνήλικοι χριστιανοὶ ἀρπάζονταν βίαια ἀπὸ τίς οἰκογένειές τους, γιὰ νὰ γίνουν ὕστερα ἀπὸ κατάλληλη ἐκπαίδευση στρατιῶτες τοῦ Ἰσλάμ (γενίτσαροι) καὶ ἀνώτεροι κρατικοὶ ὑπάλληλοι.

Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία περιορίστηκε. Ἐκκλησίες δύσκολα χτίζονταν ἢ ἐπισκευάζονταν. Τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας καὶ οἱ δημόσιες λιτανεῖες δέν ἐπιτρέπονταν. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε τίς καθημερινές λεηλασίες, τίς πιέσεις τῶν Τούρκων, τοὺς ἐξευτελιστικούς ὁρους ζωῆς.

Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν τὴν τουρκικὴ θύελλα μὲ πίστη καὶ καρτερία. Ἀρκετοὶ ὅμως λύγισαν. Νόμισαν ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἐγκατέλειψε. Γιὰ νὰ σώσουν τὰ παιδιά τους ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα καὶ τίς περισοῖς τους ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ ἢ γιὰ ἄλλες αἰτίες, ἔγιναν ἐξωμότες, δηλ. τούρκεψαν. Ἄλλοι ἀλλαξοπίστησαν φαινομενικά, ἀλλὰ στὴν ψυχὴ τους ἔμειναν χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες. Ἐγιναν *Κρυπτοχριστιανοί*.

Κρυπτοχριστιανοί

Οἱ συμπαθεῖς αὐτοὶ Ρωμιοὶ ζοῦσαν διπλὴ ζωὴ. Ἐξωτερικά δέν ξεχώριζαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ζοῦσαν ὅπως ἐκεῖνοι, μιλοῦσαν τὴ γλῶσσα τους καὶ πῆγαιναν μαζί τους στὸ τζαμί γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Στὴν ψυχὴ τους ὅμως ἦταν διαφορετικοί. Σέ μυστικές συγκεντρώσεις μιλοῦσαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ στίς ἐκκλησίες πού εἶχαν στὰ ὑπόγεια τῶν σπιτιῶν τους, τελοῦσαν τίς ὁρθόδοξες ἀκολουθίες. Κρυφὰ βάφτιζαν τὰ παδιά τους, κοινωνοῦσαν καὶ τηροῦσαν τὰ ὁρθόδοξα ἔθιμα. Ὁ Πόντος καὶ ἡ Κρήτη εἶχαν τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς. Πολλοὶ κατέληξαν ἀργότερα στὸν Ἰσλαμισμό. Ἄλλοι, πιὸ θαρραλέοι, δέν ἄντεξαν τὸ κρυφὸ αὐτὸ μαρτύριο. Προτίμησαν νὰ ὁμολογήσουν φανερά τὴν πίστη τους καὶ πλήρωσαν τὴν ὁμολογία τους μὲ τὸ θάνατό

‘Ο άγιος Ιωάννης ό Ρώσος (Π. Βαμπούλη).

τους από τούς Τούρκους. Τέλος μερικοί πού ζοῦν καί σήμερα ανάμεσα στους Τούρκους, σηκώνουν ἀκόμη τό σταυρό τοῦ μαρτυρίου τους.

Οἱ Νεομάρτυρες

Οἱ Νεομάρτυρες εἶναι τό καύχημα καί ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας μας. Προέρχονται ἀπό ὅλα τά κοινωνικά στρώματα. Ὁ κατάλογός τους ἔχει ἀνθρώπους τῆς πόλεως καί τῆς υπαίθρου, νέους καί ἡλικιωμένους, λαϊκοὺς καί κληρικοὺς. Δέ λείπουν καί οἱ Κρυπτοχριστιανοί. Ὅλοι τους μᾶς θυμίζουν τούς μάρτυρες τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, γιατί εἶναι μιμητές καί συνεχιστές τους. «Καί ὅταν καταδικάζονταν σέ θάνατο», γράφει ἕνας Ἕλληνας πρόξενος στή Σμύρνη, «βάδιζαν πρὸς τό μαρτύριο μέ τὴν ἴδια χαρά καί υπέφεραν μέ τὴν ἴδια σταθερότητα τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, πού θυσιάζονταν κάθε μέρα υπερασπίζοντας τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ».

Ἀνάμεσα στή στρατιά τῶν ἀναρίθμητων Νεομαρτύρων ξεχωρίζουν δύο ἀντιπροσωπευτικὲς μορφές: ἡ ἀγία Φιλοθέη καί ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός.

Οἱ κυριότεροι Νεομάρτυρες

Ραφαήλ, Νικόλαος καί Εἰρήνη τῆς Λέσβου (1463),

Ἰωάννης Τραπεζούντιος (1492),

Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία (1589),

Διονύσιος Σκυλόσοφος (1611),

Ἀναστάσιος τοῦ Ναυπλίου (1655),

Μιχαήλ Πακνανᾶς (1711),

Κωνσταντίνος ὁ Ὑδραῖος (1800),

Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (1779),

Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων (1838),

Γρηγόριος Ε΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1821).

Ο ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (Σκηνές ἀπὸ τῆ ζωῆ του).

Οι άγιοι Ραφαήλ, Νικόλαος και Ειρήνη (Φ. Κόντογλου και Π. Βαμπούλη).

Φιλοθέη Μπενιζέλου. Κοσμάς ὁ Αἰτωλός

Ἡ ἁγία Φιλοθέη (1522-19 Φεβρουαρίου 1589) ἦταν Ἀθηναία ἀρχοντοπούλα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Μπενιζέλων. Εἶχε διπλὴ μόρφωση: τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς. Μὲ χρήματά της ἔχτισε τὸ γυναικεῖο μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἀνδρέα (στὴ θέση του εἶναι σήμερα τὰ γραφεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν). Τὸ μοναστήρι στέγαζε νοσοκομεῖο, γηροκομεῖο, ὀρφανοτροφεῖο, ὑφαντουργεῖο, πού ἦταν μιὰ πραγματικὴ ἐπαγγελματικὴ σχολή. Ἀνακούφιζε τὴ δυστυχία καὶ ἔδινε ἐργασία καὶ μόρφωση σὲ πολλὰ φτωχὰ κορίτσια. Σ' αὐτὸ ἔβρισκαν καταφύγιο καὶ οἱ καταδιωγμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ ἔργο τῆς Φιλοθέης εἶχε κοινωνικὴ ἀκτινοβολία. Προξένησε τὸ θαυμασμὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ γέννησε τίς ὑποψίες τῶν Τούρκων, πού κατέστρεψαν τὴ μονή καὶ φυλάκισαν τὴν ἁγία. Ὑστερα ἀπὸ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια ἡ Φιλοθέη πέθανε στίς 19 Φεβρουαρίου 1589. Τὸ

λεῖψανό της φυλάγεται στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Ἀθήνας. Μὲ τὴ γιορτὴ της θυμόμαστε τὸ κοινωφελές της ἔργο.

Ἡ ἁγία Φιλοθέη.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός γεννήθηκε τὸ 1714 στὸ Μεγαδένδρο τῆς Αἰτωλίας. Ἀφοῦ μορφώθηκε σὲ διάφορα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς του, ὄργωσε μὲ τίς ὁδοιπορίες του 19 χρόνια τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Μιλοῦσε ἀπλά, συγκινοῦσε μὲ τὴ διδασχὴ του, συνέπαιρνε τίς ψυχές μὲ τὴν ἐθνικὴ καὶ χριστιανικὴ φλόγα πού ἔκαιγε στὴν ψυχὴ του. Ἔτσι ἐγκαρδίωνε τοὺς ραγιαδες καὶ τοὺς τροφοδοτοῦσε πνευματικά. Τοὺς παρακίνοῦσε νὰ χτίσουν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες, νὰ βαπτίζουν τὰ παιδιά τους. Τὰ βάφτιζε ὁ ἴδιος, γιατί πολλά ἦταν ἀβάπτιστα ἀπὸ ἑλλειψη ἱερέων. Παρέδωσε τὴν ψυχὴ του στὸ Θεὸ μὲ μαρτυρικὸ θάνατο στίς 24 Αὐγούστου 1779. Ἡ Ἐκκλησία

μας τόν ανακήρυξε ἅγιο καί τό ἔθνος τόν ἔχει ἀπόστολό του. Ἡ γιορτή του μᾶς βοηθᾷ νά θυμηθοῦμε καί νά τιμήσουμε τόν κόπο του γιά τό ἔθνος καί τήν Ἐκκλησία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Χαρακτήρισε μέ λίγα λόγια τούς Ἑλληνες ἀνάλογα μέ τή στάση πού πήραν ἀπέναντι στόν Ἰσλαμισμό.
2. Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός εἶναι ἓνας ἀπό τούς Διδασκάλους τοῦ Γένους. Γιατί;
3. Τί ὀφείλουμε στούς Νεομάρτυρες ὡς Ἑλληνες καί χριστιανοί καί πῶς θά ἐξοφλήσουμε τό χρέος μας αὐτό;
4. Τό ἔργο τοῦ ἁγίου Κοσμά καί τῆς ἁγίας Φιλοθέης εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ. Γιατί;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Οἱ Κρυπτοχριστιανοί:

1. Ὁ Κρυπτοχριστιανός Κιαμήλ μπέης διηγεῖται: «...Σάν ἐμᾶς κρυφούς χριστιανούς ἔχουμε πολλούς στήν Πόλη. Ὅλοι τους εἶναι πλούσιοι καί στίς μεγάλες τίς θέσεις. Ὡς τοῦ βασιλιᾷ τό παλάτι καί ὡς τό Ὑπουργικό Συμβούλιο μέσα βρίσκονται ἀπ' αὐτούς. Τούς βλέπεις ἀπ' ἔξω καί φοβᾶσαι. Τί ἄγριοι κι ἀνήμεροι Τοῦρκοι εἶναι, λές...» Ὅταν φθάσω στήν Πόλη, ἡ στοῦ συμπεθέρου μου τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ τό κονάκι θά πάω ἢ στοῦ Φερίτ πασᾶ, τοῦ συνταγματάρχη. Ὁ πατέρας του εἶναι ἀπ' ἐδῶ κοντά στό Κάνι, ἀπό τή Γόδωνα. Ὁ Φερίτ πασάς εἶναι μέγας καί τρανός. Μέ τόν ἴδιο τό σουλτάνο κάθεται καί κουβεντιάζει. Τό ἀρχοντικό του εἶναι κοντά στήν Ἁγία Σοφιά. Ἐνα ἀρχοντικό μεγάλο ὅσο ἡ μισή Ζερμούδα. Δέν ἔχει μέση κι ἄκρη. Πέντε πατώματα. Οἱ πόρτες, τά παράθυρα, οἱ σκάλες, ὅλα μαρμάρινα. Λιμπίζεσαι νά τά βλέπεις. Ἀπό κάτω μέσα στή γῆ ἔσκαψαν κι ἔχτισαν μιά ἐκκλησιά, πού μπαίνεις μέσα καί θαμπώνουν τά μάτια σου. Ὅλα λάμπουν. Τά εἰκονίσματα, τά καντήλια ὅλα χρυσά. Κάθε χρόνο, τή Μεγάλη Σαρακοστή, φέρνει κρυφά ἕναν παπά καί τοῦ ἐξομολογεῖ καί τοῦ μεταλαβαίνει καί βαπτίζει τά παιδιά τους, καί τοῦ γεμίζει τόν κόρφο λίρες καί τόν στέλνει πίσω. Στή γειτονιά του οἱ περισσότεροι Τοῦρκοι εἶναι κρυφοί Χριστιανοί. Ἐρχονταν ἐκεῖ στήν ἐκκλησία... Τό χρόνο πού πῆγα στήν Πόλη γιά τά μάτια μου, εἶναι ἀπό τότε πέντε χρόνια, πῆγα μουσαφίρης στό σπίτι τους. Σαρακοστή ἦταν. Τή μέρα φανερά τρώγαμε κρέας καί τό βράδυ νηστεύαμε. Φασόλια καί φακή μέ τό λάδι. Τῶν Βαΐων τό βράδυ καθόμασταν στή σάλα καί κουβεντιάζαμε, ὅταν βλέπω

πώς μαζεύτηκαν μέσα ως εκατό νομάτοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά. 'Εγώ σά-
σισα. Τί γύρευαν τόσοι νομάτοι; 'Ο Φερίτ πασάς γέλασε και μου λέει. «'Ολοι
είναι από τούς δικούς μας». Και άρχισαν όλοι νά μιλοϋν έλληνικά. 'Ολοι ήξεραν
τά έλληνικά φαροί, σπουδασμένοι, και νά λένε τά χριστιναικά τους όνόματα.
'Εγώ περιμένω νά δώ τί θά γίνει... 'Ο Φερίτ πασάς λέει τότε. «'Απόψε έχουμε τά
Νυμφία. Οί Χριστιανοί πήγαν στίς έκκλησιές τους και τώρα γύρισαν στά σπίτια
τους ήσυχoi. Κανείς δέν τούς πειράζει, κανείς δέν τούς λέει τίποτε. 'Η δική μας
τύχη όμως ήταν νά δοξάσουμε τό Θεό κρυφά, μέ χίλιους φόβους. 'Αλλά κι έμάς
δίχως άλλο ό Θεός δέ θά μάς εγκαταλείψει. Κάποτε θά δοϋμε φώς και μέρα».

Δέν τελείωσε τό λόγο του και μπήκε μέσα ό εφημέριος τής Παναγίας του
Γαλατά, ό Μελέτιος, γέρος έβδομήντα χρονών. 'Ο Φερίτ είχε στείλει δυό παιδιά
και του είπαν ψέματα. «'Ελα νά κοινωνήσεις έναν άρρωστο πού πεθαίνει». 'Όταν
μπήκε μέσα ό Μελέτιος και είδε τόσο κόσμο, πασάδες μέ τά χρυσά φορέματά
τους, mollάδες μέ τά σαρίκια, τρόμαξε και σάστισε. «Μή φοβάσαι», του είπε ό
Φερίτ πασάς και του ιστόρησε τή δουλειά... 'Αμέσως όλοι κατεβήκαμε στήν εκ-
κλησία και ψάλαμε τά Νυμφία. 'Όλη τήν έβδομάδα κράτησαν εκεί τό Μελέτιο και
τούς ξομολοϋσε και τούς μεταλάβαινε. Τήν άλλη μέρα οι εφημερίδες έγρα-
φον: χάθηκε ό Μελέτιος. Και οι αστυφύλακες και οι χωροφύλακες έτρεχαν νά
τόν βροϋν, ένw αυτός καθόταν ήσυχος στοϋ Φερίτ πασά τό άρχοντικό. Και τό
νόστιμο ήταν πώς ό Διευθυντής τής 'Αστυνομίας από βραδύς έρχόταν μαζί μας
στήν εκκλησία νά τόν κοινωνήσει ό Μελέτιος και όλη τήν ήμέρα έστελνε δεξιά
και άριστερά τούς χωροφύλακες και τούς αστυφύλακες και γύρευαν τό Μελέ-
τιο... Αύτούς τούς κρυφούς Χριστιανούς όλους τούς ξέρουν στό Πατριαρχείο, και
όταν έχουν ζόρι, σ' αυτούς τρέχουν. Πόσες φορές αυτοί γλύτωσαν τούς Χριστι-
ανούς.

Μιά μέρα πήγα στήν 'Αγιά Σοφιά. Σάν καλός Τουρκος, plύθηκα, έβγαλα τίς
κουντοϋρες μου και φόρεσα παντοϋφλες πού έχουν μπροστά στήν πόρτα. 'Ενας
Χότζας μ' ένα πελώριο σαρίκι στό κεφάλι του ήρθε νά μου δείξει τά αξιοθέατα
τής 'Αγιά Σοφιάς. 'Εγώ είχα πάει πολλές φορές εκεί και τά ήξερα όλα, αλλά
σκέφτηκα. 'Ας δώ τί θά μου πεί κι αυτός. 'Ο Χότζας μέ πήρε, μέ όδηγησε κοντά
στό άγιο βήμα, γιά νά μή μάς ακούσει κανείς, και μέ βλέπει και γελά. «Δέ μέ
γνώρισες;» μου λέει. Τόν καλοκοιτάζw, ήταν ό Χατζή Χαμζάς, ό πατέρας του
'Απτουλά μπέη, Σταυριώτης από τό 'Ακ Ντάγ. Χαράλαμπος ήταν τό ελληνικό του
όνομα. Φανατικός Χριστιανός. «'Όλη τή μέρα», μου είπε, «κρυφοψάλλw» μέσα
στήν 'Αγιά Σοφιά».

2. «...»Όταν πέθανε ό 'Αλή αγάς, του Χουραϊτ ό πατέρας, οι Τουρκοι μαζεύ-
τηκαν στό σπίτι του και μέ τό mollά πήραν τό λείψανο στους ώμους των και
πήγαν και τό έθαψαν στό νεκροταφείο. 'Υστερα πήγαν στοϋ Χουραϊτ ένέντη νά
τόν συλλυπηθοϋν, ήπιαν σεμπερία και καφέδες, έφαγαν τά νεκρόδειπνα και
έφυγαν στά σπίτια τους. Νύχτωσε. Σκοτάδι, πίσσα. 'Εβρεχε κιόλας. 'Εξω κανείς
δέ φαινόταν. 'Ολοι κοιμούνταν. 'Ο παπά Μιχάλης λαφροπατώντας ήρθε από τό

χωριό Κορκωτᾶ καί χτύπησε τήν πόρτα τοῦ Χουραίτ. Ἐκεῖνος δέν εἶχε κοιμηθεῖ. Πετάχτηκε, ἄνοιξε τοῦ παπᾶ καί οἱ δυό μαζί, ἀλλοῦ γλιστρώντας, ἀλλοῦ πέφτοντας, πῆγαν στό μνήματα, πάνω στόν τάφο τοῦ Ἀλῆ ἀγά. Ὁ παπάς ἄρχισε σιγά σιγά καί διάβασε τήν νεκρώσιμη ἀκολουθία, σταύρωσε τόν τάφο καί γύρισαν στό σπίτι...

Αὐτό πού ἔκανε ὁ Χουραίτ γιά τόν πατέρα του τό ἔκαναν ὅλοι οἱ Κλωστοί (Κρυπτοχριστιανοί). Πολλοί μάλιστα τή νύχτα ἔσκαβαν τά μνήματα, ἔβγαζαν τό νεκρό καί τόν ἔθαφταν στό χριστιανικά νεκροταφεῖα».

(Ν.Π. Ἀνδριώτη, «Κρυπτοχριστιανικά κείμενα», Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 30-31, 110)

47. Ἡ Ἐκκλησία στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ παράκληση τοῦ λαοῦ

Ἡ πολύχρονη σκλαβιά καί οἱ δύσκολες περιστάσεις, κάτω ἀπό τίς ὁποῖες βρέθηκαν οἱ Ἕλληνες στήν τουρκοκρατία, ἔφεραν τήν ἀπελπίσῃ καί τήν ἀπόγνωση. Χρειαζόταν ἓνας φάρος παρηγορίας καί ἐλπίδας. Αὐτόν πρόσφερε στό Γένος ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ πρώτη προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἡ διατήρηση τῆς πίστεως καί ἡ δεύτερη ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ.

Τό καντήλι τῆς πίστεως κρατήθηκε ἀναμμένο ἀπό δυό παράγοντες: τῇ θεῇ λατρεία καί τήν παιδεία. Ἡ θεῖα λατρεία ἀνακούφιζε, παρηγοροῦσε, ἐνίσχυε τούς πιστούς. Τούς ἔνωνε ψυχικά καί ἐθνικά τούς συνταύτιζε. Ἐδῶ ἄκουγαν τά τροπάρια καί τίς εὐχές τῆς Ἐκκλησίας. Ὅρισμένες φράσεις τους θέριευαν καί τίς ἀποσταμένες ἐθνικές ἐλπίδες. («Σῶσον, Κύριε, τόν λαόν σου», «Ὑπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπό πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καί ἀνάγκης», «Καθεῖλε δυνάστας ἀπό θρόνων καί ὕψωσε ταπεινοὺς» κ.ἄ.).

Στούς ναοὺς οἱ χριστιανοί ἔβλεπαν τίς μορφές τῶν ἁγίων, τά μαρ-

τύριά τους, ζούσαν τīs παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ γιορτές καί ἰδιαίτερα ἡ Ἀνάσταση τούς τόνωναν ψυχικά. Τό «Χριστός Ἀνέστη» καί ἡ εὐχή «Καλή Ἀνάσταση» ἔπαιρναν ἀλληγορικό νόημα.

Ἡ παιδεία μέ τά σχολεῖα τῆς ἔπαιξε, ὅπως εἶδαμε, σημαντικό ρόλο. Οἱ κληρικοί δάσκαλοι καί τά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μετάγγιζαν στούς μαθητές τά νάματα τῆς πίστεως καί τῆ σοφία τῶν πατέρων μας.

Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦσαν τόν κλῆρο ἀντιπρόσωπο τοῦ λαοῦ. Αὐτός σήκωνε στούς ὤμους του τīs ἀπαιτήσεις τους καί πρῶτος αὐτός πληρωνε τά ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς καί τῆς θηριωδίας τους. Οἱ ἱερεῖς ζοῦσαν κοντά στούς ραγιάδες, τηροῦσαν εὐλαβικά τīs γιορτές, τīs νηστείες, τά ἔθιμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Παρηγοροῦσαν ἔτσι μέ τό παράδειγμα καί τήν ἐμμονή τους στά πάτρια.

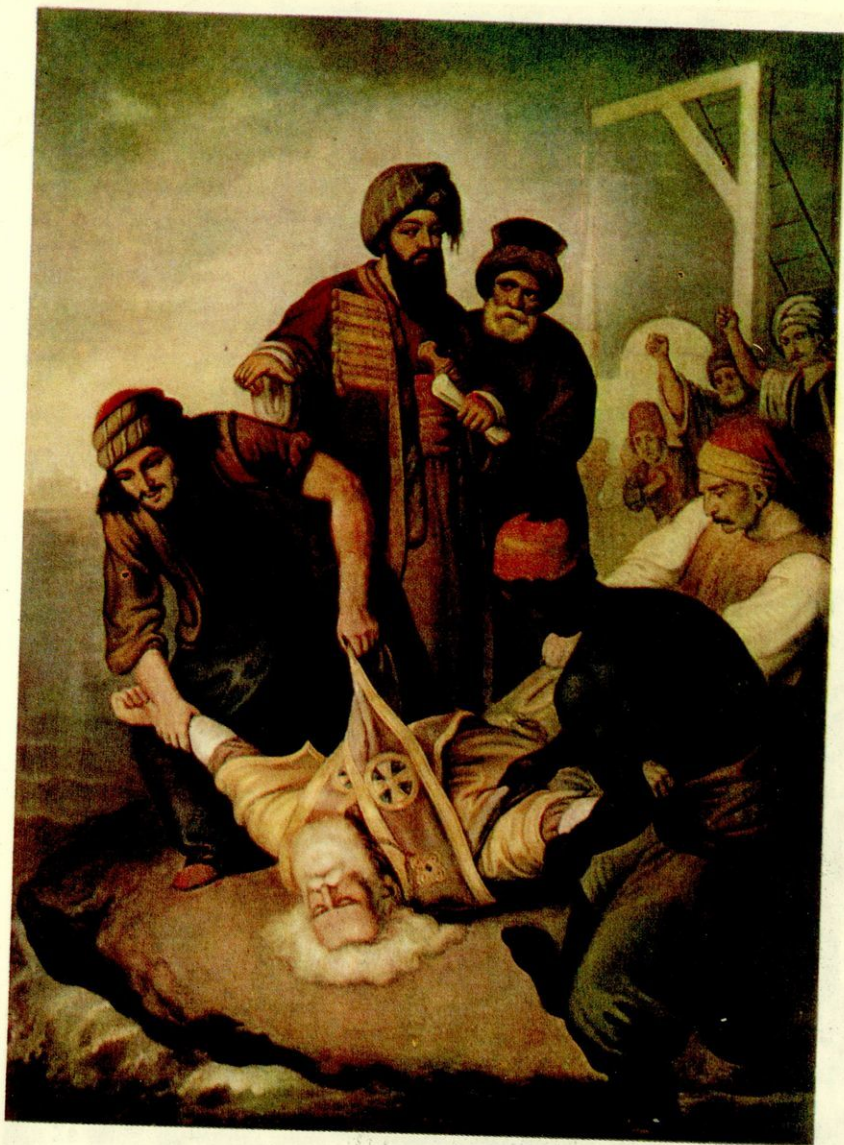
Ἡγετικές πρωτοβουλίες τοῦ κλήρου

Τīs δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ὅπως εἶναι γνωστό, ἔνωσε καί ἀξιοποίησε ἡ Φιλική Ἑταιρεία πού ἰδρύθηκε τό 1814. Σ' αὐτή μυήθηκαν ἀπό τούς πρῶτους γνωστοί κληρικοί: οἱ ἀρχιμανδρίτες *Ἀνθιμος Γαζής, Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας* καί ὁ *Ἰγνάτιος* μητροπολίτης *Οὐγγροβλαχίας*. Τούς ἀκολούθησαν καί ἄλλοι διακεκριμένοι κληρικοί, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος *Σαλῶνων Ἡσαΐας* καί ὁ *Παλαϊῶν Πατρῶν Γερμανός*.

Στήν Κωνσταντινούπολη ἡ συνετή πολιτική τοῦ πατριάρχῃ *Γρηγορίου Ε'* καί τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπέτρεψε τīs πρῶτες μέρες τῆς ἐπαναστάσεως τῇ γενική σφαγῇ τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν πού εἶχαν σχεδιάσει οἱ Τοῦρκοι. Ὅταν ὅμως ἦρθε ἡ ὥρα τῆς θυσίας, ὁ πατριάρχης τῇ δέχτηκε ἄφοβα καί ἥρωικά. Μαρτυρικό θάνατο εἶχαν πρίν καί ὕστερα ἀπό αὐτόν ἔντεκα πατριάρχες. Στήν Ἀλαμάνα ὁ *Ἀθανάσιος Διάκος* γίνεταί ὀλοκαύτωμα-σύμβολο καί στό Μεσολόγγι ὁ ἐπίσκοπος *Ρωγῶν Ἰωσήφ* μέ τό σταυρό στό χέρι ἐμψυχώνει τούς πολεμιστές καί θυσιάζεται μαζί τους. Στήν Πελοπόννησο ὁ ἐπίσκοπος *Ἀνδρούσης Ἰωσήφ* συμμερίζεται μέ τούς ἀγωνιστές τīs δοκιμασίες, τīs φυλακίσεις, ἀλλά καί γεύεται τούς καρπούς τοῦ Ἀγώνα. «Οἱ αὐτοθυσιασθέντες χάριν τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος κληρικοί, καθ' ὅλην τήν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας εἶναι τόσοι ὥστε ἀποτελοῦν ἡρωϊκὴν λεγεῶνα» (Δ. Κόκκινος).

Τό ἀγωνιστικό φρόνημα. Ὁ τύπος τοῦ ἀγωνιστῆ κληρικοῦ

Ὁ ἀγώνας τῶν κληρικῶν στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καί τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι πολυμέτωπος. Ἀγκαλιάζουν ὅλα τά προβλήματα

Ὁ ἀπαγχονισμός τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε'
(Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

τῶν Ἑλλήνων: οἰκονομικά, πολιτικά, ἐκπαιδευτικά, ἐκκλησιαστικά. Ἔχουμε κληρικούς πού ταξιδεύουν στό ἐξωτερικό, μετακινούνται στό ἐσωτερικό ἀπό τόπο σέ τόπο γιά τίς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους. Συγκεντρώνουν χρήματα ἀπό ὁμογενεῖς, ἔχουν διπλωματικές ἐπαφές μέ σημαντικά πρόσωπα, παίρνουν μέρος σέ συμβούλια ὀπλαρχηγῶν, βρίσκονται στίς πρώτες γραμμές τῆς μάχης.

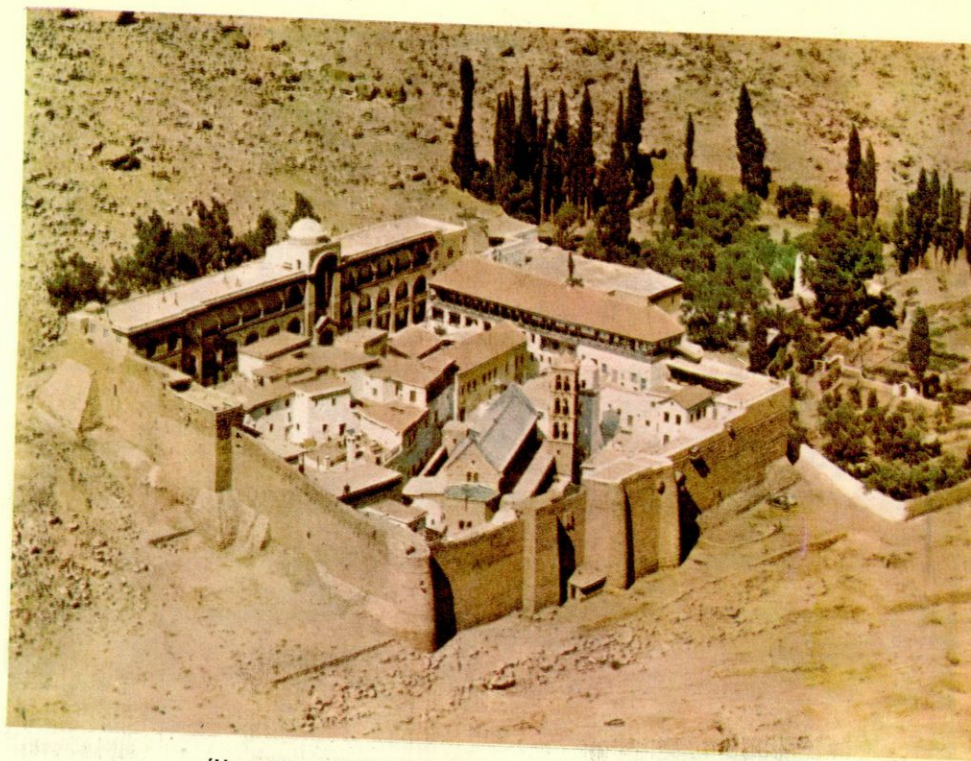
Μιά τέτοια δραστηριότητα χρειάζοταν καί τό ἀνάλογο ἀγωνιστικό φρόνημα. Τό βρίσκουμε στά λόγια τοῦ *Νεκταρίου Τέρπου*, κληρικοῦ καί Διδασκάλου τοῦ Γένους: «Βάστα λοιπόν παιδευσες! Καί ἂν σέ δέσουν μὴν πικραίνεσαι! Καί ἂν σέβάλουν εἰς φυλακὴν ἢ εἰς σίδηρα καί εἰς τό τρομπούκι (= ὄργανο βασανισμοῦ), ὑπόφερε χαρούμενος τό Σταυρό σου καί κήρυττε τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ».

Ὁ ρόλος τῶν μοναστηριῶν

Τά μοναστήρια συνεχίζουν καί στή περίοδο αὐτὴν τὴν πολὺπλευρη

Ἡ μονή τοῦ ἁγίου Στεφάνου (Μετέωρα).

Ἡ μονή τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης (Σινᾶ).

δράση τους: ἀνεφοδιάζουν τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος μέ κληρικούς καὶ λόγιους, συντηροῦν τὰ γράμματα μέ τὰ σχολεῖα πού στεγάζουν, στηρίζουν καὶ τονώνουν τοὺς πιστοὺς. Στά χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως γίνονται «προμαχῶνες πολύκροτοι τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας» (Παπαρηγόπουλος).

Οἱ μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν Μετεώρων, τοῦ Σινᾶ, τῆς Πάτμου, τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος στά Ἱεροσόλυμα, καθῶς καὶ πολλές ἄλλες, εἶναι μοναστικά κέντρα μέ δράση καὶ ἀκτινοβολία.

Οἱ ἐξαιρέσεις

Σέ κάθε ἀγῶνα δέν εἶναι ὅλοι ἀγωνιστές. Ἔχουμε καὶ τοὺς δειλοὺς, τοὺς ὀλιγόπιστους, τοὺς καιροσκόπους. Ἔτσι ἀνάμεσα στοὺς λαμπροὺς κληρικούς πού θυσιάστηκαν στό ἐθνικὸ καθῆκον ὑπάρχουν –

Ἡ μονή Διονυσίου (Ἅγιο Όρος).

πρέπει νά τό ὁμολογήσουμε – καί κληρικοί μέ μικρό ψυχικό ἀνάστημα, πού δέν ἀνταποκρίθηκαν στήν ἀποστολή τους. Τέτοιοι ὅμως κληρικοί ἦταν λίγοι. Τούς δημιούργησε ὁ κατακτητής μέ τή διαφθορά καί τήν ἀμάθεια πού σκόρπισε ἀνάμεσα στό λαό.

Πίνακας τῶν κυριότερων μορφῶν τοῦ Ἀγῶνα

Γρηγόριος Ε΄
(1745-1821)

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μέ ταραγμένη πατριαρχία (δυό φορές ἔχασε τό θρόνο του). Εἶναι μαρτυρική φυσιογνωμία. Κρυφά υπεράσπισε τήν ἐπανάσταση καί φανερά ὑποκρίθηκε ἄγνοια. Ἡ ζωή καί ὁ θάνατός του εἶναι γιά ὅλους μας λαμπρό μάθημα. «Μή λησμονεῖτε τό σχοινί, παιδιά, τοῦ Πατριάρχῃ» (Ἄρ. Βαλαωρίτης).

Ἀνθιμος Γαζής
(1758-1828)

Πηλιορείτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Μέρη ὅπου ἔδρασε: στή Βιέννη ὡς διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος», στό Πήλιο ὡς ἐπαναστάτης καί ὡς σχολάρχης στήν Τήνο καί Σύρο.

Ἰγνάτιος
Οὐγγροβλαχίας
(1765-1828)

Διακεκριμένος κληρικός μέ ἀκαταπόνητη δραστηριότητα. Πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση ἰδρύει σχολεῖα, φιλολογικούς συλλόγους, ἐκδίδει βιβλία καί περιοδικά. Στόν Ἀγώνα εἶναι ὁ πρεσβευτής τῆς ἐλληνικῆς ὑποθέσεως στό ἐξωτερικό.

Παλαιῶν Πατρῶν
Γερμανός
(1771-1826)

Εὐλόγησε τή σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στήν Ἀγία Λαύρα καί τήν ὕψωσε στήν Πάτρα. Ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα πού συνδύαζε σύνεση, σταθερότητα καί τόλμη.

Ρωγῶν Ἰωσήφ
(1776-1825)

Εἶναι ὁ ἐμψυχωτής τῶν πολιορκημένων στό Μεσολόγγι, πού «τό ράσο τοῦ Δεσπότη του φορεῖ γιά σάβανό του».

Ἀνδρούσης Ἰωσήφ
(1775-1842)

Ὑπέροχος κληρικός, μορφωμένος καί δραστήριος. Ἐγίνε ὑπουργός τῶν ἐκκλησιαστικῶν στήν πρώτη κυβέρνηση ὕστερα ἀπό τήν Α' συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο. Τραυματίστηκε πολεμώντας τόν Ἰμπραήμ.

Σαλῶνων Ἡσαΐας
(1778-1821)

Ἐδρασε στή Φωκίδα, ὅπου ἦταν ἐπίσκοπος Σαλῶνων (Ἀμφισσας) ὡς πρωτεργάτης τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁρκισε στή μονή τοῦ ὁσίου Λουκά τόν Ἀθανάσιο Διάκο καί τούς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Λιβαθιάς. Πολέμησε τίς ὀρδές τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνη καί ἔπεσε στή μάχη.

Γρηγόριος Δικαῖος
ἢ Παπαφλέσσας
(1778-1825)

Στίς παραμονές τῆς ἐπαναστάσεως ὀργάνει τό Μοριά, ἐμψυχώνει, πυρπολεῖ τίς ψυχές. Παρά τίς ἀδυναμίες τοῦ χαρακτήρα του, ὑπηρέτησε πιστά τήν πατρίδα. Γι' αὐτή ἔδωσε τό αἷμα του στό Μανιάκι.

Ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

Ὁ μητροπολίτης Ἀγχιάλου Εὐγένιος Καραβίας ἐμψυχώνει τοὺς κληρικοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν ἀπαγχονισμό τοὺς ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῇ νύχτᾳ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ 1821 (Ἔκτορα Δούκα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ νομομαθὴς Νικόλαος Σαρίπολος φώναξε στὴ Β' ἐθνοσυνέλευση τὸ 1864: «Ἐσώθημεν διὰ τῆς Ἐκκλησίας». Τί ἤθελε νὰ πεῖ;
2. Ποιά παρηγοριά χάριζε ἡ ὀρθόδοξη λατρεία στοὺς ὑποδούλους;
3. Ποιὲς ἦταν οἱ ἐθνικὲς ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν τὰ μοναστήρια;
4. Γιατί ὁ Γρηγόριος Ε' ὀνομάζεται ἐθνομάρτυρας; (Διάβασε στὰ κείμενα πῶς δικαιολόγησε τὴν αὐτοθυσία του).

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «ὁμολογία πίστεως», πού ἔδωσε ὁ πατρι- άρχης Γεννάδιος Σχολάριος στὸ Μεχμέτ Β΄ τὸν Πορθητῆ:

«...Τρίτον, ὅτι ἐδέξαντο ταύτην τὴν πίστιν, νέαν οὖσαν καὶ παράδοξον, οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ μετὰ σπουδῆς καὶ μετὰ κινδύνων πολλῶν, καὶ οὐ μόνον ἰδι-
ῶται, ἀλλὰ καὶ οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ σοφοί· καὶ διὰ τοῦτο κατελύθη τελείως ἡ πλάνη
τῶν Ἑλλήνων.

Τέταρτον, ὅτι ἡ πίστις αὕτη οὐδὲν περιέχει ἀδύνατον, οὐδὲν ἀσύμφωνον,
οὐδὲν σωματικόν, ἀλλὰ πάντα πνευματικά· καὶ ἔστιν ὁδὸς φέρουσα τὰς ψυχὰς
τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς τῆς μελλούσης.

Πέμπτον, ὅτι ὅσοι ἔλαβον ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐπολιτεύσαντο ἐναρέτως
κατὰ τὸν τοῦ Ἰησοῦ νόμον, ἔλαβον μεγάλα χαρίσματα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ δυνά-
μεις ἐποίησαν πολλὰς ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ· ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ ἡ πίστις αὕτη ἦν
ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ.

Ἔκτον, ὅτι ὅσα λέγουσί τινες κατὰ τῆς πίστεως ταύτης, δυνάμεθα λύειν εὐ-
κόλως καὶ εὐλόγως.

Ἑβδομον, ὅτι τῇ πίστει ταύτῃ ἐπολέμησαν διὰ πολλῶν τιμωριῶν καὶ φόνων οἱ
βασιλεῖς τότε καὶ οἱ ἑπαρχοὶ αὐτῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ, τη΄ (= 318) χρόνους, πο-
λύθεοι ὄντες καὶ εἰδωλολάτραι, καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν· ἀλλὰ ἐνίκησεν ἡ πίστις καὶ
διαμένει μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει αὐτήν. Καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ πίστις
αὕτη ἐκ θελήματος τοῦ Θεοῦ, διελύθη ἂν τότε εὐκόλως. Αὐτῷ τῷ Θεῷ δόξα.
Ἀμήν».

2. Οἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας:

«...Ὅπως οἱ γιατροὶ δὲν ἀπορρίπτουν τὰ φάρμακα, ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπερίσκε-
πτοι κάνουν κατάχρησιν σ' αὐτά, ἀλλὰ συνιστοῦν σὲ κείνους πού εἶναι λογικοί
καὶ φροντίζουν γιὰ τὴν ὑγείᾳ τους νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν σωστά καὶ νὰ ὠφελοῦν-
ται ἀπὸ τὴ θεραπεία τους, ἔτσι καὶ ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲ θεωρεῖ
ἄχρηστες τὶς παραδόσεις, ἐπειδὴ μερικοὶ τὶς τηροῦν ἀπερίσκεπτα καὶ χωρὶς κο-
σμιότητα, ἀλλὰ προτρέπει τοὺς εὐσεβεῖς νὰ τὶς τηροῦν μὲ εὐσέβεια καὶ νὰ μὴ
στεροῦνται τὴν ὠφέλειά τους».

(Μητροφάνους Κριτοπούλου, «Ὁμολογία πίστεως», κεφ. ιδ' – Μετάφραση
Χ.Γ.)

3. Ἡ δύναμη τῆς φαντασίας τοῦ Μηνιάτη:

«Εἰς ἓνα καιρόν, ὅπου ὡσὰν μεσημέρι λάμπει ἡ Ὁρθοδοξία, ἀνάπτω καὶ ἐγὼ
τὸν λύχνον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἔρχομαι εἰς μίαν ἐκκλησίαν, γεμάτην
ἀπὸ χριστιανούς, καὶ ζητῶ χριστιανόν, ζητῶ χριστιανόν. Μὰ πῶς; τοῦτοι ὅπου
βλέπω ἐδῶ καὶ ἄλλου, εἰς πόλεις, εἰς κάστρα, εἰς ἐπαρχίας, εἰς βασιλεία, εἰς τὸ
περισσότερον μέρος τῆς οἰκουμένης, δὲν εἶναι χριστιανοί;... Ζητῶ ἓνα εἰς μίαν
πολυάριθμον πολιτείαν τῶν χριστιανῶν, καὶ δὲν τὸν εὐρίσκω· ζητῶ χριστιανόν,

ζητώ χριστιανόν. Περιπατώ από τόπον εις τόπον διά νά τόν εὔρω. Τόν ζητώ εις τὰς ἀγοράς ἀνάμεσα εις τοὺς ἄρχοντας, καί ἐδῶ βλέπω μίαν ὑψηλόφρονα ὑπερφηφάναν· δέν τόν εὐρίσκω. Τόν ζητώ εις τὰ παζάρια ἀνάμεσα εις τοὺς πραγματευτάς, καί ἐδῶ βλέπω μίαν ἀχόρταγον φιλαργυρίαν· δέν τόν εὐρίσκω. Τόν ζητώ εις τοὺς δρόμους ἀνάμεσα εις τήν νεότητα, καί ἐδῶ βλέπω μίαν μεγάλην ἀσωτίαν· δέν τόν εὐρίσκω... Ὡ μεγάλη ἐντροπή τῆς πίστεως! ὦ μεγαλωτάτη καταδίκη τῶν χριστιανῶν!».

(Ἡλία Μηνιάτη, «Διδαχαί καί λόγοι» (ἐκδόσεις «Φῶς»), Ἀθήναι 1974, σελ. 53-54).

4. Ἡ ἀντοχή τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν στήν τουρκοκρατία:

«Ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ἂν δέν ἔχωμεν σοφίαν ἐξωτέραν (ἐξωτερικήν, τοῦ κόσμου τούτου), ἔχομεν, χάριτι Θεοῦ, σοφίαν ἐσωτέραν καί πνευματικήν, ἡ ὁποία στολίζει τήν ὀρθόδοξον πίστιν μας, καί εις τοῦτο πάντοτε εἴμεσθην ἀνώτεροι ἀπό τοὺς Λατίνους, εις τοὺς κόπους, εις τὰς σκληραγωγίας καί εις τὸ νά σηκώνωμεν τὸν σταυρόν μας καί νά χύνωμεν τὸ αἷμά μας διὰ τήν πίστιν καί τήν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστόν.

Ἄν εἶχε βασιλεύσει ὁ Τοῦρκος εις τὴν Φραγκίαν δέκα χρόνους, χριστιανοὺς ἐκεῖ δέν εὐρίσκει. Καί εις τὴν Ἑλλάδα, τώρα τριακοσίους χρόνους εὐρίσκεται, καί κακοπαθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι καί βασανίζονται διὰ νά στέκουν εις τὴν πίστιν των, καί λάμπει ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ καί τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας, καί ἐσεῖς μοῦ λέγετε ὅτι δέν ἔχομεν σοφίαν; Τὴν σοφίαν σου δέν ἐθέλω, ὁμπρὸς εις τὸν σταυρόν τοῦ Χριστοῦ».

Κύριλλος Λούκαρης (Φ. Κόντογλου, «Ἡ πονεμένη ρωμιοσύνη», Ἀθήναι 1963, σελ. 140-142)

5. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ Γρηγορίου Ε΄.

«Μὴ μέ προτρέπετε νά φύγω. Μάχαιρα θά περάσῃ τοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τῶν ἄλλων πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Θέλετε νά καταφύγω μετημφισμένος εις ἓνα πλοῖον, ἢ νά κλεισθῶ εις ἓνα σπῖτι κάποιου εὐεργετικοῦ πρεσβευτοῦ καί ν' ἀκούω ἐκεῖ πῶς οἱ δήμιοι κατακρεουργοῦν τὸν χρεεύσαντα λαόν; Ὁχι. Διὰ τοῦτο εἶμαι πατριάρχης. Διὰ νά σώσω τὸ ἔθνος μου. Ὁχι διὰ νά ἐξολοθρευθῇ ἐξ αἰτίας μου διὰ χειρὸς τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου θά ὠφελήσῃ περισσότερον παρά ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοί ἡγεμόνες θά καταπλαγοῦν ἀπὸ τὸν ἄδικον θάνατόν μου καί δέν θά μείνουν ἀδιάφοροι ὅταν ἡ πίστις των ἐξυβρισθῇ εις τὸ πρόσωπόν μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θά πολεμήσουν μέ μεγαλυτέραν μανίαν. Καί τοῦτο φέρει ὡς δῶρον τὴν νίκην. Εἶμαι βέβαιος δι' αὐτό. Νά ἔχετε ὑπομονὴν ὅ,τιδήποτε καί ἂν μοῦ συμβῇ. Σήμερα – ἦτο Κυριακὴ τῶν Βαΐων – θά φάμε ψάρια, ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας ἴσως τὰ ψάρια θά φάνε ἐμᾶς... Ἀς μὴ γίνω ἡ χλεῦη τῶν ζώντων. Δέν θά ἀνεχθῶ νά περνῶ ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς Ὁδησσοῦ ἢ τῆς Κερκύρας ἢ τῆς Ἀγκῶνος καί νά

μέ δακτυλοδεικτοῦν λέγοντες: «Ἰδοὺ ὁ φονεὺς πατριάρχης». Τετάρτην φορὰν δὲν θά ὑπάγω εἰς τὸν Ἀθῶνα... Δὲν θέλω. Ἦθελα νὰ ἰδρῶσιν σχολεῖον εἰς τὴν πατρίδα μου... Ἀλλὰ χαίρετε. Ὁ τόπος μου εἶναι ἡ Δημητσάνα. Πηγαίνω ἐκεῖ πού με καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κληρὸς τοῦ ἔθνους καὶ ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων».

Δ. Κοκκίνου, Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐκδ. γ', τόμ. Α', Ἀθῆναι 1956, σελ. 397)

6. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἰγνατίου μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας τοῦ Λιβόρνου (πόλεως τῆς Ἰταλίας):

«... Διὰ νὰ πληρῶσιν δὲ ὁ καθείς τὸ χρέος του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους του, ἐπαναλαμβάνων λέγω, ὅτι δὲν εἶναι χρεῖα μήτε νὰ εἶναι πλούσιοι, μήτε νὰ κάμῃ θυσίας ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ φθάνει νὰ ἔχῃ καλὴν θέλησιν, νὰ γνωρίσῃ τὸ χρέος του πρὸς τὴν πατρίδα, νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς, καὶ τότε οἰκονομῶντας ἀπὸ τὰ περιττὰ ἐξοδα, θεάτρου δηλαδὴ, καφέ καὶ ἄλλων τοιοῦτων ξεφαντώσεων... νὰ κάμῃ εἰς τὸ διάστημα τοῦ χρόνου μίαν ποσότητα, ἣτις ὅσον μικρά καὶ ἂν εἶναι, ὅταν γίνεταί ἀπὸ πολλοὺς, κατασταίνεται μεγάλη καὶ ἰκανὴ διὰ τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ καλὰ δὲν μένουν μόνιμα, ὅταν δὲν εἶναι μία διοίκησις καὶ δυνάμις διὰ νὰ τὰ κρατῇ, ἃς ἀναλάβῃ τοῦτο τὸ θεάρεστον καὶ ἐπωφελές ἔργον ἡ Ἐκκλησία σας καὶ τὸ διοικοῦν κατ' ἔτος σῶμα τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἃς ἀποφασισθῇ διὰ πέντε μόνον χρόνους μία ποσότης κατ' ἔτος ἀνάλογος μὲ τὴν παρούσαν ἀνάγκην τῆς πατρίδος, μὲ τὴν φιλοτιμίαν σας καὶ μὲ τὴν δύναμιν σας, ἡ ὁποία ποσότης νὰ ἐξοδεύεταί εἰς νέους εἰδήμονας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, χρηστο-ῆθεις καὶ ἀποφασισμένους, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διδάσκαλοι, ἀφοῦ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὰ βιβλία δὲ ἡμποροῦν νὰ τὰ ἔχωσι τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας, ὅταν, ἀκολουθοῦντες τὴν καλὴν συνήθειαν, γινώμεθα συνδρομηταὶ καὶ εὐκολύνοντες τοὺς πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς μας εἰς τὸ νὰ ἐκδίδωσι διὰ τοῦ τύπου τοὺς κόπους των, στέλλωμεν ἀπὸ αὐτὰ μερικὰ σῶματα εἰς τὰ ἐκεῖσε σχολεῖα, ἢ καὶ ὅταν ἀγοράζωμεν ὅσα εὐρίσκομεν κατὰ καιροὺς εἰς μετρίαν τιμὴν βιβλία καὶ τὰ στέλλωμεν δῶρον εἰς τὰς ἐλληνικὰς βιβλιοθήκας· μὲ τοιαύτας μικράς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν δαπάνας θέλει πλουτισθῇ ἡ Ἑλλάς καὶ ἀπὸ βιβλία...».

(Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, Ἰγνάτιος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Ἀθῆναι 1961, σελ. 155-156)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

48. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας

Ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου

Ύστερα ἀπὸ σφοδρούς αἱματηρούς ἀγῶνες ἑννέα ἐτῶν (1821-1830) ἡ Ἑλλάδα ἀνακηρύχθηκε ἀνεξάρτητο κράτος μέ πρωτο κυβερνήτη τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

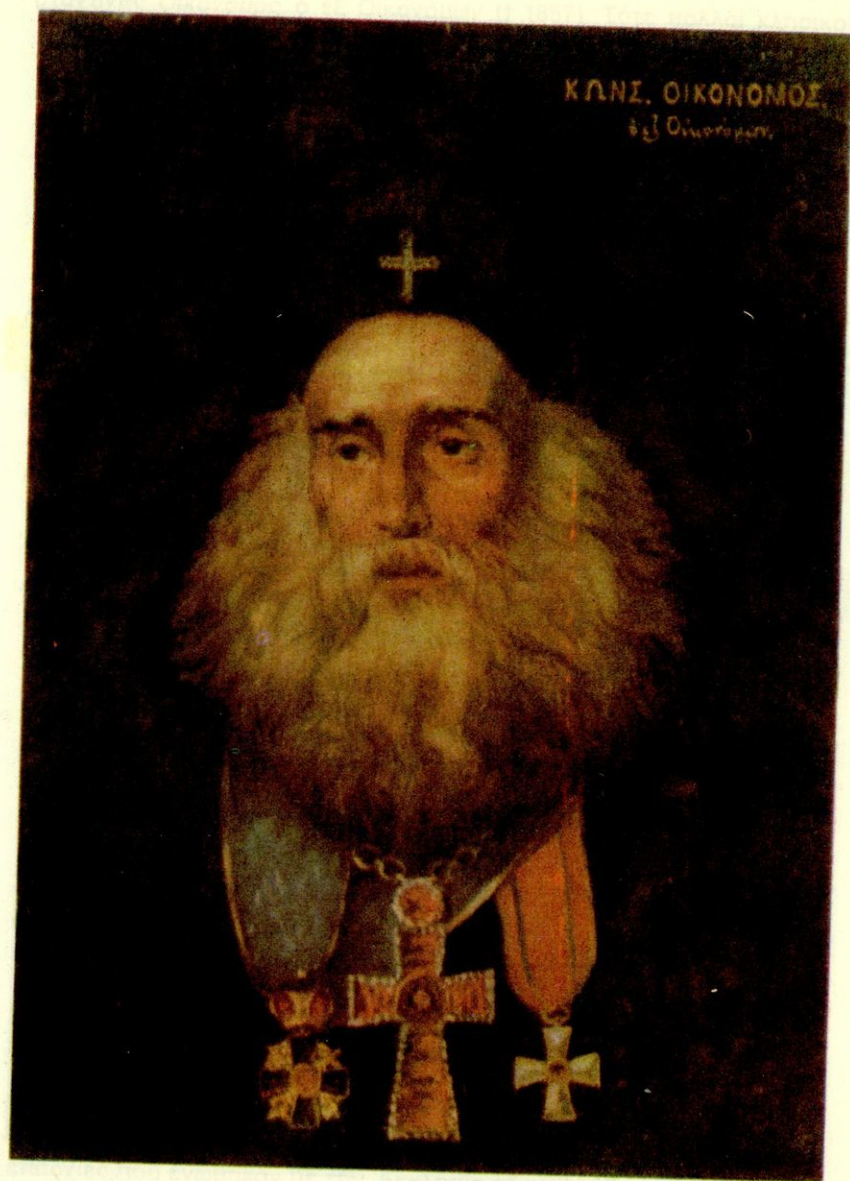
Ὅταν ἀκόμα διακοῦσε ἡ Ἐπανάσταση, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας θά ἔπρεπε νά ἀνακηρυχτεῖ ἐλεύθερη διοικητικά ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τὴ γνώμη αὐτὴ τοῦ Κοραΐ ὑποστήριξε πιὸ θερμὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὁ μορφωμένος κληρικός Θεόκλητος Φαρμακίδης († 1860). "Ἐστὶ μέ τὴ βοήθεια τοῦ Γ. Μάουρερ, πού ἦταν μέλος τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Ὄθωνα καὶ ρυθμιστῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1833 ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ συνέλευση τῶν ἐπισκόπων στὸ Ναύπλιο αὐτοκέφαλη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, χωρὶς νά ὑπάρχει συγκατάθεση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ διοργάνωσή της

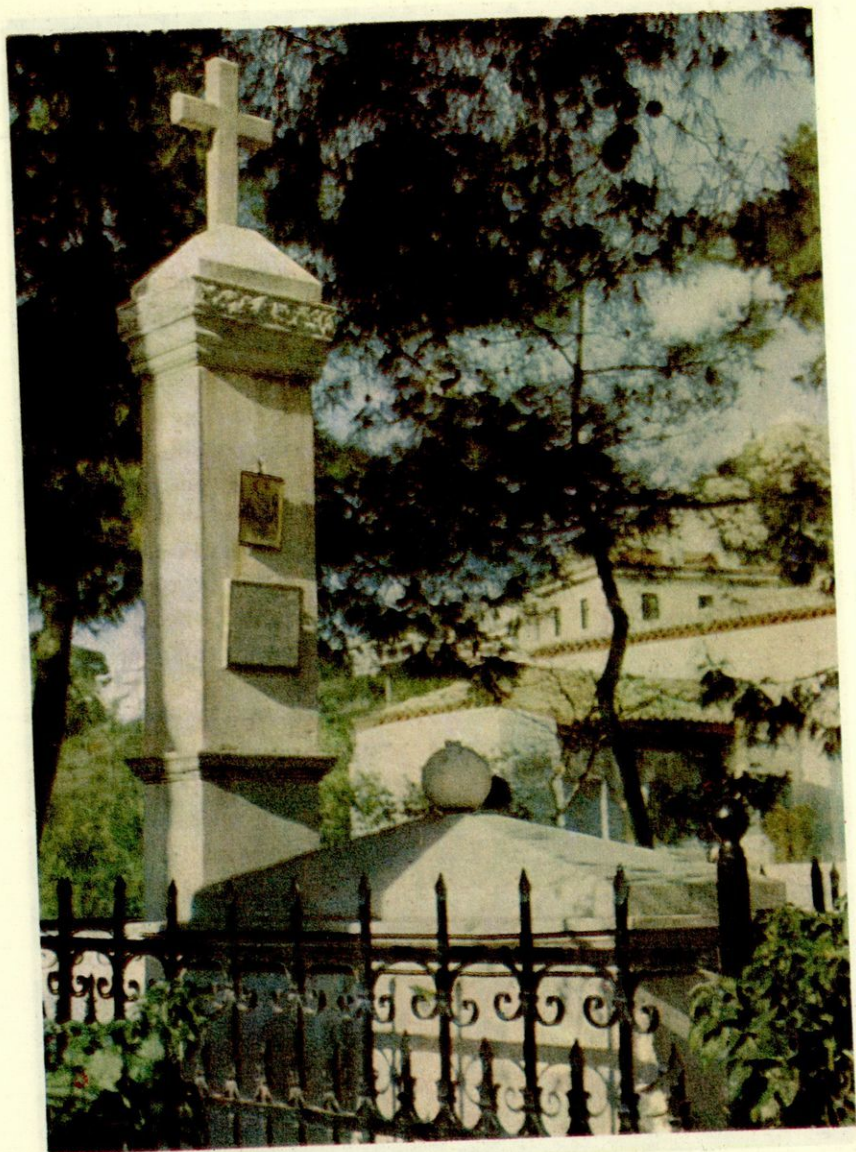
Ὅπως ἦταν φυσικό, ὁ χρόνος αὐτὸς τῆς ἰδρύσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας προκάλεσε μεγάλη ἀντίδραση. Ἀρχηγὸς τῆς ἀντιδράσεως ἦταν ὁ σπουδαῖος καὶ λόγιος κληρικός Κων-

Ο Άδαμάντιος Κοραΐς (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

**Τό μνημείο καί ὁ τάφος τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου στόν περίβολο τῆς μονῆς
Ἀσωμάτων-Πετράκη (Ἀθήνα).**

σταντίνος Οικονόμος ο έξ Οικονόμων († 1857). Τότε πολλοί κληρικοί πού καί αὐτοί ἀντιδρουσαν ἐξορίστηκαν ἀπό τήν ἀντιβασιλεία. Εὐτυχῶς ὅμως ἡ ταραχή αὐτή ἐληξε ὕστερα ἀπό 18 χρόνια γιατί ἀπό τίς ἐξηγήσεις πού δόθηκαν τό 1850, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μέ Συνοδικό Τόμο ἀναγνώρισε τό αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας.

Ἔτσι τῇ διοίκηση ἀνέλαβε Ἱερά Σύνοδος πού τήν ἀποτελοῦσαν πέντε μέλη μέ πρόεδρο τό μητροπολίτη Ἀθηνῶν. Μέλος ἦταν καί ὁ λαϊκός βασιλικός ἐπίτροπος πού εἶχε μεγάλη δύναμη, γιατί χωρίς τήν ὑπογραφή του οἱ ἀποφάσεις ἦταν ἄκυρες.

Ζωή καί δράση

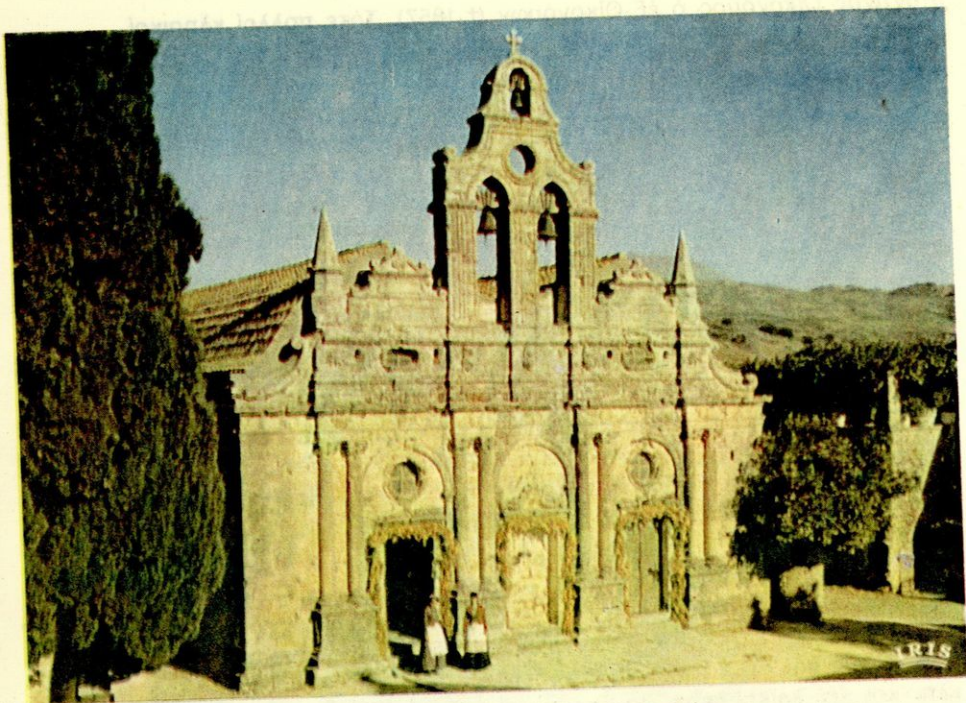
Ἡ ἐσωτερική ζωή τῆς Ἐκκλησίας κυλοῦσε μᾶλλον ἥσυχα. Ὑπῆρξαν ὅμως καί μερικές ἀναταραχές. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης († 1853) θέλησε νά δημιουργήσει ἓνα νέο εἶδος θρησκείας, τῇ «θεοσέβεια», καί ἀφορίστηκε. Σπουδαία κίνηση ἔκαμε ὁ λαϊκός θεολόγος Ἀπόστολος Μακράκης († 1905), ἔπασσε ὅμως σέ μερικές πλανημένες διδασκαλίες. Τό 1901 τάραξαν τήν Ἐκκλησία τά λεγόμενα «Εὐαγγελικά», ταραχές δηλ. πού ἐξέσπασαν μέ ἀφορμή τή μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στή δημοτική. Τέλος τό 1924 ἐφαρμόστηκε τό διορθωμένο ἡμερολόγιο στήν Ἐκκλησία. Αὐτοί πού δέν τό ἀκολούθησαν ὀνομάστηκαν «παλαιοημερολογίτες».

Τά μέλη τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας καλλιεργήθηκαν πνευματικά μέ τό κήρυγμα καί τήν κατήχηση. Στούς τομεῖς αὐτοῦς διακόνησαν πολλοί κληρικοί καί λαϊκοί, εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς ὁμάδες. (Ἀδελφότητες «Ζωῆς» «Σωτήρα», «Σταυροῦ», «Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Ἐνώσεως»).

Ἀξιόλογο εἶναι τό φιλανθρωπικό καί κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας πού γίνεται μέ τά φιλόπτωχα ταμεῖα καί τά ἱδρύματα τῶν κατὰ τόπους μητροπόλεων.

Ἡ σημερινή κατάσταση

Σήμερα ἀνώτατο διοικητικό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας, στήν ὁποία προστέθηκαν καί οἱ περιοχές πού ἀπελευθερώθηκαν ὕστερα, εἶναι ἡ Σύνοδος ὅλων τῶν μητροπολιτῶν, πού ὀνομάζεται Ἱεραρχία. Αὐτή μέ τό νέο Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας, πού ψήφισε πρόσφατα ἡ Βουλὴ (1977), συνεδριάζει κάθε Ὀκτώβριο. Τόν ὑπόλοιπο καιρό διοικεῖ, ὡς ὄργανο τῆς Ἱεραρχίας, ἡ «Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος», πού ἀποτελεῖται ἀπό τόν ἀρχιεπίσκοπο ὡς πρόεδρο καί 12 μητροπολίτες, ἓξι ἀπό τήν Παλαιά Ἑλλάδα καί ἓξι ἀπό τίς Νέες Χῶρες, δηλ. τίς ἐπαρχίες πού ἐνώθηκαν μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας τό 1928 (Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, νησιά).

Ἡ μονή Ἀρκαδίου στήν Κρήτη.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, πού ἀποτελεῖται ἀπό τήν ἀρχιεπισκοπή Κρήτης καί ἑφτά μητροπολίτες, εἶναι ἡμιαυτόνομη καί ἐξαρτᾶται ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τούς μητροπολίτες ἐκλέγει ἡ Ἐπαρχιακή Σύνοδος ὅλων τῶν ἀρχιερέων τῆς νήσου. Ἐνῶ τόν ἀρχιεπίσκοπο τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Ἀξιόλογη εἶναι ἡ δράση τῆς Ὁρθόδοξης Ἀκαδημίας Κρήτης στή Γωνιά Χανίων, ὅπου γίνονται ἐκκλησιαστικά συνέδρια, συνάξεις κληρικῶν καί ἄλλες ἐκδηλώσεις πολιτιστικοῦ περιεχομένου.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου – Τό Ἅγιο Ὄρος

Ἡ Δωδεκάνησος, πού ἀπελευθερώθηκε μετὰ τό β' παγκόσμιο πόλεμο, ἀποτελεῖται ἀπό 4 μητροπόλεις πού ὑπάγονται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται καί τό "Ἅγιο Ὅρος μέ τίς 20 μεγάλες μονές του καί τά παραρτήματά τους. Αὐτό ὅμως εἶναι κατά κάποιον τρόπο ἀνεξάρτητο καί αὐτοδιοίκητο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας δέν θεωρεῖται ὁμαλή;
2. Τί διαφορές ἔχουν ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας οἱ παλαισημερολογίτες;
3. Ποιά πλεονεκτήματα ἔχει ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν Ἱεραρχία;
4. Πόσες ἐκκλησιαστικές ἐπικράτειες ὑπάρχουν στό ἐλληνικό κράτος;

49. Ἡ Ἐκκλησία στούς μεταγένεστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ διαιώνιση τοῦ ἀγωνιστικοῦ πνεύματος στήν Ἐκκλησία

Τό 1830 ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε ἀνεξάρτητο κράτος. Οἱ μακροχρόνιοι καί αἱματηροί ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἶχαν δικαιωθεί. Οἱ ἀγῶνες ὅμως τοῦ ἔθνους γιά τήν ἐλευθερία δέ σταμάτησαν. Ἀρκετά τμήματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἐδάφους ἦταν ἀλύτρωτα. Ὁ ἀγώνας ἔπρεπε νά συνεχιστεῖ. Ἡ Ἐκκλησία στάθηκε καί πάλι στό πλευρό τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐλευθερία, γιά νά ἀποκτηθεῖ, χρειάζεται ἐνθουσιασμό, πρωτοπόρους, πίστη, ἐπιμονή καί ὑπομονή.

Σ' αὐτή τήν πολυμέτρητη προσπάθεια στρατεύθηκε ἡ Ἐκκλησία. Ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, μοναχοί ρίχτηκαν στόν ἀγῶνα: μέ λόγια καί μέ ἔργα. Οἱ μονές ἐγίναν, γιά μιᾶ ἀκόμη φορά, φυτώρια τῆς παιδείας, τῆς πίστεως καί τῆς φιλοπατρίας. Ἐτσι τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας δέ σβήνει, ἀλλά θεριεύει καί διαιωνίζεται.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις συμπαράστασews στούς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων

Ἀδιάψευστη μαρτυρία τῆς προσφορᾶς καί συμπαράστασews τῆς Ἐκκλησίας στήν ἐθνική ὑπόθεση εἶναι τό *ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου*.

Ἡ μονή Ἀρκαδίου, χτισμένη κοντά στό Ρέθυμνο τῆς Κρήτης, ἦταν στήν τουρκοκρατία σπουδαῖο πνευματικό κέντρο. Ἦταν ἐστία γραμμά-

των καί τεχνῶν. Ἐδῶ κατέφευγαν ὅσοι καταδιώκονταν ἀπό τοὺς Τούρκους καί ἀπὸ ἐδῶ ὀρμοῦσαν οἱ ἀγωνιστές, πού μάχονταν γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ νησιοῦ.

Πολλές συγκρούσεις Ἑλλήνων καί Τούρκων εἶχαν γίνει στὴ μονὴ Ἀρκαδίου. Ἡ ἐνδοξότερη ἔγινε στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1866. Οἱ ὑπερασπιστές τῆς μονῆς, ἀφοῦ μετέλαβαν τὰ ἀχραντα μυστήρια ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἡγουμένου *Γαβριήλ*, ἀνατίναξαν τὴν πυριτιδαποθήκη στὶς 9 Νοεμβρίου 1866 καί ἔγιναν ὀλοκαύτωμα. Ὁ ὀρθόδοξος μοναχισμός εἶχε γράψει μιὰ ἀκόμη σελίδα αὐτοθυσίας στὸ βωμὸ τῆς πίστεως καί τῆς πατρίδας.

Στὴ Δυτικὴ Μακεδονία οἱ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας ἐνσαρκώθηκαν στὸ πρόσωπο τοῦ *Γερμανοῦ Καραβαγγέλη*. Ὁ φλογερός αὐτὸς κληρικός ἔδρασε ὡς ἐπίσκοπος στὴν Καστοριά (1900-1907) καί στὴν Ἀμάσεια τοῦ Πόντου. Στὴν Καστοριά ἀντιμετώπισε τοὺς Βουλγάρους πού ἤθελαν τὸν ἀφελληνισμό τῆς Μακεδονίας. Ἦταν ὁ πρωτοπόρος, ὁ ὀργανωτής, ἡ ψυχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα. Ἡ δράση του ἔγινε θρύλος.

Στὴν Ἀμάσεια ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης ἔζησε τὸ δράμα τοῦ διωγμοῦ τῶν συμπατριωτῶν του ἀπὸ τοὺς Νεότουρκους. Προστάτευσε τὰ ὀρφανὰ καί τοὺς πρόσφυγες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του. Καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ κατόρθωσε νὰ διαφύγει. Κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔγινε γιὰ λίγο ἐπίσκοπος Ἰωαννίνων. Πέθανε τὸ 1935 στὴ Βιέννη, ὅπου ὑπηρέτησε ὡς ἐξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν κεντρικὴ Εὐρώπη. Στὴ διαθήκη του ἔγραψε: «Εἰς τὸ ἔθνος προσέφερον ὅ,τι ἦτο δυνατόν ὡς Ἱεράρχης τοῦ 21». Στὰ «Ἀπομνημονεύματά» του θαυμάζουμε τὸ θάρρος, τὴ φιλοπατρία καί τὴ συναίσθηση πού εἶχε τῆς ἀποστολῆς του.

Ἕνας ἄλλος ἐθνικός ἀγωνιστὴς εἶναι ὁ *Σμύρνης Χρυσόστομος*. Ἡ ζωὴ του εἶναι πολυτάραχη καί ἡ δράση του πολὺπλευρη. Ὑπηρέτησε τὴν Ἐκκλησίαν ὡς μητροπολίτης Δράμας (1902-1910) καί Σμύρνης (1910-1922). Ταυτόχρονα ὑπηρετεῖ καί τὸ ἔθνος. Οἱ Τούρκοι τὸν ἀπομάκρυναν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὸ ποίμνιό του, γιατί ἀναμείχθηκε στὸ Μακεδονικὸ Ἀγώνα. Στὸ πρόσωπό του ἔβλεπαν ἀκόμη τὸν ἱεράρχη παύματαίωνα τὰ σχέδιά τους, διαμαρτυρόταν γιὰ τίς ὁμότητες τους καί ἦταν τὸ σύμβολο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἐπίλογος τῆς ζωῆς του γράφτηκε στὴ Σμύρνη τὸν Αὐγουστο τοῦ 1922. Ὁ Ἑλληνισμός τῆς Ἰωνίας ζοῦσε τὸ δράμα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Μὲ ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Μικρὰ Ἀσία. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης δέ

θέλει νά ὑπακούσει. Σ' ἐκείνους πού θά τόν συμβουλευσουν νά φύγει, θά πει: «Ὁ καλός ποιμὴν ὀφείλει νά παραμείνῃ μέ τό ποίμνιό του».

Ὁ πασάς τῆς πόλεως ἀφοῦ τόν συνέλαβε, τόν παρέδωσε στό μαινόμενο ὄχλο, πού μέ ἀγριότητα τόν θανάτωσε. Τό ἔθνος τόν τιμᾷ ὡς ἐθνομάρτυρα καί ἡ Ἐκκλησία καμαρώνει γιά ἓνα τέτοιο ἀξιωματοῦχο τῆς. Οἱ ἀνδριάντες του, ὅπου εἶναι στημένοι, ἐμπνέουν καί διδάσκουν. Διατρανώνουν ἀκόμη τήν ταύτιση Ἐκκλησίας καί ἔθνους στήν προάσπιση τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν Ἑλλήνων.

Τά χρόνια τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου συνθέτουν μιᾶ ὀδυνηρή πτυχή τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ δύσκολη αὕτη περίοδος εἶναι μιᾶ ἐποχή ἐκπληκτικῆς δράσεως τῆς ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστές οἱ πληγές τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου. Θάνατοι, κατοχή τῆς πατρίδας μας ἀπό ξένα στρατεύματα, πείνα, ἐξαθλίωση, ἐθνικός διχασμός.

Ἡ Ἐκκλησία κλήθηκε ἀπό τίς περιστάσεις αὐτές νά ἀνακουφίσει τή δυστυχία καί νά σηκώσει, μαζί μέ τό δικό της, καί τό σταυρό τοῦ ἔθνους. Ἐμπνευσμένοι ἀρχιεπίσκοποι (Χρύσανθος καί Δαμασκηνός), φωτισμένοι ἐπίσκοποι, ἀκούραστοι ἱερεῖς καί ταπεινοί μοναχοί ὑπηρετήσαν τό λαό μέ αὐταπάρνηση καί αὐτοθυσία. Πολλοί προστέθηκαν στό πάνθεο τῶν ἡρώων τῆς, γιατί ἔγιναν μάρτυρες καί ὁμολογητές. Ἡ Ἐκκλησία, ὅπως πάντοτε, ἔγινε «σωστό ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας διαιώνίζεται;
2. Τί ἐννοεῖ ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης μέ αὐτά πού ἔγραψε στή διαθήκη του;
3. «Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος». Τί σημαίνει ἡ φράση; Ἀνάπτuxe τὴν στό τετράδιό σου.
4. Τί γνωρίζεις σχετικά μέ τό Μακεδονικό Ἀγώνα;

50. Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο καί οί λοιπές αυτοκέφαλες ἐκκλησίες

Ἡ συγκρότηση τῶν ὀρθόδοξων αυτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν

Σήμερα ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία παρουσιάζει τήν εἰκόνα μιᾶς ὁμοσπονδίας αυτοκέφαλων ἀνεξάρτητων Ἐκκλησιῶν. Τίς Ἐκκλησίες αὐτές μπορούμε νά κατατάξουμε σέ τρεῖς ὁμάδες: α) τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα, β) τά νεώτερα σλαβικά Πατριαρχεῖα, γ) τίς υπόλοιπες αυτοκέφαλες Ἐκκλησίες.

α) Τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα

1. Τό *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο* ἢ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Ἐχει ὑπό τή διοίκησή του τοὺς χριστιανούς πού ζοῦν στήν Τουρκία καί ὑπάγονται στήν Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως καί σέ 4 μητροπόλεις. Σ' αὐτό ὑπάγονται ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, οἱ 4 μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου καί οἱ ὀρθόδοξοι τῆς διασποράς, δηλ. αὐτοί πού ζοῦν στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία, στήν Ἀμερική καί στήν Αὐστραλία ἀνάμεσα σέ ὀρθόδοξους καί ἀλλόδοξους πληθυσμούς. Ἔτσι τό ἱστορικό αὐτό κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας πού ἐδρεύει στό φτωχικό Φανάρι ἔχει τήν πρώτη θέση μεταξύ ὅλων τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Θεολογική Σχολή Χάλκης πού ἦταν ἓνας πνευματικός φάρος, πού μόρφωνε τόν κληρο του, δυστυχῶς ἀναγκάστηκε νά κλείσει τό 1971.

2. Τό *Πατριαρχεῖο Ἀλεξάνδρειας*. Διοικεῖ ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους τῆς Ἀφρικής. Περιλαμβάνει 13 μητροπόλεις. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ ἱεραποστολή σέ ὀρισμένες χώρες μαύρων ἰθαγενῶν, ὅπως στό Ζαῖρ, στήν Κένυα καί στήν Οὐγκάντα. Στίς χώρες αὐτές ἔδρασε καί πέθανε τά τελευταῖα χρόνια ὁ Ἕλληνας ἱεραπόστολος ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος († 1972).

3. Τό *Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας*. Ἐχει ἔδρα τή Δαμασκό, πρωτεύουσα τῆς Συρίας καί διοικεῖ τοὺς ἀραβόφωνους ὀρθόδοξους χριστιανούς πού ζοῦν κυρίως στή Συρία καί στό Λίβανο. Τό Πατριαρχεῖο ἔχει ἀκόμη 3 μητροπόλεις στήν Τουρκία, 1 στήν Ἀραβία καί 3 στήν Ἀμερική ἀπό ἀπόδημους ἀραβόφωνους. Ὁ πατριάρχης, οἱ ἱεράρχες καί ὁ κληρὸς εἶναι ἐπίσης ἀραβόφωνοι. Ἀνώτερη Ἱερατική Σχολή λειτουργεῖ στή μονή Μπελεμέντιου κοντά στήν Τρίπολη, πού διευθύνεται ἀπό Ἕλληνα καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

4. Τό *Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων*. Περιλαμβάνει τήν Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα, πού φρουρεῖ τά ἱερά προσκυνήματα καί διαποιμαίνει

Θεολογική Ἀκαδημία Σόφιας.

τούς ὀρθοδόξους πού ζοῦν στό κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται καί ἡ αὐτόνομη Ἀρχιεπισκοπή τοῦ Θεοβάνδιστου Ὁρους Σινᾶ. Δηλαδή τῆς παλαιᾶς καί ἱστορικῆς μονῆς Ἱεροσολύμων.

β) Τά νεώτερα πατριαρχεῖα

1. *Πατριαρχεῖο Ρωσίας.* Τό 1448 ἀνακηρύχθηκε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί τό 1589 ἔγινε Πατριαρχεῖο. Ἔχει 73 ἐπισκοπές στή Σοβιετική Ἑνωση καί τρεῖς ἐξαρχίες στό ἐξωτερικό. Παρά τούς σκληροῦς διωγμούς τοῦ κράτους κατά τῆς θρησκείας ἐπέζησε καί ζεσταίνει τήν πίστη τοῦ μυστικοπαθοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Διαθέτει δύο Θεολογικές Ἀκαδημίες (Μόσχα καί Λένινγκραντ) καί τρεῖς Ἱερατικές Σχολές.
2. *Πατριαρχεῖο Σερβίας.* Τό 1879 ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί τό 1920 ἀναγνώριστηκε ὡς Πατριαρχεῖο. Περιλαμβάνει 31 ἐπισκοπές καί διαθέτει μία Θεολογική Σχολή στό Βελιγράδι καί 5 Ἱερατικές Σχολές.
3. *Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.* Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία ἔγινε τό 1885 καί ὡς Πατριαρχεῖο ἀναγνώριστηκε τό 1925. Ἔχει 5 μητροπόλεις καί 12 ἐπισκοπές, 2 ἐπισκοπές στό ἐξωτερικό, 2 Θεολογικές Σχολές (στό

Βουκουρέστι καί στο Σίμπιο) καί 6 Ἱερατικές. Διακρίνεται γιά τή ζωντάνια τῶν πιστῶν του καί τή θεολογική μόρφωση τῶν ποιμένων του.

4. *Πατριαρχεῖο Βουλγαρίας.* Ἀπό τό 1872 ἡ Βουλγαρική Ἐκκλησία εἶχε ἀποσχιστεῖ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τό σχίσμα τέλειωσε τό 1945. Τό 1953 αὐτοανακηρύχθηκε σέ Πατριαρχεῖο γεγονός πού ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τό 1921. Ἐχει 23 μητροπόλεις καί ἐπισκοπές, τή Θεολογική Ἀκαδημία τῆς Σόφιας καί Ἱερατική σχολή. Ἀγωνίζεται νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο μέσα σ' ἓνα ἐχθρικό περιβάλλον.

γ) Οἱ ὑπόλοιπες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες

1. *Ἐκκλησία τῆς Κύπρου.* Εἶναι αὐτοκέφαλη ἀπό τήν Γ' Οἰκουμένη Σύνοδο (431). Ἐκτός ἀπό τήν ἀρχιεπισκοπή ἔχει καί 5 μητροπόλεις καί Ἱερατική Σχολή στή Λευκωσία. Οἱ ἱεράρχες τῆς βρέθηκαν ἐπικεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων τοῦ νησιοῦ γιά τήν ἐλευθερία.

2. *Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας.* Βλ. μάθημα 48. Ἐχει 87 μητροπόλεις ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 42 εἶναι τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδας καί 35 τῶν Νέων Χωρῶν, 2 Θεολογικές Σχολές (Ἀθηνῶν καί Θεσσαλονίκης) καί 13 Ἱερατικές Σχολές, ἀπό τίς ὁποῖες 3 σέ περιοχές πού ὑπάγονται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (Ἀθωνιάδα, Πατμάδα, Κρήτης). Γιά περισσότερες λεπτομέρειες κοίταξε πάλι τό μάθημα 48.

Φιλάρετος Μόσχας.

3. *Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας.* Ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη τό 1924. Περιλαμβάνει 4 μητροπόλεις καί ἔχει Θεολογικό Τμήμα στή Χριστιανική Ἀκαδημία τῆς Βαρσοβίας καί Ἱερατική Σχολή. Ἀγωνίζεται νά διατηρήσει τήν Ὁρθοδοξία μέσα σ' ἓνα κράτος πού δέν ἐνδιαφέρεται γιά τή θρησκεία καί ἀνάμεσα σέ ἐτερόδοξες πλειονότητες.

4. *Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας.* Ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη τό 1937 καί ἔχει 4 μητροπόλεις. Σή-

μερα όμως καταπιέζεται σκληρά εξαιτίας του έχθρικού κρατικού καθεστώτος και ουσιαστικά στερείται από κανονικούς ιεράρχες.

Αυτόνομες Έκκλησίες

Όρισμένες Έκκλησίες, μολονότι είναι ανεξάρτητες και αυτοδιοικήτες, δέν έχουν ακόμη αναγνωριστει γενικά ως αυτοκέφαλες. Αυτές ονομάζονται αυτόνομες και είναι οι εξής:

1) Η Έκκλησία της Γεωργίας στον Καύκασο της Ρωσίας. Ο αρχηγός της ονομάζεται καθολικός και πατριάρχης και έχει έδρα στην Τιφλίδα της Γεωργίας.

2) Η Έκκλησία της Τσεχοσλοβακίας με έδρα την Πράγα.

3) Η Έκκλησία της Φινλανδίας με έδρα τό Κονόπιο.

Σύγχρονες σχέσεις

Οι διάφορες όρθόδοξες Έκκλησίες αντιμετωπίζουν τά προβλήματα πού τίς απασχολούν σέ κοινές συνδιασκέψεις, πού είναι όπως οι παλαιές Σύνοδοι της Έκκλησίας. Έτσι τά τελευταία χρόνια έγιναν οι ακόλουθες Πανορθόδοξες Διασκέψεις: Α' στη Ρόδο τό 1961, Β' στη Ρόδο τό 1963, Γ' στη Ρόδο τό 1964 και Δ' στη Γενεύη τό 1968. Στην πόλη αυτή επίσης συνεδρίασε τό Νοέμβριο του 1976 ή πρώτη Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη ή όποία καθόρισε τά θέματα πού θά συζητηθούν στην μέλλουσα Μεγάλη Σύνοδο της Όρθοδοξίας πού θά γίνει μελλοντικά.

Τίς σχέσεις μεταξύ των όρθόδοξων Έκκλησιών καλλιεργούν οι επισκέψεις των προέδρων των ιεραρχών και των κληρικών των Έκκλησιών, οι ύποτροφίες και ανταλλαγές φοιτητών και οι επισκέψεις των εκκλησιαστικών πληρωμάτων. Έτσι αισθάνονται οι όρθόδοξες Έκκλησίες ότι είναι άδερφές μεταξύ τους και κλήματα της αυτής άμπέλου, της όρθόδοξης καθολικής Έκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί μορφή παρουσιάζουν σήμερα οι όρθόδοξες Έκκλησίες;
2. Ποιά όρθόδοξη χώρα επιθυμείς νά επισκεφθεις και γιατί;
3. Σέ τί διαφέρει ή δική μας Έκκλησία άπέναντι στις άλλες όρθόδοξες σήμερα;
4. Τί διδάσκει ή μορφή του σύγχρονου ιεραπόστολου Χρυσόστομου Παπασσαντόπουλου για ή δύναμη της Όρθοδοξίας;

51. Ὁρθοδοξία καί οἰκουμένη

Ἡ σύγχρονη ὀρθόδοξη κοινωνία

Παρακολουθήσαμε ὡς τώρα τή ζωή καί τή δράση τῆς Ἐκκλησίας μέσα στούς αἰῶνες. Εἶδαμε τήν ἀναμορφωτική καί σωτήρια ἐπίδρασή της στούς ἀνθρώπους. Θαυμάσαμε τή συμβολή της στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους καί καυχήθηκαμε γιατί εἴμαστε μέλη της.

Ἡ Ὁρθοδοξία ὁμως δέν περιορίζεται στούς Ἕλληνες. Καί ἄλλοι λαοί, γειτονικοί καί μακρινοί, γεύονται τούς καρπούς τοῦ δέντρου της μέ τό νά ἀνήκουν στίς τοπικές ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Κάθε μιά ἀπό τίς Ἐκκλησίες αὐτές σηκώνει τό σταυρό της. Πολλά εἶναι τά ἐμπόδια πού παρεμβάλλονται στό ἔργο τους: πολιτικά, κοινωνικά, οἰκονομικά. Παρ' ὅλα αὐτά ἡ Ὁρθοδοξία, ὅπου καί ἂν βρίσκεται, ἀγωνίζεται νά σκορπίσει τό μήνυμά της. Στόν ἀγῶνα της ἡ κάθε τοπική Ἐκκλησία δέν εἶναι μόνη. Ἐχει τή βοήθεια καί συμπαράσταση τῶν ἄλλων, γιατί ὅλες ἔχουν κοινά προβλήματα καί κοινούς στόχους. Ἡ κοινωνία σήμερα μαστίζεται ἀπό πολέμους, τή δυστυχία, τή βία, τήν ἀνισότητα, τίς φυλετικές διακρίσεις. Στά θέματα αὐτά ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει νά πεῖ κάτι σημαντικό, νά δώσει μιά μαρτυρία πίστεως.

Οἱ σχέσεις τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἕνα ἀπό τά θέματα πού θά ἀπασχολήσει τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο τῆς Ὁρθοδοξίας.

Πρός τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας ζωντανός ὀργανισμός. Σάν τέτοιος, δέ ζεῖ μόνο μέ τό παρελθόν. Τήν ἀπασχολοῦν καί σύγχρονα προβλήματα, πού παρουσιάζονται στήν κοινωνική καί στήν ἐκκλησιαστική, ζωή.

Μέ τά προβλήματα αὐτά θά ἀπασχοληθεῖ μελλοντικά ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος. Ἡ σύγκλησή της χρειάζεται προσεκτική καί συστηματική προπαρασκευή. Πρέπει νά καθοριστοῦν οἱ στόχοι καί τό περιεχόμενο τῆς Συνόδου. Γιά τό σκοπό αὐτό γίνονται συζητήσεις καί παίρνονται ἀποφάσεις στίς Πανορθόδοξες Διασκέψεις.

Τόν κατάλογο τῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου κατάρτισε ἡ Α' Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου τό 1961. Ἐπειδή τά θέματα αὐτά ἦταν πολλά, ἡ Α' Προσυνοδική Διάσκεψη πού συγκλήθηκε τό 1976 στή Γενεύη, τά περιόρισε σέ λίγα καί ἀναγκαῖα. Τέτοια εἶναι: σχέσεις τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μέ τό λοιπό χριστιανικό κόσμος, ἡ ἐφαρμογή τῶν ἱερῶν κανόνων στίς σύγχρονες συνθήκες, προβλήματα κλήρου καί λαοῦ, τό ἡμερολογιακό ζήτημα κ.ἄ.

Μέ τή Σύνοδο αὐτή ἡ Ὁρθοδοξία θά ὁμολογήσει τήν πίστη της, θά ἀποδείξει τήν ἐνότητα τῶν τοπικῶν της Ἐκκλησιῶν, θά συμβάλει στή χριστιανική ἐνότητα καί θά ἀνταποκριθεῖ στίς προσδοκίες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, πού περιμένει τή ζωντανή παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στή σύγχρονη ἐποχή.

Οἰκουμενικός διάλογος καί ἱεραποστολή

Οἰκουμενικός διάλογος λέγεται αὐτός, πού γίνεται ἀπό θεολόγους διάφορων Ἐκκλησιῶν γύρω ἀπό θεολογικά καί ἐκκλησιαστικά θέματα, μέ σκοπό τή συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν καί τή μελλοντική ἐνώσή τους.

Στό διάλογο αὐτό συμμετέχει καί ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, γιατί κατέχει ἀνόθευτο τό θησαυρό τῆς πίστεως καί πρέπει νά τόν μεταδώσει καί στόν υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Προσεύχεται στή λατρεία της «ὑπέρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» καί θλίβεται γιά τίς αἱρέσεις, τίς διαιρέσεις καί τίς ἐχθρότητες πού καταταυραννοῦν τούς χριστιανούς τοῦ κόσμου.

Ὁ διάλογος, πού βρίσκεται ἀκόμη στήν ἀρχή ἢ στό προπαρασκευαστικό στάδιο, γίνεται πρός πολλές κατευθύνσεις: μέ τίς Ἀνατολικές ἢ Ἀντιχαλκηδόνειες Ἐκκλησίες (ἰδρύθηκαν μετά τή Δ' Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας καί ἀπό ἀντίθεση σ' αὐτή). Αὐτές στήν πίστη καί στήν λατρεία τους ἔχουν λίγες διαφορές ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία· μέ τήν Παλαιοκαθολική Ἐκκλησία (εἶναι παρακλάδι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας πού ἀποσπάστηκε ἀπό τόν κορμό της τό 1870)· μέ τήν Ἀγγλικανική, τή Ρωμαιοκαθολική, τή Λουθηρανική, καί μέ ἄλλες προτεσταντικές ὁμολογίες.

Ἡ προσέγγιση τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδιώκεται στίς διαφορές διασκέψεις πού γίνονται, καθώς καί στού κόλπους τοῦ Παγκόσμιου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. (Π.Σ.Ε.). Τά κεντρικά θέματα τῶν γενικῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε. πού ἔχουν συγκληθεῖ ὡς σήμερα, δείχνουν τήν ἀγωνία τῶν χριστιανῶν γιά τά προβλήματα τοῦ κόσμου καί τή λύση πού προτείνουν. Αὐτά εἶναι:

1. Ἡ ἀκαταστασία τοῦ κόσμου καί τό σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ.
2. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου.
3. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τό φῶς τοῦ κόσμου.
4. Τά πάντα καινούργια.
5. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐλευθερώνει καί ἐνώνει.

“Ενας αξιόλογος τομέας προβολής και διαδόσεως της ορθόδοξης πίστεως είναι η ιεραποστολή. Η Έκκλησία μας βλέπει την ιεραποστολή ως συμμόρφωση στα λόγια του Κυρίου: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» και ως ὑποχρέωση στα δύο δισεκατομμύρια ἀνθρώπους, πού δέν ἔχουν χαρεῖ ἀκόμη τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Στήν Ἀφρική, στήν Ἀσία, στήν Ἀπώ Ἀνατολή και σ' ἄλλα μέρη ορθόδοξοι ιεραπόστολοι κάτω ἀπό σκληρές συνθήκες ψαρεύουν ψυχές γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό μήνυμα φέρνει ὁ Χριστιανισμός στόν ταραγμένο σημερινό κόσμο; (Βλέπε τά κεντρικά θέματα τῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε.).
2. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν;
3. Γιατί ἡ Ὁρθόδοξία προετοιμάζει τή σύγκληση Μεγάλης Συνόδου;
4. Ἡ ορθόδοξη Ἐκκλησία συμμετέχοντας στό διάλογο μέ τίς ἄλλες χριστιανικές Ἐκκλησίες κάνει ἕνα ἔργο ιεραποστολῆς. Τί σημαίνει αὐτό; Ἐξήγησε.

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης και ὁ Μακεδονικός Ἀγώνας:

«Στίς 6 Αὐγούστου τοῦ 1906, ἑορτή τῆς Μεταμορφώσεως, ἔπρεπε κατά ἀρχαία συνήθεια τῶν Μητροπολιτῶν Καστοριάς νά ἐπισκεφθῶ τήν κωμόπολη Νεοστράμι, ἔδρα φανατικῶν Βουλγάρων, νά λειτουργήσω ἐκεῖ μέ τό ἑλληνικό κόμμα και ἀπό κεῖ περνώντας λίγα βουλγαρικά χωριά, νά περιοδεύσω τά ἀλβανικά χωριά τῆς ἐπαρχίας μου... Τό ταξίδι ἀπό τήν Καστοριά στό Νεοστράμι ἦταν πολύ ἐπικίνδυνο, γιατί οἱ Βούλγαροι τό ἤξεραν πώς στίς 6 Αὐγούστου ἔπρεπε νά πάω στό Νεοστράμι. Πρίν ἀπό λίγους μήνες στήν κωμόπολη αὐτή εἶχε μπεῖ νύχτα πολυμελῆς βουλγαρική συμμορία... Οἱ κομιτατζήδες εἶχαν πιάσει σέ δύο σημεία ἐπικαίρες θέσεις και μέ περίμεναν. Καί ἦταν τόσο βέβαιοι πώς θά περάσω, γιατί εἶχα εἰδοποιήσει κιόλας στό Νεοστράμι νά μοῦ στείλουν ἄλογα γιά νά πάρουν τίς κλινოსωτρωμές και τοὺς ἀνθρώπους μου... Βέβαια ἀντιλαμβάνομαι τόν κίνδυνο πού διέτρεχα. Ἄν ὅμως πάλι δέν πῆγαινα, αὐτό θά ἔθεωρεῖτο δειλία και ἦτα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας Νεοστραμιοῦ (στό Νεοστράμι ἦταν δύο κοινότητες, ἑλληνική και βουλγαρική), οἱ δικοί μας θά ἔχαναν τό θάρρος τους, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι θά ἀποθρασύνονταν. Σκέφτηκα λοιπόν καλά και εἶδα πώς ἔπρεπε νά πάω. Ὅταν ἔμαθαν τήν ἀπόφασή μου στή Μητρόπολη, ἀναστατώθηκαν. Ὁ Πρωτοσύγκελλός μου ἀείμνηστος Πλάτυνας προσπάθησε νά μέ ἀποτρέψει ἀπό τό ταξίδι και βλέποντας τήν ἐπιμονή μου ἔβαλε τόν πατέρα μου νά μέ ἐμποδίσει. Αὐτός ἄρχισε νά κλαίει και νά μέ ἰκετεύει νά μήν τοῦ κάνω αὐτό τό κακό στά γεράματά του,

γιατί, έλεγε, έμαθε πώς ό θάνατός μου είναι βέβαιος. Έγώ τόν καθυσύχασα όσο μπορούσα, τού είπα νά μή φοβάται, γιατί έχω λάβει τά μέτρα μου καί θά γυρίσω πίσω σώς καί έπειτα ξεκίνησα μέ τόν Έμίν (τουρκαλβανό ύπηρέτη του) καί τούς άλλους δυό ανθρώπους μου. Κατέφυγα όμως στό έξής τέχνασμα. Αντί νά πάω κατευθείαν στό Νεστράμι μέσον Ζελενιού καί άλλων βουλγαρικών χωριών, έκανα ένα μεγάλο ήμικύκλιο, μεταξύ Καστοριάς καί Νεστραμιού καί πήγα από τή λίμνη στό Ντουπιάκο, από κει στή Χρούπιστα καί από κει από τά βουνά, από όπου δέν φανταζόταν κανείς πώς θά περάσω, έφτασα ξαφνικά στό Νεστράμι ύστερα από ταξίδι δέκα ώρων αντί έξι. Οί δικοί μας στό Νεστράμι ήταν κατατρομαγμένοι καί απόρησαν άμα μέ είδαν ζωντανό. Τήν άλλη μέρα λειτούργησα, μίλησα στήν εκκλησία καί τούς έδωσα θάρρος καί έπειτα έμεινα άκόμα λίγες μέρες καί φρόντισα γιά τά σχολικά καί εκκλησιαστικά ζητήματα. Από κει έπρεπε νά φύγω γιά τήν τακτική μου περιοδεία πρός τό βουνό Γράμμοστα.

Στό Νεστράμι τίς μέρες πού ήμουν εκεί ήρθε ένας τοσπάνης καί είπε πώς τήν περασμένη νύχτα ληστές τού είχαν άρπάξει κάμποσα πρόβατα. Όταν τόν ρωτήσαμε τί άνθρωποι ήταν, μάς απάντησε πώς μιλούσαν βουλγάρικα. Καί οί χωρικοί μάς εξήγησαν πώς ήταν ή συμμορία πού μέ περίμενε καί άμα είδε πώς πέρασα, ήρθε στό Νεστράμι καί άρπαξε πρόβατα νά φάει...».

(Γερμανού Καραβαγγέλη, «Ό Μακεδονικός Άγών» (Απομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1958, σελ. 57-58)

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ: ΤΑΣΟΣ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Είσαγωγή (Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 1-61)	Σελ.
Ίστορία τής Έκκλησίας: ή πορεία του λαού του Θεού	5
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': 'Η Έκκλησία τών άποστόλων	
1. 'Η Πεντηκοστή.	10
2. 'Η πρώτη έκκλησιαστική κοινότητα τών 'Ιεροσολύμων.	15
3. Οί πρώτες αντίδράσεις κατά τής Έκκλησίας.	18
4. 'Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος.	21
5. Τό έργο τών άποστόλων γιά τή θεμελίωση τής Έκκλησίας.	24
6. 'Ο άπόστολος Παύλος.	33
7. 'Ο άπόστολος Παύλος, άπόστολος τών έθνών.	39
8. 'Ο άπόστολος Παύλος καί ή 'Ελλάδα.	44
9. Προβλήματα ένότητας τής Έκκλησίας.	48
10. 'Η όργάνωση τής Έκκλησίας.	54
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': 'Η Έκκλησία τών μαρτύρων	
α) αντίδραση του κόσμου στο λαό του Θεού (Κ. Λουκάκης: σελ. 62-107)	
11. 'Η Έκκλησία στο ρωμαϊκό κράτος	62
12. 'Η στάση τής διωκόμενης Έκκλησίας.	67
13. Τό «νέφος» τών μαρτύρων.	71
14. 'Η Έκκλησία τών κατακομβών.	75
β) Οί έκκλησιαστικοί συγγραφείς στην περίοδο τών μαρτύρων	
15. Οί άποστολικοί Πατέρες.	87
16. Οί Έλληνες άπολογητές του Β' αιώνα.	91
17. 'Ιουστίνος ό φιλόσοφος καί μάρτυρας.	93
18. 'Ανάπτυξη τής ζωής τής Έκκλησίας.	96
19. 'Η Έκκλησία καί ό Μέγας Κωνσταντίνος.	100
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': 'Η Έκκλησία τών Συνόδων ('Ι. Κωνσταντινίδης: σελ. 107-153 καί 172-176, Χρ. Γκότσης σελ. 154-171 καί 176-177)	
20. Οί πρώτες θεολογικές σχολές.	107
21. Νέες θεολογικές πλάνες-Μεγάλες αίρέσεις.	111
22. Οικουμενικές Σύνοδοι Α'.	113
23. Οικουμενικές Σύνοδοι Β'.	121
24. Οί Πατέρες τής Έκκλησίας.	122
25. Πατερικές μορφές Α'. Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ό Θεολόγος. ..	124

26. Πατερικές μορφές Β'. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.	128
27. Πατερικές μορφές Γ'. Γρηγόριος Νύσσης, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.	132
28. Πατερικές μορφές στή Δύση.	135
29. Μοναχισμός.	137
30. Ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμο.	144
31. Ἡ ἱεραποστολή.	151
32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.	154
33. Τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων.	165

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Ἡ κρίση στὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας (Χρ. Γκότσης: σελ. 178-181 καὶ 197-198, Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 181-184, καὶ 194-197 καὶ 198-199, Κ. Λουκάκης: σελ. 185-194).

34. Τὸ σχίσμα.	178
35. Προσπάθειες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας.	181
36. Ὁ Χριστιανισμός στή Δύση μετὰ τὸ σχίσμα.	185
37. Ἡ μεταρρύθμιση.	188
38. Ὁ δυτικὸς Χριστιανισμός μετὰ τὴ μεταρρύθμιση.	191
39. Ὁρθοδοξία καὶ Δύση.	194

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Ἡ ὀρθόδοξη ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ σχίσμα ὡς τὴν ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Χρ. Γκότσης: σελ. 200-250)

40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καὶ ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας.	200
41. Ἡ Ὁρθοδοξία στοὺς Σλάβους.	203
42. Θεολογία-Τέχνη.	207
43. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας.	217
44. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς.	220
45. Παιδεία καὶ θεολογικὰ γράμματα.	222
46. Οἱ Νεομάρτυρες.	231
47. Ἡ Ἐκκλησία στοὺς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.	239

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση

48. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας. (Ἰ. Κωνσταντινίδης: σελ. 251-256 καὶ 260-263, Χρ. Γκότσης: σελ. 257-259 καὶ 264-267).	257
49. Ἡ Ἐκκλησία στοὺς μεταγενέστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.	260
50. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ οἱ λοιπὲς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες.	264
51. Ὁρθοδοξία καὶ οἰκουμένη.	

Ἐπιλογὴ καὶ σχολιασμός εἰκόνων: Χρ. Γκότσης

Α) α να έχουμε θεμελιώδη
μεγαλύτεροι.

1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 18, 19, 22, 23, 24, ~~25~~

25, 26, 27, 28, 29, 31, 34, 35, 37, 40, 42, 43

